

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA TA'LIM
VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI
BOLALAR STOMATOLOGIYASI KAFEDRASI

STOMATOLOGIK KASALLIKLAR
PROFILAKTIKASI

fanidan
3 kurs talabalari uchun
o'quv-uslubiy majmua

Bilim sohasi:	500000	– Sog'lqni saqlash va ijtimoiy ta'minot
Ta'lim sohasi:	510000	– Sog'lqni saqlash
Ta'lim yo'nalishi:	5510400	– Stomatologiya

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA TA'LIM
VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI
BOLALAR STOMATOLOGIYASI KAFEDRASI**

«TASDIQLAYMAN»
O'quv va tarbiya ishlar prorektori
_____ G.J.Jarilkasinova
« _____ » _____ 2019 y

**Stomatologiya fakulteti 3-kurs talabalari uchun
Stomatologik kasalliklar profilaktikasi fanidan o'quv-uslubiy
MAJMUA**

Bilim sohasi:	500000	– Sog'lqni saqlash va ijtimoiy ta'minot
Ta'lim sohasi:	510000	– Sog'lqni saqlash
Ta'lim yo'nalishi:	5510400	– Stomatologiya

O'quv-uslubiy majmua Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan 2015 y. 15 avgustda №BD-5510400-3.28 raqami bilan ro'yxatga olingan “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi” fanining o'quv dasturi asosida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar:

Kamalova F.R. – Bolalar stomatologiyasi kafedrasini mudiri, t.f.n.

Yarieva O.O.- Bolalar stomatologiyasi kafedrasini doktoranti

Taqrizchilar:

Rajabov O.A.– Terapevtik stomatologiya kafedrasini mudiri, t.f.n.

Ushbu o'quv uslubiy majmua o'quv dasturi va o'quv reja asosida 5510400 - Stomatologiya ta'lim yo'nalishi bo'yicha tuzilgan va kafedra yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlangan.

Bayonnoma № _____ “ _____ ” _____ 2019 y.

Ushbu o'quv uslubiy majmua o'quv dasturi va o'quv reja asosida 5510400 - Stomatologiya ta'lim yo'nalishi bo'yicha tuzilgan va Buxoro davlat tibbiyot instituti markaziy uslubiy kengashida muhokama qilingan va tasdiqlangan.

Bayonnoma № _____ “ _____ ” _____ 2019 y.

Uslubchi: Jumaeva SH .B. _____

Mundarija

I. MA'RUZA MASHG'ULOTLARI

1. mavzu: Karies va parodont kasalliklari profilaktikasi asoslari.....	6
2. mavzu: Og'iz bo'shligi shaxsiy gigienasi vositalari va usullari.....	12
3. mavzu: Karies va parodont kasalliklarining ommaviy profilaktika usullari. Sanitar maorifining stom. kasalliklar profilaktikasidagi o'rni.....	16
4. mavzu: Og'iz bo'shlig'ida himoya-baryer kompleksi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligi—so'lak.....	21
5. mavzu: Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти. Кариес профилактикасида фтор сақловчи препаратларнинг қўллаш усуллари. Фтор сақловчи таблеткалар.Ичимлик сувини фторлаш, фторланган сут. Ош тузини фторлаш (умумий усуллар). Фтор сақловчи препаратларни маҳаллий қўллаш усуллари. Фторлак, фтор сақловчи пасталар, эритма ва геллар.	
6. mavzu: Kariesning dog' va yuza davri mahalliy {ekzogen} va umumiy {endogen}davo usullari.....	25
7. mavzu: Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy holatni barqarorlashtirish.....	30

II. AMALIY MASHG'ULOTLAR

1. mavzu: Тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиши ва сут тишлар илдизларининг сўрилиш муддатлари. Доимий тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиб бўлиш муддатлари.....	31
2 mavzu: Оғиз бўшлиғи гигиенаси индекси кўрсаткичлари. ЖССТ критерийлари. Пародонт касалликлари индекслари (кўрсаткичлари). ЖССТ критерийлари (РМА, КПИ).	35
3 mavzu: Оғиз бўшлиғида ҳимоя-барьер комплекси тизими. Сўлак таркиби, характеристикаси ва аҳамияти.	37
4 mavzu: Кариесни келтириб чиқарувчи омиллар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган юмшоқ қарашлар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган тиш тошлари. Уларнинг кариес ва пародонт касаллақларининг вужудга келишидаги аҳамияти.	39
5 mavzu: Кариес келиб чиқишида микроорганизмлар роли. Оғиз бўшлиғида кариесоген муҳит. Эмалнинг ўчоқли деминерализацияси ва тиш қарашларини аниқлаш усуллари.	43
6 mavzu: Болаларда оғиз бўшлиғининг профилактик кўригини ўтказиш. Оғиз бўшлиғининг малакали гигиенаси.	48
7 mavzu Оғиз бўшлиғининг шахсий гигиенаси воситалари. Асосий воситалари (Тиш чўткалари, порошоклари). Оғиз бўшлиғи шахсий гигиенаси қўшимча воситалари.	53
8 mavzu: Тиш тозалаш усуллари. (Пахомов, Чартер, Стилман, Басс, Леонардо, Фонес). Стоматологик касалликлар профилактикаси усуллари.	68
9 mavzu: Тиш ювиш пасталари. Кимёвий таркиби ва хусусиятлари. Даволовчи-профилактик тиш пасталари.	72
10 mavzu: Болаларда кариес профилактикасида рационал овқатланишнинг аҳамияти.	76
11 mavzu: Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти. Кариес профилактикасида фтор сақловчи препаратларнинг қўллаш усуллари. Фтор сақловчи таблеткалар.Ичимлик сувини фторлаш, фторланган сут. Ош тузини фторлаш (умумий усуллар). Фтор сақловчи препаратларни маҳаллий қўллаш усуллари. Фторлак, фтор сақловчи пасталар, эритма ва геллар.	84
12 mavzu: Кариес профилактикасида фтор тутмайдиган препаратлар. Уларнинг аҳамияти, қўллаш усуллари ("Ремодент", Кальций препаратлари, фитин,	94

витами́нлар)	
13 mavzu Минерализация, деминерализация ва реминерализация жараёнлари. Бошланғич (оқ доғ) ва юза кариесда эндоген ва экзоген даволаш усуллари. Болаларда кариес профилактикасида фиссураларни муҳрлаш ва уларнинг аҳамияти	100
14 mavzu: Болалар ёшида оғриқ профилактикаси мақсадида руҳий ҳолатни барқарорлаштириш	105
15 mavzu: Тиш қаттиқ тўқималарининг нокариоз касалликлари профилактикаси. Кариес профилактикасида калций ва фосфор сакловчи препаратлар. Кальций глюконат и глицерофосфат.	109
16 mavzu: Оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари профилактикаси.	112
17 mavzu: Тиш жағ-системаси аномалияси ва деформацияси профилактикаси.	115
18 mavzu: Кариеснинг антинатал ва постнатал даври профилактикаси	119
4. MUSTAQIL TA'LIM	214
5. GLOSSARIY	220
6. ILOVALAR	221
6.1. FAN DASTURI	221
6.2. ISHCHI O'QUV DASTUR	223
6.3. TARQATMA MATERIALLAR	231
6.4. TESTLAR	232
6.5. BAHOLASH ME'ZONLARI	260
6.6. FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR	270

Annotasiya

Ushbu o'quv majmua tibbiyot instituti 3 kurs talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda asosan stomatologik profilaktikaning asosiy muammolari yoritilgan. Mazkur majmua talabalarga stomatologik profilaktika fanidan ularning bilim, ko'nikma va mahoratlarning oshishiga hizmat qiladi.

Ma'ruza № 1

KARIES VA PARODONT KASALLIKLARI PROFILAKTIKASINI ASOSLASH

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 2 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli ma'ruza
Ma'ruza rejasi	1. Karies kasalligi to'g'risida ma'lumot. 2. Parodont kasalligi to'g'risida ma'lumot. 3. Stom.kasalliklar kompleks profilaktikasi to'g'risida ma'lumot berish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Karies va parodont kasalliklari profilaktikasi asoslari bilan tanishtirish, ma'lumot berish, stomatologik kasalliklar profilaktikasi tadbirlarini ishlab chiqishni va rejalashtirishni, stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi chora-tadbirlarini o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

1.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (5 daqiqa)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish ma'ruzasi uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo	Eshitadi yozib oladi

	<p>vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
<p>1.Mavzuga kirish (15 daqiqa)</p>	<p><i>1.Mavzu maqsadi va vazifasi bilan tanishtiradi:</i></p> <p><u>Maqsad:</u> Bolalar yoshida karies kasalligi kechishining uziga xos xususiyatlari va davolash yo'llaribilan tanishtirish erta aniqlab tashxislash, bu xastaliklar profilaktikasi tadbirlarini ishlab chiqish va rejalashtirib ularni amalga oshirish bilan tanishtirish</p> <p><u>Vazifasi:</u></p> <p>Bolalar yoshida karies kasalligi kechishining uziga xos xususiyatlari va davolash yo'llaribilan tanishtirish. tushuncha hosil qilish va bilimini shakllantirish;</p> <p>Bemorni tekshirish amaliy ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Asosiy stomatologik kasalliklarni sindromlarini aniqlash ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Kasalliklarni davolash, profilaktika, tekshirish rejasini tuzish bilimlarini shakllantirish.</p>	<p>Tinglaydilar talabalar berilgan savollarga javob beradilar</p>
<p>2. Asosiy bosqich (50 daqiqa)</p>	<p>1. Mavzuni tushuntirib beradi, slaydlar namoyish qilish</p> <p>2.Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi</p>	<p>Tinglaydilar yozib oladilar</p> <p>Tinglaydilar</p>
<p>3. Yakuniy bosqich 10 daqiqa</p>	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi.</p>	<p>Tinglaydi</p> <p>Yozib oladi</p>

Ma'ruza matni

Parodont kasalliklari profilaktikasi 2 yo'nalishni o'z ichiga qamrab oladi, birinchi parodont kasalliklari rivojlanishini oldini olish. Bu yo'nalishga umumiy kasalliklar rivojlanishini oldini olish va ularni davolash bo'yicha ishlab chiqilgan kompleks chora tadbirlar, onalik va bolalikni ximoya qilish, kasb kasalliklarga karshi ko'rash va boshqalar kiradi. Parodont kasalliklari profilaktikasida stomatolog-terapevt tomonidan olib boriladigan og'iz bo'shlig'i sanasiyasi muolajalarida parodont patologiyasi rivojiga olib keladigan travmatik faktorlarga karshi chora tadbirlari muhimdir. Stomatolog karioz kovaklarning aproksimal va bo'yin oldi qismlarini

ratsional plombalashga e'tibor berishi kerak, chunki bu parodont normal funkstiyasi uchun qulay sharoit yaratadi. Tishlar sanasiyasi, tish karashlarini olish bilan yakunlanishi shart. Prikus anomaliyalari aniqlaganda bemorlar ratsional ortodontik va ortopedik davolash muhimdir. Bu og'iz bo'shlig'ida qulay fiziologik holat yaratib, bola organizmida yuz-jag' sistemasining to'g'ri rivojlanishiga sharoit yaratadi. Mahalliy sabablarga ko'ra rivojlangan parodont kasalliklari profilaktikasining oddiy usuli bo'lib og'iz bo'shlig'i gigiyenasi hisoblanadi. Stomatolog-terapevt tish cho'tkasi, pastasi, va boshqa gigiyenik vositalar tanlashda tavsiya berishi kerak.

Profilaktikaning 2 yo'nalishiga parodont kasalliklari og'ir formalari va ularning asoratlari rivojlanishini oldini olish kiradi. Birinchi navbatda bu boshlang'ich formalarni tashxislash va davolash bo'lib, asosan profilaktik ko'riklar vaqtida aniqlanib, dispanser nazoratiga olish va boshqa ishlarni qamrab oladi. Bu muolajalar vrach parodontolog tomonidan olib boriladi. Dispanser kartada bemorning ko'rikka kelish vaqti sanalari aniq belgilangan bo'lib, qayta ko'rikka kelishi quyidagicha:

- 1)gingivitis bilan kasallanganlar 6 oyda 1 marta;
- 2)parodontit bilan kasallanganlar 6 oyda 1 marta;
- 3)parodontit tez-tez qaytalanishi bilan 3 oyda 1 marta;
- 4)parodontoz 12 oyda 1 marta.

Dispanser nazorati davomida parodontolog og'iz bo'shlig'i gigiyenasi qoidalarining bajarilishini hamda kasallik kechishini kuzatadi. Parodontolog dispanser nazorati ostida parodont kasalliklari bo'yicha 1 yil davomida olishini shart. 1 yil davomida kasallik remissiyasi kuzatilsa, keyingi kuzatuv hudud vrach stomatologi tomonidan olib boriladi.

Stomatologik profilaktik vositalari quyidagi guruhlariga bo'linadi: og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositalari, og'izni chayish uchun profilaktik vositalar, applikastiyalar uchun vositalar, tish to'qimalariga surtish uchun vositalar, profilaktik boylamlar uchun vositalar va xokazo.

Profilaktik stomatologik vositalar quyidagi talablarga javob berishi shart. Ularni tibbiy xodimlar yordamisiz ishlatib bilish mumkin bo'lib, keng ommaviy amaliyot uchun qulayligi muhim ahamiyatga ega.

Remineralizastiyalovchi profilaktika.

Tishlar kariesi profilaktikasida muhim ahamiyatga ega bo'lib tish to'qimalari rezistentligini oshirishga asoslangan. Emal remineralizastiyasi jarayonlari emalning o'tkazuvchanligini va uz tarkibini qayta tiklash xususiyatiga asoslangan.

Karies boshlang'ich stadiyasida emalning yemirilgan gidroksiapatitlar kristallarining Ca, P, F mineral ionlarini emalning turli qatlamlarida biriktirib olib ularning qayta shakllanishiga olib keladi. Intakt emalga mineral ionlar kamroq miqdorda va sekinroq utadi.

Remineralizastiyalovchi vositalar tarkibiga emal gidrosiftor apatitlarning tarkibiy qismi hisoblanishi Ca tuzlari, floridlar va fosfatlar asosiy o'rin tutadi.

Remineralizastiyalovchi profilaktika muolajasi tishlar gigiyenik pasta bilan tozalangach o'tkaziladi. Tishlar paxtali bolishchalar bilan chegaralanib, 10% Ca glyukonat eritmasi bilan oldin yuqori so'ngra pastki jag' tishlarining chaynov yuzalari, so'ngra lab va lunj yuzalariga applikastiya qilinadi. Applikastiya 5-6 minut davomida etadi.

Ca glyukonat applikastiyasidan so'ng xudi shu yo'l bilan 2%-li NaF eritmasi bilan 1-2 minut davomida applikastiya muolajasi o'tkaziladi.

Profilaktika muolajalaridan so'ng bolaga 20-30 daqiqa davomida eyish va ichish tavsiya etilmaydi. Kurs kun oralab 3-ta muolajadan iborat. Qayta 5-6 oydan so'ng takrorlanadi.

Og'iz bo'shlig'i sanasiyasi-og'iz bo'shlig'i kasalliklarni davolash va asoratlarni bartaraf etish maqsadida tashkil qilingan aholiga stomatologik davolash profilaktik muolajalar sistemasidir. Og'iz bo'shlig'i sanasiyasi 2-lamchi profilaktika tadbiri hisoblanib, uni o'tkazishdan maqsad asoratlarni rivojlanishini bartaraf etish uchun aniqlangan kasalliklarni davolashdan iborat. Shu nuqtai nazardan sanasiya og'iz bo'shlig'i organlarini sog'lomlashtirishdagi muhim tadbirlardan biri hisoblanadi. Sanasiya faol davolash tadbiridir. Jumladan stomatolog davolashga muhtoj bemorlarni o'zi aniqlab, ularni sog'lomlashtirishi shart. Og'iz bo'shlig'i sanasiyasini

bolalar bog'chalari, maktablar va boshqa korxonalarda o'tkazish samarali natijalar beradi. Sanasiyaga muhtojlar №386 buyruqqa asosan 1 yilda 2 marta o'tkaziladigan profilaktik ko'riklarda aniqlanadi.

Korxonalar va tashkilotlarda o'tkaziladigan og'iz bo'shlig'i sanasiyasiga stomatologik dispanserizatsiyasining bir ko'rinishi sifatida qarash mumkin. Og'iz bo'shlig'i sanasiyasi aholini sog'lomlashtirishda muhim ahamiyatga ega bo'lishiga qaramasdan, stomatologik kasalliklar paydo bo'lish darajasini pasaytirmaydi.

Suv va oziq moddalarni ftorlash.

Tishlar kariesini profilaktikasining eng qulay, effektiv usuli suvni ftorlash markazlashgan va markazlashmagan usullarda olib boriladi. Markazlashgan usulda suvni ftorlash qulay bo'lib, bunda ftor optimal konstentratsiyada maxsus ftoratorli moslamalar yordamida ichimlik suviga kushiladi.

Ayrim davlatlarda ichimlik suvini ftorlash uchun maxsus moslamalar maktab, bog'chalar suv kuvurlariga urnatilgan. (markazlashmagan usul). Ftorning tishlarga profilaktik ta'sir qilib, flyuoroz keltirib chiqarmaydigan optimal miqdori bo'lib, 0,7-1,2 mt ftor ionlarining 1 l suvdoli miqdori hisoblanadi.

Ftoridlarni suv tarkibidagi shaklini iste'mol qilishning profilaktik ta'siri ayrim davlatlar tajribasi misolida yaqqol namoyon bo'lgan. Jumladan, AQSHda 15 yil o'tkazilgan suvni ftorlash tadbirlaridan so'ng 12-16 yoshdagi bolalarda KPU ko'rsatkichi 48-63 % ga kamaydi. Bunday misollar boshqa davlatlar tajribasida ham aniqlangan. Suvni ftorlashga sarflanadigan iqtisodiy mablag'lar AQSHda 1 kishiga yiliga 20 sentni tashkil qilsa, sobiq Sovet Ittifoqida yiliga 1-3 tiyinni tashkil qilgan bo'lib, bu profilaktikaning boshqa usullaridan ko'ra ancha arzonroqdir. Suvni ftorlashning yuqori tibbiy va iqtisodiy effektivligi bu usulning keng targ'ib bo'lishiga olib keldi. Butun Dunyo bo'yicha 50% aholi iste'mol qiladigan suv ftorlanadi.

Suvni ftorlash va undagi ftor miqdori doimiy ravishda sanitar xizmat va kommunal tashkilotlar tomonidan nazorat qilinadi. Suvni ftorlash boshlangach 5,10 yillardan so'ng aholini qayta ko'rikdan o'tkazish tashkil qilinadi.

Tish kariesining profilaktikasi uchun ftoridlarni qo'llash yaxshi natija beradi. Ftoridlarning organizmga kirishining kamayishi tishlar kasallanishiga yo'l ochib beradi. Shuning uchun karies tishlar ftor profilaktikasini va ftoridlarni organizmga tushishini nazorat qilib turish kerak. Organizmdagi ftoridlar miqdorini aniqlash uchun siydik qon plazmasi va so'lakni tekshirish kifoya. Ftor organizmdan asosan siydik, axlat va so'lak orqali ajralib chiqariladi 87% ftor siydik orqali ajralib chiqadi. Bolalarda ichimlik suvida ftoridlar 1 mg/l qabul qilganda siydik orqali 25-35 m/kg ajralib chiqadi. Ftorning oshqozon ichak traktidan ajralishi, ovqatda so'rilmay qoladigan ftoridlar miqdoriga bog'liqdir. Ftoridlar qabul qilgandan 1% surilgan ftoridlar so'lakda paydo bo'ladi (ftor sakl) 0,1 mg/l ftor saqlovchi suv iste'mol qilinsa, shundan o'rtacha 0,007 mg/l ftor quloq oldi so'lak bezida hosil bo'ladi bir kunda 1 mg ftor qabul qilgan bolaning so'lakda 0,008 mg/l ftor bo'ladi so'lak doimiy ravishda tishlarni yuvib turadi. Shuning uchun ham so'lakda kam konsentratsiya ftor bo'lish ham karies tishlar ham profilaktikasi uchun ham muhim rol o'ynaydi. Ftorning siydik va so'lak orqali ekskrisiyalanishi o'rgangan holda bolalar ratsionida osh tuzida 250 mg/kg ftorid qo'yish kerak. Ftorlangan osh tuzi qabul qilgan 109 bolada ftoridlardan ajralishi o'rganildi. Siydikni har 6-8 soatda yig'ib borildi so'lakni esa ovqatlangandan keyin 1 soatdan keyin yig'ib borildi siydikdagi va so'lakdagi ftor konstentratsiyasini aniqlash ning Orion firmasida ishlab chiqarilgan kombinirlashgan ftor elektro(model 96-09) akalizator(model 920) yordamida aniqlanildi, yig'ilgan suyuqliklarni faqat plastik idishlarda saqlanadi. Bu tekshirishlar natijasi shuni ko'rsatdiki maktab yoshgacha bo'lgan bolalar siydigida ftor 13,80 m/kg f\ r ni tashkil etadi. Siydikda ftor konsentratsiya 0,5 mg/l, so'lakda esa 0,040 mg/l ni tashkil etadi. Ftor profilaktikasini 1 yil davomida qo'llash natijasida siydikda ftor 0,60 mg/l-gacha so'lakda esa 0,052 mg/l-gacha bo'lishi kuzatildi. Ftorning siydik orqali operatsiyasi 27,0 mkg F\ r-ni tashkil etdi. 2 yil davomida ftorlangan osh tuzi qabul qilgan bolalarda siydikda ftor konsentratsiyasi 0,91 mg/l so'lakda esa 0,068 mg/l olish kuzatildi. Siydik orqali ftor ekskrisiyasi 40,3 mg/k. Bizning tekshirishlarimiz

shuni ko'rsatdiki karies profilaktikasi uchun ftorlangan osh tuzi qo'llash natijasida bolalar siydigida va so'lakda ftoridlar konsentrasiyasi oshdi hamda siydikda ftoridlar ekstraksiyasi oshdi (1 yildan keyin 1,96 martaga 2 yildan keyin 3,5 martaga oshdi).

Ftorning karies kasalligini pasayishigi ahamiyati, ftorning xususiyatlari

1. Tish emalining kislotalarga chidamligini oshiradi.
2. Karies hosil bo'lgan hollarda remineralizatsiya prosesini stimullaydi.
3. Tish karieslarida bor bo'lgan bakteriyalarni moddalar almashinuvi buzadi.

Tish emali elementlarni asosini apparatlarning kristallari tashkil etadi. Bu apparatlar kislotalarga chidamligi past bo'ladi. Kislotada ishqor balansi o'zgarish natijasini emal karieslarida mikroblanishini yomonlashadi. Tish pastasidagi silliqlovchi elementlar tish karieslari va ovqat qoldiqlarini tozalab tish yuzasini silliqlaydi. Ftor esa tish qattiq to'qimalarga kirib ftor apatit kristallarini hosil qiladi. Bu kristallar oddiy kristallardan ko'ra 1,5-2 baravar kislotalarga chidamli bo'ladi, lekin bu almashinuv qaytar proses bo'lib hisoblanadi. Shuning uchun ham ftorning kristallari turishi uchun tez-tez doimiy ravishda tishning ftor bilan ta'minlab turish kerak.

Ftorlovchi va profilaktika qiluvchi vositalar

FLOREDIN GEL № 5

Bu preparat karies profilaktikasi uchun xushbo'y meva ta'mli tiksotrop xususiyatli instrumentlarga yopishmaydi. Proksimal sohalarida kichik fissuralarda qo'llash qulay. Shpris bilan applikasiya qilishda yaxshi. Tarkibida natriy ftor saqlaydi.

FLORODIN

Rangli indekatorli preparat karies profilaktikasi uchun qo'llaniladi. Emal remineralizatsiyasi uchun karies bo'lgan moddalar natriy ftorid kalsiy saqlaydi. Zararlangan soha rangli indikator orqali aniqlanadi. Florodin tejam va karies profilaktikasi uchun yaxshi effektli preparatdir.

BIFLUORID 12

Tish bo'yinlari rezistenstiyasini davolash uchun va chuqur ftorlash uchun ishlatiladigan preparat tiniq ftorlakka ega. Tarkibida natriy kalsiy ftorid saqlaydi. Tiniqligi uchun kosmetik ftorlashga ishlatiladi.

PROFLUORID M.

Tishlarni chayish uchun ishlatiladigan preparat karies oldini oladi. Tarkibida natriy ftor saqlaydi. Tish karashlari va toshlarni yo'qotadi. Har kun qo'llash buyuriladi. 6 yoshdan katta bolalarda kattalarga qo'llash tavsiya etiladi.

PROFLUORID JELE.

Ftor saqlovchi jele applikator yordamida qo'llaniladi yoki tish cho'tkasi bilan surtiladi. Karies profilaktikasi uchun qo'llaniladi. Tishlarga surtilganda tishlarni ftor bilan boyitadi va tish toshlarini yo'qotadi.

Bolalar o'rtasida sanitariya maorifi ishni olib borishga oqilona va atroflicha yondashuv eng yaxshi natijalar beradi. Bunday yondashuvga sanitariya maorifining ta'sir vositalarining uyg'unligi asos bo'ladi. N.G. Paxomov (1982), E.V. Borovskiy (1986) va boshqalarning fikriga ko'ra bunda 4 zveno: ishni olib boruvchi - vrach, pedagoglar, tarbiyachilar, ota-onalar va bolalarning o'zi ishtirok etishi zarur.

Sanitariya maorifi ishni birinchi navbatda bolalar muassasasining pedagoglar va tibbiy xodimlari bilan boshlash kerak.

Tibbiy biologik e'tiqod planiga quyidagi masalalarni kiritish mumkin :

1. Sut va og'iz tishlarining vaziyatlari, shakllanishi va yetilish xususiyatlari.
2. Tish yorish muddatlari.
3. Bolalarda tishning yemirilishi va uning asoratlari.
4. Tish cho'tkasi va tish pastasini qanday to'g'ri tanlash mumkin.
5. Tishni tozalashni qachon boshlash va qanday qilib tozalash kerak.
6. Bolalar ovqatlanishining tish sogligidagi ahamiyati.
7. Milk va og'iz bo'shlig'i shilliq qobig'ining kasalliklari.
8. Og'iz bo'shlig'i gigiyenasining tish kasalliklari oldini olishdagi ahamiyati.

Suhbatda tish kasalligining oldini olish ishlaridan kuzda tutilgan maqsad va vazifalar tushunarli shaklda bayon etish kerak. Sanitariya maorifi ishlarining navbatdagi bosqichi bolalar bilan jonli suhbat o'tkazishdir. Suhbatni bolalarning yoshiga qarab o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

Stomatologiya bo'yicha salomatlik darslari boshlang'ich maktabda ikki sanitariya maorifi va amaliy qismlarda bo'linadi. Mashg'ulotni maxsus jixozlangan gigiyena sinfida o'tkazish lozim.

Gigiyena sinfida yuvinishi uchun 15-20-ta rakovina bo'lishi, ularning yuqorisiga ko'zgu urnatilishi, individual gigiyena vositalarini saqlaydigan jovonlar, qo'llanmalar uchun parta, stomatologik o'rindigi profilaktika uchun zarur dori-darmonlar kuyilishi zarur.

Sinf plakatlar, sxemalar, jag' chizmalari bilan jixozlanishi uchun ma'lum mazmo'nga va ta'lim maqsadlariga buysundirilgan bo'lishi lozim. Slaydlar va filmlar namoyish qilishi uchun apparatura bilan ekran bo'lishi kerak. Tish vrachi yoki maxsus ma'lumotli medistina hamshirasi 1 mashg'ulotni tishning tuzilish, inson hayotida vazifasi va ahamiyatini tushuntirishga bagishlanishi mumkin. Tishlarni turlarini, qanday yorib chiqishi va tushishini, ovqatlanishning roli haqida batafsil tuxtalish zarur. Ayniqsa uglerodli ozuka qoldiqlarining tishning kasallanishidan ta'sirini yoddan chiqarmaslik kerak. Bolalarga bu bilimlarni etkazish jarayonida og'iz bo'shlig'i gigiyenasi nima uchun zarurligini, qachon va qanday maqsadlarda tish vrachiga murojaat qilish lozimligini ham tushuntirish kerak.

Ikkinchi darsda esa suhbat og'iz bo'shlig'ini parvarishlash vositalari va ashyolariga bagishlanishi mumkin. Bolalarga tish cho'tkasini qanday tuzilganligi, undan qanday foydalanish va uni saqlashni tushuntirish kerak. Tish pastasi yoki poroshokini ko'rsathish, ulardan foydalanish qoidalarini tushuntirish, tishni tozalash uslublarini modellarda ko'rsathish lozim. Mashg'ulotni yakunlashda mazkur masaladagi bilimlarni tekshirib ko'rish kerak.

Og'iz parvarishlarini amalda urgatishga bagishlangan uchinchi mashg'ulotda bolalarga tishning tozaligini qanday tekshirish bilan tanishtirish zarur. Mashg'ulot nihoyasida savol javoblar bilan bolalarning bilimini o'zgartirish darajasini aniqlash lozim.

Ma'ruza № 2

Tishlar yuzasida hosil bo'ladigan yumshoq karashlar, tish toshlari va ularning karies va parodont kasalliklarini keltirib chiqarishdagi ahamiyati

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1. Tishlar yuzasida xosil bo'ladigan yumshok karashlar 2. Og'iz bo'shlig'ida qanday mikrofloralar uchraydi. 3. Og'iz bo'shlig'idagi mikrofloralarning organizmga ta'siri
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish toshlarining karies va parodont kasalliklarida ahamiyatini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jixozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10daqqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Asalari uyasi" metodi.

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha to'g'ri javobni tanlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Inson hayot faoliyati davomida tishlarning yuzasida hosil bo'ladigan to'zilmalar-karashlar, toshlar yoki cho'kmalar tish qattiq to'qimalari vaparodont to'qimalari kasalliklarini yuzaga kelishida muhim o'rin tutadi.

Tish karashlari va toshlari tasnifi:

I. Minerallashmagan tish yumshoq karashlari:

- a) pellikula
- b) tish usti karashi (blyashka)
- v) oq yumshoq karash
- g) ovqat qoldiqlari

II. Minerallashgan tish toshlari

- a) milk usti tish toshlari
- b) milk osti tish toshlari

Minerallashgan tish toshlari

Insonlarda og'iz bo'shlig'iga bo'lgan e'tibor sodir bo'ladigan kasalliklar, og'izdan taraladigan har xil xidlar, noxush holatlar bilan bog'liqdir. Bunday holatni biz tishlar yuzasida minerallashgan cho'kmalar-toshlar paydo bo'lganda kuzatamiz. Tish toshlari minerallashish natijasida qotgan yoki kotayotgan massa bo'lib, milkka nisbatan joylashuviga qarab: milk osti va milk usti turlariga bo'linadi.

Milk usti toshlari.

Milk usti toshlari milk kirrasi ustida joylashgan bo'lib, oson aniqlanadi. Milk usti toshlari odatda okish, ok-sarikk, jigarrang tusda bo'lib, qattiq, tez ushaladigan, loysimon qonsistenstiyada kam bo'ladi. Bu tuzilmalarning rangi ovqat pigmentlariga, chekuvchilarda tamakiga bog'liq bo'ladi.

Tish toshini aloxkida bir tishda, tishlar gruxida va butun tishlar qatorida kuzatish mumkin.

Ko'pchilik hollarda milk usti toshi ko'plab yuqori chaynov tishlar, lunj sathida, quloq oldi, so'lak bezining og'iz bo'shlig'iga ochilish sohasida, pastki frontal tishlarning til yuzasida, til osti, jag' osti so'lak bezlar ochiladigan sohada yigiladi.

Bugungi kunda milk usti toshlarining so'lakdan hosil bo'lishi isbotlangan. So'lak tarkibidagi mineral tuzlar konsentratsiyasi oshishi natijasida, ular tish usti yumshoq karashlari ustiga cho'kib, uni to'yintiradi. Tish toshlari o'smirlik davrida paydo bo'la boshlaydi va yosh kattalashgan sari ko'payib boradi.

Milk osti tish toshlari

Milk osti tish toshlari milk marginal sohasi ostida joylashgan bo'ladi va ularni oddiy ko'zda ko'ra olmaymiz. Aniqlashning asosiy usuli zondlash. Aniqlangan tish milk osti tishlari odatda qattiq, to'k jigarrang yoki koramtir-yashil tusda bo'ladi. Milk osti toshi tish bo'yin qismini o'rab olishga harakat qiladi va notekis sath hosil qilib tishlarga qattiq yopishgan bo'ladi:

Kimyoviy va struktura tuzilish jihatidan milk osti toshlari milk usti toshlariga juda ham o'xshashdir. Bo'lar asosan milk syo'qligidan hosil bo'ladi.

Struktura tuzilishga ko'ra tish toshlari-bu minerallashib oxaklashgan tish usti yumshoq; karashidir. Tish usti yumshoq karashi (blyashka) o'zida so'lakka nisbatan 20 marta ortiqroq kalsiyni adsorbtsiya qilishi mumkin. Tish toshlari tez-tez hosil bo'lib turuvchi kishilarda tish usti karashlarida 3 xissa ko'proq fosfor bo'lishi aniqlangan. Bu esa tish toshlarining u yoki bu miqdorda hosil bo'lishida fosfor elementining o'rni borligini ko'rsatadi.

Tish usti yumshoq karashlarining minerallashib oxaklashishi va toshga aylanish jarayoni asosida kalsiy ionlarining proteinpoharid kompleksi bilan birikishi oqibatida fosfat kalsiy kristallarining blyashka ustiga cho'kib, mikroorganizmlariga to'yinishi va massasining oshishi yotadi.

Tish usti toshlarini hosil bo'lishida ovqatning qattiq yumshoqligi ham muhim o'rin tutadi. Qattiq ovqatlar chaynash tish toshlarini hosil bo'lishiga to'skinlik qiladi. Yumshoq ovqat iste'moli uning hosil bo'lishini tezlashtiradi.

Oqsillar, uglevodlar, erkin aminokislotalar, fermentlar, vitaminlar va ayrim organik kislotalar so'lakning juda muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Oqsillardan katta ahamiyatli mutsindir. Mazkur oqsil erkin kalsiy ionlarini o'ziga biriktirib olish xususiyatiga egadir. 1 molekula mutsin okriili

o'ziga 130 kalsiy atomini biriktirishi mumkin ekan. Mutsin oqsilning yana bir xususiyati shuki, u tish yuzasiga adsorbtsiyalanib erimaydigan organik plyonka hosil qiladi. Bu bilan birtomdan tish va shilliq pardani shikastlanishlardan ximoya qilsa, ikkichi tomondan so'lak. tarkibidagi mineral moddalar ionlarini diffuz tarzda tish qattiq to'qimalariga erkin o'tib turishiga to'sqinlik qiladi.

Og'iz bo'shlig'idagi so'lakning bakteriozid ta'sir etuvchi xususiyati, uning tarkibida leykinlar, lizosim, opsoninlar va bakteriolizinlar mavjudligi bilan bog'liq.

Aralash so'lak tarkibida bakteriyalar ishlab chiqqan fermentlar, so'lak bezlari ajratgan fermentlardan tashqari leykostitlar parchalanishidan hosil bo'lgan fermentlar ham mavjud bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki, OG'IZ bo'shlig'ida kechadigan fermentlar ishtroqidagi jarayon ko'pgina hollarda og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlarining miqdori, turi va mikroorganizmlarga bog'liq; bo'lib, bu jarayonning faolligi og'iz bo'shlig'i gigiyenasi past hollarda yuqori kechadi. Og'iz gigiyenasining pastligi mikroorganizmlarning ayrim shtamlari tomonidan ko'plab miqdorda organik kislotalar ishlab chiqilishiga sabab bo'ldi. Organik kislotalar esa o'z navbatida so'lak tarkibiga kiruvchi amilaza fermentini va boshqa fermentlar faolligi buzadi.

Bo'lardan tashqari aralash so'lakning muhim bo'lgan fibrinolitik, qon plazmasini kotiruvchi xususiyatlari bilan birgalikda gumoral, barer, immunitetni quvvatlab turish va og'iz bo'shlig'ini mexanik, kimyoviy hamda biologik tozalash kabi xususiyatlari nixoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. So'lakning rang-barang xususiyatlari og'iz bo'shlig'ida muhitning barqarorligini ta'minlab turadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tish toshlari milkka nisbatan joylashuviga qanaqa turlarga bo'linadi.
2. Tish toshlari nimadan hosil bo'ladi.
3. Tish toshlarini tozalash usullari.

Ma'ruza № 3

OG'IZ BO'SHLIG'I SHAXSIY GIGIENASINING ASOSIY VOSITALARI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 2 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli ma'ruza
Ma'ruza rejasi 1.Tish pastalari tarkibi 2.Tish poroshoklari tarkibi 3.Tish cho'tkalari turlari	Talabalarni og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi vositalar bilan tanishtirish.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi vositalar to'g'risida ma'lumot berib, stomatologik kasalliklar profilaktikasi tadbirlarini ishlab chiqib va rejalashtirishni, stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi chora-tadbirlarini o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

1.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
--------------------------	-----------------	----------------

Tayyorgarlik bosqichi (5 daqiqa)	<p>1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash.</p> <p>2. Kirish ma'ruzasi uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash.</p> <p>3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish.</p> <p>1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva.</p> <p>2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	Eshitadi yozib oladi
1.Mavzuga kirish (15 daqiqa)	<p><i>1.Mavzu maqsadi va vazifasi bilan tanishtiradi:</i></p> <p><u>Maqsad:</u> Talabalarga stomatologik ashyoviy vositalarning og'iz bo'shlig'iga ta'siri to'g'risida og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi vositalarini og'iz bo'shlig'i sharoitiga qarab tavsiya etish to'g'risida ma'lumot berish.</p> <p><u>Vazifasi:</u></p> <p>Stomatologik kasalliklarning etiologiyasi, patogenezi, klinik kechishi, davolash prinsiplari va profilaktik choralari to'g'risida tushuncha hosil qilish va bilimni shakllantirish;</p> <p>Bemorni tekshirish amaliy ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Asosiy stomatologik kasalliklarni sindromlarini aniqlash ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Kasalliklarni davolash, profilaktika, tekshirish rejasini tuzish bilimlarini shakllantirish.</p>	Tinglaydilar talabalar berilgan savollarga javob beradilar
2 asosiy bosqich (50 daqiqa)	<p>1. Mavzuni tushuntirib beradi, slaydlar namoyish qilish</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi</p>	Tinglaydilar yozib oladilar Tinglaydilar
Yakuniy bosqich 10 daqiqa	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi.</p>	Tinglaydi Yozib oladi

Ma'ruza matni

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi - og'iz bo'shlig'ini ovqat qoldiqlari, tish karashlari, mikroba va detritdan tozalash chora tadbirlarini o'z ichiga olib, og'iz bo'shlig'i organlarida sog'lom muhit yaratib berish uchun amalga oshiriladi. Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi fiziologik akt hisoblanish tabiiy tozalanish jarayonlarini tuldirishi lozim. Tabiiy tozalanish ovqat luqmasini yutish jarayonida jag'lar, lab, lunj, til va tanglay harakatlari hamda luqma hosil qilish xususiyatiga jga bo'lgan so'lak ta'siri natijasida amalga oshiriladi. Ko'pchilik insonlarda og'iz bo'shlig'i tuzilish, prikusning o'ziga xosligi, so'lak bezlari faoliyatining yuqorilik, shirin, yumshoq moddalarni ko'p iste'mol qilish, mikroflora hayot faoliyati, tishlar kariesi va parodont kasalliklarning rivojlanishi og'iz bo'shlig'i tabiiy tozalanish intensivligining pasayishiga sabab bo'lib, bu o'z navbatida qadim zamonlardan ok og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga extiyojlarning paydo bo'lishiga shart sharoit yaratdi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi shu maqsadda foydalanish uchun mo'ljallangan maxsus vositalar yordamida amalga oshiriladi. Bo'larga: tish pastalari, tish poroshoklari, gellar, tish cho'tkalari, flosslar, tish tozalagichlar, tish eliksirlari kiradi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasining 2 asosiy muolajasi bo'lib, bo'lar tishlarni tozalash hamda og'iz bo'shlig'ini chayishdir.

TISH PASTALARI.

Tish pastalari og'iz bo'shlig'i kasalliklarini davolash va profilaktika hamda gigiyena uchun mo'ljallangan maxsus vosita hisoblanadi. Tish pastalari yordamida og'iz bo'shlig'ini samarali tozalanish va davolash profilaktik ta'siriga erishiladi. Tish pastalari gigiyenik va davolovchi profilaktik turlariga bo'linadi.

Gigiyenik tish pastalari og'iz bo'shlig'ini tozalash uchun mo'ljallangan bo'lib, o'z tarkibida hech qanday davolovchi va profilaktik qo'shimchalar saqlamaydi. (Apelsinovaya, Myatnaya, detskaya). Davolovchi profilaktik pastalar maxsus ta'sirga ega bo'lgan turli xil qo'shimchalardan iborat. Ko'pchilik davolovchi profilaktik pastalar tarkibida karies profilaktikasi uchun 0,1-0,2% fluor saqlaydi.

Og'iz bo'shlig'i mikroflorasi kariesogen ta'sirini pasaytirish maqsadida bir qator tish pastalari tarkibiga kuchli antiseptik, bakteriostatik va bakteriostatik moddalar jumladan: xlorgeksidin 0,05-0,2% kushiladi. Xozirgi kunda tarkibida og'iz bo'shlig'i moddalar almashinuviga ta'sir qiluvchi fermentlar saqlovchi tish pastalari ishlab chiqilgan.

Tish pastalarning katta bir guruhi stomatitlar, gingivitlar va parodontitlarni davolash uchun mo'ljallangan bo'lib (Propolisnaya, Pomarin, Lesnoy balzam) ular uz tarkibida biologik aktiv moddalar, vitaminlar, moddalar almashinuvini regulyatorlarini saqlaydi. Tish pastalari profilaktik vositalar guruhi ichidan eng qulayi bo'lib, doimiy ta'sir effektiga ega.

Tish poroshoklari og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositasi bo'lib, ularning asosiy komponenti burlar, dikalsiy fosfat, trikalsiy fosfat va boshqalar. Organoleptik ta'sirini yaxshilash maqsadida ularga lintol yoki evkalipt moyi kushiladi. Poroshoklar taerlash metodikasi oddiy, arzon, yaxshi tozalash xususiyatiga ega bo'lib, ularga biologik aktiv moddalarni kushish imqoni yo'q, hamda ular gigiyenik nuqtai nazardan tukis emas. Ularga bo'lgan talab oxirgi paytlarda pasaydi. Poroshoklarni og'iz bo'shlig'i shilliq qavat kasalliklari, tishlar edirilishi, emal eroziyasi, yosh bolalarda ishlatish tavsiya etilmaydi. Poroshoklar uz tarkibida profilaktik va davolovchi komponentlar saqlamaydi.

Tish cho'tkalari. Tishlarni mexanik tozalash uchun mo'ljallangan asosiy vosita hisoblanadi. 2 qismdan iborat: boshchasi va kuli. Tish cho'tkasining kattaligi, shakli, tashqi va estetik tuzilish turli xil bo'lib, aholi ishlatishi uchun qulay bo'lishi uchun ishlab chiqilgan. Tish cho'tkasining asosiy funkstional qismi-boshchasi bo'lib, tish yuzasi va milklarni tozalash uchun mo'ljallangan. Oldin cho'tkalar uchun faqat natural moddalar ishlangan. Xozirgi ko'nga kelib sun'iy tolalar (neylon, kapron) ham keng qo'llanilib kelmokda.

O'tkazilgan ko'pgina tibbiy tadqiqodlar ularning effektivligini, gigiyenik talablarga tula tukis javob berishini isbotlab berdi. Tish cho'tkalarning qattiq yumshoqligi kata ahamiyatga ega

bo'lib, ular sifatining asosiy ko'rsatkichi bo'lib hisoblanadi. Tish cho'tkasining qattiqligi ularning tozalash xususiyati hamda tish emaliga abraziv ta'sirini belgilaydi. Tish cho'tkalarining juda qattiq, o'rtacha qattiq, yumshoq va juda yumshoq turlari bor. Ko'pincha o'rtacha qattiqlikdagi hamda parodontni zararlanmaydigan yumshoq cho'tkalar ishlatiladi.

Tish cho'tkalar ishlatilishi davomida ovqat qoldiqlari, tish karashi va mikroflora bilan ifloslanadi. Shuning uchun ularni tishlarni tozalagandan so'ng suv bilan yuvib, xavoli joyda saqlash va kuritish tavsiya etiladi. Ularni boshchasini yuqori yoki pastga kuygan holda stakanda saqlash qulay. Yu.A. Fedorov cho'tkalarni sovunlab yuvishni tavsiya etadi. Natural tolalardan iborat cho'tkalar yilida 3-4 marta, sun'iy tolali cho'tkalar yilida 6-8 marta almashtirilishi tavsiya etiladi.

Tish cho'tkalarni tanlash juda muhimdir. Ularni tanlashda shakli, kata kichikligi, qattiq yumshoqligini inobatga olinib, har bir kishiga individual ravishda tanlanadi.

Og'iz bo'shlig'ini holatining yaxshiligi, karies bilan kasallangan tishlar kamligi, eroziya va patologik edirilishining mavjud bo'lmasligi, o'rta qattiqlikdagi uzun boshchali (3-4 tishni qamrab olinadigan) tish cho'tkalari ishlatilishiga ko'rsatma bo'la oladi.

Kariesli tishlar sonining ko'pligi, diastemalar, tish qatorlari defektida yumshoq uzun boshchali tish cho'tkalari (3-ta tishni qamrab oladigan) ishlatish tavsiya etiladi.

Tish qatori deformastiyalarida mayda boshchali cho'tkalar ishlatiladi.

Tish cho'tkalarining yumshoq qattiqligini tanlashda emal holatiga e'tibor berish lozim. Qalin, jips yopishgan tish karashlari mavjud bo'lsa, qattiq tabiiy tolali tish cho'tkalarini ishlatish tavsiya etiladi.

Bolalarda tish cho'tkalarini tanlashda yoshi va tishlar qatori kattaligini inobatga olish lozim. Odatda yumshoq va juda yumshoq, boshchasi 2-3 tishni qamrab oladigan tish cho'tkalari tanlanadi.

Flosslar. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari profilaktikasi va gigiyenasi uchun mo'ljallangan maxsus vosita bo'lib, tishlarning kontakt yuzasi va tishlararo bo'shliqlarni tozalash uchun mo'ljallangan. Flosslarni ishlatilishi qoidalari tibbiyot xodimlari tomonidan urgatiladi. Flosslar qo'llanilishi tishlar kontakt yuzalari kariesi va gingivit profilaktikasi uchun muhim ahamiyatga ega. Ta'sir effektini oshirish maqsadida iplar fluoridlarga tuyintiriladi.

Tish tozalagichlar. Tishlararo bo'shliqlar hamda tishlarning kontakt yuzalarini tozalash uchun qo'llaniladigan og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositasi. Ular turli xil shaklda yogoch yoki plastmassadan taerlangan bo'lib, tishlararo bo'shliqlarga kirgizish uchun mo'ljallangan. Tish tozalagichlar odatda bir marta ishlatiladi. Ishchi qismining shakli bo'yicha yassi, uchburchaksimon oval turlari bor. Tish tozalagichlar tish milk cho'ntaklari va keng tishlararo bo'shliqlar mavjudligida hamda parodontologik muolajalardan so'ng ishlatilishi yaxshi samara beradi

Ma'ruza № 4

Og'iz bo'shlig'ida himoya-baryer kompleksi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligi—so'lak.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	Talabalarga og'iz bo'shlig'i shaxsiy qoidalarini tushuntirish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga qanday rioya qilishni va bolalarga buni qanday tushuntirishni o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat

Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umimlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni

		oladilar
--	--	----------

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Akvarium" usulini o'tkazish uchun senariy

Talabalarni teng 2 ta guruhga bo'linadi. Va ikki xildagi mavzu bo'yicha muammo beriladi. Muammoni yechish uchun 10 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi

Mavzu matni:

Og'iz bo'shlig'i suyuqligi (so'lak)

Og'iz bo'shlig'ida va uning atrofida anatomik jihatdan mustaqil a'zo bo'lib hisoblanadigan ekzokrin so'lak bezlari joylashgan bo'lib, ular og'iz bo'shlig'iga so'lak suyuqligini ishlab chiqaradi. Bu bezlardan eng yiriklari: quloq oldi bezlari, jag' osti bezlari, til osti bezi hisoblanadi. Bundan tashqari son-sanoqsiz mayda bezchalar og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining barcha sohalarida sochilgan olda joylashgandir.

Mazkur bezlar ishlab chiqqan suyuqlik sekretisi-so'lak deb ataladi. So'lak Og'iz bo'shlig'iga ajralib chiqqandan so'ng unda mavjud bo'lgan erkin chiqindilar bilan aralashib, aralashgan so'lak yoki og'iz bo'shlig'i suyuqligi» nomini oladi.

Yuqorida ko'rsatilgan tartibda hosil bo'lgan aralashgan so'lak og'iz bo'shlig'i a'zolari: tishlar va Og'iz shilliq pardasining fiziologik me'yordagi faoliyatini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibida so'lak bezlari sekretidan. tashqari epetiliy ujayralari, leykotsitlar, mikroorganizmlar, ovqat qoldiqlari mavjud bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibi va xususiyatlari ko'pchilik ollarda so'lak bezlarining to'laqonli faoliyatini organizmning umumiy avoli so'lak ajralish tezligi, ovqat qoldiqlarining tarkibi va Og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatlariga bogliqdir.

Odatda bir kecha kunduz mobaynida 500 ml ga yaqin so'lak ajraladi. Bundan taxminan 200 ml ovqatlanish paytida, qolgan qismi esa nisbiy tinchlik vaqtida ajralib chiqadi. Yosh o'tishi bilan so'lak ajrayshi susayadi, bu esa og'iz bo'shlig'ida joylashgan to'qimalarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Misol tariqasida, quyidagi holatlarni keltirish mumkin: Og'iz qurishi, ovqat yutishning qiyinlashuvi, so'lak quyilishi gaplashishga qiynalish va tish qattiq to'qimalari xastaliklarining, ayniqsa karies kovaklari ko'payib ketishi va x. k.

Bugungi kun ilmiy ma'lumotlariga asosan og'iz bo'shlig'ida so'lak yumshoq to'qimalar va tishlar yuzasini 0.1 mm qalinlikda ko'mib turarkan. Ma'lumki so'lak og'iz bo'shlig'ida mavjud bo'lgan vaqtda undan ajralib chiqqan moddalar shilliq parda va tish to'qimalariga cho'kadi, shu bilan bir vaqtda ular sathidagi keraksiz mahsulotlar so'lakda erib yuvilib ketadi. Shu nuqtai nazardan ko'rsatilgan qalinlikdagi so'lakning tish yumshoq karashlari ustidan so'zib, o'tish tezligi uning tarkibiy qismlarining karashlar bilan bo'ladigan modda almashinuvi jarayoni jadalligini belgilaydi. Bu tezlik og'iz bo'shlig'ining barcha joylarida ar xil bo'lishi tishlarning karies bilan kasalanishi am ar xil bo'lishini ta'minlaydi.

So'lak o'z tarkibida 0.58% quruq modda saqlaydi va bu anorganik amda organik moddalardan iboratdir. Anorganik moddalardan eng asosiysi mineral komponentlar bo'lib, (kalsiy, fosfotlar, ftor va boshqa mikroelementlar) ular yordamida so'lak va emal to'qimasidagi dinamik barqarorlikdagi muloqot saqlanib turadi.

Tishlar chiqib bo'lganidan so'ng og'iz suyuqligi emal to'qimasining "etilishini" va uning kimyoviy tarkibini o'zgarishini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda so'lak tish emali sathida pellikula hosil bo'lishida ishtirok etadi. Pellikulalar o'z navbatida oz bo'lsa am kislotalarning emalga ta'sir etishida to'siq bo'ladi. Yillar davomida so'lak tarkibidagi mineral tuzlarga to'yingan emal to'qimasi yosh o'tishi bilan karies kasalligiga nisbatan turg'un bo'lib qoladi.

Fiziologik sharoitlarda tish to'qimalari va uning atrofini o'rab turuvchi muhit o'rtasida barqarorlik mavjud bo'ladi. Odatda aralash so'lak kalsiy fosfat birikmasiga juda to'yingan bo'lib, ular bilan emal to'qimasining to'yinishiga, yaxshi sharoit tug'dirib beradi. OG'IZ

bo'shlig'idagi so'lakning ba'zi bir sabablarga ko'ra pH ko'rsatkichi pasayib ketishi va kislotalik muhitni kuchayishi natijasida, ayniqsa uglevodli ovqatlar iste'mol qilinganda so'lak kalsiy elementiga to'yinmay qoladi (konsentratsiyasi pasayadi). Bunday muhit tish emali tarkibidan kalsiy moddasini so'lakka yuvilib chiqishiga olib keladi.

Kislotali muhit iloji boricha so'lakning bufer sistemasi (bikarbonat, fosfat va oqsillar ishtirokida) yordamida fiziologik holatarda neytrallanib imoyalanaadi.

Ma'ruza № 5

Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти. Кариес профилактикасида фтор сақловчи препаратларнинг қўллаш усуллари. Фтор сақловчи таблеткалар.Ичимлик сувини фторлаш, фторланган сут. Ош тузини фторлаш (умумий усуллар). Фтор сақловчи препаратларни маҳаллий қўллаш усуллари. Фторлак, фтор сақловчи пасталар, эритма ва геллар.

1.2. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	Talabalarga og'iz bo'shlig'i shaxsiy qoidalarini tushuntirish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasiga qanday rioya qilishni va bolalarga buni qanday tushuntirishni o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Akvarium" usulini o'tkazish uchun senariy

Talabalarni teng 2 ta guruhga bo'linadi. Va ikki xildagi mavzu bo'yicha muammo beriladi. Muammoni yechish uchun 10 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi

Tish qattiq to'qimalarida ayrim hollarda kechadigan patologik o'zgarishlar bilan ftor elementi o'rtasida boglanish borligi tishlar va suyaklar flyuorozi xastaligini o'rganish paytida kutilmaganda aniqlangan (Smit, 1931). Keyinchalik qilingan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatdiki, ftor preparati organizmga suv orqali kiritilsa karies kasalligining oldi olinishi mumkin ekan.

Aniqa, ftor saqlovchi preparatlar tish emali shakllanayotgan paytda organizmda kerakli miqdorda, talab darajasida yetarli bo'lsa emal kristallarining hosil bo'lishi nihoyatda yaxshi kechar ekan.

Ma'lumki tish emalining oxirgi shakllanishi va minerallarga to'yinib ohaklanish jarayoni tishlar chiqqandan so'ng og'iz bo'shlig'ida davom etadi. Shuni nazarda tutgan holda ftor yetishmovchiliklari mavjud bo'lgan joylarda, ftor organizmga endogen yoki ekzogen (mahalliy) usulda kiritilsa, emalning tashqi qobig'i ftorapatitlar hosil bo'lishi hisobiga blyashkalar hosil qiluvchi kislotalar ta'siriga chidamli bo'ladi. Bundan tashqari ftorning mahalliy qo'llanilishi blyashka hosil qiluvchi mikroorganizmlarni ko'payishini to'xtatadi.

Ftorning karies jarayoniga karshi ta'sir kuchi anchadan buyon olimlarga ma'lum bo'lsa ham uning ta'sir mexanizmini tushuntirish anchagina tortishuvlarga sabab bo'lmoqda. Bugungi

kunda fluor birikmalarining kariesga qarshi ta'sir mexanizmini tushuntiruvchi qator gipotezalar-teoriyalar mavjuddir:

1. Tish emalining yetilish (oxaklanish) davrida gidroksilapatit tarkibidagi karbonat qoldig'ini fluor bilan almashuvi gidroksilapatitni fluorapatitga aylantiradi. Fluorapatit kislotalar va mikroblar ta'siriga juda chidamli bo'lishi emal qobig'ini kariesga nisbatan turgunligi bir muncha oshiradi. (Dmitriev I. M., 1974; Apkslp5 S. M., 1978);
2. Fluoridlarni qo'llash natijasida emalda kislotalar ta'sirida qiyin eriydigan kalsiy fluor, va fosfor saqlovchi birikmalar hosil bo'lar ekan. Bu birikmalar emal remineralizastiyasida faol ishtirok etadi. Shu bilan birgalikda fluorning ozgina miqdori ham gidroksilapatit kristallanishini tezlashtiradi. Bo'larning barchasi emalning turunligini oshiradi (Mikheg S.G.S. e~a k., 1965; Vgisleuolsl G., 1967; Eeyogou U.A., 1967; Fedorov Yu. A., 1974);
3. Fluor moddasi bakteriyasi mikroorganizmlarning og'iz bo'shlig'idagi moddalar almashuvi jarayonini buzadi va shu yo'l bilan tish blyashkalari hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladi. Natijada kislota hosil qiluvchi mikroorganizmlar ko'paya olmay ular soni keskin kamayib ketadi. Shu bilan birgalikda fluor so'lak tarkibidagi fermentlar faolligini pasaytiradi. Umuman olganda fluor ta'sirida mikroorganizmlar, tish blyashkasi va ular faoliyati natijasida hosil bo'ladigan mahsulotlar tish emaliga nisbatan salbiy ta'sirini susaytiradi va shu yo'l bilan karies jarayonini oldini oladi (Sapogovski T. I., Fedorov Yu. A., 1973);
4. Fluor yodga nisbatan kimyoviy aktivligi yuqori mikroelement bo'lganligi uchun organizmga endogen va ekzogen yo'llar bilan tushgandan so'ng qalqonsimon bez faoliyatini o'zgartiradi, tish to'qimalariga bevosita va bilvosita (tireoid gormonlar orqali) ta'sir etib mineralizastiya jarayonini faollashtiradi. (Fedorov Yu. A., 1972, 1973);

Ma'ruza № 6

Mavzu: Kariesning dog' va yuza davri mahalliy {ekzogen} va umumiy {endogen} davolash usullari}

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 2 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli Ma'ruza
Ma'ruza rejasi 1. Sanitar maorif shakllari 2. Uni amalga oshirish usullari 3. Profilaktika maqsadida foydalanish	Talabalarni Sanitar maorifining stom. kasalliklar profilaktikasidagi o'rni bilan tanishtirish.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Sanitar maorifining stom. kasalliklar profilaktikasidagi o'rni to'g'risida ma'lumot berib, stomatologik kasalliklar profilaktikasi tadbirlarini ishlab chiqib va rejalashtirishni, stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi chora-tadbirlarini o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, Ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

1.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (5 daqiqa)	<p>1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash.</p> <p>2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash.</p> <p>3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish.</p> <p>1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva.</p> <p>2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	Eshitadi yozib oladi
1.Mavzuga kirish (15 daqiqa)	<p><i>1.Mavzu maqsadi va vazifasi bilan tanishtiradi:</i></p> <p><u>Maqsad:</u>Stomatologik kasalliklar profilaktikasi chora tadbirlarini ishlab chiqishni kompleks tizim sifatida barcha joylarda amalga oshira bilishni,samaradorligini aniqlashni va sanitariyamaorif ishlarini olib borish yo'llarini talabalarga o'rgatish.</p> <p><u>Vazifasi:</u></p> <p>Stomatologik kasalliklarning etiologiyasi, patogenezi, klinik kechishi, davolash prinsiplari va profilaktik choralari to'g'risida tushuncha hosil qilish va bilimini shakllantirish;</p> <p>Bemorni tekshirish amaliy ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Asosiy stomatologik kasalliklarni sindromlarini aniqlash ko'nikmalarini ishlab chiqish;</p> <p>Kasalliklarni davolash, profilaktika, tekshirish rejasini to'zish bilimlarini shakllantirish.</p>	Tinglaydilar talabalar berilgan savollarga javob beradilar
2 asosiy bosqich	1. Mavzuni tushuntirib beradi, slaydlar namoyish qilish	Tinglaydilar yozib oladilar

(50 daqiqa)	2.Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi	Tinglaydilar
Yakuniy bosqich 10 daqiqa	1. Yakunlovchi xulosa qiladi.	Tinglaydi Yozib oladi

Ma'ruza matni

Karies-bu so'z lotincha suyak chirishi ma'nosini anglatadi. Ilmiy jihatdan karies-tishlarni emal, dentin to'qimalarining asosiy qismini tashkil qiluvchi, ularning qattiqligini ta'minlovchi mineral tuzlarning xilma-xil sabablarga ko'ra yuvilib chiqib ketishi (demineralizatsiya) oqibatida to'qimaparining mo'rtlashuvi, yumshab yemirilishi natijasida tishlar butunligining buzilishi va kovaklar hosil bo'lish jarayonidir.

Bugungi kunda ilmiy tekshiruvlar, tajribalarga tayanib olingan ma'lumotlar tish kariesi kasalligini paydo bo'lishida tish karashlarining ahamiyati juda katta ekanligini ko'rsatadi.

Sut tishlari va doimiy tishlar qattiq to'qimalarini kariesga chalinishi bir xil asosga ega ekanligi bugun barchaga ravshandir. Karies jarayoni odatda tish usti karashlari yig'iladigan joylardan boshlanadi. Ana shunday joylarda yig'ilib qolgan tish usti karashlaridan streptokokklar o'z faoliyatida foydalanishi natijasida uglevodli ovqat qoldiqlaridan organik kislotalar (sut, pirouzum, uksus, olma va boshqa.) hosil bo'lib, shu atrofda chegaralangan emal sohasida RN ko'rsatkichini, pasaytiradi. Uglevodli ovqatlar ko'proq iste'mol kilinishi oqibatida tish emali sathida RN shunchalik keskinrok pasayishi mumkin. Kislotali muhitni yuzaga keltirishda faol ishtrok etuvchi mikroorganizmlar bo'lib, streptococcus mutans, laktobatsillalar va aktinomitsetlar hisoblanadi. Bu mikroorganizmlarning ko'pchiligi oziq-ovqat tarkibidagi shakardan ujayra tashqarisida polisaharid sintez qiladi. Ular esa o'z navbatida tish usti karashlarining asosiga kirib mikroblarni karashlarda mustakam o'rnatishini ta'minlaydi.

Karies kasalligini kelib chiqishida nafaqat uglevodlar turi, balki ularni iste'mol shakli am alohida o'rin tutarkan. Bir marta ko'p miqdorda uglevodli ovqat qabul qilishdan ko'ra oz-ozdan tez-tez ularni iste'mol qilish ko'proq xavflidir. Ayniqsa ular yopishqoq bo'lib, ovqatlanishlar orasida iste'mol qilinsa, bunda ularning kariesogen ta'siri kuchliroq bo'ladi.

Yengil parchalanuvchi: glyukoza, saharoza kabi kichik molekulyar og'irlikdagi uglevodlar qabuli 1-3 minut ichida pH ko'rsatkichni 4.4-5.0 darajaga pasaytiradi. pH ni odatdagi (7.0-7.4) olga kelishi uchun esa 2-2.5 soat vaqt talab qilinadi. Vodorod ionlari qonsenratsiyasini bunday o'zgarishi, ayniqsa pH ko'rsatkichning 5.5 atrofida bo'lishi erkin vodorod ionlari tish emal qavatiga singib o'tib, krisstallarni erishiga va demineralizatsiyasiga sabab bo'ladi.

Demineralizatsiya jarayoni so'lak tarkibida kalsiy va fosfat ionlari konsentratsiyasi talab darajada bo'lganda orqaga qaytishi-ya'ni remineralizatsiyaga uchrashi mumkin. Shunday sharoit tug'ilganda emal qatlami kristallari remineralizatsiyaga uchrab, qayta tiklanadi.

Taxmin qilinishicha bakteriyalar faoliyati natijasida hosil bo'lgan organik kislotalar emal tarkibiga diffuziya yo'li bilan singib kirib ionlarga dissotsiatsiyalanadi va erkinlashgan vodorod ionlari kristallar tarkibidagi mineral tuzlar bilan faol-reaksiyaga kirish imqoniyatiga ega bo'ladi. Kariesning boshlang'ich davrida tish yumshoq karashlari ostidagi emal pH muhitning o'zgarishi oqibatida demineralizatsiya jarayoniga yuz tutadi. Xastalikning bu bosqichida "oq dog'" hosil bo'ladi. Patologik jarayon "oq dog'" bosqichida to'la orqaga qaytib, emal krisstallari to'liq tiklanishi mumkin. Bunda remineralizatsiya jaroxatlangan emalning ostki qavatlari va tish atrofida so'lak tarkibidan o'tadigan mineral tuzlar hisobiga bo'ladi.

Ma'ruza № 7

Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy holatni barqarorlashtirish.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 2 soat	Talabalar soni
-------------------------	----------------

Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli Ma'ruza
Ma'ruza rejasi 1.Sanitar maorif shakllari 2.Uni amalga oshirish usullari 3.Profilaktika maqsadida foydalanish	Talabalarni Sanitar maorifining stom. kasalliklar profilaktikasidagi o'rni bilan tanishtirish.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Sanitar maorifining stom. kasalliklar profilaktikasidagi o'rni to'g'risida ma'lumot berib, stomatologik kasalliklar profilaktikasi tadbirlarini ishlab chiqib va rejalashtirishni, stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi chora-tadbirlarini o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, Ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

1.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (5 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. <ol style="list-style-type: none"> Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l. 	Eshitadi yozib oladi
	<p><i>1. Mavzu maqsadi va vazifasi bilan tanishtiradi:</i> <u>Maqsad:</u> Stomatologik kasalliklar profilaktikasi chora tadbirlarini ishlab chiqishni kompleks tizim</p>	

1.Mavzuga kirish (15 daqiqa)	sifatida barcha joylarda amalga oshira bilishni,samaradorligini aniqlashni va sanitariyamaorif ishlarini olib borish yo'llarini talabalarga o'rgatish. Vazifasi: Stomatologik kasalliklarning etiologiyasi, patogenezi, klinik kechishi, davolash prinstiplari va profilaktik choralari to'g'risida tushuncha hosil qilish va bilimini shakllantirish; Bemorni tekshirish amaliy ko'nikmalarini ishlab chiqish; Asosiy stomatologik kasalliklarni sindromlarini aniqlash ko'nikmalarini ishlab chiqish; Kasalliklarni davolash, profilaktika, tekshirish rejasini to'zish bilimlarini shakllantirish.	Tinglaydilar talabalar berilgan savollarga javob beradilar
2 asosiy bosqich (50 daqiqa)	1. Mavzuni tushuntirib beradi, slaydlar namoyish qilish 2.Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi	Tinglaydilar yozib oladilar Tinglaydilar
Yakuniy bosqich 10 daqiqa	1. Yakunlovchi xulosa qiladi.	Tinglaydi Yozib oladi

Ma'ruza matni

Bolalarda kuchli asab-hayajon holati ko'pincha og'riqsizlantiruvchi vositaning ta'sir kuchidan qat'iy nazar mo'ljallangan maqsadni va ruhiy barqarorlikni ta'minlashga anchagina xalakit beradi. Bo'nga sabab shuki, bolada shifokor xonasida paydo bo'lgan qo'rquv xissi natijasida bosh miya po'stloq qavatida joylashgan (jumladan emostiya) markazlar kuchli ko'zg'aladi. Bu qo'zg'alishlar natijasida og'riqsizlantirish vositalarining ta'siri ikkinchi darajali bo'lib usladi. Shularni nazarda tutgan holda, har qanday muolaja (ayniqsa og'riq bilan kechadigan) oldidan bolalarning ruhiy barqarorligiga erishish juda muhim ahamiyatga egadir.

Kuchli asab qo'zg'alishi holatiga qarab, ayniqsa maktab yoki borcha yoshidagi bolalarni uch xil guruhga ajratish mumkin.

I guruh - bunday bolalarda asab qo'zg'alishi jarayoni kuchli namoyon bo'ladi. Ular uta faol (aktiv), agressiv va janjalkashliklari bilan ajralib turishadi. Tormozlanish jarayoni ularda kuchsiz namoyon bo'ladi.

II guruh - bunday bolalarda tormozlayaish jarayoni kuchliroq bo'lib, ular bushang, kurkoklik xissiyotiga berklgan, bolalarga kamroq kushiladigan bo'ladi. Bunday bolalar ko'proq urtoklaridan ozor chekishadi.

III guruh - ular ruxan mukimsizligi, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining muvofiqlashmaganligi bilan ajralib turishadi. Ularda qo'rqish xissiyoti sezilib turadi, xorrnlik tezda namoyon bo'lib, fikrni bir nuqtaga jamlay olish kobilnyati sust bo'ladi.

Shifoxonada bolalarning o'zini tuta bilish kobiliyatiga qarab, ularda sodir bo'ladigan yengil, kuchli va uta kuchli namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini ko'zgatish mumkin.

Yengil qo'rqish xissiyotini namoyon qiluvchi bolalar, odatda turli baxonalar («tishim endi og'rimayapti», «yaxshisi ertaga kelaman», «xozir o'zimni yomon xis qilayapman») bilan davolanishdan bosh tortmokchi bo'lishadi. Ular atrofga qo'rquv va shubxa bilan karashadi. Shifokordan uning har blr xatti-harakatini tushuntirib berishni so'rashadi.

Kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalar davolanishdan qat'iy bosh tortishadi, davolanish o'rindig'iga o'tirishmaydi, yigloqi bo'lishadi. Ba'zan ular agressiv holatlarni namoyon qilishadi. Bunday hollarda ular shifokorga tashlanib uni itarishadi, teskari o'tirib olishadi, unga hamla qilishadi (ba'zan tishlab olishlari ham mumkin). Bu xatti-harakatlar

oqibatida ularning yurak urishi, nafas olishi tezlashadi, ko'z korachig'i torayadi, kuchli ter quyiladi.

O'ta kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalarni shifokor xonasiga olib kirishning o'zi ancha mushkullik tug'diradi. Ular ota-onalariga yopishib olishadi, bakirishadi, yiglashadi. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatida, ularda qattiq yo'talish, qusish, ixtiyorsiz siydik chiqarish xollarini ko'rish mumkin. Bunday bolalarni o'rindiqqa o'tkazish juda mushkul ishdir.

Shuning uchun shifokor bolalarni davolash paytida ularning emostional ruhiy holatini aniqlashi, davolash va og'riqsizlantirishdan oldin ularning ruhiy barqarorligini baholashi lozimdir. Bolalarda juda kuchsiz namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini aniqlashning o'zi ularda og'riqsizlantirish muolajalarini ruhiy holatni barqarorlashtiruvchi muolajalar bilan birgalikda olib brrishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida og'riqsizlantirishning mahalliy usulini kuchaytirishning bir yo'nalishidir. Shu bilan bir qator-da shifokor-pediatrlarning bolalar bilan til topishi bilishi, ular bilan o'z bolasidek mehribonlik bilan muloqotda bo'lishi, shirin gapirib, o'ziga rom qila bilishi ham bolalardagi qo'rquv xissiyotlarini pasaytiradi va o'zlariga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi. Bu esa o'z navbatida amalda qo'llanishi zarur bo'lgan muolajalarning ijobiy ta'sirini oshirishda yordam beradi.

Yuqorida bayon qilingan og'riqsizlantirish usullaridan foydalanish mobaynida ularning ta'sir kuchini yanada oshirish va bolalarning (ayniqsa, kuchli qo'rquv xissiyotiga eta bo'lgan) ruhiy holatini barqarorlashtirish maqsadida bugungi kunda qator tadbirlar ishlab chiqilgan. Bo'lar og'riqsizlantirishdan oldin o'tkaziladigan dori darmonli muolajalar - premedikastiyadir. Ya'ni bolalarni bevosita amalga oshirilishi lozim bo'lgan davolash tadbirlariga tayyorlashdir. Bu maqsadda qator dorivor preparatlaridan foydalanish mumkin.

5.1. Амалий машғулотларнинг тематик режалари

т/р	Мавзулар мазмуни	Амалий машғулот	Клиник машғулот	Жами
1.	Тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиши ва сут тишлар илдизларининг сўрилиш муддатлари. Доимий тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиб бўлиш муддатлари.	2	4	6
2.	Оғиз бўшлиғи гигиенаси индекси кўрсаткичлари. ЖССТ критерийлари. Пародонт касалликлари индекслари (кўрсаткичлари). ЖССТ критерийлари (РМА, КПИ).	3	3	6
3.	Оғиз бўшлиғида ҳимоя-барьер комплекси тизими. Сўлак таркиби, характеристикаси ва аҳамияти.	2	2	4
4.	Кариесни келтириб чиқарувчи омиллар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган юмшоқ карашлар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган тиш тошлари. Уларнинг кариес ва пародонт касаллақларининг вужудга келишидаги аҳамияти.	2	2	4
5	Кариес келиб чиқишида микроорганизмлар роли.	2	4	6

	Оғиз бўшлиғида кариесоген муҳит. Эмалнинг ўчоқли деминерализацияси ва тиш карашларини аниқлаш усуллари.			
6.	Болаларда оғиз бўшлиғининг профилактик кўригини ўтказиш. Оғиз бўшлиғининг малакали гигиенаси.	2	2	4
7.	Оғиз бўшлиғининг шахсий гигиенаси воситалари. Асосий воситалари (Тиш чўткалари, порошоклари). Оғиз бўшлиғи шахсий гигиенаси қўшимча воситалари.	2	4	6
8.	Тиш тозалаш усуллари. (Пахомов, Чартер, Стилман, Басс, Леонардо, Фонес). Стоматологик касалликлар профилактикаси усуллари.	3	3	6
9.	Тиш ювиш пасталари. Кимёвий таркиби ва хусусиятлари. Даволовчи-профилактик тиш пасталари.	2	4	6
10.	Болаларда кариес профилактикасида рационал овқатланишнинг аҳамияти.	2	2	4
11.	Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти. Кариес профилактикасида фтор сақловчи препаратларнинг қўллаш усуллари. Фтор сақловчи таблеткалар. Ичимлик сувини фторлаш, фторланган сут. Ош тузини фторлаш (умумий усуллар). Фтор сақловчи препаратларни маҳаллий қўллаш усуллари. Фторлак, фтор сақловчи пасталар, эритма ва геллар.	2	2	4
12.	Кариес профилактикасида фтор тутмайдиган препаратлар. Уларнинг аҳамияти, қўллаш усуллари ("Ремодент", Кальций препаратлари, фитин, витаминлар)	2	4	6
13.	Минерализация, деминерализация ва реминерализация жараёнлари. Бошланғич (оқ доғ) ва юза кариесда эндоген ва экзоген даволаш усуллари. Болаларда кариес профилактикасида фиссураларни муҳрлаш ва уларнинг аҳамияти	2	2	4
14.	Болалар ёшида оғриқ профилактикаси мақсадида руҳий ҳолатни барқарорлаштириш	2	2	4
15.	Тиш қаттиқ тўқималарининг нокариоз касалликлари профилактикаси. Кариес профилактикасида калций ва фосфор сақловчи	3	3	6

	препаратлар. Кальций глюконат и глицерофосфат.			
16.	Оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари профилактикаси	2	4	6
17.	Тиш жағ-системаси аномалияси ва деформацияси профилактикаси	3	3	6
18.	Кариеснинг антинатал ва постнатал даври профилактикаси	2	4	6
	Жами	40с	54с	107с

1 – Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Bolalarda sut tishlarning rivojlanishi, chiqishi, ildizlarining shakllanish va so'rilish muddatlari. Bolalarda doimiy tishlarning chiqishi, ildizlarining shakllanish muddatlari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Sut tishlarining surilish muddatlari. 2.Doimiy tish ildizlarining chiqish muddatlari. 3.Sut va doimiy tish ildizlarining shakllanishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni tishlarning chiqishi, ildizlarining shakllanishi va sut tishlar ildizlarining so'rilishi muddatlari bilan tanishtirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruzasi uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>Moskva.</p> <p>2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
1. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Akvarium" usulini o'tqazish uchun ssenariy

Talabalarni teng 2 ta guruhga bo'linadi va ikki xildagi mavzu bo'yicha muammo beriladi. Muammoni echish uchun 10 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi

Mavzu matni:

SUT TISHLARINING RIVOJLANISHI

Sut tishlarining rivojlanishi (doimiy tishlardan farqli o'laroq) to'rt davrni o'z ichiga oladi:

1. Tish kurtaklarining hosil bo'lishi va ularning jag' suyagi alveolasi ichidagi shakllanish davri.

2. Yorib chiqqan tishlar ildizining shakllanish davri.

3. Sut tishlarining to'liq shakllangan davri.

4. Sut tishlari ildizining so'rilish davri.

Doimiy tishlar uchun to'rtinchi davr xos emas.

Sut tishlari homila hayotining 5-6 xaftasidan boshlab rivojlana boshlaydi. Bunda og'iz tirqishning yuqori va pastki yuzalarida epiteliy qalinlashib, mezenxima qavatga botib kiradi. Hosil bo'lgan epiteliyal tasmachalar (yuqori va pastki) yoy shaklida bo'lib, bo'lajak al'veolyar o'sik, sohasida joylashadi va tishlarning dastlabki kurtaklarining hosil bo'lishiga sabab bo'ladi.

Epiteliyal tish tasmachalari hujayralari guruhlarga bo'linib, har bir bo'lajak jag' sohasida 10 to dan epiteliyal emal a'zolarini (tish kurtaklarining dastlabki holati) hosil qiladi. har bir emal a'zosining rivojlanish jarayonida tashqi va ichki qavat hujayralari hosil bo'ladi. Hosil bo'lgan tashqi qavat hujayralari kubsimon, ichki qavat hujayralari esa stilindr shakliga ega bo'lib, ular ameloblastlar deb yuritiladi. Tashqi va ichki qavat xujairalari yoysimon bo'lib, uchlari bir-biri bilan tutashadi. Natijada emal a'zosi vujudga keladi. hosil bo'lgan ichki va tashqi ujayralar qavati orasida juda noziq tursimon to'qima - emal a'zosining pulpasi, yulduzsimon hujayralar tuplami shakllanadi. (1-rasm).

Emalning shakllangan emal a'zosining ko'ksiga (kadax bo'shlig'iga) qarama-qarshi tomondan mezenxima to'qimasi o'sib kirib, tish so'rgichini hosil qiladi. Keyinchalik mezenxima to'qimasi shakllanib, tish ko'rtagi atrofini o'rab oladi va umumiy tish qopchigi - follikulani shakllantiradi. hosil bo'lgan tish follikulasi o'z ichiga emal a'zosini va tish so'rgichini oladi.

Rivojlanishning keyingi davrlarida emal a'zosining ichki stilindsimon hujayralar qavatidan (ameloblastlar) - emal, tish so'rgichining chetida joylashgan hujayralardan (odontoblastlar) - dentin, markaziy qavat hujayralaridan - tish pulpasi shakllanadi.

Epiteliyal tish tasmasi va kurtaklari homila rivojlanishi davrida oldin pastki, keyin yuqori jag' sohasida paydo bo'ladi. Oldingi tishlar ko'rtagi pastki jag' sohasida 7-xaftaning, yuqori jag' sohasida esa 8-xaftaning oxirida hosil bo'ladi.

Tish kurtaklari jag'lar sohasida alohida shakllanib bo'lgandan so'ng, ularni birlashtirib turgan tasmachalar so'rila boshlaydi. Bolaning tug'ilishi paytida ular xali to'liq so'rilishga ulgurmaydi. Ba'zan istisno tariqasida tasmachalar ma'lum bir qismining so'rilmay qolishi epiteliy marvaridchalari holida qayd qilinadi.

Sut tishlarining mineral tuzlarga to'yinish jarayoni asosan homila davriga to'g'ri keladi. Dastlab tish so'rgichining cho'qqi qismida dentin qatlami vujudga keladi. Keyin esa emal hosil bo'lish jarayoni kuzatiladi. Homilaning 17-20-xaftalarida boshlangan tish qattiq to'qimalarining hosil bo'lish jarayoni oldingi kurak tishlarda 14-18 oylarda tugallansa, chaynov tishlarda 18-30 oylarda, qoziq tishlarda esa 22-36 oylargacha davom etadi.

Sut tishlar ildizining to'liq shakllanishi oldingi kurak tishlarda bola tugilgandan keyin 2 yoshgacha, chaynov tishlarida 4-4,5 yoshgacha davom etadi.

Bola tug'ilgandan keyin 6 oy o'tgach, birinchi sut tishlari milkni yorib chiqa boshlaydi. Sut tishlarining yorib chiqish muddati, ildizlarining shakllanish va so'rilish muddatlari 1-jadvalda keltirilgan.

1 jadval.

Sut tishlarining chiqish, shakllanish va so'rilish muddatlari.

Tishlar	Chiqish muddati, oyi	Ildiz shakllanishining tugash yili	Ildiz so'rilishining boshlanish yili
I	6-8 oy	2 yoshda	5 yoshdan
II	8-12 oy	2 yoshda	6 yoshdan
IV	12-16 oy	4 yoshda	7 yoshdan
III	16-20 oy	5 yoshda	8 yoshdan
V	20-30 oy	4 yoshda	7 yoshdan

Shunday qilib, 2,5-3 yashar bolaning og'iz bo'shlig'ida sut tishlar qatori to'liq shakllanadi va ular quyidagi klinik tish formulasi yordamida ifodalanadi:

V IV III II I | I II III IV V

Bundan ko'rinib turibdiki, sut tishlari klinik formulada doimiy tishlardan farqli o'laroq, arab raqamlari bilan emas, balki rim raqamlarida o'z ifodasini topgan.

Sut tishlari yorib chiqishi bilan ularning suyak alveolasi ichidagi rivojlanish davri tugaydi va ikkinchi - ildiz shakllanish davri boshlanadi. Tish ildizi asosan bola turilganidan keyin shakllana boshlaydi. Bu jarayon tishlar chiqish paytidan boshlanib, bir necha yil davom etadi.

Uchinchi davr - bu to'liq shakllangan sut tishlarining faoliyat davri bo'lib, o'rtacha 2 yil davom etadi. Bu davr so'nggida tish ildizining so'rilish davri, ya'ni to'rtinchi davr boshlanadi. U o'z navbatida o'rtacha 3-5 tyil, sut tishi tushib ketguncha davom etadi.

SUT TISHLARINING ANATOMIYASI VA FIZIOLOGIYASI

Sut tishlarining umumiy tuzilish doimiy tishlar tuzilishga o'xshasada, ba'zi bir xususiy belgilari bilan ulardan farq qiladi. Sut tishlari doimiy tishlardagidek toj, bo'yin va ildiz qismlaridan iborat. Sut tishlari o'z o'lchamlari bilan doimiy tishlardan bir qadar kichikdir. Ayniqsa, ularning toj qismida bu farq yaqqol namoyon bo'ladi. Sut tishlarining ildizlari nisbatan o'zunrok bo'ladi. Doimiy tishlarga nisbatan sut tishlarining toj qismi pastroq va eniga kengroq bo'ladi. Ma'lumotlarga qaraganda, doimiy tishlarda toj qismi o'lchamining umumiy tish o'lchamiga nisbati 1:1,33 ni hosil qilsa, sut tishlarida bu ko'rsatkich 1:1,66 ga tengdir. Doimiy tishlarda toj qismining kengligi, tish umumiy o'lchamining 1:3,2 qismini, sut tishlarida bu nisbat 1:2 ni tashkil qiladi.

Sut tishlari doimiy tishlardan o'ziga xos oqish-ko'kimtir rangi bilan farq qiladi. Sut tishlarining o'ziga xos belgilaridan biri - toj qismining ildizga tish sohasidagi emalning qalinlashib, bolishsimon shaklni olishidir. Bu ayniqsa chaynov tishlarida yaqqol namoyon bo'ladi.

Sut tishlarining bo'shlig'i doimiy tishlarnikidan kengroq bo'ladi. Tish pulpasining shoxlari o'tkirlashib, tishning kesuvchi eki chaynov yuzasiga keskin yaqinlashadi.

Sut tishlarining ildizlari ancha kerilgan bo'lib, bu ko'p ildizli tishlarda ayniqsa yaqqol seziladi. Sababi, ular o'zlarining orasida doimiy tish kurtaklarini saqlaydi. Tish ildizi cho'qqisiga yaqin joyda hosil bo'lgan qo'shimcha ildiz kanalchalari doimiy tishnikidan son jihatidan ozroq bo'ladi. 2,5-3 yoshda shakllanib chiqqan sut tishlari bir-biriga zich yopishib turadi. 4 yoshdan boshlab tishlar orasida tirqish hosil bula boshlaydi. Bunday holat fiziologik diastema deb ataladi. 6 yoshdan boshlab tishlar orasidagi masofa sezilarli darajada kengaya boshlaydi. Fiziologik diastema - tirqishning hosil bo'lishi jag' suyaklarining o'sishi va doimiy tish kurtaklarinyang kattalashuvi bilan bog'liqdir. Sababi, keyinchalik sut tishlarining urnini doimiy tishlar egallashidir. Fiziologik diastema - tishlar orasidagi masofaning kengayishi ko'p hollarda yuqori jag'da yaqqol ko'rinadi. Agar 6 yoshlik bolada fiziologik diastema kuzatilmasa, bu xol jag' suyaklarining me'erdagi o'sishi bo'zilganligidan darak beradi va o'sib chiqishi zarur bo'lgan doimiy tishlar uchuy joy tankisligini bildiradi. Buni nazarda tutgan holda ortodontik tadbirlar qo'llab, diastema hosil qilinadi. Jag' suyaklari o'sishida faol chaynov jarayoni yaxshi yordam berishini shifokorlar bilishlari zarur.

Yuqorida zikr etilgan o'zgarishlardan tashlari sut tishlarida doimiy tishlardagidek yemirilish jarayoni qayd etiladi. Bu xol fiziologik jarayon bo'lib, 3 yoshdan boshlab kuzatiladi. Sut tishlarining chaynov faoliyati davomida yemirilishi bolalarda chaynov a'zolarining turli shakllanib rivojlanishini ta'minlaydi. To'liq chiqib shakllangan tishlar ovqat mahsulotlarini kesish, o'zib olish, chaynab maydalash, aralashtirish kabi jarayonlardan tashqari, so'zlashish, yutinish, tovush o'zgartirish kabi vazifalarni bajaradi.

Vaziyatli masalalar:

1. 4 yoshli bolaning tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.

2. Bola 14 yosh. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
3. Bola 6 yoshda. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
4. 12 yoshli kizcha. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
5. 13 yoshli bola. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
6. Bola 7 yoshda. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.

2 – Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Og'iz bo'shlig'i gigienasi indeksi ko'rsatkichlari. JSST kriteriylari. Parodont kasalliklari indeksi (ko'rsatkichlari). JSST kriteriylari (RMA, KPI).

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	Gingivit ko'rsatkichi (PMA)ni aniqlashni o'rgatish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Gingivit ko'rsatkichi (PMA)ni aniqlashni, uning formulasi bilan ishlashni talabalarga o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Olmalar" usulini o'tqazish uchun senariy

Talabalarni teng guruhlarga bo'linadi va turli xildagi mavzu bo'yicha guruh a'zolari daraxtdan savollar oladi va savol bo'yicha to'liq har bir a'zo muammoni yechib to'ldirib boradi. Muammoni echish uchun 5 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi. Javobni to'ldirish uchun boshqa guruh a'zolariga imkoniyat mavjud.

Mavzu matni:

Gingivit ko'rsatkichi (PMA)

Stomatologiya amaliyotida milk shilliq pardasining yallig'lanish darajasini baholash va bu yallig'lanishning dinamik o'zgarishini kuzatib, solishtirib borish maqsadida popillyar-marginal-alveolyar ko'rsatkich (PMA) keng ishlatiladi. Mazkur ko'rsatkichning har xil modifikatsiyada aniqlash yo'llari mavjudligiga qaramay PaPMA (1960) tomonidan tavsiya qilingan oddiy, oson bajariladigan usul qulay hisoblanadi.

Milkning yallig'lanish darajasini mazkur usulda aniqlash uchun milk shilliq pardasi Shiller-Pisarevlar taklif qilgan tarkibida yod va kaliy yodid saqllovchi eritma bilan bo'yaladi. Bu usul milk shilliq pardasi hujayralari tarkibidagi glikogen (kraxmal) moddasining yod moddasi bilan

birikish reaksiyasiga asoslangan. Yallig'lanish jarayonida milk shilliq pardasida glikogen moddasi oshadi.

Yod-glikogen reaksiyasi natijasida yallig'langan shilliq parda sohasi ko'ngir jigarrang tus oladi.

PMA ko'rsatkichini baholash quyidagi kodlar mezoni bilan baholanadi (ballarda):

O-yallig'lanish yo'q

1 -yallig'lanish faqat milk so'rg'ichida (P)

2-marginal milk yallig'lanishi mavjud (M)

3-alveolyar milk yallig'lanishi mavjud (A)

PMA ko'rsatkichi quyidagi formula asosida hisoblanadi:

Ballar yig'indisi

$$PMA = \frac{\text{Ballar yig'indisi}}{3 \times \text{tishlar soni}} \times 100\%$$

3 x tishlar soni

Bunda tishlar soni tishlar qatori mavjud bo'lgan hollarda yoshga nisbatan quyidagicha bo'ladi:

6 - 11 yosh - 24 tish

12 - 14 yosh - 28 tish

15 va yuqori - 30 tish

Mabodo tishlar qatorida ma'lum tishlar bo'lmasa unda ballar yig'inidisi og'izda bor tishlar soniga bo'linadi.

Odatda sog'lom kishilarda PMA ko'rsatkichi 0 ga tengdir. Tekshirish natijasida olingan ko'rsatkich raqami qancha katta bo'lsa, milk yallig'lanishi shuncha jadal suratda kechadi.

PMA ko'rsatkichini baholash mezoni:

PMA ko'rsatkichi umuman olganda og'iz bo'shlig'ida milk shilliq pardasining necha foizi yallig'langanligini ifodalaydi:

30% va undan kam - gingivitning Yengil darajasi

31 -60% - o'rtacha og'irlikdagi darajasi

61% va yuqori - gingivitning og'ir darajasi

Mavzu savollari:

1. Gingivit ko'rsatkichini (PMA) aniqlash va olingan ma'lumotlarni tahlil qilish.
2. Parodontal indeks (PI)ni aniqlash va ma'lumotlarni tahlil qilish.
3. Parodont kasalliklari ob'ektiv ma'lumotlari.

3 – Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Og'iz bo'shlig'ida himoya-bar'er kompleksi tizimi. So'lak tarkibi, xarakteristikasi va ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Og'iz bo'shlig'i suyukligi-so'lak. 2. So'lak tarkibi, tavsifi, axamiyati 3.Qanday so'lak bezlarini bilasiz,ularning anatomik tuzilishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga og'iz bo'shlig'i suyukligi-so'lak. So'lak tarkibi, tavsifi, axamiyatini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi'

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolovaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting

	va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Mavzu matni:

Og'iz bo'shlig'i suyuqligi (so'lak)

Og'iz bo'shlig'ida va uning atrofida anatomik jihatdan mustaqil a'zo bo'lib hisoblanadigan ekzokrin so'lak bezlari joylashgan bo'lib, ular og'iz bo'shlig'iga so'lak suyuqligini ishlab chiqaradi. Bu bezlardan eng yiriklari: quloq oldi bezlari, jag'' osti bezlari, til osti bezi hisoblanadi. Bundan tashqari son-sanoqsiz mayda bezchalar og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining barcha sohalarida sochilgan olda joylashgandir.

Mazkur bezlar ishlab chiqqan suyuqlik sekret-i-so'lak deb ataladi. So'lak Og'iz bo'shlig'iga ajralib chiqqandan so'ng unda mavjud bo'lgan erkin chiqindilar bilan aralashib, aralashgan so'lak yoki og'iz bo'shlig'i suyuqligi» nomini oladi.

Yuqorida ko'rsatilgan tartibda hosil bo'lgan aralashgan so'lak og'iz bo'shlig'i a'zolari: tishlar va Og'iz shilliq pardasining fiziologik me'yordagi faoliyatini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibida so'lak bezlari sekretidan. tashqari epetiliy ujayralari, leykotsitlar, mikroorganizmlar, ovqat qoldiqlari mavjud bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibi va xususiyatlari ko'pchilik ollarda so'lak bezlarining to'laqonli faoliyatini organizmning umumiy avoli so'lak ajralish tezligi, ovqat qoldiqlarining tarkibi va Og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatlariga bogliqdir.

Odatda bir kecha kunduz mobaynida 500 ml ga yaqin so'lak ajraladi. Bundan taxminan 200 ml ovqatlanish paytida, qolgan qismi esa nisbiy tinchlik vaqtida ajralib chiqadi. Yosh o'tishi bilan so'lak ajrayshi susayadi, bu esa og'iz bo'shlig'ida joylashgan to'qimalarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Misol tariqasida, quyidagi holatlarni keltirish mumkin: Og'iz qurishi, ovqat yutishning qiynlashuvi, so'lak quyilishi gaplashishga qiynalish va tish qattiq to'qimalari xastaliklarining, ayniqsa karies kovaklari ko'payib ketishi va x. k.

Bugungi kun ilmiy ma'lumotlariga asosan og'iz bo'shlig'ida so'lak yumshoq to'qimalar va tishlar yuzasini 0.1 mm qalinlikda ko'mib turarkan. Ma'lumki so'lak og'iz bo'shlig'ida mavjud bo'lgan vaqtda undan ajralib chiqqan moddalar shilliq parda va tish to'qimalariga cho'kadi, shu bilan bir vaqtda ular sathidagi keraksiz mahsulotlar so'lakda erib yuvilib ketadi. Shu nuqtai nazardan ko'rsatilgan qalinlikdagi so'lakning tish yumshoq karashlari ustidan so'zib, o'tish tezligi uning tarkibiy qismlarining karashlar bilan bo'ladigan modda almashinuvi jarayoni jadalligini belgilaydi. Bu tezlik og'iz bo'shlig'ining barcha joylarida ar xil bo'lishi tishlarning karies bilan kasalanishi am ar xil bo'lishini ta'minlaydi.

So'lak o'z tarkibida 0.58% quruq modda saqlaydi va bu anorganik amda organik moddalardan iboratdir. Anorganik moddalardan eng asosiysi mineral komponentlar bo'lib, (kalsiy, fosfotlar, ftor va boshqa mikroelementlar) ular yordamida so'lak va emal to'qimasidagi dinamik barqarorlikdagi muloqot saqlanib turadi.

Tishlar chiqib bo'lganidan so'ng og'iz suyuqligi emal to'qimasining "etilishini" va uning kimyoviy tarkibini o'zgarishini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda so'lak tish emali sathida pellikula hosil bo'lishida ishtirok etadi. Pellikulalar o'z navbatida oz bo'lsa am kislotalarning emalga ta'sir etishida to'siq bo'ladi. Yillar davomida so'lak tarkibidagi mineral tuzlarga to'yingan emal to'qimasi yosh o'tishi bilan karies kasalligiga nisbatan turg'un bo'lib qoladi.

Fiziologik sharoitlarda tish to'qimalari va uning atrofini o'rab turuvchi muhit o'rtasida barqarorlik mavjud bo'ladi. Odatda aralash so'lak kalsiy fosfat birikmasiga juda to'yingan bo'lib, ular bilan emal to'qimasining to'yinishiga, yaxshi sharoit tug'dirib beradi. OG'IZ bo'shlig'idagi so'lakning ba'zi bir sabablarga ko'ra pH ko'rsatkichi pasayib ketishi va kislotalik muhitni kuchayishi natijasida, ayniqsa uglevodli ovqatlar iste'mol qilinganda so'lak kalsiy elementiga to'yinmay qoladi (konsentratsiyasi pasayadi). Bunday muhit tish emali tarkibidan kalsiy moddasini so'lakka yuvilib chiqishiga olib keladi.

Kislotali muhit iloji boricha so'lakning bufer sistemasi (bikarbonat, fosfat va oqsillar ishtirokida) yordamida fiziologik holatlarda neytrallanib imoyalanaadi.

Oqsillar, uglevodlar, erkin aminokislotalar, fermentlar, vitaminlar va ayrim organik kislotalar so'lakning juda muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Oqsillardan katta ahamiyatli mutsindir. Mazkur oqsil erkin kalsiy ionlarini o'ziga biriktirib olish xususiyatiga egadir. 1 molekula mutsin oqsili o'ziga 130 kalsiy atomini biriktirishi mumkin ekan. Mutsin oqsilning yana bir xususiyati shuki, u tish yuzasiga adsorbsiyalanib erimaydigan organik plyonka hosil qiladi. Bu bilan bir tomondan tish va shilliq pardani shikastlanishlardan imoya qilsa, ikkichi tomondan so'lak tarkibidagi mineral moddalar ionlarini diffuz tarzda tish qattiq to'qimalariga erkin o'tib turishiga to'sqinlik qiladi.

Og'iz bo'shlig'idagi so'lakning bakteritsid ta'sir etuvchi xususiyati uning tarkibida leykinlar, lizotsim, opsoninlar va bakteriolizinlar mavjudligi bilan bogliq.

Aralash so'lak tarkibida bakteriyalar ishlab chiqqan fermentlar, so'lak bezlari ajratgan fermetlardan tashqari leykotsitlar parchalanishidan hosil bo'lgan fermentlar am mavjud bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki, OG'IZ bo'shlig'ida kechadigan fermetlar ishtirokidagi jarayon ko'pgina ollarda Og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlarining miqdori, turi va mikroorganizmlarga bogliq bo'lib, bu jarayonning faolligi Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi past ollarda yuqori kechadi. Og'iz gigiyenasining pastligi mikroorgnizmlarning ayrim shtamlari tomonidan ko'plab miqdorda organik kislotalar ishlab chiqilishiga sabab bo'ldi. Organik kislotalar esa o'z navbatida so'lak tarkibiga kiruvchi amilaza fermentini va boshqa fermentlar faolligini buzadi.

Bo'lardan tashqari aralash so'lakning muhim bo'lgan fibrinolitik, qon plazmasini qotiruvchi xususiyatlari bilan birgalikda gumoral, barer, immunitetni quvvatlab turish va Og'iz bo'shlig'ini mexanik, kimyoviy amda biologik tozalash kabi xususiyatlari nioyatda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'lakning rang-barang xususiyatlari og'iz bo'shlig'ida muhitning barqarorligini ta'minlab turadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Qanaqa yirik so'lak bezlari bor.
2. Odatda bir kecha kunduz mobaynida necha ml so'lak ajraladi.
3. So'lakning tarkibiy qismi.

4 – Amaliy mashg'ulot

Kariesni keltirib chiqaruvchi omillar. Bolalarda tish yuzalarida hosil bo'ladigan yumshoq karashlar. Bolalarda tish yuzalarida hosil bo'ladigan tish toshlari. Ularning karies va parodont kasalliklarining vujudga kelishidagi ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1. Tishlar yuzasida hosil bo'ladigan yumshoq karashlar 2. Og'iz bo'shlig'ida qanday mikrofloralar uchraydi. 3. Og'iz bo'shlig'idagi mikrofloralarning organizmga ta'siri
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish toshlarining karies va parodont kasalliklarida ahamiyatini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10daqqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Asalari uyasi" metodi.

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha to'g'ri javobni tanlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Inson hayot faoliyati davomida tishlarning yuzasida hosil bo'ladigan to'zilmalar-karashlar, toshlar yoki cho'kmalar tish qattiq to'qimalari vaparodont to'qimalari kasalliklarini yuzaga kelishida muhim o'rin tutadi.

Tish karashlari va toshlari tasnifi:

1. Minerallashmagan tish yumshoq karashlari:

- a) pellikula
- b) tish usti karashi (blyashka)
- v) oq yumshoq karash
- g) ovqat qoldiqlari

II. Minerallashgan tish toshlari

- a) milk usti tish toshlari
- b) milk osti tish toshlari

Minerallashgan tish toshlari

Insonlarda og'iz bo'shlig'iga bo'lgan e'tibor sodir bo'ladigan kasalliklar, og'izdan taraladigan har xil xidlar, noxush holatlar bilan bog'liqdir. Bunday holatni biz tishlar yuzasida minerallashgan cho'kmalar-toshlar paydo bo'lganda kuzatamiz. Tish toshlari minerallashish natijasida qotgan yoki kotayotgan massa bo'lib, milkka nisbatan joylashuviga qarab: milk osti va milk usti turlar'ga bo'linadi.

Milk usti toshlari.

Milk usti toshlari milk kirrasi ustida joylashgan bo'lib, oson aniqlanadi. Milk usti toshlari odatda okish, ok-sarikk, jigarrang tusda bo'lib, qattiq, tez ushaladigan, loysimon qonsistenstiyada kam bo'ladi. Bu tuzilmalarning rangi ovqat pigmentlariga, chekuvchilarda tamakiga bog'liq bo'ladi.

Tish toshini aloxkida bir tishda, tishlar gruxida va butun tishlar qatorida kuzatish mumkin.

Ko'pchilik hollarda milk usti toshi ko'plab yuqori chaynov tishlar, lunj sathida, quloq oldi, so'lak bezining og'iz bo'shlig'iga ochilish sohasida, pastki frontal tishlarning til yuzasida, til osti, jag' osti so'lak bezlar ochiladigan sohada yigiladi.

Bugungi kunda milk usti toshlarining so'lakdan hosil bo'lishi isbotlangan. So'lak tarkibidagi mineral tuzlar konsentrasiyasi oshishi natijasida, ular tish usti yumshoq karashlari ustiga cho'kib, uni to'yintiradi. Tish toshlari o'smirlik davrida paydo bo'la boshlaydi va yosh kattalashgan sari ko'payib boradi.

Milk osti tish toshlari

Milk osti tish toshlari milk marginal sohasi ostida joylashgan bo'ladi va ularni oddiy ko'zda ko'ra olmaymiz. Aniqlashning asosiy usuli zondlash. Aniqlangan tish milk osti tishlari odatda qattiq, to'k jigarrang yoki koramtir-yashil tusda bo'ladi. Milk osti toshi tish bo'yin qismini o'rab olishga harakat qiladi va notekis sath hosil qilib tishlarga qattiq yopishgan bo'ladi:

Kimyoviy va struktura tuzilish jihatidan milk osti toshlari milk usti toshlariga juda ham o'xshashdir. Bo'lar asosan milk syo'qligidan hosil bo'ladi.

Struktura tuzilishga ko'ra tish toshlari-bu minerallashib oxaklashgan tish usti yumshoq; karashidir. Tish usti yumshoq karashi (blyashka) o'zida so'lakka nisbatan 20 marta ortiqroq kalsiyni adsorbtsiya qilishi mumkin. Tish toshlari tez-tez hosil bo'lib turuvchi kishilarda tish usti karashlarida 3 xissa ko'proq fosfor bo'lishi aniqlangan. Bu esa tish toshlarining u yoki bu miqdorda hosil bo'lishida fosfor elementining o'rni borligini ko'rsatadi.

Tish usti yumshoq karashlarining minerallashib oxaklashishi va toshga aylanish jarayoni asosida kalsiy ionlarining proteinpilisaharid kompleksi bilan birikishi oqibatida fosfat kalsiy kristallarining blyashka ustiga cho'kib, mikroorganizmlariga to'yinishi va massasining oshishi yotadi.

Tish usti toshlarini hosil bo'lishida ovqatning qattiq yumshoqligi ham muhim o'rin tutadi. Qattiq ovqatlar chaynash tish toshlarini hosil bo'lishiga to'skinlik qiladi. Yumshoq ovqat iste'moli uning hosil bo'lishini tezlashtiradi.

Oqsillar, uglevodlar, erkin aminokislotalar, fermentlar, vitaminlar va ayrim organik kislotalar so'lakning juda muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Oqsillardan katta ahamiyatli mutsindir. Mazkur oqsil erkin kalsiy ionlarini o'ziga biriktirib olish xususiyatiga egadir. 1 molekula mutsin okrili o'ziga 130 kalsiy atomini biriktirishi mumkin ekan. Mutsin oqsilning yana bir xususiyati shuki, u tish yuzasiga adsorbtsiyalanib erimaydigan organik plyonka hosil qiladi. Bu bilan birtomdan tish va shilliq pardani shikastlanishlardan ximoya qilsa, ikkichi tomondan so'lak. tarkibidagi mineral moddalar ionlarini diffuz tarzda tish qattiq to'qimalariga erkin o'tib turishiga to'sqinlik qiladi.

Og'iz bo'shlig'idagi so'lakning bakteriozid ta'sir etuvchi xususiyati, uning tarkibida leykinlar, lizosim, opsoninlar va bakteriolizinlar mavjudligi bilan bog'liq.

Aralash so'lak tarkibida bakteriyalar ishlab chiqqan fermentlar, so'lak bezlari ajratgan fermentlardan tashqari leykostitlar parchalanishidan hosil bo'lgan fermentlar ham mavjud bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki, OG'IZ bo'shlig'ida kechadigan fermentlar ishtroqidagi jarayon ko'pgina hollarda og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlarining miqdori, turi va mikroorganizmlarga bog'liq; bo'lib, bu jarayonning faolligi og'iz bo'shlig'i gigiyenasi past hollarda yuqori kechadi. Og'iz gigiyenasining pastligi mikroorganizmlarning ayrim shtamlari tomonidan ko'plab miqdorda organik kislotalar ishlab chiqilishiga sabab bo'ldi. Organik kislotalar esa o'z navbatida so'lak tarkibiga kiruvchi amilaza fermentini va boshqa fermentlar faolligi buzadi.

Bo'lardan tashqari aralash so'lakning muhim bo'lgan fibrinolitik, qon plazmasini kotiruvchi xususiyatlari bilan birgalikda gumoral, barer, immunitetni quvvatlab turish va og'iz bo'shlig'ini mexanik, kimyoviy hamda biologik tozalash kabi xususiyatlari nixoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. So'lakning rang-barang xususiyatlari og'iz bo'shlig'ida muhitning barqarorligini ta'minlab turadi.

Tish yuzasida hosil bo'ladigan karashlar va toshlar (cho'kmalar)

Inson hayot faoliyati davomida tishlarning yuzasida hosil bo'ladigan to'zilmalar-karashlar, toshlar yoki cho'kmalar tish qattiq to'qimalari va paradont to'qimalari kasalliklarini yuzaga kelishida muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda adabiyotlarda keltirilgan ma'lumotlar va xususiy ma'lumotlarga

tayanib N. G. Paxomov (1981) tish ustida hosil bo'lishi mumkin bo'lgan yot jinslar-karashlar, cho'kmalarning tasnifini tavsiya qiladi.

Tish karashlari va toshlari tasnifi:

I. Minerallashmagan tish yumshoq karashlari:

- a) pellikula
- b) tish usti karashi (blyashka)
- v) oq yumshoq karash
- g) ovqat krldiklari

II. Minerallashgan tish toshlari

- a) milk usti tish toshlari
- b) milk osti tish toshlari ,minerallashmagan tish karashlari.

Tish pellikulasi-inson xayot faoliyati davrida o'zlashtirgank tishning anatomik strukturasi hisoblanuvchi kutikula o'rnida paydo bo'lgan yumshoq karash hisoblanadi. Pellikula tishlar chiqqandan so'ng ular yuzasida so'lak tarkibiga kiruvchi glikoproteinlar hosilalarining emal yuzasiga adsorbstiyalanib o'tirib qolishidan hosil bo'ladi. Tishlar yaxshilab cho'tka pasta yordamida tozalanganda pellikulalar emirilib tozalanadi. Pellikuladan xoli qilingan tish yuzasi so'lak bilan uzviy mulokatda bo'lib turishi natijasida pellikula o'zini juda kknaska vaqt ichida yana tiklaydi. Pellikula strukturasisiz to'zilma bo'lib tish yuzasiga juda yaxshi adgeziv yopishish xususiyatiga ega bo'lishi bilan bir qatorda o'z navbatida bakteriyalar uchun tanlab yopishib, koloniyalar hosil qilib ko'payishiga sabab bo'luvchi, qulay manba bo'lib hisoblanadi.

Tish emali yuza qavatida kechishi mumkin bo'lgan diffuziya jarayoni va o'tkazuvchanlik ko'p hollarda pellikula mavjudligi va uning xususiyatlariga bog'liqdir. Tishda paydo bo'lgan pellikula qobig'i bir tomondan ma'lum bir darajada emal strukturasi ximoya qilsa, ikkinchi tomondan uning qalinlashib, ko'payib ketishi emaldagi diffo'ziya jarayonini medyorda kyechishiga xalakit beradi.

Tish blyashkasi-vaqt o'tishi va og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga rioya qilmaslik natijasida pellikula ustida tish karashi-blyashka hosil bo'ladi. Bu karash zich tuzilma bo'lib, oqsil, polisaharid, lipid va bir qadar anorganik moddalar (kalsiy, fosfatlar, magniy, kaliy, natriy) dan hosil bo'lgan asosga kirib, koloniyalar hosil qilgan mikroorganizmlardan iboratdir.

Tish usti karashi-blyashka rangsiz, yumshoq cho'kma bo'lib, maxsus tarkibida yod saqlovchi eritmalar yoki fuksin, eritrozin kabi bo'yoklar bilan yaxshi bo'yalib aniqlanadi. Tish usti karashi og'izni chayish, cho'tka, pasta yordamida tozalashdan keyin ham tish bo'yin sohalarida notekis, silliq bo'lmagan yuzani hosil qilib turadi. Aynan mana shu sohada mikroorganizmlarning faol hayot faoliyati kechadi. Bu faoliyat natijasida fermentlar ishtrokidagi, faol parchalanish, bijg'ish, kislotalar hosil bo'lish jarayoni kuzatiladi. Blyashka tozalanib emal yuzasi ochilganda ba'zan emal sathida xiralashgan demineralizastiya sohalarini ko'rish mumkin.

Bugungi kunda tish usti karashlarini karies va parodont yallig'lanishi xastaliklarini kelib chiqishidagi o'rni va ahamiyati to'liq aniqlangan. Bu to'zilmalar asosan mikroorganizmlarning emal yuzasiga adsorbstiyasi natijasida yuzaga keladi va navbatma-navbat kokksimon floralar, keyin tayokchasimon va ipsimon bakteriyalarni qavatma-qavat joylashuvidan iborat kompleksdir. Tish usti karashi (blyashka) asosan ko'payuvchi mikroorganizmlar, epiteliostitlar, leykostitlar va makroflaglardan tashkil topgan. Tish usti karashlari quruq qismining 70% ni bakteriyalar, 20% ni organik va anorganik moddalar tashkil qiladi.

Tish usti karashi oddiy struktura tuzilishga ega bo'lganligidan uning tarkibiy qismiga uglevodli molekulalar qiyinchiliksiz singib kiradi. Yumshoq, uglevodga boy ovqatlar is'temol qilinganda tish usti karashlari juda tez o'sadi va qalinlashadi.

Tish usti karashlari asosan tishning milk usti sathida, fissuralarga kirish sohasida, kontakt yuzalarda tez vujudga keladi. Karashlarning 80-85% i suv bo'lib, mineral moddalarning asosini kalsiy, anorganik fosfatlar va ftoridlar tashkil qiladi. Kalsiy moddasi tish usti karashlarida bakteriyalar, hujayralardan tashqari oqsillar, fosfatlar bilan bog'langan holda bo'lib, anorganik ortofosfat yoki organik birikmalar hosil bo'lishida ishtrok etadi.

Tish usti karashida ftoridlarning oz miqdorda borligi aniqlangan. Ftoridlarning karashlarda yig'ilishida bakteriyalarning o'rni bor. Bakteriyalar ftor moddasini o'z hujayralarida yigadi va ularning

o'lishi yoki parchalanishi natijasida ajralib chiqqan fluor ionlari kalsiy bilan birikib fluoridlarni hosil qiladi. Tish usti karashlarining 25-30% ini suvli faza hosil qiladi va u hujayradan tashqarida bo'lib, bakteriyalar uchun "inkubatsiya muhitini" yaratadi.

Tish usti yumshoq karashlari oq, yashil, jigarrang tusda bo'lishi aniqlangan.

Oq yumshoq tish karashi maxsus bo'yoklar bilan bo'yalmasdan ham ko'zga tashlanadi. Yumshoq oq karashlar asosan og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga amal qilinmaganda, so'zlash va chaynash a'zolari tinch turgan paytlarda hosil bo'ladi. Bu turdagi karash og'izda xid paydo bo'lishini, ta'm bilish sezgisini o'zgartirishni ta'minlab, tish toshi hosil bo'lishida kristallanish markaziga aylanishi mumkin. Yashil yumshoq tish karashi, ko'pchilik hollarda bolalar va o'smir yoshlar tishlarida hosil bladi.

Bunday karashlar asosan frontal tishlarning lab yuzasida yupqa qatlam sifatida yuzaga keladi. Yashil yumshoq karashlarning hosil bo'lishi xlorofill saqlovchi xromogen mikroorganizmlarning hayoti faoliyati bilan bog'liqdir.

Yumshoq, jigarrang tish karashi asosan chekuvchilarda uchraydi. Uning rangini to'k yoki ochligi nikotin va ko'p, oz chekishga bog'liqdir. Bu xil karashlar tish cho'tka va pastasi yordamida qiyinchilik bilan tozalanadi.

Jigarrang tish karashlari chekmaydiganlar og'iz bo'shlig'ida misli amalgama ploslari mavjud insonlarda va bronzadan, latun, misdan yasaladigan mahsulotlar tayyorlovchi kishilarda ham uchraydi .

Bunday karashlar bolalarda sut tishlarida so'lak bilan ko'p miqdorda qaytarilmagan temir moddasining ajralib chiqib, og'iz bo'shlig'ida oqsillar parchalanishi natijasida ajralib chiqqan oltingugurt bilan birikishi natijasida hosil bo'lgan bo'yovchi moddalarni adsorbtsiyasi tufayli vujudga keladi.

Ovqat qoldiqlari. tishlar qatorida mavjud bo'lgan retenziya sohalarida tiqilib koladi. Ular lablar, lunjlar, tilning harakati va og'iz chayish paytida oson ko'chib tushib ketadi. Yopishkok uglevodli ovqatlar, shirinliklar qabulidan keyin ularning bir qismi tishlarning retenziya nuqtalarida o'rnatilib kolib, achish va chirish jarayonini ta'minlab turadi. Mikroorganizmlarga ovqat mahsuloti bo'lib ularning metabolizmini ta'minlaydi. Natijada tish usti karashlaridagi mikroorganizmlar xayot faoliyati faollashadi. Mikroorganizmlar uglevodli ovqatlarni bijg'itish yo'li bilan sut kislotasi hosil qiladi, bu esa o'z navbatida tish emaliga ta'sir qilib remineralizatsiya jarayonini boshlanishiga sabab bo'ladi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tish toshlari milkka nisbatan joylashuviga qanaqa turlarga bo'linadi.
2. Tish toshlari nimadan hosil bo'ladi.
3. Tish toshlarini tozalash usullari.
1. Minerallashtirilmagan tish yumshoq karashlariga nimalar kiradi.
2. Emal to'kimasida anorganik moddalar nechchi foizni tashkil qiladi.
3. Yumshoq, jigarrang tish karashi asosan kimlarda uchraydi.
4. Tish usti karashi-blyashka qanday aniqlanadi.

5 – Amaliy mashg'ulot

Karies kelib chiqishida mikroorganizmlar roli. Og'iz bo'shlig'ida kariesogen muhit. Emalning o'choqli demineralizatsiyasi va tish karashlarini aniqlash usullari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Emal sathidagi o'chokli demineralizatsiya usullari 2. Emalning anatomik tuzilishi. 3. Emalning oziklanishi nima hisobidan amalga oshiriladi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga emal sathidagi o'chokli demineralizatsiya usullarini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma,darslik, Ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolovaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	
2 asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
1- Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Miya shturmi” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Tishlar kariesi kasalligining rivojlanishi murakkab patologik jarayoni bo'lib, ko'pgina omillarga bogliqdir. Bunday omillar ichida juda katta ahamiyatga ega bo'lganlaridan biri bo'lib Og'izdagi aralashgan so'lak hisoblanadi. So'lakning miqdori va xususiyatlari ichki a'zolar va sistemalar to'grisida muhim ma'lumotlar berish bilan bir qatorda, tishlarda sodir bo'ladigan karies jarayoni qay yo'sinda kyechishi va uning jadalligiga am o'z ta'sirini bevosita ko'rsatadi. So'lak bezlar sekreti OG'IZ bo'shlig'iga ajralib chiqishi paytida kalsiy va fosfat minerallariga to'yingan bo'lib, tish emali sathini qoplaganda uni ana shu ionlarga boyitadi. So'lak tarkibida bikorbonat, fosfat va oqsilli bufer sistemalarning mavjudligi so'lakning niyatda organizm uchun zarur bo'lgan bufer xususiyatini ta'minlaydi. Bu esa Og'iz bo'shlig'ining meyoriy holatini

saqlab turadi. So'lak bufer sistemasi sig'imining pasayishi kariesni faollashib jadalligining oshishiga sabab bo'ladi.

So'lak tarkibidagi fermentlar am o'z navbatida emalda yuz berishi mumkin bo'lgan jarayonlarda ishtirok etadi. Ularning faollik darajasi Og'iz bo'shlig'idagi uglevodlarni parchalanishini organik kislotalarning hosil bo'lib turishini ta'minlab turadi va shu yo'l bilan emal demineralizastiyasida ishtirok etadi.

Ma'lum bo'lishicha a'zolar kasalliklari organizmning umumiy avoli o'zgarishi Og'iz bo'shlig'i to'qimalariga, jumladan emal to'qimasiga so'lak tarkibiy qismlarining o'zgartirishi orqali ta'sir qilar ekan. So'lak ajralishining buzilishi odatda tish emali va Og'iz suyuqligi orasida kechadigan ionlar almashuvi barqarorligini izdan chiqaradi, bu esa o'z navbatida emal strukturasi o'zgarishiga sabab bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'ida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan bunday noxush sharoitlarning barchasi har doim karies kasalligini keltirib chiqarishga sabab bo'lmaydi, albatta. O'choqli demineralizastiyaning kelib chiqishi emal to'qimasining kimyoviy tarkibi, minerallanish darajasiga bogliqdir. Tish emalining bu xsusiyatlari tishlarning chiqquncha va chiqish davridagi organizmning umumiy avoli bilan bogliq bo'ladi. Shuning uchun bolaning-homiladorlik-davrida va tug'ildandan keyingi dastlabki yillarda ona va bola organizmining salomatligini ta'minlash, ratsional ovqatlanishi, qo'shimcha ravishda ftoridlar kiritishni ta'minlash zarur. Bunday tadbir-choralar tish qattiq to'qimalarining to'laqonli shakllanishi va mineralashuvini ta'minlaydi.

Bugungi kunda organizmning immun holatining karies jarayonidagi ishtiroki to'la-to'kis al qilinmagan. Faqat shu ma'lumki, sekretor immo'ngolobulinlar bakteriyalar aglyutinatsiyasini chaqirish yo'li bilan ularni tishlar emali sathiga yopishib qolishiga imkoniyat bermas ekan. Natijada Og'iz bo'shlig'i gigiyenik holati yomon bo'lgan holda ham, so'lak tarkibida sekretor immunoglobulinlar mavjudligi kariesni oldini olishda muhim omil bo'lib hisoblanadi.

Kariesning tarqalishi ko'rsatkichi.

Karies tarqalishi ko'rsatkichi-bu ma'lum bir guru, udud, viloyat, davlat va x.k. Aholisi o'rtasida tishlarida karies mavjud kishilar sonini umumiy Aholi soniga nisbatan foizlar miqdoridagi ifodalanishidir. Bu ko'rsatkichni aniqlash uchun stomatologik ko'rik o'tkazilib, karies mavjud tishlari bor kishilar sonini ko'rikdan o'tkazilganlarning umumiy soniga bo'linib 100 ga ko'paytiriladi.

Uni quyidagi formulada ifodalasa bo'ladi:

$$K T = \frac{\text{Karies mavjud kishilar soni}}{\text{ko'rikdan o'tganlar soni}} \times 100$$

Karies tarqalishini baholash yoki bu ko'rsatkichni ar xil hududlarda olingan ma'lumotlarini bir-biriga solishtirish maqsadida 12 yoshli bolalar uchun quyidagi baholash mezonlari qabul qilingan:

Tarqalish darajasi:

Past darajada – 0 – 30%

O'rta darajada - 31 - 80%

Yuqori darajada – 81 – 100%

Stomatologiya amaliyotida karies tarqalishi ko'rsatkichidan tashqari yana uning jadallik ko'rsatkichi am aniqlanadi.

Karies jadalligi ko'rsatkichi-o'rtacha bir kishi uchun va individual bir kishi uchun karies bilan zararlangan yoki uni asoratiga uchragan tishlar soni bilan ifodalanadi.

Karies jadalligini bir kishi uchun o'rtacha miqdorini topish uchun ko'rikdan o'tkazilgan kishilarning ar birida karies yoki uni asoratlarini hisoblash lozim. Ular quyidagicha ifodalanadi:

a) Sut tishlari uchun karies jadalligi kp (t)

k-karies kavagi bor tishlar soni

p-plombalangan tishlar soni

kp shu ikki ko'rsatkich yig'indisidir.

b) kp (p) - karies kovaklari (k) va plombalar (p) soni

v) Doimiy tishlar uchun karies jadalligi-KPU (t)- bu karies kavagi, plomba va oldirib tashlangan tishlar sonining yig`indisidan iborat; (KQPQU.)

g) KPU (p) - Doimiy tishlar uchun bir shaxsga tegishli tishlardagi karies kovaklari, plombalar va oldirilgan tishlar sonining yig`indisidan iborat. Olingan ar bir tish uchun P ko`rsatkich 5 ga teng deb olingan.

Bunda bir tish ar xil yuzasida bir nechta karies kovaklari yoki plombalar mavjudligini am hisobga olinadi.

Karies jadalligining darajasi faqat bir kishi uchun emas, xalq orasida: hududlar, viloyat, shaar, korxonalar, maktablar va bog`cha bolalari o`rtasida am aniqlanib, bir kishiga nisbatan o`rtacha ko`rsatkich topiladi.

Buning uchun Aholi yoki maktab, bog`cha bolalari stomatologiya ko`rigidan o`tkazilib, ar bir individual shaxs uchun KPU yoki Kp ko`rsatkichlari aniqlanadi va KPU yoki Kp ko`rsatkichlar yig`indisi ko`rikdan o`tgan kishilar soniga bo`linadi:

$$K_i = \frac{\sum \text{KPU (yoki } \sum \text{kp)}}{\text{ko`rikdan o`tganlar soni}}$$

Yuqorida ko`rsatilgan ko`rsatkichlar aniqlanganda kariesni boshlang`ich ko`rinishi-oq yoki qora dog`lar hisobga olinmaydi.

d) Karies jadalligi ko`rsatkichlarini populyastiyalar o`rtasida baholash: Buning uchun ayrim ududlarda yashovchi kishilar (populyastiya) o`rtasida KPU ning o`rtacha ko`rsatkichi topilib solishtiriladi.

Jaxon Sog`liqni Saqlash tashkiloti (JSST) ning tavsiyasiga ko`ra karies jadalligi ko`rsatkichining 5 xil darajasi farqlanadi:

№	Jadallik darajasi	Bolalar yoshi 12	Kattalar yoshi 35-44
1.	Juda past daraja	0-1,1	0,2-1,5
2.	Past daraja	1,2-2,6	1,6-6,2
3.	O`rta daraja	2,7-4,4	6,3-12,7
4.	Yuqori daraja	4,5-6,5	12,8-16,2
5.	Juda yuqori	6,6-va yuqori	16,3-va yuqori

O`choqli demineralizastiyani muvaffaqiyatli davolash uchun emal kristallari to`ridagi yyyetishmovchilik nuqsonlarini to`ldiruvchi moddalar saqlovchi preparatlarning ishlatilishi emal turg`unligini kislotalarga nisbatan oshiradi, emal strukturasi kerakli mineral tuzlar bilan to`yinishi uning o`tkazuvchanlik xususiyatini pasaytiradi.

Fedorov-Volodkina (1971) usulida gigiyenik ko`rsatkichni aniqlash.

Mazkur ko`rsatkich 5-6 yoshdagi bolalar Og`iz bo`shlig`igi gigiyenik holatini aniqlash uchun tavsiya qilinadi. Bu usulda gigiyenik ko`rsatkichni aniqlash uchun 43, 42, 41, 31, 32, 33 tishlarning vestibulyar yuzasi tekshiriladi. Tishlarning dahliz yuzasi maxsus eritmalar (Shiller-Pisarev, fuksin, eritrozin) yordamida bo`yaladi va mavjud bo`lgan tish yuzasi karashlari quyidagi kod va ballar yordamida baholanadi. Bunda 5 ballik sistemadan foydalaniladi:

1 ball-tish karashi mavjud emas-tish bo`yalmagan.

2 ball-tish sathining 1/4 qismi bo`yalgan.

3 ball-tish sathining 1/2 qismi bo`yalgan.

4 ball-tish sathining 3/4 qismi bo`yalgan.

5 ball-tish sathi to`liq bo`yalgan yoki karash bilan koplangan.

Gigiyenik ko`rsatkich darajasini aniqlash uchun olingan ballar yig`indisi buyalgan tishlar soniga bo`linadi:

Ballar yig`indisi

$$OGI = \frac{\text{Ballar yig`indisi}}{\text{6 (bo`yalgan tishlar soni)}}$$

6 (bo`yalgan tishlar soni)

Baholash mezoni:

№	Ko`rsatkich darajasi	Tozalik darajasi
---	----------------------	------------------

1.	1,1-1,5	Yaxshi
2.	1,6-2,0	Qoniqarli
3.	2,1-2,5	Qoniqarsiz
4.	2,6-3,4	Yomon
5.	3,5-5,0	Juda yomon

Ma'lum guruh kishilar uchun o'rtacha OGI ni aniqlash uchun barcha tekshirilganlarning gigiyenik ko'rsatkichlari yig'indisini tekshirilganlar soniga bo'lish kerak. Shunda mazkur guruh uchun Og'iz bo'shlig'ining o'rtacha tozalik darajasi aniqlanadi.

Ommaviy epidemiologik ko'rik paytida, Og'iz bo'shlig'i gigiyenik holatini, gigiyenik vositalar sifatini, samaradorligini. baholash va OG'IZ gigiyenasini tishlar va parodont kasalliklarini kelib chiqishidagi o'rnini belgilashda tish karashlarining miqdori va sifati to'grisida ma'lumot beruvchi ob'ektiv ko'rsatkichlar juda zarurdir. Oxirgi paytlarda tish ustini qoplab turuvchi karashlarning tish va parodont kasalliklarini kelib chiqishida muhim rol o'ynashini e'tirof etgan olda, tish yumshoq karashlari va toshlarini matematik hisoblash yo'li bilan uning miqdori, strukturasi va sathini aniqlashning juda ko'p usullari taklif qilingan.

Taklif qilingan usullar yordamida olinadigan ko'rsatkichlardan quyidagilari tish ustida hosil bo'luvchi yumshoq va qattiq cho'kmalarni ar taraflama baholashda e'tiborga loyiq deb hisoblanadi: a) tish usti karashlarining sathi to'grisida ma'lumot beradigan; b) tish usti karashlarining qalinligi to'grisida ma'lumot beradigan; v) tish usti karashlarining kimyoviy, fizik va mikrobiologik xususiyatlari to'grisida ma'lumot beradigan. Bu ko'rsatkichlardan olingan ma'lumotlar asosan tish blyashkasining strukturasi va xususiyatlarini o'rganishga yunaltilgandir.

Bizga ma'lumki tish blyashkasi rangsiz karash bo'lib, uni maxsus bo'yoqlar bilan bo'yab aniqlanadi. Blyashkalar sathi bo'yalgan satga teng bo'ladi. Tish yumshoq karashlari va toshlarini bo'yash uchun jigarrang bismark, asosli fuksin eritmasi, qizil eritrozin tabletkasi (chaynash uchun), lyugol eritmasidan keng foydalaniladi. Odatda Shiller-Pisarev eritmasidan keng foydalaniladi.

Grin-Vermilon ko'rsatkichi.

Mazkur usul Og'iz bo'shlig'i gigiyenik ko'rsatkichini tish karashlari sathini hisoblash yo'li bilan raqamlarda ifodalashdan iboratdir.

Grin-Vermilon (1964) ko'rsatkichi tish yumshoq karashi va toshlarini aloida -aloida baholash xususiyatiga ega.

Grin-Vermilon ko'rsatkichini aniqlash uchun tishlar qatoridan 6 ta tish yuzasi bo'yaladi: 16, 11, 26, 31 tishlarning dahliz yuzasi, 36, 46 tishlarning til yuzasi

Tish yumshoq karashlarini baholash mezonlari va kodlari.

Baholash 3 ballik sistemada olib boriladi:

- 0 - tish karashi aniqlanmasa
- 1 - yumshoq karash tish sathining $\frac{1}{3}$ qismigacha tarqalgan
- 2 - yumshoq karash tish sathining $\frac{1}{3}$ qismidan ko'proqg'ini, lekin $\frac{2}{3}$ qismidan ozrogini qoplagan
- 3 - yumshoq karash tish sathining $\frac{2}{3}$ qismidan ko'proqg'ini, yoki butun tish yuzasini qoplagan.

Tish toshlarini baholash mezonlari va kodlari:

O-tish toshlari aniqlanmaydi.

1-milk usti toshi tish sathining $\frac{1}{3}$ qismigacha tarqalgan (qoplagan).

2-milk usti toshi tish sathining $\frac{1}{3}$ qismidan ko'p, lekin $\frac{2}{3}$ qismidan ozroq qismini qoplagan.

3-milk usti toshlari tish sathining $\frac{2}{3}$ qismidan ko'proqg'ini yoki butun tish yuzasini to'liq qoplagan. Shu bilan birgalikda milk osti toshlari tish bo'yni sathida ko'plab cho'kma hosil qilgan.

Ko'rsatkichni hisoblash uchun barcha bo'yalgan yuzalardan olingan ballar yig'indisi topilib bo'yalgan tishlar soniga bo'linadi. Bu quyidagi formula asosida topiladi:

Baholash mezon:

a) OGI qiymati:

0.0-1.2

1.3-3.0

3.1-6.0

b) yumshoq karashlar va toshlar ko'rsatkichi

0.0-0.6

0.7-1.8

1.9-3.0

Og'iz gigiyenasi darajasi:

-yaxshi

-qoniqarli

-yomon

-yaxshi

-qoniqarli

-yomon

Og'iz bo'shlig'ining tozalik darajasi ko'rsatkichi Og'iz bo'shlig'ining qanchalik tozaligi to'grisidagina ma'lumot berib qolmasdan, undan biz profilaktik tadbir choralar, gigiyenik vositalarning samaradorligini aniqlashda, bir guruh gigiyenik vositalar samarasini ikkinchi guruh bilan taqqoslashda va shular asosida ma'lum bir ustivor yo'nalish ishlab chiqishda am foydalanamiz.

Yuqoridagi ishlarni amalga oshirishda Og'iz bo'shlig'i gigiyenasining samaradorlik ko'rsatkichi juda yaxshi yordam beradi.

6 – Amaliy mashg'ulot

Bolalarda og'iz bo'shlig'ining profilaktik ko'rigini o'tkazish. Og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasi.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi 2. Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi qoidalari. 3. Tishlarni tozalovchi pastalar va cho'tkalar.Ularning turlari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish		
-----	--	--

bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10daqqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohav. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Galareya bo'ylab sayohat" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

BOLALAR YOSHIDA OG'IZ BO'SHIG'INING MALAKALI GIGIYENASI.

MALAKALI GIGIYENA - bu, og'iz bo'shlig'i, tishlar yuzasidan yumshoq karashlarni, tish chukmalarini (toshlarini) maxsus asbob-uskunalar yordamida mutaxassis tomonidan ma'lum profilaktika qoidalariga rioya qilgan holda tozalashdan iborat muolajadir.

Bugungi kunda bolalar o'rtasida amalga oshiriladigan og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasi tadbiri stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi elementlaridan biriga aylangan.

1970 yili shved mutaxassislari Axelssen va Lindhe lar og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini karies va parodont yallig'lanishi kasalliklari profilaktikasi programmasiga kiritishgan. Bu kompleks programma uz ichiga quyidagi tadbirlarni olgan:

1. bolalarni ratsional ovqatlanishini ta'minlash
2. ftor saqllovchi vositalarni mahalliy qo'llash
3. og'iz bo'shlig'i gigiyenasining muntazamligini ta'minlash
4. malakali gigiyenani amalga oshirish.

Mazkur dasturga muvofiq og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasini amalga oshirishlar orasidagi vaqt bolalarda 2-3 haftani tashkil qilgan, chunki zich karashlar mavjud paytida gingivit belgilari va boshlang'ich karies rivojlanishi uchun taxminan shuncha vaqt etarli ekan.

Bugungi kunda og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini amalga oshirish vaqti bolada shu muolajag'a nisbatan talab paydo bo'lishi bilan bog'liq qilib belgilangan (NEXO dasturi bo'yicha).

Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi amalga oshirish qoidalari:

1. Barcha tishlar yodli yoki eritrozinli bo'yoq bilan bo'yaladi. Shifokor bemorga tishlar qatoridagi karash ko'proq yigiladigan sohalarni oyna orqali ko'rsatadi. Bemorlarga tishlarni to'g'ri yuvish qoidalari o'rgatiladi va amalga oshiriladi;
2. Tishni cho'tka va pastalar bilan tozalagandan so'ng qolgan tish karashlari abrazivli ftor saqllovchi silliqlovchi maxsus pastalar yordamida tozalanadi. Abraziv modda sifatida asosan dioksid kremniydan foydalaniladi. Ftoridlar konsentratsiyasi abraziv tozalovchi pastalarda 0,1% (0,22%-NaF yoki 0,8%-Na₂P₃F") ni tashkil etadi.

Tishlarning chaynov yuzasidan karashlar aylanuvchi maxsus cho'tkalar yordamida, silliq yuzalardan esa-yumshoq rezina qalpoqchalar yordamida abraziv pasta bilan tozalanadi. Bunda abraziv pasta tutgan cho'tka va rezina qalpoqchalar aylanish tezligi 5000 ayl/sek tashkil etishi kerak.

Tishlarning kontakt (aproksimal) yuzalari flosslar yordamida tozalanishi lozim:

3. Tishlar yuzasi karashlardan tozalanib bo'lgandan so'ng tish tozaligi darajasini nazorat qilish kerak bo'ladi. Mustaqil nazorat uchun bolalarga uyda tishlar karashini bo'yovchi tabletkalar (eritrozin) tavsiya qilinadi.

Karies profilaktikasi dasturiga binoan o'tkaziiladigan og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi tadbirlari orasidagi muddat boshida bir muncha kiska bo'lsa, keyinchalik bora-bora bu muddat borgan sari uzaya boradi. Buning sababi dastur asosida o'tkaziiladigan chora-tadbirlar bolalar Og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatini kun sayin yaxshilab boradiki, unda endi tez-tez malakali gigiyenaga o'rin kolmaydi.

NEXO dasturiga binoan malakali gigiyenalar o'rtasidagi muddat quyidagi faktorlar bilan bog'liq bo'ladi:

1. bolalar va ota-onalarning dasturga qiziqishi;
2. bolalar tishlarining karies bilan zararlanish darajasi;
3. doimiy tishlarning chiqish darajasi (asosan birinchi va ikkinchi doimiy molyar tishlar);
4. doimiy molyar tishlarning chaynov yuzalarida karies belgisining mavjudligi.

Karies diagnostikasi darajasi tozalangan tishlarda ancha yuqori bo'lishini inobatga olib, og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini profilaktik ko'rik paytida amalga oshirish makeadga muvofiqdir. Malakali gigiyenadan so'ng uning samaradorligini og'iz bo'shlig'i gigiyenik indeksini tekshirib ko'rish yo'li bilan amalga oshiriladi. Gigiyenik indeks ko'rsatkichi tishlar yuzasida karashlar va toshlar mavjudligini miqdor jihatdan aniqlash bolaning mutaxassis shifokor stomatolog yoki

gigiyenist nazorati ostida mustaqil tish tozalashidir. Buning uchun bemor yoki bolaning tishlari bo'yoq moddasi bilan ishlov berilib buyaladi va gigiyenik indeks aniqlanadi. Shundan so'ng bemor tishlarini o'zi urgangan usulda tozalaydi va yana gigiyenik indeks aniqlanadi. Bunda shifokor nazoratchi bemor yoki bolaga tishlarining qaysi sohalari yaxshi tozalanmayotganini ko'rsatib, tegishli ko'rsatmalar beradi. Keyingi qatnovlarda nazoratli tish tozalash yana qaytariladi va tish tozalash amaliy ko'nikmalari baxolanib boriladi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tish toshlarini olish nima uchun kerak?
2. Tish toshlarini tozalash metodikasi
3. Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi nimadan iborat?
4. Kontrol tish tozalash usuli qanday o'tkaziladi?
5. Professional gigiena etaplari qanday o'tkaziladi?

7 – Amaliy mashg'ulot

Og'iz bo'shlig'ining shaxsiy gigiyenasi vositalari. Asosiy vositalari (Tish cho'tkalari, poroshoklari). Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi qo'shimcha vositalari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi qoidalari 2.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi vositalari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga qanday rioya qilishni va bolalarga buni qanday tushuntirishni o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni ,proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi\

Ish		
-----	--	--

bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Guruhli izlanish"

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

OG'IZ BO'SHLIG'I GIGIYENASI VOSITALARI.

Bugungi kun talablaridan kelib chiqib Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilmoqlik, uning muntazamligini ta'minlamoqlik, stomatologik kasalliklar nuqtai nazaridan shaxsiy profilaktik, odatiy tadbirlarni amalga oshirish uchun qator gigiyenik vositalardan foydalanishga to'g'ri keladi. Mazkur vositalar asosiy va yordamchi vositalarga bo'linadi:

Asosiy vositalar:

1. Tish cho'tkalari
2. Tish pastalari
- Z. Tish poroshoklari

Yordamchi vositalar:

1. Tish kovlagichlar (tozalagichlar)
2. Flosslar (maxsus iplar)
- Z. Chaynov rezinalari (saqichlar)
4. Tish eleksirlari

Tish cho'tkalari-tishlar va milklar yuzasidan yumshoq karashlarni tozalab tashlovchi asosiy qurol bo'lib xizmat qiladi. Cho'tkalar o'zlarining shakllari, bosh qismining o'lchamlari, tuklarning joylashuvi, qalinligi, uzunligi va sifati bilan bir-biridan farq qiladi. Tish cho'tkalarida ishlovchi qismi (boshi) va ushlab uchun dastagi mavjuddir.

Tish cho'tkalari tuklarining sifatiga qarab:

1. sun'iy
2. tabiiy bo'ladi.

Sun'iy tish cho'tkalarining tuklari neylon, setron, perlon, dederlon, poliuretan va boshqalardan ishlangan. Tabiiy cho'tkalarining tuklari ot yoli, cho'chka tukidan iborat bo'ladi.

Sun'iy tolali cho'tkalarining tabiiy tolali tish cho'tkalaridan anchagina afzalliklari bor. Tabiiy cho'tkalar tuklari o'rtasida naysimon kanali bo'lib, doimo mikroorganizmlar bilan to'lib turadi va ularni toza tutishning iloji bo'lmaydi. Vaqt o'tishi bilan ular mo'rtlashib sinish etimoli borligi va ularga xolagancha qattqlik berib bo'lmasligi kabi kamchiliklari mavjuddir. Sun'iy tolali tish cho'tkalarining tuklari silliq, kovaksiz, oxiri yumaloqlashgan, emal va shilliq qavatni shikastlantirmaydi. Tozalash va qirtirlash borasida aytib o'tilgan ikki xil tish cho'tkalarining samaradorligi bir xildir.

Foydalaniladigan tish cho'tkalarining samaradorligi ularning individual tanloviga, qattqligining mosligiga, tuklar sathiga, tuklarni o'tkazilish shakliga va tuklarni qanchalik darajada zichligiga bogliqdir.

Sun'iy tolali tish cho'tkalari tuklarining qattqlik darajasi bo'yicha beshga bo'linadi:

- juda qattiq
- qattiq
- o'rtacha qattqlikda
- yumshoq
- juda yumshoq

Bemorlarga tish cho'tkalarini tavsiya qilishdan oldin ularning Og'iz bo'shlig'i shilliq pardasi va parodont to'qimasi ko'rikdan o'tkazilishi zarur. Aholi o'rtasida ko'proq o'rtacha qattqlikdagi tish cho'tkalari ishlatiladi.

Quyida bolalar yoshiga qarab tish cho'tkalarini tavsiya qilish jadvalini xavola qilamiz

Bolaning yoshi	Cho'tka ishchi qismining o'lchami (sm)	Cho'tka tuklarining qattqlik darajasi
5 yoshgacha	2,0	Yumshoq va juda yumshoq
6-7 yoshgacha	2,5	Yumshoq va juda yumshoq
8-10 yoshgacha	2,5 – 3,0	Yumshoq va qattqiroq
11 va katta yosh	3,0	Qattqiroq, qattiq va juda qattiq

Tish cho'tkasi individual foydalanish asbobi bo'lib, uni ar bir shaxs o'zi asrab tutish yo'lini bilmog'i zarur. Yangi tish cho'tkasini ishlatishdan oldin yaxshilab yuvib, ishchi qismi (tuklari)ga sovun surtib stakanga bosh qismini yuqoriga qilgan holda bir kechaga qoldirish lozim. Foydalanish oldidan sovunlangan tish cho'tkasini oqar suvda yaxshilab yuvib, tish pastasi surtib ishlatiladi.

Mikrobiologik tekshirishlar shuni ko'rsatdiki har qanday tish cho'tkasining tuklarida ko'plab mikroorganizmlar mavjud bo'lar ekan. Shuni inobatga olib tish cho'tkalarini foydalanilgandan so'ng uzoq vaqt mobaynida maxsus g'illoflarda saqlash maqsadga muvofiq emasdir. Yorug'lik va havo yetishmovchiligi bunday holda saqlangan tish cho'tkalarida mikroorganizmlarning tez ko'payishini ta'minlaydi. Bunday ol patogen mikrofloraning ko'payib faolligini oshiradi.

Tish cho'tkalari o'z elastikligini yo'qotib, tozalash darajasi pasaygan taqdirda almashtirilishi lozim. Sun'iy tukli cho'tkalar uchun bu muddat 1-2 oyni tashkil etsa, tabiiy tukli tish cho'tkalari uchun bu 3-4 oydir.

Qattiq va juda qattiq tukli tish cho'tkalarini faqat parodont to'qimasi sog'lom bo'lgan kishilargagina tavsiya etiladi. Shunda ham bordiyu tish cho'tkasidan noto'gri foydalanilsa, milklar shikastlanishi va tishlarning siyqalanish hollari vujudga kelishi mumkin.

Yumshoq va o'rtacha qattiqlikdagi tish cho'tkalari tukchalarining egiluvchanligi hisobiga tishlar oralig'i, fissuralarga va milk osti sohalariga yaxshi kirib borishi natijasida yaxshi tozalash xususiyatiga ega bo'ladi

Tish cho'tkasining ishchi qismi o'lchamlari tishlarni qay darajada tozalay olish samarasini belgilaydi. Qiyin tozalanuvchi sohalarga ham etib borib, tishlarning barcha sathini tozalaydi. Bugungi kunda (bolalar va kattalar uchun) kichik o'lchamli bosh qismiga ega bo'lgan tish cho'tkalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Bunday tish cho'tkalarni og'iz bo'shlig'ida har tomonlama harakatlantirish qulaydir. Tish cho'tkalarining o'lchamlari bolalar uchun 18-25 mm, katta yoshdagi kishilar uchun-30 mm gacha bo'lishi kerak. Bunday cho'tkalarda ishchi qismining tuklari 3-4 qator bo'lib, tutam-tutam bo'lib joylashgan.

Zamonaviy tish cho'tkalarining ko'pchiligi ishchi qismidagi tukchalarning har xil o'lchamliligi bilan farq qiladi. Bunda uzun tukchalar ishchi qismning periferik - chetki sohasida, kalta tukchalar o'rta qismida joylashgan bo'ladi. Bu xildagi tish cho'tkalarining tuklari tozalash jarayonida tishlar oralig'idagi bo'shliqqa yaxshi botib kiradi va kontakt satlardagi yumshoq karashlarni yaxshi tozalaydi. Shu bilan birgalikda milklarni massaj qilib ulardagi qon aylanish jarayonini yaxshilaydi.

Zamonaviy tish cho'tkalarining ayrim turlari 2 qator tukchalarning oziq-ovqat sanoatida ishlatiladigan bo'yoq moddasi bilan har xil rangga bo'yalgan olda chiqariladi. Vaqt o'tishi bilan bu bo'yalgan soha o'zining rangini yo'qota boshlaydi va tish cho'tkasini eskirayotganidan dalholat beradi. Agar tish cho'tkasining bo'yalgan qismi 1/2 sohasida rangini yo'qotsa, demak tish cho'tkasini almashtirish muddati yetgan, uni almashtirish zarur. Bunday hol har kuni 2 marta tish tozalanganda 2-3 oydan so'ng sodir bo'ladi.

Tish cho'tkalarining dastaklari ham har xil shaklda bo'ladi (to'gri, bukilgan, qoshiqsimon). Bugungi kunda shunday tish cho'tkalari mavjudki, tish tozalash paytida (2-3 minutdan so'ng) ularning rangi o'zgaradi. Bunday tish cho'tkalari bolalarga tavsiya qilinadi. Ular tish tozalash vaqtini shunga qarab aniqlashadi. Ovoz chiqaruvchi tish cho'tkalari ham tish tozalash vaqtdan darak beradi.

Elektr tish cho'tkalari - ular yordamida avtomat olda tish cho'tkasining ishchi qismi vibratsiyali yoki aylanma harakat qiladi. Bunday harakatlar yordamida tish karashlari tozalanib, milklar massaji amalga oshiriladi. Elektr tish cho'tkalarini qo'l harakati mukkamal bo'lmagan bolalarga, nogironlarga, keksalarga tavsiya qilish mumkin.

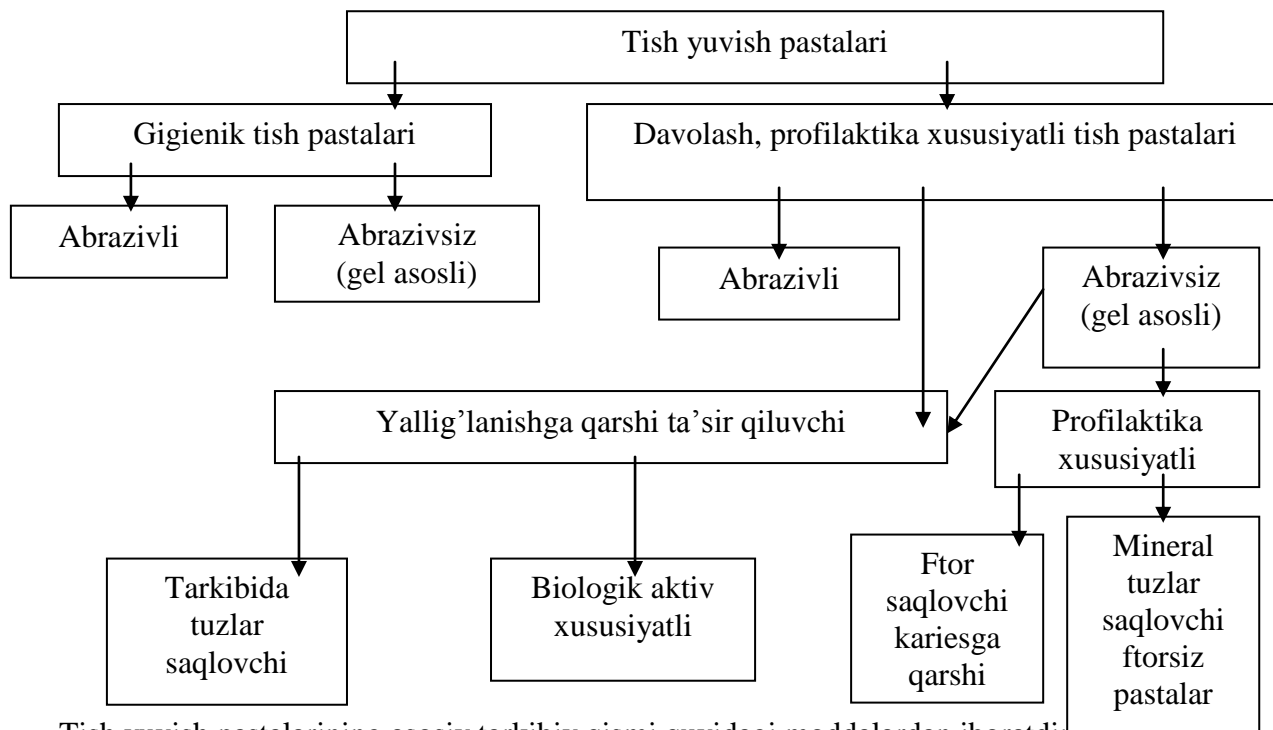
TISH YUVISH PASTALARI

Bugungi kunda jaxon mamlakatlarining ko'pchiligida xilma-xil tish pastalari ishlab chiqarilmoqda. Shunga qaramasdan tish pastalarining umumiy struktura tuzilish bir xildir. Tish

pastalariga qo'yilgan asosiy talablar bu tish karashlarini sifatli tozalash, xushta'm bo'lishi, yaxshi id taratishi, noxush ta'sirotlardan xoli, organizm sezgirligini (allergiya) oshirmasligi zarur.

Bugungi kunda ishlatilayotgan tish yuvish pastalari o'zining tarkibi va xususiyatlariga qarab quyidagi tasnif guruhlariga kiradi:

Jadval

Tish yuvish pastalarining asosiy tarkibiy qismi quyidagi moddalardan iboratdir.

1. abraziv to'ldirgich
2. biriktiruvchi moddalar (gel hosil qiluvchi gidrokolloidlar)
3. sirt-aktiv yoki ko'pirtiruvchi moddalar
4. antiseptiklar
5. ta'm beruvchi vositalar
6. davolash-profilaktik moddalar

ABRAZIV MODDALAR.

Pastalarning tishlarni tozalash samaradorligi ular tarkibiga kiruvchi abraziv moddalar komponenti xususiyatiga bogliqdir. **Abraziv moddalar** tishlarni karashlardan tozalash va ularni silliqlash bilan birgalikda emalning noorganik birikmalari bilan muloqotda ham bo'ladi. Shuni inobatga olgan olda an'anaviy foydalaniladigan abraziv material bo'lib hisoblangan-cho'ktirilgan bo'r bilan bir qatorda bugungi kunda dikalsiy fosfat digidrati, dikalsiy fosfatning monogidrati, suvsiz dikalsiy fosfat, trikalsiy fosfat, kalsiy pirofosfat, erimaydigan metafosfat natriy, alyuminiy gidrooksidi, kremniy ikki oksidi, sirkoniy silikat, metilmetakrilatning polimerli birikmalari va boshqalar shilatiladi. Ko'pgina ollarda cho'ktirilgan bo'r va yuqorida sanab o'tilgan abraziv moddalardan birortasining aralashmasi ishlatiladi. Shunday aralashmalar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. bo'r va dikalsiy fosfat
2. bo'r va alyuminiy gidrooksidi
3. bo'r va suvsiz dikalsiy fosfat va x.k.

Har bir abraziv modda o'zining ma'lum disperslik (zarrachalarining o'lchami), qattiqlik va pH ko'rsatkichiga ega bo'lib, bu ko'rsatkichlar hosil qilinadigan tish pastalarining, tozalash xususiyati abrazivligi kabi sifatlarini keltirib chiqaradi. Tish pastalarining hosil qilish jarayonida uning tarkibiga kiruvchi moddalar tish pastasiga qo'yilgan vazifalardan kelib chiqib tanlanadi.

BIRIKTIRUVCHI (GEL HOSIL QILUVCHI) MODDALAR

Tish pastalarining turg'unligi, qattiq-yumshoqligi, plastikligi ko'proq biriktiruvchi gidrokolloid moddalarning fizik va kimyoviy xususiyatlariga bogliqdir. Zamonaviy tish pastalarini hosil qilishda ishlatiladigan godrokolloid biriktiruvchi moddalar sun'iy va tabiiy birikmalar bo'lib hisoblanadi. Tabiiy gidrokolloidlar bo'lib, suv o'tlaridan olinadigan alginat natriy, karraginat natriy va shu o'simliklar mevasi va shirasi hisoblanadi. Sun'iy sintetik gidrokolloidlarga-natriykarboksimetilsellyuloza, sellyulozaning metil va etil efirlari kiradi. Bo'larning barchasi paxta sellulozasi va poyasining hosilalaridir.

Ko'p atomli spirtlardan-glitserin, polietilenglikol tish pastalari tarkibida plastik, bir xil qonsistensiyadagi massa hosil qilishda muhim rol o'ynaydi. Bunday xususiyatga ega bo'lgan pastalarni tyubiklarga solish va undan siqib chiqarish ancha yengil va qulaydir. Mazkur spirtlar tish pastalarini saqlash davrida ularning namligini saqlaydi va sovuqdan muzlab qolishini oldini oladi. Bundan tashqari ko'pirishiga yordam berib, ta'mini yaxshilaydi.

KO'PIRTIRUVCHI - SIRT AKTIV MODDALAR.

Tish pastalarini tayyorlashda ko'pirtiruvchi-sirt aktiv moddalardan-alizarin moyi, lauril sulfat natriy, natriy lauril sarkozinat va yog' kislotalar tauridining natriyli to'zi kabilar keng ko'lamda ishlatiladi. Tish pastalari tarkibiga kiruvchi komponentlar zararsiz, Og'iz shilliq pardasiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan va juda yaxshi ko'piradigan bo'lishi lozim. Yaxshi ko'piruvchi tish pastalari tishlar yuzasidan ovqat qoldiqlarini, karashlarni tozalashda ancha qulayliklar tug'diradi.

Bugungi kunda abraziv modda saqlamaydigan, gelsimon tish pastalar am keng ko'lamda ishlanib chiqilmoqda (pepsodent, blendomed va x.k.). Bunday tish pastalarining asosini faol ko'pirish xususiyatiga ega bo'lgan kremniy ikki oksidi tashkil qiladi. Gelsimon tish pastalarining ta'mi juda yaxshi, har xil rangga egadir. Lekin tishlarni tozalash darajasi bo'r saqlovchi abraziv moddalarga ega tish pastalaridan ancha past. Tish pastalari uzoq muddat turishini inobatga olib, ularning bo'zilmaligini, aynimasligini ta'minlash maqsadida ular tarkibiga antiseptik moddalar (timol, triklozan va boshqalar) ham ma'lum miqdorda qo'shiladi.

Biologik aktiv moddalar (xlorofilli birikmalar, fermentlar, mikroelementlar, o'simlik ekstraktlari, vitaminlar-V_Z, V₆, RR, S, K va boshqalar) tish pastalarining karies va parodont kasalliklarini oldini olishda qo'llash uchun imkoniyat yaratadi.

Karies profilaktikasi maqsadida tish pastalari tarkibiga tish emali tarkibiga kiruvchi mineral tuzlar va kimyoviy elementlar qo'shiladi. Shulardan tarkibiga ftor qo'shilgan tish pastalari karies profilaktikasida bugungi kunda muhim o'rin egallaydi. Bunday tish tozalash pastalari barcha yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadi.

Tish pastalari tarkibiga shu maqsadda natriy ftorid, olovo ftoridi, monoflorfosfat, aminoflorid va fosfatlar bilan ishlov berilgan natriy ftor birikmalari qo'shiladi.

Ftorli birikmalar tishlar emal qobig'ini karashlar tarkibidagi mikroorganizmlar hosil qilgan kislotalarga nisbatan turg'unligini oshiradi, ularda modda almashinuvi jarayonini susaytiradi va remineralizatsiya jarayonini kuchaytiradi. Shu narsa izlanishlar natijasida aniqlanganki karies profilaktikasini amalga, oshirilishida erkin, bog'lanmagan ftor ioni muhim ahamiyat kasb etadi. Jaxon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST-VOZ) tavsiyasiga ko'ra tish pastalari tarkibida ftor ionlarining miqdori 0,1%dan oshmasligi kerak. Samarali ta'sir qiluvchi tish pastalarining har bir grammida 1-3 mg ftorid mavjud bo'ladi.

Katta yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadigan tish pastalari o'z tarkibida 0,11% dan 0,16% gacha natriy ftor yoki 0,38% dan 1,14% gacha monoflorfosfat natriy tutadi. Bolalar uchun tish pastalaridagi ftor birikmalari miqdori 0,023% dan oshmasligi zarur.

Tarkibida natriy ftor, kalsiy ftor va kremniy tutuvchi abrazivli tish tozalash pastalari kariesga qarshi yuqori samarali xususiy fluorostat sistemasini tashkil qiluvchi vositalar hisoblanadi "Blendamed" va "Kolgeyt" tish pastalari shular qatoriga kiradi.

Tish karashlarini hosil bo'lishiga qarshilik ko'rsathish, tish toshlari kristallarining o'sishini susaytirish maqsadida tish pastalari tarkibiga triklozan moddasi qo'shiladi. Triklozan bakteriyalarga qarshi (ayniqsa grammusbat va grammanfiy mikroorganizmlarga) kuchli ta'sir ko'rsatib, ularning ko'payishini keskin susaytiradi. Bu ta'sirot tish tozalangandan so'ng 12 soatgacha davom etishi mumkin.

Tish pastalari tarkibidagi ftor birikmasi so'lakda erishi natijasida erkin ftor moddasi ion shaklida tish emali tarkibiga singib kirib, emalni kislotali demineralizatsiya jarayoniga to'sqinlik qiladi. Ftor ioni emal tarkibida kislotalarda erimaydigan birikmalar hosil qilishda ishtirok etadi.

FTOR SAQLAMAYDIGAN kariesga qarshi ta'sir etuvchi qator tish pastalari mavjudki, ular tarkibida tishning emal qobig'ini to'yintiruvchi mineral tuzlar bo'ladi. Bunday tish pastalari o'zida kaliy fosfat, natriy fosfat, kalsiy va natriy glitserofosfat, kalsiy glyuqonat, rux oksidi kabi minerallar tutadi. Bo'lardan tashqari shularga o'xshagan o'z tarkibida xitin, xitozan hosilalari tutuvchi pastalar ham mavjud. Xitin, xitozan hosilalari oqsillarga yaqin tuzilishga ega bo'lib, streptococcus mutans, aktinomitsetlar kabi mikroorganizmlarni emal yuzasiga adsorbsiyalanishiga yo'l qo'ymaydi va natijada tishlar yuzasida tish blyashkalari hosil bo'lishi sust kechadi.

G.N.Paxomov va mualliflar (1973, 1978 yil) tomonidan tabiiy manba'lardan remineralizatsiya qilish xususiyatiga ega bo'lgan "Remodent" preparati ishlab chiqilgan. Shu preparat asosida "Remodent" tish pastasi am ishlab chiqarilmoqda. Bu tish pastasi o'z tarkibida qator makro- va mikroelementlar saqlagan olda kariesga qarshi yaxshi ta'sir etuvchi vosita hisoblanadi. Makro- va mikroelementlar dentin kanalchalarining kirish qismini tez to'ldirib tish sezgirligini pasaytiradi.

Tarkibida ftor saqlovchi va mineral tuzlar saqlovchi remineralizatsiya xususiyatiga ega pastalargina kariesga qarshi profilaktika tadbirida qo'llanilmasdan bugungi kunda tarkibida, fermentlar saqlovchi pastalar turi ham paydo bo'la boshlagan. Fermentlardan ayvonlar va zamburug', mikroblardan olinadigan pankreatin, lizotsim, tripsin, proteaza, amilaza, X-va B-glyukozidaza, mutanazalar ko'proqq tanlanadi. Mazkur fermentlar tish karashlar hosil bo'lishini oldini oladi. Tishlar yuzasiga adsorbsiyalanuvchi mikroorganizmlarni gidrolizlab parchalaydi. Bo'lardan bakteriyalar ishlab chiqargan fermentlar kuchli gidrolizlash kuchiga egadir.

Fermentlardan-lipaza, amilaza, proteaza, lizotsim, glikozidazalar pastalar tarkibida ovqat qoldiqlari va tish karashlarini suvda eruvchi mayda molekulargacha parchalaydi. Bulardan tashqari fermentlar kariesogen mikroblar hosil qilgan polisaharidlar, dekstranlarni shilliq va karashlarni parchalab, kislotalar hosil bo'lishini oldini oladi.

DAVOLASH VA PROFILAKTIKA xususiyatga ega tish pastalari gingivitlar, parodontitlar va stomatitlarni davolash va shu kasalliklarning oldini olish uchun qo'llaniladi. Shuning uchun bunday tish pastalari tarkibiga biologik aktiv moddalar- xlorofill tutuvchi, shifobaxsh o'simliklarning, suvli yoki spirtli eritmalari, damlamalari yoki ekstraktlari, fermentlar va boshqalar qo'shiladi.

Mazkur tish pastalari parodont va shilliq qavat to'qimalariga shifobaxsh ta'sir ko'rsatib, milklardan qon oqishini, patologik cho'ntaklardan yiring oqishini to'xtatadi, milklar yallig'lanishini to'xtatadi, parodont va shilliq qavatlarda qon va modda almashinuvi jarayonini faollashtiradi.

Milk va shilliq parda jaroxatlarida regeneratsiya jarayonini kuchaytirish maqsadida davolovchi pastalar tarkibiga - fermentlar, A va E vitaminining moyli eritmasi, karotolin kiritiladi.

TISH TOZALASH POROSHOKLARI yaqin o'tmishgacha keng qo'llaniladigan gigiyena vositasi sifatida foydalanilgan. Tish poroshoklarining asosiy tozalovchi vositasi bo'lib, kimyoviy tozalangan cho'ktirilgan bo'r hisoblanadi, unga xid, ta'm beruvchi moddalar qo'shib poroshok tayyorlangan.

Tish poroshoklari pastalarga nisbatan abrazivlik xususiyati kuchli bo'lib, tishlarni karashlardan yaxshi tozalaydi. Og'izdan noxush hidlarni yo'qotishi kuchsizrok.

Kamchiliklaridan eng asosiysi tezda mikroblar bilan ifloslanishidir. Tish poroshoklari qutichalarda saqlanishi va ular tez-tez ochilab turishi ana shu kamchiliklarga imkoniyat yaratadi. Tish cho'tkalari tashqi muhitdan mikroblar va bakteriyalarni olib kiradi, qutichalar ochilganda esa tashqi muhitdan mikroblar tushadi. Ularning to'kilib, sochilishi, safarda olib yurishda noqulayliklar tug'diradi.

TISH TOZALAGICHLAR (kovlagichlar)

Insonlar tish tozalagichlarni qadim zamonlardan buyon ishlatib kelishadi. Italiyaning shimoli, Alp tog'larining sharqiy qismlarida olib borilgan qazilma ishlari natijasida inson shaxsiy gigiyenasiga doir predmetlar, jumladan oltin, bronza, temirdan yasalgan tish tozalagichlarning topilishi eramizdan ikki-uch asr oldin am ulardan gigiyenik vosita sifatida foydalanilganligidan dalolat beradi.

Bugungi kunda tish tozalagichlar Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositasi doimo amroximizdir. Tish tozalagichlar plastmassadan va xushbo'y, xushta'm daraxtlar yog'ochidan yasaladi. Shakliga ko'ra uchburchak, yassi, dumaloq bo'ladi.

Ular asosan tishlar orasidagi ovqat qoldiqlari va kontakt yuzalardan karashlarni tozalash uchun ishlatiladi. Shu bilan birga tish tozalagichlar tishlar orasidagi milklarni mexanik massaj qilib ularda qon aylanishini kuchaytiradi, mavjud yengil yallig'lanish jarayonlaridan holi qilishda ishtirok etadi.

FLOSSLAR-maxsus tayyorlangan tish tozalagich iplari tishlar oralig'i va kontakt yuzalarini tozalash uchun ishlatiladigan qo'shimcha gigiyena vositasidir.

Flosslar tayyorlanishiga qarab: mumlangan va mumlanmagan, shakliga ko'ra; uchburchak, yassi, dumaloq qilib tayyorlanadi.

Floss iplari tish tozalash uchun qo'llarning ko'rsatkich barmoqlariga o'raladi va tishlar oralig'iga solinib mexanik harakat yordamida tishlarning oraliq yuzalari va yonbosh yuzalaridan karashlar tozalanadi, milklar o'z navbatida massaj qilinadi.

CHAYNOV REZINKALARI (SAQICHLAR) -so'lak ajralishini kuchaytirib, tishlar yuzasini tozalash va mikroblar hosil qilgan kislotalik muhitni neytrallash va mexanik ishlov natijasida og'iz bo'shlig'i gigiyenasini yaxshilashda ishtirok etuvchi vosita hisoblanadi.

Chaynov rezinkalari og'iz bo'shlig'i to'qimalariga quyidagicha ta'sir ko'rsatadi:

-so'lak ajralishini tezlashtiradi

-so'lak ajralishida uning bufer sig'imini oshirishni ta'minlaydi

-OG'IZ bo'shlig'ining qiyin tozalanuvchi sohalarini yuvib tozalashni ta'minlaydi

-so'lakdagi saharozni yaxshilaydi

-ovqat qoldiqlarini tozalashda faol ishtirok etadi

Bugungi kun chaynov rezinkalari (saqichlari) tarkibini asosiy modda (barcha qo'shimchalarni birlashtiradi), shirin ta'm beruvchi qo'shimchalar (shakar, jo'xori sharbati, shakar o'rnini bosadigan moddalar), yaxshi ta'm va maza beruvchi moddalar, yumshatgichlar (chaynov paytida ma'lum konsistensiya hosil qilish uchun) hosil qiladi.

Chaynov rezinkalarining eng asosiy xususiyati-bu chaynash paytida tinch turganga nisbatan so'lak ajralib chiqishini 3 va undan ko'p martaga oshirish hisobidan tishlar sathini yuvilishini yaxshilash, ovqatdan so'ng oshqozonda azm jarayonini faollashtirishdan iboratdir. Bugungi kunda tarkibida ksilit va boshqa shakarsimon moddalar saqlovchi, kariesga qarshi ta'sir qiluvchi chaynov rezinkalari keng ko'lamda tayyorlanmoqda. Chaynov rezinasi tarkibidagi ksilit og'iz bo'shlig'ida, tishlar sathida uzoq vaqt saqlanib qolib o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Chaynov rezinkalaridan to'g'ri foydalansak, uning salbiy asoratlari bo'lmaydi. Shu ma'noda ko'plab o'tkazilgan tekshirishlar natijasiga tayanib quyidagilar tavsiya qilinadi:

1. Chaynov rezinkalaridan bolalar ham katta yoshdagi kishilar ham bir xil foydalansa bo'ladi
2. Chaynov rezinkalarini faqat ovqatdan so'ng 20 min mobaynida chaynash tavsiya etiladi, aks holda har xil noxush oqibatlariga olib kelishi mumkin
3. Shakar saqlamaydigan, uning o'rnini bosadigan moddalari bor chaynov rezinkalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir

4. Chaynov rezinkalarini iloji bo'lsa faqatgina ovqat va shirinliklardan so'ng chaynash tavsiya etiladi

5. Shuni unutmaslik lozimki, tartibsiz ravishda xohlaganda saqich chaynash zararlidir

TISH ELIKSIRLARI Og'iz bo'shlig'ini chayish uchun ishlatiladigan vositadir. Ular tishlar tozaligini mustakamlaydi, tish karashlari hosil bo'lishining oldini oladi va og'izga xush ta'm va xushbo'ylik kabi sifatlarni beradi.

Eleksirlar tarkibiga biologik aktiv moddalar qo'shiladi. Shifobaxsh o'simliklarning spirtli ekstraktlari eleksirlarning asosini tashkil qiladi. Eleksirlar tarkibida kariesga qarshi ta'sir ko'rsatuvchi moddalar, davolash xususiyatiga ega qo'shimchalar, profilaktika vositalari, dezodorantlar saqlashi mumkin. "Ksident" eleksiri o'z tarkibida natriy ftor, ksidifon preparati saqlaydi. Bu preparatlar organizmda kalsiy miqdorini boshqarib turadi va tish karashlari va toshlari hosil bo'lishining oldini oladi.

"Lesnoy", "Paradontax", "Salvatimol" kabi eleksirlar yuqori davolovchi, yallig'lanishga qarshi xususiyatlarini namoyon qilib, tarkibida-shalfey, romashka, mirrix, exinatsey o'simliklarining damlamalarini tutadi.

O'z tarkibida triklozan, natriy ftor saqlovchi "R1ax" eleksiri kariesni oldini olibgina qo'ymay tishlarda karashlar hosil bo'lishini ham kamaytiradi. "Sensitive" eleksiri o'z tarkibida olov ftoridini saqlab kariesning oldini olishda va tishlar sezgirligini pasaytirishda faol ishtirok etadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

- 1.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi qoidalari
- 2.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi vositalariga nimalar kiradi
- 3.Og'iz bo'shlig'i gigienasining asosiy vositalari
- 4.Tish pastalari tarkibi, xususiyatlari
- 5.Tish poroshoklari tarkibi, xususiyatlari
- 6.Tish cho'tkalari turlari
- 7.Irrigatorlar, flosslar.

8 – Amaliy mashg'ulot

Tish tozalash usullari. (Paxomov, CHarter, Stilman, Bass, Leonardo, Fones). Stomatologik kasalliklar profilaktikasi usullari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Tishlarni tozalash usullari. 2.Tishlarni yuvish vositalari 3.Tish cho'tkalarining harakat yo'nalishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Tishlarning tozalash usullari va ularning yo'nalishini talabalarga o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Miya shturmi” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi qoidalari.

Bugungi kunda asosiy stomatologik kasalliklar profilaktikasida Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi eng asosiy, samarali tadbir ekanligi to'liq isbotlangan. Muntazam ravishda tishlarni tozalash, ularni tish yumshoq karashlaridan tozalab borish shu bilan birgalikda milklarni mexanik tarzda uqalashini (massajini) amalga oshirish emalning fiziologik tarzda me'yorida etilishini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi tish qattiq to'qimalari xususan emal qavatini paradont to'qimalarini fosatlar, kalsiy, mikroelementlar, fluor va vitaminlar bilan boyitib, ularni noxush tashqi muhit ta'sirotlariga nisbatan turg'unligini oshiradi. Tish tozalash paytida milklarni muntazam mexanik massaji ularda qon aylanishini yaxshilaydi, shu bilan paradont to'qimasining oziqlanishini kuchaytiradi, modda almashinuvini jadallashtiradi. Bugungi kunda er shari aholisi o'rtasida karies kasalligini keng tarqalganligini inobatga olib, bu kasallikni bevosita chaqiruvchi asosiy sabablar Og'iz bo'shlig'ida, tishlar yuzasida (karashlar, mikroblar, ovqat qoldiqlari) ekanligini nazarda tutsak, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi, tishlarni muntazam tozalab turish karies kasalligini oldini olishda eng asosiy qurol ekanligi o'z-o'zidan namoyon bo'lishi sir bo'lmay qoladi.

Og'iz bo'shlig'ining shaxsiy gigiyenasi-tishlar yuzasidan, milklar sathidan yumshoq karashlarni, ovqat qoldiqlarini gigiyenik vositalar yordamida qirtishlab tozalashdan iborat bo'lgan mexanik va kimyoviy jarayondir. Bunday tadbirni ar bir inson shaxsan o'zi kuniga ikki marotaba ertalab, nonushtadan so'ng va kechki uyqu oldidan bajarishi maqsadga to'liq muvofiq hisoblanadi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga muntazam ravishda rioya qilish ar bir shaxs ma'naviyatining asosiy elementlaridan hisoblangan shaxsiy sanitariya madaniyati saviyasini am oshiradi. Sanitariya madaniyati qiyin ish, o'tirib turish, muomala, nutq, tarbiya madaniyatlari bilan bir qatorda shaxsni kamolotga komil inson sifatida etishida, sog'lom avlod bo'lib vujudga kelishida muhim o'rin tutadi.

Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi tadbirlarini samarali amalga oshirishda bugungi kunda juda ko'p gigiyena vositalari va predmetlaridan foydalaniladi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasini amalga oshirishda zamonoviy vositalardan foydalanibgina kolmasdan uni qay usulda bajarishni ham hisobga olish joizdir. Bugunchi kunda tishlarni tish cho'tkasi va pastasi bilan qay yo'sinda tozalashning qator usullari mavjuddir. Shulardan ayrimlarini quyida keltiramiz.

FONES (Fones) USULIDA TISHLARNI TOZALASH

Bu usulda tish cho'tkasining tukli sathi bir-biriga tegib turgan tishlar qatorining o'ng burchiga pasta bilan birga qo'yiladi (bunda tish cho'tkasi tuklari tishlarning daliz sathiga perpendikulyar joylashadi) va yopiq tishlar qatori bo'yicha tish cho'tkasini aylanma harakati bilan chap tomonga

qarab tishlar tozalanadi. Keyin Og'iz ochilib tishlarning ichki sathi am shu yo'sinda kichik aylanma harakatlar bilan tozalanadi. Tishlarni chaynov yuzalari aloida yana aylanma harakat ostida tozalanib, oxirida gorizontal yo'nalishda cho'tkalar harakati bilan tish tozalash tugatiladi. Bunday usulda tishlarni tozalash bolalar va katta yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadi.

LEONARD (Leonard) usuli.

Bunda tish cho'tkasining tukli yuzasi tish sathiga perpendikulyar qo'yilib, cho'tka harakati vertikal ravishda faqat milklardan tishlarning kesuvchi kirrasi tomonga harakatlantiriladi. Yuqori jag'da yuqoridan pastga, pastki jag'larda pastdan yuqoriga qarab tish cho'tkasi harakatlantiriladi, tishlarning vestibulyar yuzasi tishlar qatorining yopiq holatida tozalanadi. Chaynov yuzalari ochiq holatda cho'tkani oldinga-orqaga yunaltirish yo'li bilan tozalanadi. Bu usul " qizildan-oqqa"- "milkdan-tishga" deb ataladi.

CHARTER (Sharters) USULI.

Tish cho'tkasining tuklari tish yuzasiga qaratilgan olda 45° burchak ostiga qo'yiladi va oistalik bilan cho'tka tuklari tishlar oralig'iga kiritilib vibratsiya harakati bilan tishlar tozalanadi. Bunda tish cho'tkasi tukchalaridan bir qismi milkning qirg'oq qismi ustida yotib milkni mexanik massaj qiladi.

G.N.PAXOMOV USULI (STANDART TOZALAS USULI)

Yuqori va pastki tish qatorlarining ar biri 6 segmentga shartli ravishda bo'linadi. Molyar tishlar segmenti, premolyarlar segmenti va frontal tishlar segmenti.

Tishlarni tozalash o'ng yuqori jag'ning chaynov guruhi tishlaridan boshlanadi va ketma-ket segmentlarga o'tib tozalanadi. Shu yo'sinda pastki jag' tishlari am tozalanadi.

Molyar va premolyar tishlar segmenti tozalanayotganda tish cho'tkasining ishchi qismining tukchalari tishlar sathiga nisbatan 45° burchak ostida qo'yiladi, bunda tuklar yarmi milkni, yarmi esa tish bo'yin qismini qoplab turadi. Tish cho'tkasining harakati milkdan tishlarning kesuvchi qirrasiga tomon harakatlantiriladi. Cho'tka harakati supurgi harakatiga monand bo'lishi kerak. Shunda cho'tka milkdan harakatini tish chaynov qirrasiga tomon davom ettirib yumshoq karashlarni tozalash bilan birgalikda milklar massajini am amalga oshiradi. Tishlarning chaynov yuzasi tish cho'tkasini gorizontal (oldinga-orqaga) harakati bilan tozalanadi. Bunday olda tish cho'tkasi tukchalari fissuralar va tishlar oralig'iga yaxshi botib kiradi. Frontal guruh tishlar segmenti qoziq va kurak tishlarning vestibulyar yuzasi am yuqorida ko'rsatilgan chaynov tishlar sathi kabi tozalanadi. Mazkur tishlarning oral sathini tozalash uchun tish cho'tkasi vertikal olda tishlar sathiga perpendikulyar qilib qo'yiladi, bunda tish cho'tkasining tuklari tish sathi va milklar sathiga o'tkir burchak ostida yo'naladi. Barcha segmentlarda tishlar yuzasi aylanma harakat qilib tozalanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Asosiy gigienik vositalarini sanang.
 2. Yordamchi gigienik vositalarini sanang.
 3. Tish pastalari turlari.
 4. Tish pastalarining asosiy tarkibi.
 5. Eleksir, gel va flosslarning turlari va tarkibi.
 6. Tish tozalagich, yorshik va irrigatorlar turlari.
 7. Standart tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 8. Leonard bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 9. Bass bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 10. Paxomov bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 11. Fones bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 12. Stilman bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 13. Charter bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 14. Smit Bell bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
- Reyte bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.

9 – Amaliy mashg'ulot

Tish yuvish pastalari. Kimyoviy tarkibi va xususiyatlari. Davolovchi-profilaktik tish pastalari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Tish yuvish pastalarining kimyoviy tarkibi va xususiyatlari 2. Tish yuvish pastalari nomi 3. Tish yuvish pastalarini stomatologik kasalliklariga qarab ajratish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish yuvish pastalarining kimyoviy tarkibi va xususiyatlari to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Diskussiya” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Zamonaviy tish yuvish pastalarining tarkibi va xususiyatlari.

Qadimgi insonlar tishlarini oyna ko'kuni, tuz, yog'och ko'miri, smola, kul, asal yordamida tozalashgan. Keyinchalik cho'ktirilgan bo'r yordamida bu ishni amalga oshirishgan. XIX asrdan boshlab Evropada va Rossiyada cho'ktirilgan bo'r asosli tish pastalari ishlab chiqarilib, foydalanila boshlangan.

Bugungi kunda tish yuvish pastalari og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositalari ichida eng keng tarqalgani va samaralisidir.

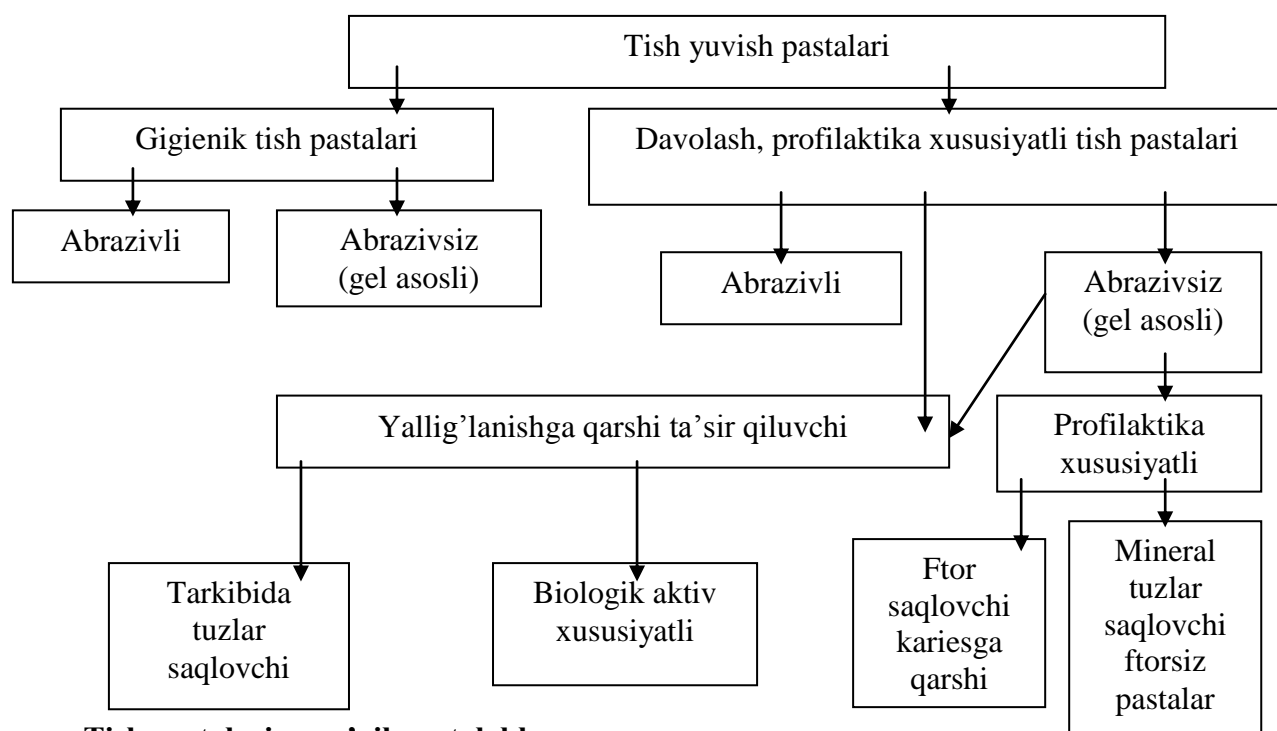
Tish yuvish pastalari odatda **abraziv to'ldirgich** (kimyoviy cho'ktirilgan bo'r, dikalsiy fosfat, pirofosfat kalsiy, metafosfat natriy, alyuminiy silikat va b.); **bog'lovchi-qovushtiruvchi**

komponentlar (glinerol, karboksimetilstellyo'lozaning natriyli to'zi, alginat natriy va boshq.); **sirt aktiv moddalar** (alizarin moyi, natriy laurilsulfat – kuchli ko'pirtiruvchi xususiyatga ega); **qo'shimcha moddalar** (antiseptiklar, ta'm va hid beruvchi moddalar) dan tashkil topgan. Bo'lardan tashqari pastalar tarkibiga **davolovchi qo'shimchalar va profilaktik vositalar** (tuzlar, shifobaxsh o'simliklar ekstrakti, mikroelementlar, fermentlar va boshq.)dan iboratdir.

Tish yuvish pastalarining tarkibiga u yoki bu qo'shimcha qo'shilganligi yoki qo'shilmaganligi mazkur pastaning davolovchi-profilaktik yoki gigiyenik ekanligidan dalholat beradi.

Zamonaviy tish yuvish pastalarining tasnifi

Jadval

Tish pastalariga qo'yilgan talablar.

Tish yuvish pastalari neytral bo'lishi, tozalovchi va silliqlovchi xususiyatga ega bo'lishi, yaxshi ko'rinishga, mazaga va hidga ega bo'lishi kerak. Ular tozalovchi, dezinfekstiyalovchi, zararsiz bo'lishi, davolovchi va profilaktik xususiyatga ega bo'lishi zarur.

Bugungi kunda mamalakatimiz savdo tarmoqlarida, bozorlarida turli mamlakatlar firmalari, kompaniyalari tomonidan ishlab chiqarilgan rang-barang tish yuvish pastalarini harid qilish mumkin. Shunga qaramasdan ularning ko'pchiligini Rossiyada ishlab chiqarilgan tish pastalari tashkil qiladi.

ROSSIYADA ISHLAB CHIQRILAYOTGAN TISH YUVISH PASTALARINING TURLARI VA XUSUSIYATLARIGA TAVSIFNOMA

Gigiyenik tish yuvish pastalari – Og'iz hholatini yangilab, tozalovchi xususiyatga ega bo'lib, maxsus davolovchi va profilaktik qo'shimchalar qo'shilmagan bo'ladi. Rossiyada ishlab chiqarilgan gigiyenik pastalar asosini odatda kimyoviy cho'ktirilgan bo'r (23-43%), glisterin (10-33%), karboksimetilstellyulozaning natriyli tuzi (1-1,8%), parfyumeriya moyi (1-1,5%), laurilsulfat natriy, hid beruvchi qo'shimcha, suv, konservantlar hosil qiladi.

Keng tarqalgan rus gigiyenik tish pastalari:

“Apelsinovaya”, “Myatnaya”, “Semeynaya”, “BAM”, “Moskovskaya”, “Olimp”, “Nu pogodi” va boshqalar.

Bolalar gigiyenik tish pastalari.

Mazkur pastalar sanab oʻtilgan tarkibiy qismdan tashqari yaxshi taʼm beruvchi moddalar bilan boyitiladi. Bular efir moylari, ovqatga ishlatiladigan essenstiyalardir. Bolalar gigiyenik pastalarini tayyorlashdagi asosiy shartlaridan boʻlib, yaxshi taʼmga ega boʻlish va organizm uchun mutlaqo zararsiz boʻlishlik hisoblanadi. Bu xususiyatlar bolalarni tishlarini yuvishga tez oʻrgatish va bu muolajani ularda odat tusiga kiritishda yordam beradi.

Davolovchi – profilaktik tish pastalari.

Bu xildagi pastalar sanab oʻtilgan maʼlum komponentlardan tashqari biologik aktiv qoʻshimchalar, vitaminlar, shifobaxsh oʻsimliklar ekstrakti va eritmasi, tuzlar, mikroelementlar va fermentlar bilan boyitilgan boʻladi. Bu sinfga kiruvchi pastalardan har kunlik tishlarni tozalash uchun hamfoydalansa boʻladi. Shu bilan birgalikda ularni asosan parodont xastalıkları bor, tishlarida koʻplab karies va uning asoratlari mavjud bemorlarga tavsiya etish maqsadga muvofiqdir. Karies profilaktikasida parodont va nokaries kasalliklari mavjud hollarda mazkur pastalarning samarasi yuqori ekanligi isbotlangan.

Davolovchi – profilaktik pastalar tarkibiga kirgan komponentlar asosida 5 guruhga boʻlinadi:

1. Oʻsimlik moddalari tutuvchi
2. Tarkibida tuzlar saqllovchi
3. Tarkibida fermentlar saqllovchi
4. Tarkibida biologik aktiv moddalar saqllovchi
5. Kariesga qarshi tarkibli tish pastalari

Tarkibida shifobaxsh oʻsimlik moddalari saqllovchi tish pastalari

Mazkur pastalar modda almashinuvini jonlantiradi, yaxshilaydi, toʻqimalar regenerastiyasini kuchaytiradi, milklardan qon ketishini kamaytiradi, ogʻizdagi noxush hidlarni bartaraf etadi. Quyidagi guruhga kiruvchi tish pastalari bilan tanishamiz.

“Lesnaya” tish pastasi oʻz tarkibida 5% xvoy-karotin massasini saqlaydi. Unda xlorofidd, karotin, askorbin kislotasi, tokoferol, balzamlı smola mavjuddir. Tarkibida shunday kompleks moddalarning borligi mazkur pastani milk toʻqimasiga yaxshi taʼsir etib yalligʻlanish jarayonlariga barham berishni, ogʻizda noxush hidlarni yoʻqotish, xushboʻy qilishni, milklardan qon oqishini bartaraf etishni va shilliq parda regenerastiyasini taʼminlaydi.

“Romashka” tish pastasi romashka va zveroboy singari shifobaxsh oʻsimliklarning suvli-spirтли ekstrakti bilan boyitilgan boʻlib, yalligʻlanishga qarshi, antiseptik, yaxshi tozalovchi xususiyatlarga va yaxshi maza taʼmga egadir.

Shu guruhga kiruvchi, bolalar uchun moʻljallangan “Buratino” ham tarkibida romashka, mingyillik va qalampirmunchoq oʻsimliklarining ekstraktini saqlab, yalligʻlanishka qarshi kuchli vosita sifatida milklar yalligʻlanishida juda yaxshi samara beradi.

Bolalar tish pastasi “Илkunchiq” kalendula ekstrakti asosida tayyorlanib, tarkibida karotin, liqonin, efir moylari, organik kislotalar saqlaydi. Fitonstidlarga boy boʻlib, yalligʻlanish jarayonlarida yuqori samara beradi.

“Parodontax” nomli tish pastasi ham tabiiy oʻsimliklar asosida tayyorlangan. Ushbu tish yuvish pastasi milklardan qon oqishini oldini oladi, yalligʻlangan milklarga ijobiy taʼsir koʻrsatadi, bakteriyalarni koʻpayishini toʻxtatadi, uglevodlar parchalanishidan hosil boʻlgan organik kislotalarni neytrallash hhususiyatiga ega. Milklarni mustahkamlaydi va yaxshi tozalash sifatiga egadir. Mazkur tish pastasi tarkibida yalpiz, mirt, shalfey, romashka, rataniya, bikarbonat natriy tutadi, bu esa parodont kasalliklarini profilaktikasi va davolash ishlarida samarali hisoblanadi.

Tarkibida tuzlar saqllovchi tish pastalari

Mazkur guruhga kiruvchi tish pastalarining tarkibiga har xil tuzlar va mineral komplekslar qoʻshilib tayyorlanadi. Bunday tarkibli tish pastalari parodont va shilliq parda toʻqimalarida qon aylanishini yaxshilaydi, modda almashinuvi jarayonlarini faollashtiradi,

shishlarni yo'qotadi va ma'lum darajada og'riqsizlantiradi. Tuzlar shilimshiqnlarni suyo'ltiradi, tish karashlarini hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladi, mikroblarni adgezivlik-yopishqoqlik xususiyatini yo'qotadi va koloniya hosil bo'lishiga yo'l qo'ymaydi.

Shu guruh pastalaridan "Balzam" tish yuvish pastasi o'z tarkibida shifobaxsh mineral tuzlar kompleks mikroelementlar saqlashi tufayli parodont to'qimasiga shifobaxsh ta'sir ko'rsatadi va yaxsh tozalovchi xususiyatga ega.

"Yubileynaya" tish pastasi o'z tarkibida shifobaxsh Morshinsk mineral suvidan ajratilgan yuqori kaliyli qonstentrat va sulfat-magniyli komponent saqlashi tufayli milk va shilliq parda qon aylanishiga ijobiy ta'sir qilib to'qimalar oziqlanishini yaxshilaydi. Yallig'lanishga qarshi yuqori samarali ta'sir ko'rsatib, yaxshi tozalovchi xususiyatga egadir.

Fermentlar tutuvchi tish pastalari

O'z tarkibida fermentlar saqlovchi tish pastalari tish yumshoq karashlarini, ovqat qoldiqlarini, nikotinli karashlarni yaxshi eritib tozalash xususiyatga ega bo'lgan shaxsiy gigiyena vositalaridan hisoblanadi. Bunday guruhga "Belo-rozovaya", "Osobaya", "Charodeyka" kabi tish pastalari kiradi. Ular o'z tarkibida proteolitik fermentlar, polivinil piroidon kabi aktiv tozalovchi vositalar saqlaydi. Aynan ana shu fermentlar saqlovchi tish pastalarini parodont kasalliklarini o'tkirlashgan davrida tavsiya qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Biologik aktiv moddalar tutuvchi tish pastalari

Mazkur guruhga kiruvchi tish pastalari o'z tarkibida biologik aktiv qo'shimchalar, xususan vitamin "V", pantotenat kalsiy, boroglisterin tutib, yuqori darajada yallig'lanishga qarshi samara berib, to'qimaning tiklanish regenerastiyasini ta'minlaydi. Bo'lardan tashqari ular bakteriostatik, antiseptik, bakteristid, fo'ngostatik, fo'ngistid ta'sirga ega bo'lganligi bois, ushbu pastalarni stomatitlarda, kandidozlarda, glossit, xeylitlarda, parodont yallig'lanishlarida tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

"Prima", "Boroglisterinovaya", "Yagodka" tish yuvish pastalari shular jumlasidandir.

TISH KARIESIGA QARSHI TA'SIR KO'RSATUVCHI TISH PASTALARI.

Bu guruhga kiruvchi tish pastalari o'z tarkibida ftor, fosfor, kalsiy birikmalari tutganligi uchun tish qattiq mineral to'qimalarini (emal, dentin) mustahkamlab, to'yintirib, tish karashlarini paydo bo'lishiga yo'l qo'ymasdan, ularni kariesdan muhofaza qiladi.

Ftorli birikmalardan tish pastalari tarkibiga mono-ftorfosfat natriy, natriy-ftor, mis-ftorid, organik ftor saqlovchi moddalar qo'shadi. Ftorli tish pastalarini hosil qilishda ftor konsentratsiyasiga juda katta ahamiyat beriladi. Samarali ta'sir ko'rsatuvchi tish pastalari tarkibidagi ftor miqdori 1 gramm pastada 1-3 milligrammni tashkil qiladi. Shunday tarkibli tish pastalarini muntazam ishlatish karies jadalligini o'sishini bolalarda 15-35% gacha pasaytirganligi to'g'risida aniq ma'lumotlar mavjud.

Mazkur tish pastalarining kariesga qarshi samarali ta'siri avvalambor ularni mahalliy qo'llash tish emal qavatining turg'unligini oshirish va tashqi ta'sirotlarga berilmasligini ta'minlashdan iborat.

Ftor ionlari tish emali tarkibiga singib kirib, mustahkam ftorappatit sistemasini hosil qiladi. Fosfor-kalsiy birikmalarini tish qattiq to'qimalariga mustahkam birikishii ta'minlaydi, shu bilan birgalikda og'iz mikroflorasini o'sishini to'xtatadi va karashlarni hosil bo'lishini oldini oladi. Ftorli tish pastalari bolalar yoshida yangi chiqa boshlagan va yorib chiqqan tishlar emal qavatini mustahkamlashda muhim ahamiyati kasb etadi. Keyinchalik yosh o'tishi bilan bu xususiyat tishlarga nisbatan ancha pasayadi. Shuni nazarda tutgan holda tarkibida ftor tutuvchi tish pastalarini bolalar yoshida tavsiya qilish katta samara beradi va karies o'sishini kamaytiradi. Ushbu guruhga kiruvchi "Cheburashka" tish pastasi o'z tarkibida natriy ftor, fosfatlar va mikroelementlar saqlaydi. "Cheburashka" tish pastasi bolalar uchun mo'ljalangan bo'lib kariesga qarshi samarali ta'sir ko'rsatadi. Tarkibida ftor saqlovchi tish pastalari qatorida "Ftorodent" pastasi ham ma'lum. U o'zining tarkibida natriy ftor birikmasini tutadi va uni karies profilaktikasi hamda davolashda ishlatish tavsiya qiladi. Bundan tashqari bu tish pastasi tishlarda sodir bo'ladigan giperesteziyani susaytiruvchi, tish emali kristallarini mustahkamlab, emal qavatning kariesga nisbatan turg'unligini oshiradi.

Tish emalining mustahkamligini ta'minlovchi omil ftdan tashqari qator makro va mikro elementlardan iboatdir. Shuni nazarda tutib o'z tarkibida kaliy bir va ikki fosfat, natriy fosfat, glisterofosfat kalsiy, kalsiy glyuqonat, fosfat kislotasining tuzlarini va boshqa makro-mikroelementlar tutvchi tish pastalari ham ishlab chiqilmoqda. Bundan tashqari mazkur guruhga kiruvchi bir qancha pastalar o'z tarkibida davolovchi xususiyatga ega bo'lgan moddalarni saqlashi ma'lum.

“Zodiak” tish pastasi o'z tarkibida natriy ftor birikmasidan tashqari yallig'lanishga qarshi ta'sir etuvchi va regenerastiyani, epitelizastiyani kuchaytiruvchi xususiyatga ega bo'lgan oblepixa moyi tutadi. Shu xususiyatlarini inobatga olib mazkur turdagi pastalarni karies profilaktikasida va parodont kasalliklarini, og'iz shilliq parda kasalliklarini davolash maqsadida shunday bemorlarga tavsiya etish mumkin.

“Jemchug” va “Arbat” tish pastalari fosfat tuzlari saqlovchi davolash profilaktik xususiyatga ega bo'lgan og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasining asosiy vositalaridan bo'lib hisoblanadi. Mazkur tish yuvish pastalari kariesdan tishlarni muxofaza qilishda, tishlar giperesteziyasiga barham berishda yuqori samaraga egadir. Ular o'z tarkibida glisterofosfat kalsiy va antiseptiklar tutadi. Bo'lar guruhiga “Kristall” va “Remodent” singari tish yuvish pastalari ham kiradi. O'z tarkibida fosfat tuzlarini saqlovchi tish pastalarini bugungi kunda uch yo'nalishda ishlatish maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan – Bolalar va katta yoshdagi kishilarda karies profilaktikasida tishlarni muntazam har kuni tozalab turish uchun va applikasiya(chaplash) uchun.

Ikkinchidan – fosfat tuzlari tutvchi tish pastalarinokaries kasalliklarini (giperesteziya, siyqalanish, eroziya, ponasimon nuqson, gipoplaziya, flyuoroz) davolashda samaralidir.

Uchinchidan – ortodontik qurilmalar, xususan breket-sistema taquvchi bemorlarda har kunlik tishlar tozalanishi va applikasiya qilinishi demineralizastiya sohalarini sodir bo'lishini oldini oladi.

G'ARB DAVLATLARIDA ISHLAB CHIQRILAYOTGAN ZAMONAVIY TISH PASTALARI

Bugungi kunda bozorlar va magazinlar peshtaxtalarida g'arb mamlakatlarida ishlab chiqarilgan har xil tish tozalash pastalarini uchratish odat tusiga kirib qoldi va ulardan foydalanish keng tus olmoqda. Shuni nazarda tutib ana shu tish pastalariga e'tiborni qaratish foydadan holi emas.

Bu xil tish pastalaridan ayniqsa, “Prokter va Gembl”, “Kolgeyt”, “Smith Kline Bucham” kompaniyalari tomonidan ishlab chiqarilgan tish pastalari o'zining sifati va ma'lum maqsadga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatga molikdir. “Prokter-Gembl” kompaniyasi asosan “Blendomed” guruhi tish tozalash pastalarini ishlab chiqaradi. Bu kompaniya dunyoda birinchi marta 1955 yilda ftorli tish pastalarni ishlab chiqara boshladi. 1960 yilda Amerika stomatologlari assostiyaastiyasi tomonidan ma'qullangan va tavsiya qilingan “Grest” tish pastasi bo'lgan.

“Blendomed” guruhi tish pastalarining tarkibini tashkil qiluvchi ingredientlar va ularning vazifalari

1-jadval.

Modda (ingredient) nomi	Ta'siri	Funkstional samaradorligi
Natriy ftorid	Kariesga qarshi samara	Karies kovaklarini hosil bo'lishini oldini oladi
Kremniy dioksidi	A) abrazivlik xususiyati B) quyiltiruvchi	A) tozalovchi, silliqlovchi B) qovushqoqlikni ta'minlash
Sorbit	Namlovchi	Suvni tutib turadi
Natriy fosfat	Ph-bufer	Ph – muvozanatini ushlab turadi
Natriy uch fosfat	Ph-bufer	Ph – muvozanatini ushlab turadi
Natriy lauril sulfat	Ko'pirtiruvchi	Detergent, ko'pik hosil qiladi

Ksanton mumi	Bog'lovchi – qovushtiruvchi	Yopishqoqlikni ta'minlaydi (qovushtiradi)
Suv	Erituvchi	Qattiq komponentlarni eritadi
Triklolan	Mikrobg qarshi ta'siri	12 soat davomida mikroblar o'sishini to'xtatadi
To'rtkaliyli pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
To'rtnatriyli pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
Natriy ikki pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
Natriy bikarbonat	A) yumshoq abraziv B) otdushka	Tozalik va ta'm hosil qilishni ta'minlaydi
Propilparaben	Konservant	Tish pastasini buzilishdan, aynishdan saqlaydi
Metilparaben	Konservant	Tish pastasini buzilishdan, aynishdan saqlaydi
Glisterin	Namlovchi	Suvni saqlab, namlikni ushlab turadi va pastaning qotishiga yo'l qo'ymaydi

“Blendo-med” guruhiga kiruvchi quyidagi tish pastalari keng tarqalgan va samarali gigiyenik vosita hisoblanadi.

1. **Blend A Med Fluoristat** – buning Mild fresh va Extra fresh gel turlari mavjud. Kariesga nisbatan samarali, och-yashil va bilyuza rangda bo'ladi. Fluoristat sistemasiga ega bo'lib, bu sistema fluor ionlarini o'zidan tez ajralib chiqishini ta'minlaydi va remineralizatsiya jarayonida faol ishtirok etadi.
2. **Blend A Med complete** pastasi – Kariesga qarshi, parodont kasalliklarida va tosh hosil bo'lishini oldini olishda juda samarali. Oq pasta yashil rangli gel tasmachalari bilan. Mazkur pasta og'iz bo'shlig'ida uchraydigan uch keng tarqalgan asosiy kasalliklarni: karies, parodont kasalligi (milkar qochishi va yallig'lanishi) va tish toshlarini hosil bo'lishini oldini oladi. Bunda ham “Fluoristat” sistemasi mavjud bo'lib, u kariesdan ximoya qiladi, Triklolan-mikroblardan va pirofosfatlar toshlar hosil bo'lishidan himoya qiladi. Shuni nazarda tutib bunday tish pastalarini parodont kasalliklari mavjud bemorlarga tavsiya etish maqsadga muvofiqdir.
3. **Blend A Med Soda Bicarbonate** Pastasi. Mazkur tish pastasi kariesga qarshi, tish toshlarini hosil bo'lishiga qarshi samarali ta'sirga ega bo'lib, tishlarning tabiiy oq rangini saqlaydi. Bu tish pastasida ham asosiy, faol sistema “Fluoristat” hisoblanadi. Uning o'ziga xos tarafi shundaki, u o'zida pirofosfatlar kombinatsiyasini saqlaydi va tish toshlarini hosil bo'lmasligini ta'minlaydi. Soda bikarbonat esa tishlarning tabiiy oq rangini saqlashda ishtirok etadi.
4. **Blend A Med BlendDJ** Pastasi – kariesga qarshi samarali va bolalar uchun, sut tishlarini muhofaza qilish maqsadida ishlab chiqilgan. To'q qizil rangli gel meva ta'mi bilan. Mazkur pasta yuqoridagi qarindoshlaridan “Fluoristat” sistemasida fluor miqdorini kamligi bilan farq qiladi (250 mg/kg, fluor konsentratsiyasi, boshqalarida 1450mg/kg). Ya'ni, “Fluoristat” sistemasida fluor miqdori 6 marta kam. Bu esa bolalar uchun uning zararsizligini ta'minlaydi, uni bemalol vaqtgacha ishlatish mumkin. Shu bilan birgalikda u xushbo'y, xushta'm va o'nga chiroyli rang berilgan, bu esa bolalar uchun juda muhim.

Akvafresh tish tozalash pastasi Amerika va inglizlarning “Smith Kline Bucham” kompaniyasi mahsuloti bo’lib, bolalar va kattalar uchun oilaviy tish pastasi sifatida tavsiya qilinadi.

Bu ko’p komponentli tish pastasi bo’lib, ajoyib tarkibga egadir. Mazkur pasta o’z tarkibida monofosfat natriy, glisterofosfat kalsiy, karbonat kalsiy tutadi va faol farmakologik samaraga ega. U antibakterial, kariesga qarshi, yaxshi ta’m va hidga ega. Bundan tashqari u o’zida fluor moddasini saqlaydi, bu esa tish emali sathida kislotalarda erimaydigan fluorapatitlarni hosil qiladi. Natriy karbonati Ph ko’rsatkichni ishqoriy muhitga burib turadi.

“**Akvafresh**” tish yuvish pastasi og’izdagi noxush hidlarni mikroblarni o’ldirish orqali amalga oshiradi, bundan tashqari tish karashlarini hosil bo’lishini oldini oladi. Bunda glisterofosfat kalsiy monofosfat va laurilsulfat natriyni faollashtirib uning detergentlik xususiyatini oshiradi, yaxshi ko’pirishiga sabab bo’ladi. Akvafresh komponentlari tish emalining kristal hosil qiluvchi chamberaklarini mustahkamlaydi, emalning kariesga nisbatan turg’unligini oshiradi. Akvafresh pastasi uch xil rangli pastalardan tashkil topadi va bu xususiyat tyubiklarda ham aralashib ketmaydi. Tyubik siqilganda tish cho’tkasiga oq, qizil va ko’k rangli pasta ajralib chiqadi va estetik zavq bag’ishlaydi. Mazkur kompaniyaning ikki xil tish pastasi bilan tanishamiz.

Akvafresh Whitening – U o’zida noyob triklin komponentini saqlaydi, tishlarni har xil dog’lardan tozalab oqartirish xususiyatiga ega. Boshqa oqartiruvchi vositalardan farqli o’laroq bu tish pastasidan har kuni foydalansa bo’ladi.

Whitening tish pastasi uch xil (oq, qizil, ko’k) ingredientdan tashkil topgan va ulardan har biri maxsus vazifani bajaradi:

- oq qismi – tishlarni kariesdan himoya qiladi
- qizil massa – tishlarni karashlardan tozalaydi
- ko’k yoki yashil massa – og’izga xushbo’y hid va yaxshi ta’m beradi.

Mazkur tish tozalash pastasi muntazam ravishda foydalanilganda tish toshlarini ham eritib yo’qotish xususiyatiga ega.

“**Maklinz**” tish pastasi ham “Smith Kline Beecham” kompaniyasining yangi mahsuloti bo’lib karies profilaktikasi va davolash ishlarida yuqori samaraga egadir. Karies profilaktikasini pasta tarkibiga kiruvchi to’rt komponent – natriy monofosfat, glisterofosfat va karbonat kalsiy, hamda mikroblarga qarshi ta’sir etuvchi triklezanlar ta’minlashadi. Pasta tarkibiga 0,25% triklozan kiritilishi uni mikroblarga qarshi xususiyatini oshirib, tish karashlarini keskin kamaytirishga olib keladi.

Ikkinchi komponenti – karbonat kalsiy bo’lib u ikki xil vazifani bajaradi: birinchidan ishqoriy muhit hosil qilib bakteriyalar hosil qilgan va ovqat tarkibidagi kislotalarni neytrallaydi; ikkinchidan demineralizatsiya sohaslarida chiqib ketgan, yuvilib ketgan kalsiyning o’rnini to’ldiradi.

“Maklinz” tish pastasi har kun ikki marta ishlatilganda:

- tishlarni karashlaridan tozalaydi – bu bilan gingivit va kariesni oldini oladi
- og’izni tozalab yaxshi ta’m va hid beradi.

Tish pastalarini ishlab chiqaruvchi keksa avlod kompaniyalaridan biri, bugungi kunda og’iz bo’shlig’i gigiyenasi vositalarini ishlab chiqishda dunyoda salmoqli o’rin tutuvchi kompaniya “**Colgate Palmolive**” (AQSh) hisoblanadi.

“**Colgate Total**” tish yuvish pastasi mazkur kompaniyaning bugungi kunda keng tarqalgan mahsuloti hisoblanadi. Tarkibida triklozan, gantrez va natriy fluor tutadi. Ilmiy va maxsus tekshirishlar mazkur tish pastasi o’z tarkibiga kiruvchi faol ingredientlari bilan og’iz bo’shlig’i a’zolarini, tishlarni mikroorganizmlardan uzluksiz himoya qilishini tasdiqlashgan. Kompaniya tish pastalari tarkibiga kiruvchi triklozan o’zining sintetik sherigi gangrez bilan birgalikda pastaning davolash-profilaktik xususiyatlarini uzaytiradi. Bu uning kariesga nisbatan emalning turg’unligini oshirishda va parodont kasalliklarini oldini olishda namoyon bo’ladi. Tarkibida 0,3% triklozan, 0,243% natriy fluorid va polimer tutgan mazkur tish pastasi tishlar yuzasida karash-blyashkalarini hosil bo’lishini to’xtatadi, tish toshlarini hosil bo’lishini oldini

oladi, milk yallig'lanishini sezilarli darajada yaxshilaydi, uni kamayishiga olib keladi. Uzoq muddat Kolgeyt pastalaridan foydalanish og'iz bo'shlig'i normal florasiga ta'sir etmasligini ko'rsatdi. Bugungi kunda Kolgeyt total guruhiga kiruvchi 25 dan ortiq tish pastalari butun dunyo bo'yicha o'zining muxlisiga ega.

GePMAniyaning "Arkam" zavodi ham dunyoda oldingi o'rinlardan birini egallab turgan "Lakalyut" markasi bilan qator tish pastalarini ishlab chiqarmoqda. Shulardan ba'zi birlari bilan tanishib chiqamiz.

Katta yoshdagi kishilar uchun:

Lakalyut aktiv (Lacalut Active) – tish yuvish pastasi 50 gr.li tyubiklarda chiqariladi va parodont kasalliklari mavjud kishilar uchun mo'ljallangan.

Asosiy tarkibi – alyuminiy laktat, alyuminiy ftorid, xlorgeksidin, allantoin.

- Alyuminiy laktat – milklarni sezilarli darajada mustahkamlaydi, ulardan qon oqishini to'xtatadi, tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgirligini pasaytiradi (issiq, sovuq, nordon, shirin va x.k.)
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishining oldini oladi.
- Allantoin – milklardan qon oqishini kamaytiradi, milk yallig'lanishlarini bartarf qiladi.
- Alyuminiy ftorid – tish emalini mustahkamlaydi, kariesning oldini oladi.

Lakalyut ftor – tishlarni kariesdan himoya qiladi.

Asosiy tarkibi – natriy ftorid, oktadestildiamin digidroftorid, xlorgeksidin.

- Pasta tarkibidagi ftorid sistemasi asosiy ta'sir qiluvchi komponent bo'lib tish emalini, ayniqsa uni shikastlangan sohasini tezda to'yintiradi, tishlarning ochilgan ildiz qismiga tez singib kirib to'yintiradi va sezgirligini pasaytiradi. Emal to'qimasini organik kislotalarga nisbatan turg'unligini oshiradi.
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishini oldini oladi.

Lakalyut sensitiv – 50 gr.li tyubiklarda chiqariladigan tish pastasi.

Asosiy tarkibi: alyuminiy laktat, alminiy ftorid, oktadestildiamin digidroftorid, xlorgeksidin. Giperesteziyani pasaytiradi, tishlar bo'yin qismida kariesning oldini oladi, tish emali va dentinini kariesdan himoya qiladi.

- Alyuminiy laktat – emal-dentin chegarasigacha chuqur singib kirib tashqi ta'sirotlarni nerv oxirlariga berilishini oldini oladi va tish sezgirligini pasaytiradi. Tishlarni issiq-sovuqni, nordon va sho'r ta'sirotlarni sezmaslikka olib kelishini ta'minlaydi. Milk to'qimasini mustahkamlaydi, qon oqishini to'xtatadi.
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishini oldini oladi.

Lakalyut flyuor – 50 gr.li tyubiklarda chiqariladigan tish pastasi.

Pasta tarkibida maxsus tozalovchi qo'shimchalar bo'lib muntazam ravishda foydalanilganda choy, kofe, nikotinli dog'larni tozalab tishni oqartiradi, tish qattiq to'qimasini organik kislotalar ta'siridan himoya qiladi va kariesni oldini oladi.

Slovakiyada ishlab chiqariladigan "Corident" seriyali tish pastalari ham bugungi kunda keng tarqalgan.

"Corident Xylitily" (Korident-ksilitol) tish pastasi og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi vositasi bo'lib, kariesga qarsha samarali ta'sir ko'rsatadi, tish toshlari hosil bo'lishining oldin oladi, emalni mustahkamlaydi. Xylitily – ftor faolligini oshiradi.

"Corident Family Fresh" – oilaviy tish pastasi, tarkibida faol ftor elementini tutadi. Kariesga qarshi universal ta'sir ko'rsatadi, yumshoq ta'sir ko'rsatadi.

"Corident Family Cool" – bolalar va o'smirlarga mo'ljallangan, kariesga qarshi samarali ta'sirga ega. Maxsus sut tishlarini tozalash uchun ishlab chiqilgan.

Polshaning Lexiya shahrida joylashgan "Pollena" kosmetika fabrikasida tayyorlanadigan tish yuvish pastalari ham og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi nuqtai nazaridan e'tiborga molikdir.

“**Colodent BJ-Fluor**” – tish yuvish pastasi 7 va undan katta yoshli kishilar uchun mo'ljallangan. Mazkur tish pastasining tarkibi zamonaviy ftor saqlovchi birikmalar (natriy ftorid va monofosfat natriy) komponentlari bilan boyitilgan. Shuning uchun uni muntazam ishlatilganda emal qavat mustahkamligi oshib kariesga nisbatan turg'un bo'lishi, kislotalarda eruvchanligini pasayishi ko'p yillik tekshiruvlar natijasida aniqlangan.

“**Colodent Bi-Fluor**” – tish pastasi maxsus tanlangan silikogellar asosida tayyorlanadi va u juda samarali abraziv-tozalovchi, silliqlovchi, adsorbtsiyalovchi xususiyatga ega. Bu tish yuvish pastasi tishlarda hosil bo'lgan har xil dog'larni va karashlarni yaxshi ketkazadi. Juda yaxshi ta'm va hidga ega bo'lgani uchun yaxshi estetik ta'surot qoldiradi.

“**Colodent Remi**” – ikki sifatlilik tish pastalar komplektidan (Remi-K va Remi-A) iborat noyob qo'shaloq tish yuvish vositasi hisoblanadi.

Mazkur tish pastasining ijobiy ta'siri ikki xil pasta bilan tishlarni navbatma-navbat yuvishdan iborat. Dastlab tishlar “Remi-K” pastasi bilan yuviladi, keyin og'iz chayilib, Remi-A pastasida tishlar tozalanadi. 2-bosqichli tish pastasi va cho'tkasi yordamida tishlarni yuvib tozalash natijasida emal yuza qavatlarini kristallarini yangilanishi, to'yinishi sodir bo'lar ekan. Chunki Remi-K pastasi erkin minerallar kationlari komplektini o'zidan ajratib chiqaradi. Remi-A pastasi esa maxsus tanlangan qo'shimchalar tarkibidagi erkin ionlar komplekti anionlarni tishlarni yuvish davomida o'zidan ajratadi.

Bu tish pastasidan uzluksiz, har kuni ikki marta tishlarni yuvishda foydalanilsa va ketma-ketlik qoidasiga rioya qilinsa, tish emalida hosil bo'layotgan, hosil bo'lgan o'choqli demineralizatsiya, oq dog'larni remineralizatsiyalab qayta tiklash xususiyati aniqlangan. Kuchli remineralizatsiya xususiyati mazkur tish pastasining karies profilaktikasidagi o'rni yuqori baholanishini ta'minlaydi.

Mazkur fabrikada bo'lardan tashqari “**Colodent Anti Kam**”, “**Colodent Herb-F**” tish yuvish pastalarini ham ishlab chiqaradi. Bu tish pastalari o'z tarkibida shalfey, romashka (moychechak) kabi shifobaxsh o'simliklar ekstraktini saqlashi tufayli bakterostatik va yallig'lanishga qarshi samarali ta'sir ko'rsatadi. Asrlar davomida foydalanib kelinayotgan bu o'simliklar ajratmasi parodontit simptomlarini bartaraf qilib, milklardan qon oqishini to'xtatadi. Pastalar tarkibidagi ftor elementi emal tashqi qavatini mustahkamlab, tish emalini kariesga nisbatan turg'unligini oshiradi. Mazkur tish pastalaridan 4 yoshdan boshlab foydalanish tavsiya qilinadi.

Sensodyne – maxsus ishlab chiqilgan davolovchi – profilaktik tish yuvish pastasi bo'lib, insonlarda tishlar sezgirligi oshishi natijasida sodir bo'ladigan og'riqlar, noxush hollarni bartaraf qilishda yuqori samaradorlikka ega.

Sensodin tish pastasining ikki xili ishlab chiqariladi: **Sensodin-K(klassik)** tarkibida xlorid stronstiy tutishi ochiq dentin kanalchalarini tezda to'ldirishi oqibatida tishlar sezgirligini tezda pasaytiradi.

Sensodin-F(ftor), o'z tarkibida kalsiy xlor tutganligi uchun tashqi ta'sirotlarni ichkariga pulpa to'qimasiga o'tkazmaydigan to'siq parda hosil qiladi. Ftor elementi tish emalini kariesdan himoya qiladi. Har ikkala tish yuvish pastalarida davolovchi komponentlar borligi, ularni parodont to'qimasini yallig'lanish jarayonlaridan himoya qiladi. Sensodin tish pastalarini samaradorligini 30 yil mobaynida o'rganib, nazorat qilib kelinishi haqiqatan ham mazkur tish pastalari giperesteziya – tishlar sezgirligini bartaraf qilishda tengsiz pasta ekanligini butun dunyo stomatologlari e'tirof etib kelishmoqda.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Zamonaviy tish yuvish pastalarining tasnifi.

2. Tish yuvish pastalari qanday moddalardan tashkil topgan.
3. Davolovchi – profilaktik pastalar tarkibiga kiradigan komponentlar.
4. Tish cho'tkalari turlari.

10 – Amaliy mashg'ulot

Bolalarda karies profilaktikasida ratsional ovqatlanishning ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	Xomilador hamda yosh bolalar bir kunda oksil, uglevod, vitamin va minerallardan qancha mikdorda qabul qilishi kerakligini talabalarga tushuntirish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Ratsional muvofiklashgan ovqatlanishni karies profilaktikasidagi o'rni va xomilador hamda yosh bolalarda kunlik ovqatlanish rejimini tuzishni talabalarga o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Diskussiya” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

To'g'ri ovqatlanishning karies profilaktikasidagi o'rni.

Tishlar kariesini va parodont to'qimalarning yallig'lanish jarayonini oldini olishda to'g'ri, muvofiqlashgan ovqatning muhim ahamiyat kasb etishi bugungi kunda ilmiy asoslangan. Ovqat masulotlarining tish to'qimalariga ko'rsatadigan ta'sirini quyidagicha tasavvur qilish mumkin:

1-Tish to'qimalari (emal, dentin, sement) taraqqiyoti paytida qon oqimi orqali kelayotgan mineral tuzlar, oqsil moddalar tish to'qimalarini shakllantirishda oxaklanishida ishtirok etib, ularning turg'unligini ta'minlaydi.

2-Tishlar chiqib bo'lgandan keyin, oziq moddalar so'lak tarkibida tishlar emalini muntazam ho'llash orqali kerakli miqdorda uni mineral tuzlarga to'yintirib turadi.

3-Ovqat iste'molidan keyin qolgan ovqat qoldiqlari, ayniqsa uglevodli ovqatlar tish yuzasiga yopishib qolib, bijg'ishi natijasida kariesogen holatni yuzaga keltiradi.

Tishlar emal qobig'ining kariesga nisbatan turg'unligini ta'minlovchi bosh omil bo'lib, homilador onalarning to'laqonli, sifatli miqdor jiatidan organizm talabiga mos, o'z tarkibida sutli masulotlar, mineral tuzlar, vitaminlar, mevalar, sabzavotlar saqlovchi muvofiqlashgan ovqatlanishni to'g'ri tashkil qilish hisoblanadi (1-jadval)

Shu yo'sinda ovqatlanishni bola tug'ilganidan so'ng kamida 1-1.5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasida ham tashkillashtirish zarur. Chunki bu yoshda bolalarda doimiy tishlar kurtaklari shakllanayotgan bo'ladi. Yangi tug'ilgan bola uchun eng muvofiqlashgan to'yimli oziqa ona suti ekanligini esdan chiqarmaslik lozim. Har qanday su'niy oziqlantirish bolaning yuz-jag'' sistemasi tizimining noto'g'ri shakllanishiga, tishlarning kariesga nisbatan turg'un bo'lmasligiga olib keladi.

Iloji bo'lmagan taqdirda sun'iy ovqatlanishning kamchiliklarini qo'shimcha ravishda bolaga mevalar sharbati, sabzavotlar pyuresi va boshqa mineral moddalar saqlovchi oziqlar berish bilan muofaza qilish kerak.

Bugungi kunda qo'lga kiritilgan ilmiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, Og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlari tishlar chiqqandan so'ng ularning hayot faoliyatida muhim. Mahalliy ta'siroat ko'rsatuvchi kuch hisoblanadi.

Kundalik turmushimizda biz uglevodli ovqatlarni ko'proq tanovvul qilishga o'rganganmiz. Ayniqsa yosh bolalar ratsionida u salmoqli o'rin tutadi. Ana shu uglevodlarni ilmiy nuqtai nazardan ikki guruhga ajratish mumkin:

- 1) yengil fermentlanuvchi (parchalanuvi)-shakarlar, kraxmal,
- 2) shakar o'rmini bosuvchilar-sorbitol, mannitol, ksilitol, maltitol va boshqalar.

Shakarlar tarkibiga saharoza, fruktoza, glyukoza, laktozalar kiradi. Kraxmal kartoshka, guruch va don masulotlaridan tayyorlangan oziqlar tarkibini tashkil etadi. Og'iz bo'shlig'ida amilaza fermenti kraxmal molekulasini parchalab, undan glyukoza hosil qiladi. Saharoza, glyukoza va fruktozalar kuchli kariesogen moddalar bo'lib hisoblanadi. Fruktoza yoki laktoza alohida qabul qilinsa, unda ularning karies chaqiruvchi xususiyati ancha pasayadi.

Tez parchalanuvchi uglevodlarni qabul qilish ko'payganda de- va re- mineralizatsiya o'rtasidagi muvozanat buzilishi oqibatida jarayon demineralizatsiya tomoniga suriladi va natijada karies jarayoni faollashadi, karies jadalligi oshadi. Buning sababi shuki, tish emali sathiga yopishib hayot kechirayotgan bakteriyalar tez parchalanuvchi uglevodlarni o'ziga oziq sifatida qabul qilsa, ikkinchi tomondan ularni tish karashlari uchun asos sifatida ishlatishadi va oxir oqibatda ularning bijg'ishi natijasida sut kislotasi hosil bo'lib, emalning demineralizatsiyasiga olib keladi.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda Aholi o'rtasida karies jarayonini faolligini oshiruvchi oziq moddalarning quyidagi xususiyatlari hisobga olinishi zarur:

- ovqat masulotlarda tez parchalanuvchi shakarlar mavjudligi
- tez-tez ovqatlanish odati

- Og'iz bo'shlig'i-tishlar yuzasini tozalovchi qattiq mahsulotlarni iste'molini kamaytirish
- karies jarayonini neytrallovchi ovqat mahsulotlarini kam iste'mol qilish. Uglevodli ovqatlarni ko'p iste'mol qilishdan ko'ra uni oz bo'lsada tez-tez iste'mol qilish karies sodir bo'lishida muhim o'rin tutadi. Uglevodlarni boshqa oziq mahsulotlari bilan birga qabul qilinsa, ularning salbiy ta'siri ancha susayar ekan.

1 –Jadval. O.G. Frolova, E.I. Nikolaeva bo'yicha (1989) homiladorlikning ikkinchi yarmida ona uchun tavsiya qilinadigan muvofiqlashgan sutkalik ovqat ratsioni tarkibi.

Oziq-ovqatlar	Miqdori, gr.	Oqsillar, gr.	Yog`lar, gr.	Uglevodlar, gr.	Energetika
Go`sht	120,0	16,2	9,12	-	147,6
Baliq	100,0	16,0	0,4	-	68,0
Tvorog (yog`siz)	170,0	23,8	0,81	5,4	112,5
Kefir (ryajenka)	200,0	6,7	6,7	7,4	124,0
Sariyog`	15,0	0,06	11,77	0,075	110,1
Sut	250,0	9,0	10,5	13,5	186,0
Smetana	30,0	0,6	8,4	0,9	85,55
O`simlik moyi	25,0	-	23,2	-	193,0
Shakar	50,0	-	-	47,75	195,0
Qora non	100,0	7,0	1,0	45,0	223,0
Oq bug`doy noni	100,0	7,1	1,0	47,5	230,0
Un mahsulotlari (bulochka)	100,0	5,7	11,8	55,7	261,0
Tuxum	1 dona	9,2	5,4	0,47	100,5
Makaron, krupa va boshq.	60,0	7,44	1,5	40,0	208,0
Kartoshka	200,0	3,73	-	42,1	189,0
Sabzavotlar:					
Karam	100,0	1,2	-	14,0	62,0
Lavlagi	100,0	1,1	-	10,3	47,0
Sabzi	100,0	1,29	-	7,6	36,0
Pomidor	200,0	1,34	-	4,0	21,3
Piyoz	35,0	0,95	-	3,05	16,1
Meva, sharbatlar	200,0	1,2	-	46,0	193,4
Jami:		119,6	91,5	391,0	2969,6

Shakarli mahsulotlar qabulidan so`ng og`iz bo`shlig`ida shakarning yuqori konsentrsiyali holati 20-40 min mobaynida saqlanib qoladi . Bundan tish karashlari tarkibidagi mikroorganizmlar foydalanib, ularni qabul qilish, biyg`itib kariesogen ta`sir qiluvchi sut kislotasi ishlab chiqarishga ulgurishadi.

Tabiiyki, ovqat ratsionidan shakar saqlovchi mahsulotlarni chiqarib tashlab bo`lmaydi . Shu maqsadda bugungi kunda izlanishlar shakarning o`rnini bosuvchi, mikroorganizmlar tfmonidan parchalanmaydigan shirinlik mahsulotlar alternativini topishga qaratilgan. Finlyandiya, Shvestiya, Angliya olimlarining olib borgan ishlari shuni ko`rsatdiki, shakarli mahsulotlar (sorbitol, manitol, maltitol, ksilitol va boshqalar) kariesogen xususiyatga ega emas ekan .

Tabiiy shirinlik bo`lib hisoblangan, o`simliklar, mevalar (qulupnay), sabzavotlar (piyoz, sabzi) tarkibidan ajratib olingan ksilit shakar o`rnini bosish bilan birgalikda bakteriyalarga yem bo`lmaydi

Yuqorida zikr qilinganlarni inobatga olib aholi o`rtasida olib borilayotgan profilaktika ishlarini amalga oshirayotganda oziq mahsulotlar istemoli qoidalari, ratsional ovqatlanishning foydasi to`grisida gap yuritilganda ba`zi oziq mahsulotlarning kariesogen ta`sirini susaytirish uchun quyidagilarga e`tibor berib, ularni odat tusiga aylantirishni tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir:

1. Shakarli mahsulotlar qabulini miqdor jihatdan kamaytirish.

2. Shakarli mahsulotlar qabulidan so'ng tishlarni iliq suvda chayish, iloji bo'lsa cho'tka, pasta yordamida tishlarni tozalash.

3. Shakarli mahsulotlarning qabuli orasidagi vaqtini uzaytirish.

4. Yengil parchalanuvchi shakarli moddalarni, mikroblar tasirida parchalanmaydigan shirin mahsulotlar

5. Uglevodli ovqatlar qabulidan keyin albatta tozalovchi oziqlar (xom sabzavotlar, qattiq mevalar) chaynash.

Tish-jag' tizimini chiniqtirish maqsadida quruq qattiq oziq-ovqatlar qabul qilinsa, suyak sistemasining o'sishi, yaxshilanishi va so'lak ko'p ajralishi taminlanadi. Chaynov mushaklari kuchayadi, tishlar periodont to'qimasi va pulpasining qon bilan taminlanishi yaxshilanadi, qolaversa qon tomir orqali keladigan oziq moddalar, mineral tuzlarining miqdori ko'payadi, bo'lar esa o'z navbatida tish qattiq to'qimalarining mustakamlanishiga, emalning kariesga nisbatan turg'unligini oshishiga sabab bo'ladi. Bolalarga qattiq oziq mahsulotlarini, ayniqsa, shirin, yopishqoq, yumshoq ovqatlardan so'ng va ovqatlanishlar orasida berish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Yuqorida keltirilganlardan shunday xulosa qilish mumkinki, ovqatlanishni to'g'ri yo'lga qo'yish, uning ratsionalligini ta'minlash ovqat gigiyenasiga to'g'ri rioya qilib uni o'zlashtirib olish stomatologik kasallar, ayniqsa karies va parodont xastaliklarini oldini olishda muhim omil bo'lib hisoblanarkan.

Mavzu savollari:

1. Tish kariesi va parodont kasalliklarini profilaktikasida ovqatlanishning amiyati.
2. Yuz- jag' anomalialari profilaktikasida rasional ovqatlanishni roli.
3. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida uglevodlar roli.
4. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida oqsillar roli.
5. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida yog'lar roli.
6. "B" guruga qaysi vitaminlar kiradi?
7. "A" vitamin etishmovchiligida qanday o'zgarishlar sodir bo'ladi?
8. "C" vitamin etishmovchiligida qanday o'zgarishlar sodir bo'ladi?

Vaziyatli masalalar:

1. Ayol 7 oylik xomilador. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
2. Bola 6 oylik. Qanday optimal ovqatlanish variantini taklif qilasiz?
3. Bola 1,2 yoshda. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
4. Bola 3 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
5. Bola 7 yosh . Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
6. Bola 10 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
7. Bola 14 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
8. Ayol 5 oylik xomilador. Qanday profilaktika muolajalarini o'tkazasiz?

11 – Amaliy mashg'ulot

Stomatologik kasalliklar profilaktikasida ftor saqllovchi birikmalarning ahamiyati. Karies profilaktikasida ftor saqllovchi preparatlarning qo'llash usullari. Ftor saqllovchi tabletkalar. Ichimlik suvini ftorlash, ftorlangan sut. Osh tuzini ftorlash (umumiy usullar). Ftor saqllovchi preparatlarni mahalliy qo'llash usullari. Ftorlak, ftor saqllovchi pastalar, eritma va gellar.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1. Ftoridlarni karies profilaktikasidagi o'rni va qo'llash usullari 2. Ftor saqllovchi pastalarga nimalar kiradi. 3. Suvdagi normal ftor miqdori
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga Ftoridlarni karies profilaktikasidagi urni va qo'llash usullarini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Guruhli izlanish"

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Tish qattiq to'qimalarida ayrim hollarda kechadigan patologik o'zgarishlar bilan ftor elementi o'rtasida boglanish borligi tishlar va suyaklar flyuorozi xastaligini o'rganish paytida kutilmaganda aniqlangan (Smit, 1931). Keyinchalik qilingan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatdiki, ftor preparati organizmga suv orqali kiritilsa karies kasalligining oldi olinishi mumkin ekan.

Aniqsa, ftor saqllovchi preparatlar tish emali shakllanayotgan paytda organizmda kerakli miqdorda, talab darajasida yetarli bo'lsa emal kristallarining hosil bo'lishi nihoyatda yaxshi kechar ekan.

Ma'lumki tish emalining oxirgi shakllanishi va minerallarga to'yinib ohaklanish jarayoni tishlar chiqqandan so'ng og'iz bo'shlig'ida davom etadi. Shuni nazarda tutgan holda ftor yetishmovchiliklari mavjud bo'lgan joylarda, ftor organizmga endogen yoki ekzogen (mahalliy) usulda kiritilsa, emalning tashqi qobig'i ftorapatitlar hosil bo'lishi hisobiga blyashkalar hosil qiluvchi kislotalar ta'siriga chidamli bo'ladi. Bundan tashqari ftorning mahalliy qo'llanilishi blyashka hosil qiluvchi mikroorganizmlarni ko'payishini to'xtatadi.

Ftorning karies jarayoniga karshi ta'sir kuchi anchadan buyon olimlarga ma'lum bo'lsa ham uning ta'sir mexanizmini tushuntirish anchagina tortishuvlarga sabab bo'lmoqda. Bugungi

kunda ftor birikmalarining kariesga karshi ta'sir mexanizmini tushuntiruvchi qator gipotezalar-teoriyalar mavjuddir:

1. Tish emalining yetilish (oxaklanish) davrida gidroksilapatit tarkibidagi karbonat qoldig'ini ftor bilan almashuvi gidroksilapatitni ftorapatitga aylantiradi. Ftorapatit kislotalar va mikroblar ta'siriga juda chidamli bo'lishi emal qobig'ini kariesga nisbatan turgunligi bir muncha oshiradi. (Dmitriev I. M., 1974; apkslp5 S. M., 1978);

2. Ftoridlarni qo'llash natijasida emalda kislotalar ta'sirida qiyin eriydigan kalsiy ftor, va fosfor saqlovchi birikmalar hosil bo'lar ekan. Bu birikmalar emal remineralizastiyasida faol ishtirok etadi. Shu bilan birgalikda ftorning ozgina miqdori ham gidroksilapatit kristallanishini tezlashtiradi. Bo'larning barchasi emalning turunligini oshiradi (MiXegSG.S. e~a k., 1965; Vgisleuolsl G., 1967; EeyogouU.A., 1967; Fedorov Yu.A., 1974);

3. Ftor moddasi bakteriyasi mikroorganizmlarning og'iz bo'shlig'idagi moddalar almashuvi jarayonini buzadi va shu yo'l bilan tish blyashkalari hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladi. Natijada kislotalar hosil qiluvchi mikroorganizmlar ko'paya olmay ular soni keskin kamayib ketadi. Shu bilan birgalikda ftor so'lak tarkibidagi fermentlar faolligini pasaytiradi. Umuman olganda ftor ta'sirida mikroorganizmlar, tish blyashkasi va ular faoliyati natijasida hosil bo'ladigan mahsulotlar tish emaliga nisbatan salbiy ta'sirini susaytiradi va shu yo'l bilan karies jarayonini oldini oladi (Sapogovski T. I., Fedorov Yu. A., 1973);

4. Ftor yodga nisbatan kimyoviy aktivligi yuqori mikroelement bo'lganligi uchun organizmga endogen va ekzogen yo'llar bilan tushgandan so'ng qalqonsimon bez faoliyatini o'zgartiradi, tish to'qimalariga bevosita va bilvosita (tireoid gormonlar orqali) ta'sir etib mineralizastiya jarayonini faollashtiradi. (Fedorov Yu. A., 1972, 1973);

Bugungi kunda karies profilaktikasi maqsadida ftorli birikmalarning ishlatilishi ikki asosiy yo'l bilan amalga oshiriladi:

1. endogen usulida - ftor organizmga suv, tuz, sut mahsulotlari, tomchilab, yoki tabletkalar tarzida kiritiladi;

2. ekzogen usulida - tishlar emal qavatiga eritmalar, gellar, tish pastasi va laklar sifatida surish, surtish yo'llari bilan kiritiladi.

Ftor birikmalari mahaliy usulda tish emaliga surtilsa ularning so'lakda erishi natijasida hosil bo'lgan zrkin ftor ioni emal to'qimasiga va shilliq pardaga so'rilib organizm endogen muhitiga o'tadi. Endogen usulda kiritilgan ftor o'z navbatida qon orqali aylanib so'lak bezlarda, assimilyastiya qilinib, hosil bo'lgan so'lak tarkibida tish emal qavatini mahaliy yuvib turadi.

Profilaktika maqsadida bir vaqtning o'zida sistemaga (endogen) kiruvchi ikki xil usullardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanmaydi. Mazkur usullardan birini mahalliy usul bilan almashib amalga oshirish yaxshi natijalar beradi va profilaktika tadbirining samaradorligi yaqqol oshadi.

Organizmga ftor kiritishning endogen usulini tanlashda aniq, ko'rsatmalar bo'lishi mart. Shulardan eng asosiylari quyidagilardir:

1. Aholi o'rtasida kariesni keng tarqalganligi;

2. Ichimlik suvida ftor miqdorining ancha pastligi (meyorda mo'ljallangan dozaning yarmi va undan past);

3. Qo'shimchaa ftor kiritish manba'larining yo'qligi;

4. Sovuq iqlim mintaqalarida yashash.

Ftor birikmalarining endogen yo'li bilan organizmga kiritilishi doimo nazorat va xushyorlik tadbirlarini talab qiladi.

Shuning uchun ftorni organizmga kirishini, uning miqdorini ishonchli nazorat qiladigan usullarni ishlab chiqish, bu usullar kishilar organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi va atrof muhitni ifloslantirmasligini kafolatlasa bugungi zamon talabiga javob bergan bo'lib hisoblanadi. Shu bilan birgalikda organizmning ftor elementiga nisbatan sutkalik talab darajasini bilish va karies profilaktikasida uni inobatga olish ishlab chiqilgan usullarning asosini tashkil qilishi lozim.

Shundan kelib chiqib, avvalam bor, ftorning organizmdan siydik orqali ajralishining sutkalik miqdorini aniqlash va shunga asoslanib organizmning ftorga nisbatan talabini hisoblab chiqish tavsiya qilingan.

Ko'pgina tajribalarda shu isbotlanganki, 15 yoshgacha bo'lgan insonlar siydik orqali organizmga kirgan ftor moddasining 50% ni ajratib chiqarar ekan; 16-19 yoshda -55% ni va kattalar yoshida bu ko'rsatkich 60% ni tashkil qiladi.

Shu, nazarda tutgan holda organizmning ftorga nisbatan talab darajasini miqdor jihatdan hisoblab chiqish uchun siydik bilan ajralib chiqqan ftor miqdorini 15 yoshlilar uchun 2,0 koefficientga; 16-19 yoshlilar uchun 1,8 koefficientga; 20 va undan katta yoshdagilar uchun 1,6 ga ko'paytirish lozim.

FTORIDLAR SAQLOVCHI TABLETKALAR.

Karies profilaktikasida ichimlik suvini ftorlashning iloji bo'lmagan takkirda bolalarga ftor birikmalari tutuvchi tabletkalar ichirish alternativ usul hisoblanadi. Bunday tabletkalarning har birida 1mg natriy floridi bo'ladi. Agarda to'g'ri uzluksiz ravishda ko'rsatilgan miqdorda tabletkalardan foydalanilsa, organizmdagi ftor yetishmovchiligi tankisligini oldini olish mumkin bo'ladi.

Ftorli tabletkalar tishlar rivojlanib shakllanayotgan davrda berilsa samarali bo'ladi.

Mazkur tabletkalarni yil davomida 250 kun 2 yoshdan 15 yoshgacha ichish tavsiya qilinadi. Ana shundagina ularning samarasini ftorlangan ichimlik suviga tenglashtirish mumkin.

Yuqori profilaktik samara olish uchun ota-onalar bolalarning tabletkalarni o'z vaqtida ichib turishini nazorat ostiga olmog'lar lozim. Shu bilan birgalikda bog'cha va maktablarda ham tabletkalarni uzluksiz o'z vaqtida berish tartibli ravishda amalga oshirilishi shart.

KARIES PROFILAKTIKASI MAQSADIDA BOLALARGA TAVSIYA QILINADIGAN NaF PREPARATINING ICHIMLIK SUVIDA FTOR MIQDORI 0,5 mg/l dan KAM BO'LGAN TAQDIRDAGI DOZALARI:

TS- Jadval

Bolalar yoshi	Sutkalik tabletkalar soni	Ftor miqdori (m g)
2-4	0,5 1 2	0,25 0,5
5-6 7-14		1,0

Karies profilaktikasi maqsadida ftorning vitaminlar bilan hosil qilingan aralashmalaridan ham foydalanish yaxshi samaralar beradi. Shulardan keng ishlatiladigani "Vitaftor" suyuqligidir. 1mg "Vitaftor" preparati tarkibida : 0,1 mg MAE, vitamin A 660 NE, O₂ - 80 NE, vitamin S - 1,2 mg. "Vitaftor" preparati ovqatdan 10-15 minut keyin: 2-6 yoshgacha - 0,5 choy qoshikda; 7-14 yoshda - 1 choy qoshig'idan beriladi. Preparat bir oy qabul qilinadi, so'ng ikki hafta tanaffus qilib yana davom etdiriladi. Yozning issiq oylarida "Vitaftor" preparati ichish uchun buyurilmaydi. "Vitaftor" preparatini bola 2 yoshga tulishi bilan bera boshlansa samara ancha yuqori bo'ladi.

FTORLANGAN SUT.

Tishlar kariesining alternativ profilaktika usullaridan biri bolalarga ichish uchun ftorlangan sut tavsiya qilishdir. Ma'lumki sut va sut mahsulotlari stomatologiyada birlamchi profilaktika vositasi sifatida olimlarni anchadan buyon qiziqtirib keladi. Buning sababi sut va sut mahsulotlari tish emal qobig'ining kimyoviy tarkibini khosil qiluvchi mineral tuzlarga boydir. Shu bilan birgalikda bolalar sutni sevib iste'mol qilishadi. Sut yuqori kalloriyali oziq mahsuloti bo'lib yuqori darajada kalsiy va fosfor moddalarini tutadi va uglevodlarni parchalovchi laktoza fermentiga boydir. Sutning bu xil tarkibga ega bo'lishi emal remineralizastiyasi va karies profilaktikasi jarayonlarida faol ishtirokini bildiradi. Sutning shu sifatlar yana ftor bilan boyitilishi nur-ustiga a'lo nur bo'lishi turgan gapdir.

Bugungi kunda sutni ftorlash usulidan foydalanish qator mamlakatlarda joriy qilingan (Angliya, Bolgariya, Chili, Kitay, Rossiyavoboshq.).

Sutni ftorlash har xil shaklda amalga oshirilishi mumkin: suyuq (pasterizastiyalangan, sterilizastiyalangan sut) va sut poroshogi. Sutni ftorlash uchun asosan NaF preparatidan, ba'zan

esa -natriy monoflorfosfatdan foydalaniladi. Sut tarkibidagi fluor konsentratsiyasi fluorsektiv elektrod yordamida aniqlanadi. Sutni fluorlash texnologiyasi juda sodda bo'lib, qiyinchilik tug'dirmaydi. Sutni fluorlashda albatta bola organizmiga boshqa maxsulotlar bilan kam tushadigan fluor miqdori hisobga olinadi. Jaxon sog'likni saqlash tashkiloti tavsiyasiga ko'ra fluorning sutdagi miqdori maktab yoshigacha bo'lgan bolalar uchun 2,5 mg/l ga teng bo'lishi kerak, chunki shu yoshda bolalar organizmining fluorga nisbatan bo'lgan talabi bir sutkada 1,0-1,5 mg ga tengdir.

FLUORLANGAN SUTDAN FOYDALANISH TAVSIYALARI:

1. har kuni 200 ml sut ichish;
2. bolalar yoshi 3-12;
3. bir yilda 250 kun iste'mol qilish shart.

Fluorlangan sutni 3 yoshidan boshlab ichgan bolalarda bir yildan so'ng sut tishlarida karies jadalligining o'sishini pasayishi 40-50% ni, 2 yildan so'ng esa 58-65% ni tashkil qilgan. Doimiy tishlarda bu ko'rsatkich bir yildan so'ng o'rtacha 30-50% ni tashkil qilgan.

Bugungi kunda olingan ijobiy natijalarga qaramasdan qator muammolar o'z yechimini topishini kutmoqda. Xali anchagina izlanishlar, tajriba va tekshirishlar o'tkazib, fluorlangan sutni qaysi yoshdan boshlab ichish samaraliligini, ichish muddatini aniqlab berish, hududiy sharoitdan kelib chiqib fluorning sutdagi konsentratsiyasini aniqlash yo'llarini, bir kunda necha bor bola sut ichishini ilmiy asosda tasdiqlash kerak bo'ladi.

OSH TUZINI FLUORLASH.

Ma'lumki kishilar tomonidan osh tuzini qabul qilish miqdori bir xil emas. Dietologlar tavsiyasiga ko'ra osh tuzini iloji boricha ozroq iste'mol qilish kerak bo'ladi. Shuning uchun osh tuzini fluorlashdan oladigan samara 40-50% ni tashkil qilarkan.

1 kg osh tuzini 250 mg natriy fluorid bilan boyitish va undan profilaktika maqsadida foydalanish usuli ishlab chiqilgan va qator mamlakatlarda (Vengriya, Shveytariya, Kolumbiya va boshk.) karies profilaktikasi elementi sifatida qo'llanilmoqda. Mazkur usul arzon, qulay, ommaviy va samarali bo'lib, insondan xach kanaka qo'shimchaa harakat talab qilmaydi.

Vengriyada shu usuldan foydalanishning 8-yilida karies jadalligining o'sish ko'rsatkichi 40% ga, Kolumbiyada - 61% ga pasayganligi qayd qilingan.

FLUORIDLARNI MAHALLIY QO'LLASH.

Fluorli laklar - mahalliy profilaktika vositalari o'rtasida keng tarqalib, ko'p qo'llaniladigan va yaxshi samara beradigan, emal, qobig'iga uzoq muddat ta'sir ko'rsatuvchi vosita hisoblanadi. Fluor saqlovchi laklar emal qavat ustida yuqqa plyonka qavatini hosil qiladi va 24 soat mobaynida o'zidan erkin fluor ionini ajratib turadi. Fissuralar, tirqishlar, mikrobo'shliqlarda esa u xaftalab saklanib kolishi mumkin. Fluor sakklovchi laklardan bugungi kunda keng ko'lamda qullanilayotganlari - bu "Oigar'a*:" tarkibida 2,26% fluorid saqlovchi, "Eliog Rgokes-og" - 0.1% fluorid saqlovchi, "Sotrozeak" fluorid natriy va fluorid kalsiy saqlovchi, "Fluorlak" 5% natriy fluor saqlaydi. "Fluorlak" tabiiy smolalar majmui bo'lib tarkibi quyidagicha:

Natriy fluor - 5,0 gramm

Pixta balzami - 40,0 gramm

Shellak - 19,0 gramm

Etil spirti - 24,0 (95% li) gramm

Xloroform - 12,0 gramm (Harkov.farm.zavod). Fluorli laklar juda yuqori adgeziv xususiyatiga ega bo'lib tishlar yuzasida uzoq muddat yaxshi saqlanadi.

Fluorlakni qoplash usuli. Fluorli lakni tishlar yuzasiga surishdan oldin tishlar qatori tish cho'tkasi va pastasi yordamida yaxshilab tozalanadi, paxta tamponlar erdamida kuritiladi va tish yuzasiga maxsus cho'tkachalar yordamida yuqqa qilib lak yotqiziladi. Lak tez kotishi uchun ilik xavo okimidan foydalanish mumkin. Fluorlak 4-5 minut ichida kotadi. Bemorga 12-24 soat ichida suyuq; ovqat ichish, qattiq narsalarni iste'mol k;ilmaslik, tishlarni tozalamaslik buyuriladi.

Fluorli laklar karies jadalligini o'sishini 50% ga pasaytiradi.

Bugungi kunda shunga o'xshash laklarni VOKO firmasi ishlab chiqaradi. Mazkur firma preparatlaridan Fluoridin Gel-N5 (Eliog1s1:t Se1 N5) tarkibida 5% natriy fluor tutadi. VOKO firmasi

sintetik smolalar asosida hosil qilingan, tarkibida 5% fluorid natriy, 6% fluorid kalsiy saqlaydigan "Bifluorid-12" lakini tavsiya etadi.

"Bifluorid-12" tishlarga koplenganda uning smolali asosi tish sathida bir necha kun turadigan plyonka hosil qiladi. So'lak ta'sirida erigan fluor ionlari plyonkadan ajralib emal qavatga, singib boradi. Mazkur lak tishlarning ildiz qismi ochilib qolganda, yoki travma oqibatida zmal ko'chib tushgan joylarga surtilganda tish sezgirligi keskin pasayganligi aniqlangan (Agfelk.N . M . , 1994: Nelmlde . , 1994: ZsoegzK . , 1994: 5l:ozzege-.ak.,1994) .

Bunda fluoridlar dentin kanalchalarini tuldurib mineralizastiyani kuchaytiradi.

VOKO firmasida "Bifluorid-12" asosida bolalarda karies profilaktikasida ishlatiladigan rangli indikatorli - "Fluoridin" (Eliogls11p) laki ishlab chiqilgan. "Fluoridin" va "Bifluorid-12" laklari maxsus texnologiya asosida tayyorlangan bo'lib, tarkibidagi fluoridlar zarrachalarini bir tekisda tarqalishini ta'minlaydi. Tishga surilganda hosil bo'lgan lakli plyonka uzoq muddat fluorid kalsiyning deposi sifatida o'zidan fluor va kalsiy ionlarini ajratib turadi. Bu esa gidroksilapatitni fluorapatitga aylanib turishini ta'minlaydi.

O'tkazilgan tajribalar, tekshirishlar natijasi "Fluoridin" va "Bifluorid-12" laklarining xususiyatlari to'g'risida quyidagi xulosani berdi:

Tishlar kariesi profilaktikasi maqsadida va sezgirligi oshganda samarali ta'sir ko'rsatadi.

Fluoridlar tish qattiq to'qimalariga chukir singib kirib, fluorid kalsiy deposini hosil qiladi.

Foydalanish uchun qulay.

Ma'lumki tishlar chiqqanidan so'ng ularni oxaklanib etilishi, dentin, emal mineralizastiyasi uzoq muddat (18-19 yoshgacha) davom etadi. Shuning uchun bog'cha yoshidan tortib karies profilaktikasi-maqsadida fluor tutuvchi vositalardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FTOR SAQLOVCHI ERITMALAR VA GELLAR.

Mutaxassislar tomonidan malakali yordam ko'rsathish maqsadida yuqori konsentrsiyali ftorsaqllovchi profilaktika preparatlari ham ishlatiladi. Bunday preparatlarga 2% li natriy fluor eritmasi, 1,23% li eritma yoki gel shaklidagi fosfat kislotasi qo'shilgan natriy fluor birikmasi va x . k .

Bo'lardan tashqari fluorli olovo, aminofluoridli eritma va gellar ham ishlatiladi. Fluorid olovo tishlarni bo'yashi sababli ishlatilishi chegeralangan. Mazkur eritmalar va gellar og'iz chayish va tishlar yo'ziga chaplash (aplikastiya) tarzida ishlatiladi. Bunday muolajalardan oldin tishlar yaxshilab yuvib quritiladi, karashlardan tozalanadi. Bu muolajalar yilida 1-2 marta qo'llaniladi. Har gal muolaja o'tkazilgandan so'ng 2 soat mobaynida ovqat yeyish, suv ichish chegeralanadi. Bu usulda ish olib borilganda karies jadalligining o'sish ko'rsatkichi 30-50% ga kamaygan.

Karies profilaktikasida fluorid natriyning past konsentrsiyali eritmalaridan keng foydalaniladi: har kun og'izni chayish uchun 0,05% li, haftada bir marotaba chayish uchun 0,1% li, ikki haftada bir marta chayish uchun 0,2% li eritmalaridan foydalaniladi.

Profilaktika maqsadida og'izni, tishlarni fluorli eritmalar bilan chayish bolalarda birinchi doimiy tish chiqqandan so'ng tavsiya qilinadi. Bu usul oddiy, sodda kam harajatli va yaxshi samara beradigan muolajadir.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki 6 yashar bolalarda og'iz chayish boshlangandan so'ng 3 yil o'tgach karies jarayonining jadalligi 45%gacha pasayar ekan. Tishlarni fluor tutuvchi eritmalar bilan chayish tishlarning silliq va proksimal sathlariga juda yaxshi ta'sir ko'rsatadi, bunda tishlarni plombalatishga bo'lgan muhtojlik 70% ga kamayadi. Eritmalar bilan chayish samarasi 2-3 yil davom etadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Fturlangan sut.
2. Fturlangan osh tuzi.

3. Ftoridlarni mahalliy qo'llash.

12 – Amaliy mashg'ulot

Karies profilaktikasida fluor tutmaydigan preparatlar. Ularning ahamiyati, qo'llash usullari ("Remodent", Kalsiy preparatlari, fitin, vitaminlar)

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Remodent haqida tushuncha berish. 2.Remodentning tarkibi va xususiyatlari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida fluor tutmaydigan mineral preparatlar. Remodent haqida tushuncha berish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Issiq kartoshka” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

- Uqituvchi trener qo'lida "issiq kartoshka"ni ushlab, talabalarga o'yin qoidasini tushuntiriladi
 - Qo'lidagi kartoshkani istagan talaba qo'lga uzatadi va kartoshka talabalar qo'lidan-qo'lga o'tadi, bu paytda o'qituvchi "stop" deb o'yinni to'xtatadi
 - "Issiq kartoshka" kimning qo'lida qolsa, o'sha talabaga oldindan tayyorlangan savol beriladi, talaba savolga qancha uzoq muddat o'ylanib qolsa, shuncha qo'li kuyib qolishi mumkin
 - Savol shunday tuzilgan bo'lishi kerakki, javob qisqa, 2-3 so'zdan iborat bo'lishi kerak
2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi
 3. Slaydlar, multimedialardan foydalanadi
 4. Davolash ishlarini olib boradi
 5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Stomatologiya amaliyotida karies profilaktikasi maqsadida tarkibida fluor saqlamaydigan preparatlar ham keng ko'lamda ishlatiladi. Bu preparatlar samaradorligi jihatdan fluor preparatlardan ko'rinmaydi. Ayniqsa ular fluoridlar bilan birgalikda qo'llanilganda yaxshi natijalar beradi.

Mazkur preparatlardan bugungi kunda yuqori samaradorlikka ega –bo'lgani "Remodent"dir. "Remodent" preparati odontotrop ta'sirga ega bo'lib, kompleks minerallardan tashkil topgan.

Remodent tarkibi (NG Paxomov, A. Ya. Luste, 1983):

Kalstiy	-4,35%
Fosfor	-1,36%

Magniy	-0,15%
Kaliy	-0,20%
Natriy	-16,0%
Xlor	-30,0%
Organik moddalar	-44,0%
Marganets, temir,	
Rux, mis va boshqa mikroelementlar	- 100% gacha.

Ushbu preparat rangi oq, poroshok shaklida bo'lib, suvda yaxshi eruvchandir. Eritma xolida uni 1 sutka davomida saqlash mumkin. 3% li suvli eritma shaklida karies profilaktikasida, boshlang'ich karies va giperesteziyada ishlatiladi. Bundan tashqari "Remodent" nomli tish tozalash pastasi sifatida ham ishlab chiqilgan.; Karies profilaktikasi maqsadida tishlar yuzasiga "applikasiya" usulida qo'llaniladi. Yuqori tozalangan tishlar qatoriga 3% li remodent eritmasiga xo'llangan paxta tamponlar har 5 minutda almashtirilib, 15-20 minut mobaynida ushlab turiladi. Muolajadan so'ng 2 soat davomida ovqatlanish tavsiya etilmaydi. Bundan tashqari 3% li remodent eritmasi og'izni chayish yo'li bilan ham karies profilaktikasi tadbiri sifatida qo'llaniladi. Og'iz va tishlar 1 minutdan 3 marta 15-20 ml eritma bilan chayiladi. "Remodent" preparati bilan o'tkaziladigan profilaktika tadbirining davolash kursi har kun yoki kun oraliq 3-5 marta o'tkaziladi. Bu muolajalar soni bir yilga etadi.

Ma'lumki homila ona kornida rivojlanayotgan, uning tishlari tarakkiy etaetgan davrda onaning ratsional oziqlanishi, organizmga kiraetgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola turilgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turgun, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homila onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, yetishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi homiladorlik davrida, yoki bola tugilgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, kamchiliklarni tuldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqlovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, ratsional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'kragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortiqosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D 2 bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'ilgan, -ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda -0,3-0,5 g; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun -0,1 mg/kg, 3-6 yoshda -0,05 mg/kg, 6 yoshdan yo'q;ori bolalar uchun -0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarni to'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy glyukonat (tabletk, poroshok 0,5 g dan, 5% li eritmasi, meva siropida). 1-2 yoshli bolalar uchun -0,25 dan ikki mahal; 2-6 yoshlilar uchun -0,5 g dan ikki mahal; 6 yoshdan kattalar uchun -0,5 g dan uch mahal tavsiya etiladi.

Kalsiy glisterofosfat (poroshok va tabletk holid, 0,2-0,5 g dan chiqariladi).

Tavsiya dozasi:

1 yoshli bolaga -0,05 dan kuniga 2-3 mahal;

2 yoshli bolaga -0,15 dan kuniga 2-3 mahal;

3-4 yoshli bolaga -0,25 dan kuniga 2-3 mahal;

7 yosh va undan kattalarga -0,25 dan kuniga 3 mahal.

Agar kalsiy glisterofosfat laktat bilan granulalarda bo'lsa (aa -0,25 dan): 3 yoshgacha 0,5 choy koshigida kuniga bir mahal; 3-5 yoshda 0,5 choy koshirida kuniga 2 mahal; 5 yosh va undan katta yoshlilar uchun 0,5 choy koshirida 3 mahal buyuriladi.

Fitin - fosforning murakkab organik birikmasidan tayyorlangan preparat bo'lib, tarkibida inozit fosfor kislotalarining kalsiyli, magniyli tuzlarini saqlaydi. Mazkur preparat suyaklar, tishlar o'sishi va tarakkietini faollashtiradi, markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilaydi. Fitin poroshok yoki tabletkada (0,25 №40) chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda - 0,05 dan kuniga 2 mahal

2 yoshda - 0,1 dan kuniga 2 mahal 3-4 yoshda - 0,15 dan kuniga 2 mahal 5-6 yoshda - 0,2 dan kuniga 2 mahal 7 yoshda - 0,25 dan kuniga 2 mahal 8-14 yoshda - 0,25 dan kuniga 3 mahal ichish uchun buyuriladi.

Kalsiy moddasiga boy mahsulotlar: sut qattiq mahsulotlari, dengiz balig'i, holva, grechixa, suli. Baliq va go'sht mahsulotlari fosforiga boy hisoblanadi.

Mineral tuzlarning organizmga to'la-to'kis singishida, fluor moddasining organizmda me'yoridan ko'p KIRILISHINI oldini olishda, modda almashinuvi jarayonini me'yorida kyechishini ta'minlashda vitamin - darmondorilarining ahamiyati nixoyatda kattadir. Quyida ulardan ba'zi birlarini ko'rib utamiz.

Vitamin- D2 organizmda kalsiy, fosfor almashuvini nazorat qilib, boshqarib ichaklardan mazkur moddalarning so'rilishini yaxshilaydi.

Videxol vitamin D2 ning 0,125% li moyli eritmasi, flakonlarda 5,10,30 ml shaklida chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda - kuniga 1 tomchidan

2-3 yoshda - kuniga 2 tomchidan

3-5 yoshda - kuniga 3 tomchidan

5-8 yoshda - kuniga 4-5 tomchidan ichish uchun buyuriladi.

Vitamin D2 ga boy mahsulotlar : tuxum sarigi, sut, saryog, —zambururlar, achitkilar (drojji).

Vitamin B1 —uglevod almashinuvi va markaziy nerv sistemasi faoliyatini mu'tadillaydi. Drajje holida 0,112 g dan №50 tadan, tabletkalar shaklida 0,005-0,01 g dan №50 tadan chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 3-7 yoshda - 0,005 g dan kuniga 1 marta 7 yoshdan yuqori - 0,01 g dan kuniga 1 marta.

B1 vitaminini kalsiy muddasiga boy oziq mahsulotlari bilan birgalikda buyurish samarali ta'sirini ko'rsatadi. B1 vitaminiga boy mahsulotlar bo'lib: krupa, yirik tortilgan un, no'xat, achitqi (drojji) hisoblanadi.

Vitamin C — ko'shuvchi to'qima tuzilish va vazifasini to'g'ri ta'minlovchi darmondori bo'lib, organizmda fluor moddasini keragidan ortiqcha miqdorda yigilishiga barham beradi. Mazkur vitamin sabzavotlar (piyoz, pomidor, karam), mevalarda va rezavor mevalarda ko'proq bo'ladi.

Vitamin A tish follikulalarini, epiteliy to'qimasining turri . tarakkietini, o'sishini ta'minlaydi. A-vitaminsiz saqlovchi oziq mahsulotlari: sut, jigar, sabzi ko'katlar bo'lib hisoblanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Remodent tarkibi.
2. Remodentning 3% li eritmasi qanday tayyorlanadi.
3. "Remodent" preparati bilan o'tkaziladigan profilaktik muolaja qanday amalga oshiriladi.

13 – Amaliy mashg'ulot

Mineralizatsiya, demineralizatsiya va remineralizatsiya jarayonlari. Boshlang'ich (oq dog') va yuza kariesda endogen va ekzogen davolash usullari. Bolalarda karies profilaktikasida fissuralarni muhrlash va ularning ahamiyati

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Tish emalining xayot faoliyati davrida sodir bo'ladigan mineralizastiya jarayoni 2. Tish emalining anatomik tuzilishi. 3. Tish emali tarkibidagi organik va neorganik moddalarning miqdori
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish emalining xayot faoliyati davrida sodir bo'ladigan mineralizastiya jarayonini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabollevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizastiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2 Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba

	umumiy baholaydi.	savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Olmalar" usulini o'tqazish uchun ssenariy

Talabalarni teng guruhlariga bo'linadi va turli xildagi mavzu bo'yicha guruh a'zolari daraxtdan savollar oladi va savol bo'yicha to'liq har bir a'zo muammoni yechib to'ldirib boradi. Muammoni echish uchun 5 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi. Javobni to'ldirish uchun boshqa guruh a'zolariga imkoniyat mavjud.

Mavzu matni:

Tishlarda karies kasalligi patogenezini.

Karies-bu so'z lotincha suyak chirishi ma'nosini anglatadi. Ilmiy jihatdan karies-tishlarni emal, dentin to'qimalarining asosiy qismini tashkil qiluvchi, ularning qattiqligini ta'minlovchi mineral tuzlarning xilma-xil sabablarga ko'ra yuvilib chiqib ketishi (demineralizatsiya) oqibatida to'qimaparining mo'rtlashuvi, yumshab yemirilishi natijasida tishlar butunligining buzilishi va kovaklar hosil bo'lish jarayonidir.

Bugungi kunda ilmiy tekshiruvlar, tajribalarga tayanib olingan ma'lumotlar tish kariesi kasalligini paydo bo'lishida tish karashlarining ahamiyati juda katta ekanligini ko'rsatadi.

Sut tishlari va doimiy tishlar qattiq to'qimalarini kariesga chalinishi bir xil asosga ega ekanligi bugun barchaga ravshandir. Karies jarayoni odatda tish usti karashlari yig'iladigan joylardan boshlanadi. Ana shunday joylarda yig'ilib qolgan tish usti karashlaridan streptokokklar o'z faoliyatida foydalanishi natijasida uglevodli ovqat qoldiqlaridan organik kislotalar (sut, pirouzum, uksus, olma va boshqa.) hosil bo'lib, shu atrofda chegaralangan emal sohasida RN ko'rsatkichini, pasaytiradi. Uglevodli ovqatlar ko'proq iste'mol kilinishi oqibatida tish emali sathida RN shunchalik keskinrok pasayishi mumkin. Kislotali muhitni yuzaga keltirishda faol ishtrok etuvchi mikroorganizmlar bo'lib, streptococcus mutans, laktobatsillalar va aktinomitsitlar hisoblanadi. Bu mikroorganizmlarning ko'pchiligi oziq-ovqat tarkibidagi shakardan ujayra tashqarisida polisaharid sintez qiladi. Ular esa o'z navbatida tish usti karashlarining asosiga kirib mikroblarni karashlarda mustakam o'rnatib qolishini ta'minlaydi.

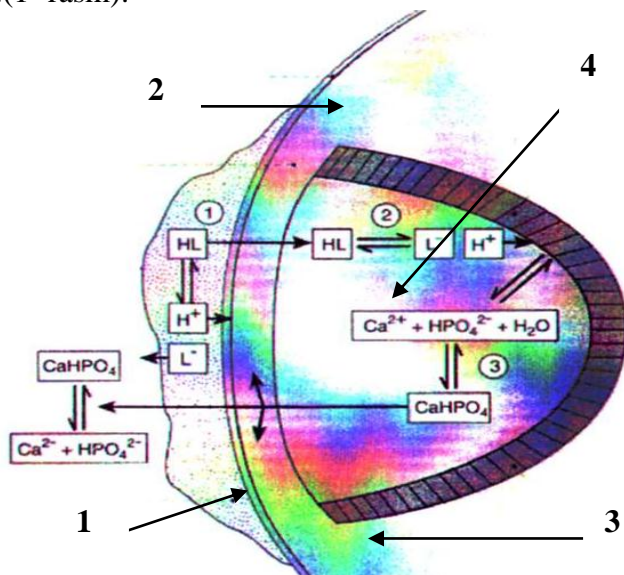
Karies kasalligini kelib chiqishida nafaqat uglevodlar turi, balki ularni iste'mol shakli am alohida o'rin tutarkan. Bir marta ko'p miqdorda uglevodli ovqat qabul qilishdan ko'ra oz-ozdan tez-tez ularni iste'mol qilish ko'proq xavflidir. Ayniqsa ular yopishqoq bo'lib, ovqatlanishlar orasida iste'mol qilinsa, bunda ularning kariesogen ta'siri kuchliroq bo'ladi.

Yengil parchalanuvchi: glyukoza, saharoza kabi kichik molekulyar og'irlikdagi uglevodlar qabuli 1-3 minut ichida pH ko'rsatkichni 4.4-5.0 darajaga pasaytiradi. pH ni odatdagi (7.0-7.4) olga kelishi uchun esa 2-2.5 soat vaqt talab qilinadi. Vodorod ionlari konsentratsiyasini bunday o'zgarishi, ayniqsa pH ko'rsatkichning 5.5 atrofida bo'lishi erkin vodorod ionlari tish emal qavatiga singib o'tib, kristallarni erishiga va demineralizatsiyasiga sabab bo'ladi.

Demineralizatsiya jarayoni so'lak tarkibida kalsiy va fosfat ionlari konsentratsiyasi talab darajada bo'lganda orqaga qaytishi-ya'ni remineralizatsiyaga uchrashi mumkin. Shunday sharoit tug'ilganda emal qatlami kristallari remineralizatsiyaga uchrab, qayta tiklanadi.

Taxmin qilinishicha bakteriyalar faoliyati natijasida hosil bo'lgan organik kislotalar emal tarkibiga diffuziya yo'li bilan singib kirib ionlarga dissotsiatsiyalanadi va erkinlashgan vodorod ionlari kristallar tarkibidagi mineral tuzlar bilan faol-reaksiyaga kirish imqoniyatiga ega bo'ladi.

Kariesning boshlang'ich davrida tish yumshoq karashlari ostidagi emal pH muhitning o'zgarishi oqibatida demineralizatsiya jarayoniga yuz tutadi. Xastalikning bu bosqichida "oq dog'" hosil bo'ladi. Patologik jarayon "oq dog'" bosqichida to'la orqaga qaytib, emal kristallari to'liq tiklanishi mumkin. Bunda remineralizatsiya jaroxatlangan emalning ostki qavatlar va tish atrofidagi so'lak tarkibidan o'tadigan mineral tuzlar hisobiga bo'ladi. Emalda sodir bo'ladigan "oq dog'" darajasidagi patologik jarayonni quyidagicha tasavvur qilish mumkin.(1- rasm):

1- rasm. Emal demineralizatsiyasi jarayoni:

1. Tish usti karashi (blyashka).
2. Tish pellikulasi.
3. Tish emal qavati.
4. O'choqli demineralizatsiya sohasi

Tishlar emalining remineralizatsiyasi.

Tishlar emal qobig'i kariesga nisbatan turg'unligini saqlab qolishi uchun o'nga doimo samarali ta'sir qiluvchi vositalar bilan ishlov berib turish talab qilinadi.

Emal kristalini hosil qiluvchi biologik apatitlar reshetkalarida bo'sh joylar yoki nuqsonlar-atomlar etishmasligi, ustunlarning to'liq emasligi mavjud bo'ladi. Ba'zan kristal faqat ustunlardan iborat bo'lib, kristal resh-yotkallari bo'lmasligi mumkin. Bu xol o'z navbatida emal qobig'ining o'tkazuvchanligi oshganligidan darak beradi. Natijada organik kislotalar kristallar o'qi bo'ylab singib kirish tezligi 500 angstromG'sek.ni hosil qiladi.

Kristalizatsiya jarayonini to'liq kechishida uning organik matriksi am muhim o'rin tutadi. Matriks tarkibida kalsiy bog'lovchi oqsil molekulasini mavjud bo'lib, u kristallanish markazini (nukleatsiya) tashkil qiladi va kristallar o'sishini amda fluor ionlarining atrof muhitdagi konsentratsiyasini nazorat qiladi.

Emal qobig'ining yuza qavati o'zining yuqori oqilanganligi, mustakamligi, zichligi, mikroelementlarga boyligi va kariesga nisbatan turg'unligi bilan ostki chuqur qatlamlardan farq qiladi.

Organik kislotalarning bevosita ta'siri ostida sodir bo'ladigan dekalsinatsiya oqibatida emal gidroksiapatit kristallarining shakli, o'lchamlari, joylashish joylari o'zgaradi.

Karies kasalligining boshlanishida patologik jarayon asosan emalning yuza qatlamlarida joylashadi va uniig fizik-kimyoviy xususiyatini o'zgartirishi oqibatida tish sathida oq dog'lar paydo bo'ladi.

Tish kariesi kasalligida emal demineralizatsiyasining darajasi emalning kimyoviy tarkibi, kalsiy, fosfor, fluor komplekslarining neytral konsentratsiyasi va organik kislotalar konsentratsiyasiga bogliqdir.

O'choqli demineralizatsiya jarayonining shakllanishida asosan dekalsinatsiya ko'proq muhim o'rin tutadi. Ion almashinuvi davrida vodorod ionlari ma'lum bir chegaragacha emal tomonidan yutilib turadi, bunda emal strukturasi o'zgarish bo'lmaydi. Ammo SaG'R

koefitsienti ancha pasayadi. Bunday xol emal to'qimasining kislotalarga nisbatan bufer sistemasini o'ynashini ko'rsatadi.

Karies jarayoni kyechishi davrida Og'iz so'lagi tarkibida kalsiy miqdori sezilarli darajada kamayadi. Bu xol o'z navbatida kalsiy elementining emalga o'tishini sekinlashtiradi va shu bilan birgalikda Og'iz so'lagi va emal chegarasidagi minerallar almashinuvi dinamik muvozanatini demineralizastiya jarayoni tomoniga suradi.

Karies oq dog'lik davrida remineralizastiyaga beriluvchan bo'ladi. Bu davrda emalning organik matrisasi asosi ali to'liq erib ketmagan va u kristalizatsiya uchun nukleatsiya markazi rolini o'ynaydi.

O'choqli demineralizastiyani muvaffaqiyatli davolash uchun emal kristallari to'ridagi yyyetishmovchilik nuqsonlarini to'ldiruvchi moddalar saqllovchi preparatlarning ishlatilishi emal turg'unligini kislotalarga nisbatan oshiradi, emal strukturasining kerakli mineral tuzlar bilan to'yinishi uning o'tkazuvchanlik xususiyatini pasaytiradi.

Remineralizastiya bu emal to'qimasida mineral tuzlar yuvilib ketishi oqibatida vujudga kelgan shikastlanishni va emal zichligini qisman qayta tiklanishidir. Bo'nga emal tarkibiga, emal yuzasiga passiv yoki aktiv ta'sir etish yo'li bilan erishiladi.

Tishlar taraqqiyoti va mineralizastiyasi davrida emal to'qimasining kimyoviy tarkibiga ta'sir qilib, uning turg'unligini oshirishga qaratilgan tadbir choralar karies profilaktikasida muhim o'rin tutadi. Tishlarning chiqish muddatlarini hisobga olgan olda remineralizastiya davro tadbirlari bola 6 yoshga to'lganda boshlansa maqsadga muvofiqdir. Bu tadbir emal to'qimasining turg'unligini oshirishi uchun uni avvalombor kalsiy, fosfat moddalariga to'yintirish va undan keyin ftor preparatlari bilan ishlov berish emal to'qimasining zichligini oshirib, o'tkazuvchanligini pasaytirishga imqon beradi.

Tabiiy sharoitda kalsiy, fosfor, ftor elementlarining manbai bo'lib, Og'izdagi so'lak suyuqligi hisoblanadi. Etilgan emal qobig'i so'lak tarkibidagi juda past konsentratsiyali ftor ionlarini am so'rib olish xususiyatiga egadir.

So'lak tarkibidagi mineral tuzlarning tarkibi, so'lak-emal munosabatlari kariesni oq dog' bosqichida 50% ollarda qayta tiklash-remineralizastiya qilish xususiyatiga ega. Shuning uchun qo'shimcha remineralizastiya qilish vositalaridan imqoni boricha keng foydalanish kerak. Bu vositalar tarkibidagi kalsiy, fosfor, ftor elementlari faqat emaldagi mineral nuqsonlarni to'latib qo'ymay, emalning umumiy turg'unligini oshirishini am ta'minlaydi.

Ko'pgina tekshiruvlar, izlanishlardan olingan ma'lumotlarga ko'ra, remineralizastiya vositalari o'z tarkibiga ar xil moddalarni olsa, (kalsiy, fosfor, ftoridlar, stronstiy va boshqalar) maqsadga muvofiq bo'lar ekan.

Bugungi kunda kariesni oq dog' bosqichida to'xtatuvchi kuchli kariesstatik ta'sirga ega bo'lgan moddalar bo'lib ftor, fosfor, kalsiy hisoblansa, kariesga moyillikni oshiruvchilar bo'lib esa selen, kadmiy, magniy, qo'rg'oshin hisoblanadi.

Remineralizastiya jarayonida fosfor saqllovchi preparatlarga muhim e'tibor beriladi. Chunki fosfatlar tish emalining ion-selektiv xususiyatlarini oshirib, uning adsorbsiya xususiyatini kuchaytiradi, bu esa ftor birikmalarini emalga singib kirishiga yo'l ochib beradi.

Taxminlarga ko'ra emalni 1 mm kalsiy birikmasi eritmasi bilan remineralizastiya qilinsa, bu faqat kristallar o'sishini ta'minlarkan. 3 mm li eritmasi bilan remineralizastiya qilinsa, kristallar o'sishidan tashqari nukleatsiya sohalari am oshishi bilan bir qatorda kristallar o'lchamini chegaralab, yuza qavatdagi ionlar o'tuvchi kanalchalarni o'tkazuvchanligini pasaytiradi va ostki qatlamlar mineralizastiyasi pasayadi.

Remineralizastiya muolajalarining samaradorligini karies oq dog'ining turg'unlashganligi yoki yo'qolganiligi va karies jadalligini pasayishi kabi ko'rsatkichlar orqali aniqlanadi. Remineralizastiyalovchi preparatlar ta'sirida ftorid kalsiy kristallarining jadal hosil bo'lishi va natijada shikastlangan sohada emal matrisasi bilan kuchli bog'langan juda noziq qatlam yuzaga keladi. Bu qatlam mineral tuzlar kristallaridan iborat bo'lib emal apatitlarini tarkibiga kiradi va shu yusinda uning turg'unligini oshiradi.

Sut tishlar kariesini davolash. Dog'li yoki yuza karieslarda tish emal qavatiga tig tekizmasdan kasallik rivojlanishining oldini olish mumkin. Buning uchun kumushlash usuli ko'llaniladi. Su usul, ayniqsa sut tishlarida hosil bo'lgan dog' yoki yuza karies jaroxatlarini davolashda qulay hisoblanadi. Bunga emal va dentin qavatlarining bir qadar sust minerallashgayan, dentin kanalchalarining ko'pligi, kengligi yaxshi sharoit tugdiradi. Emal yuzasiga yoki dentin kanalchalariga kumush tuzi (AgNO₃) yaxshi shimilib kirib, yupqa, lekin mustahkam parda hosil qiladi. Shuning bilan bir qatorda kumush to'zi kuchli mikroblar uldirish xususiyatiga ham egadir. Bu mikroblarning to'qima ichkarisiga kirib borishini tuxtatadi. Kumushlash usulini amalga oshirish uchun 30% li kumush nitrat (AgNO₃) eritmasidan foydalaniladi. Buning uchun tishning jaroxatlangan yuzasi karashlardan yaxshilab tozalanadi. Ekskavator yordamida kuchirib dentin to'qimasi ochilganda bu yuza qattiq holatda bo'lsa, karies jarayonini tuxtatish uchun 15-20% li kumush nitrat eritmasini ishlatish kifoya qiladi. Ochilgan dentin qavati yumshagan bo'lsa, kumushlash usuli yaxshi natija beradi. Odatda kumushlash tadbiri uch marta takrorlanadi, natijada kumush to'zi singdirilgan tish yuzasi koramtir rangga buyaladi. Bu holat estetik noqulaylik tug'dirganligi uchun kumushlash usuli doimiy tishlarda qo'llanilmaydi.

Karies jarayonining davolash tadbirini Blek tasnifi (klassifikatsiyasi) nuqtai nazaridan tushuntirish maqsadga muvofiqdir.

I sinf kariesni davolash. Kariesga moyil bolalarda oziq tishlar chaynov yuzasidagi tirqishlar (fissura) sohasida jaroxat sut va doimiy tishlar chiqishi bilanok yuzaga kelishi mumkin. Birok, karies boshlanish davrini minerallashishga xali ulguPMAgan chaynov yuzasi emalining fissurasidan ajratish ancha qiyin bo'ladi. Shuni hisobga olib, tish yuzasiga bo'PMAshinasini tekizishga shoshilmaslik kerak va bu holatda profilaktika tadbirini qo'llash (tirqishni tozalab, yuvib, kuritgan holda 5% li fluorid natriyli sement bilan plombalash) maqsadga muvofiqdir.

Ko'pchilik bolalarda 6-10 oy mobaynida sement tushib ketib, emal to'qimasi mustahkamlanganini ko'rish mumkin (bunda karies jarayoni rivojlanmaydi). Bordiyu, emal, dentin qavatlarida karies rivojlanishi natijasida jaroxat aniqlansa, bu holda kovak xuddi doimiy tishlarni davolagandek hamma qoidalarga amal qilgan holda ehtiyotkorlik bilan (teskari konussimon bor bilan) charxlanadi (3-rasm, v).

Karies yassilanib kechganda tish chaynov yuzasining kattagina qismi shikastlanib emiriladi. Ba'zan bu yemirilish juda yuza bo'lishi mumkin. Bunday hollarda teskari konussimon bor mashina yordamida jaroxat chetlarida tayanch nuqtalarini hosil qilish zarur- Charxlash mobaynida, albatta tish pulpasining qo'qqisidan ochilib ketishidan ehtiyot bo'lish kerak.

I sinf karies kovagini plombalashda eng yaxshi to'ldirgich bo'lib amalgama (tarkibiga metall qo'shilgan) hisoblanadi. Bunda karies kovagining tubiga prokladka (tish to'qimasini amalgamning noxush asoratlaridan saqlovchi yupqa sement qavat) qo'yish shart. Shu sinfga mansub karies kovaklarini ajratuvchi prokladka (taglik) kuyib, galodent yoki silidont sementidan gayyorlangan plomba bilan plombalash ham maqsadga muvofiqdir.

II sinf kariesini davolash. Bunda kichik va katta oziq tishlarning bir-biriga tegib turgan (kontakt, aproksimal) yuzalari shikastlanadi. Doimiy tishlarda bu xil shikastlanish birmuncha keyinrok (10- 12 yoshdan boshlab), fissur kariesidan keyin qayd etiladi.

4-5 yashar bolalarda ko'pincha tishlar kontakt nuqtasida paydo bo'lgan karies shikasti aproksimal yuza bo'ylab kengayib boradi.

Bunday turdagi karies kovagini charxlash paytida kovak kengaytirilib, chaynov yuzasiga olib chiqariladi va kunt bilan shakl beriladi. Tish bo'yin oldi yuzasida kovak yassi shaklda ishlanib, tub qismi kirish qismiga nisbatan bir oz kengaytiriladi va qo'shimcha yuza, tayanch nuqtalari hosil qilinadi.

Kontakt yuzalardagi karies kovagini plombalashda, albatta matrisa (kushni tish yuzasi bilan kuyilayotgan plombaning orasiga qo'yiladigan metall plastinka)dan foydalanmok zarur. Asosiy plomba tagiga qo'yiladigan prokladka birmuncha suyuqroq qorishtirilsa, uni yupqa qatlam qilib yoyish osonrok bo'ladi. Prokladka yupqa qavat hosil qilib qo'yilgandan keyin tishlar

oraliriga matrisa - ajratgich qo'yiladi. Bir bo'lak amalgamdan tayyorlangan plomba kichik bo'lak holda matrisa orkasiga, ya'ni prokladka ustiga kuyilib, paxtadan tayyorlangan dumaloq tampon yogochdan yoki metaldan ishlangan maxsus zichlashtirgichlar yordamida mustahkamlanadi.

Doimiy katta oziq tishlar kovagini amalgama, kichik oziq tishlarning karies kovagini esa evikrol yoki boshqa kompozit materiallar bilan plombalash maqsadga muvofiqdir. Sut tishlari molyarlari almashinuviga 1-3 yil vaqt kerak bo'lgan taqdirda silidont sementidan plomba qo'yish mumkin. Bola 4-5 yashar bo'lsa kovagiga yaxshi shakl berib, amalgam plombalaridan foydalanish ijobiy natijalar beradi. 2-4 yashar bola-larda birinchi oziq tishlardagi kichik hajmdagi karies kovaklarini fosfat sement, laktodont, infantid sementlarni bilan prokladkasiz plombalash mumkin. Bu yoshdagi bolalar ko'pchilik hollarda injik va besaranjom bo'lganliklari tufayli shikastlangan yuzaga kerakli shakl bera olmaslik mumkin. Keyinchalik bu plombalar yemirilgan yoki yengil shikastlanganda yupqa qatlam xosil bo'ladi, shunda kerakli shakl berib, ustidan amalgam plomba qo'yish mumkin.

III sinf kariesini davolashda quyidagilarga amal qilishni lozim deb hisoblaymiz. Bu guruhga kiruvchi karies kovaklari kurak va qoziq tishlarning kontakt yuzasida aniqlanadi. Mabodo tishlar orasidagi masofa jag' suyagi o'sishi natijasida (4-5 yashar hollarda) birmuncha kengaygan (trema) bo'lsa, shikastlangan emal qavati silliqanib, o'nga 30% li kumush nitrat eritmasi bilan uch marta qaytalab ishlov beriladi. Natijada karies jarayoni rivojlanishdan to'xtaydi va sut tishlari fiziologik almashinuvigacha shikastlanmasligi mumkin.

Tishlar bir-biriga nisbatan zich joylashgan taqdirda karies kovagiga kichik o'lchamli sharsimon yoki teskari konussimon bor yordamida shakl beriladi.

Tayanch nuqtalar bu holda tish dentiniyaing milkka va kesuvchi yuzaga yaqin sohalarda hosil qilinadi (4-rasm, v, g.). Bu xilda shakl berilgan karies kovaklarini fosfat sementi bilan berkitish lozim. Bizda ishlabchiqilgan yangi, plombalash uchun ishlatiladigan polikarboqsilat sementidan foydalanish ham yaxshi natijalar bermokda. U asoratsiz bo'lib, tish emali bilan kimyoviy birikish xususiyatiga egadir. III sinf guruhiga kiruvchi, unchalik chuqur bulmagan karies kovaklarini berkitishda juda kul keladi. Sut tishlarini plombalashda, shuningdekyana bir yangi hosil qilingan laktodont sementi ham qulaydir. Qattqlikda u silidont sementidan kolishmaydi. Yuqorida aytilgan plombalash materiallari (ashyolari) tish pulpasiga nisbatan zararsiz bo'lganligi uchun ularni taglik (prokladka - ximoya qavati) siz ishlatish ancha qulaylik tug'diradi va kam vaqt talab qiladi.

8-9 yashar bolalarda yuqoridagi maqsadlar uchun fosfat sementidan, kattaroq bolalarda ximoya qatlamig ustidan silidontdan, 12-14 eshlardan boshlab prokladkali silistin yoki bo'lmasa, akriloksid plastamassalaridan foydalanish mumkin.

Kompozit materiallar (evikrol va boshqa) qo'llanilganda charxlangan karies kovagini juda ham ehtiyotlab, kalsiysizlantiriladi (travitel - 37% li ortofosfor kislotasi yordamida). Buning uchun bir minut mobaynida karies kovagi devorlari shu suyuqlikyordamida yengil namlanadi, shundan so'ng 20 sekund mobaynida suv bilan yuviladi. Kompozistiey materiallar faqat taglik ustidan qo'yiladi.

IV sinf kariesini davolash. Bu guruh karies jaroxatlari kurak, qoziq tishlarining kontakt yzasi, tishning kesuvchi kirrasi va burchagini shikastlaydi. Bu xastalik sut tishlarida asosan karies asora-ti bulmish pulpa yoki periodont yallig'lanishi bilan kechadi. Shuning uchun plombalash ishlari endodontik davolash tadbirlaridan keyin qiyinchilik tug'dirmaydi. Bunday davolash usullari keyingi boblarda tilga olinadi.

V sinf kariesini davolash. Bu guruhga kiradigan jaroxatlar hamma sut va doimiy tishlarda, tish bo'yin sohasiga yaqin yuzalarni shikastlaydi. Bu turdagi jaroxatlar 1-3 yashar bolalarda ko'pincha asosan kurak tishlar bo'yin sohasida aniqlanadi. Bunday hollarda karies kovagini o'tkir ekskavator yordamida kunt bilan kirtishlab, shikastlangan emal va dentin to'qimalaridan tozalash lozim. Chunki bu yoshdagi bolalarda bor tiri bilan kovakka ishlov berish ko'pgina hollarda pulpaning ochilib kolish xavfini turdiradi. Dentin to'qimasini bir qadar mikrobsizlantirish (dezinfekstiya) maqsadida kovaklar bir necha xafta mobaynida evgenolli

(kalampirmunchok moyi) yoki timolevgenol pastalar bilan vaqtincha berkitiladi. Muddat tugagandan so'ng ularni fosfat sementidan tayyorlangan yoki boshqa zararli xususiyati bulmagan sementlar plombasi bilan almashtiriladi. Yumshoq plomba almashtirilayotgan paytda kovaklarga teskari konussimon bor yordamida oxisga ishlov berish mumkin. Chunonchi, birlamchi kuyidgan yumshoq evgenolli pasta bir vaqtning o'zida ikkilamchi dentin hosil bo'lishini ta'minlaydi. Natijada karies kovagining tubi birmuncha qalinlashadi.

3 yashar va undan katta bolalarda o'rta karies kovaklariga bemalol kichik o'lchamli teskari konussimon yoki fissur borlar yordamida ishlov berish mumkin. Hosil qilingan kovak tubi sathining yuzasi kovakka kirish qismi yuzasidan birmuncha kengroq bo'lgani uchun plomba tishdevorida uzoq muddat saqlanadi (5-rasm, a, b).

Og'ir darajali kariesni davolash. Tashxis tutri ko'yilgan taqdirda bu turdagi karies kovaklarini yosh bolalarda (1-3 yosh) ikki qatnovda davolash maqsadga muvofiqdir. Bo'nga sabab, sut tishlarining qattiq to'qima qatlamlarining doimiy tishlardagi qatlamlardan yupqaligidir. Chuqur karies kdvagi sut tishlarida ancha yuzarok bo'lib, unta bir necha qatlam plombalarni (davolovchi malham, ajratuvchi suvli dentin fosfat-sementli prokladkalar va doimiy plomba qatlami) sifatli qilib joylashtirish mushkuldir. Bunday holda plomba tezda ko'chib, tushib ketadi.

Bemor birinchi bor kelganda kovak tozalanib yuvib, kuritilib, tubiga davolovchi malham pastalar (evgenol-timolli, evgenolli, kalstin, kalmestin kabilar) kuyilib, ustidan paxta tampon bilan ajratib, suvli dentin bilan berkitiladi. Bu xildagi plomba bir necha kun mobaynida (bir xaftagacha) saqlanadi. Shu vaqt ichida malham pasta anchagina qotadi va suvli dentin taglik qo'yishga hojat kolmaydi. Bemor ikkinchi bor kelganida kovakdan vaqtinchaliki plomba, paxta tampon olib tashlanib, yuza fosfat sement prokladkasi ustidan silidont yoki boshqa biror xil mustahkam plomba qo'yiladi.

Katta yoshdagi maktab bolalarida I sinfga mansub karies kovaklarydi plombalash katta oziq tishlarda birinchi qatnovda tugatiladi. Chunki doimiy tishlarda chuqur karies kovagining o'lchamlari ko'p qavatli plombalar qo'yish uchun imkon beradi.

Tish fissuralari - bu tish taraqqiyoti, o'sishi va shakllanishi davrida uning emal qavatida yuzaga kelgan tabiiy burmalar oralig'ida hosil bo'lgan tirqish bo'lib, ovqat chaynash paytida maydalangan oziq mahsulotlari, mikroorganizmlar kirib qoladi. Buning natijasida ovqat qoldiqlari bijg'ib sut kislotasi hosil bo'lishi oqibatida, karies jarayoni vujudga kelishi mumkin.

Yaxshi shakllangan fissuralar, chuqurchalar chaynov tishlarda yaxshi rivojlangan. Tishlar cho'tkalar yordamida tozalanganda bu sohalar yaxshi tozalanmaydi va natijada mikroorganizmlarning doimiy o'chog'i bo'lib qoladi. Shuning uchun am statistik ma'lumotlar bo'yicha karies kasalligi ko'p uchraydigan sohalar, bo'lar doimiy molyar tishlarning chaynov sohalaridir. Tish fissuralarining chuqurligiga qarab uning to'rt xili kuzatiladi

- a. Ochiq egatsimon;
- b) chuqur fissura;
- v) konussimon fissura;
- g) yopiq, chuqur fissura;

Karies profilaktikasi maqsadida ftor saqlovchi preparatlar bilan ishlovlar paytida ayniqsa yopiq fissuralar sathiga ta'sir ko'rsatishi qiyinchilik tug'diradi. Egatsimon, yuza fissuralar karashlari mazkur preparatlarning emal qavatiga singib kirishiga to'sinlik qiladi.

Yuqorida keltirilgan shart sharoitlardan kelib chiqib karies ko'p uchraydigan tishlar chaynov yuzalari profilaktikasini amalga oshirish uchun izlanishlar olib borildi. Oqibatda tishlar chaynov yuzalari fissuralar mavjud bo'lgan sohasini kariesdan saqlash va uning oldini olish maqsadida maxsus germetiklardan foydalanish foydadan oli emasligi aniqlandi. Bunday germetiklar (silantlar) maxsus ishlov berilgan fissurali tishlar sathiga, chaynov yuzalarga yotqizilib, fissura va chuqurchalarni tashqi sharoit ta'siridan imoya qiladi.

Germetiklar chaynov yuzalarida mexanik barer hosil qilib, ovqatlar, mikroorganizmlar va so`lakning fissuralarga, chuqurchalar, egatchalarga kirishiga to`sqinlik qiladi va bu sohalarda karies jarayonini keltirib chiqaruvchi shart-sharoitlarga baram beradi. Germetiklar bolalarda 6-7 yoshdan boshlab, 16-18 yoshgacha qo`llanilishi mumkin.

Bugungi kunda tishlar fissuralarini muhrlash uchun ishlatiladigan qator germetiklar mavjuddir. Bo`lardan talablarga to`liq javob beradigan, yuqori samarali hisoblangan ba`zi birlarini keltiramiz.

I. Galogen lampa nurida qotuvchilar:

1. Fissurit va fissurit-F - fluor saqlovchi, galogen lampa nurida qotuvchi «VOKO» firmasining germetik preparatidir. Mazkur germetiklar kuchsiz yopishqoqlik xususiyatiga ega bo`lgan metakrilat kislotasining hosilasi bo`lib, chaynov tishlar fissuralarini kariesga qarshi muhrlashda ishlatiladi. Fissuritlar tarkibiga qo`shiladigan oyna zarrachalarining 99%-i 1 mikron o`lchamga egadir, bu esa preparatga, yaxshi singib kirish xususiyatini beradi.

2. Fissulayt-LS Rossiyaning «VladMIVA» firmasining mahsuloti. Organik biriktiruvchi alyumoforsilikat to`ldiruvchi kompozit material bo`lib, uning tarkibiga kiruvchi, fluor saqlovchi noorganik komponenti profilaktik ta`sir ko`rsatadi. Ortofosfor kislotasining mavjudligi germetik qo`llashdan oldin maxsus kislotali ishlovga ojat qoldirmaydi. "Fissulayt-LS" adgeziyasi emal gidroksiapatiti bilan kimyoviy birikishiga asoslangan bo`lib, galogen lampa nurida qotib 24 soat mobaynida emal yuzasida saqlanadi.

3. Fissulayt - kislotali ishlovsiz emal yuzasiga yotqiziladigan germetik. Galogen lampa nurida qotuvchi bu silant tarkibida quyidagilarni tutadi:

- oligokarbonat metakrilat;
- trietilenglikol dimetakrilat;
- fosforli oligofirakrilat;
- polimerizatsiyani kuchaytiruvchi va susaytiruvchi katalizatorlar.

Bo`lardan tashqari yana qator nurda qotuvchi germetiklar mavjud. Ba`zi birlarini sanab o`tamiz: Nuva-sil, Alra-se1, Esre-717, Tr2206, Bariton-L3, "Folakor". Fluor saqlovchi germetiklardan Fluro sheld (AKS), Eroxulite-9075 (AKS).

II. Mustaqil qotuvchi germetiklar:

Germetiklar sifatida ko`pchilik ollarda o`zi qotuvchi kompozitsion materiallardan ham foydalanish qulaylik tug`dirishi bilan birgalikda, samarali bo`lib hisoblanadi. Bo`lardan bizga tanish bo`lgan evikrol, qonsayz, lyumiqon va boshqalar. Oddiy sementlardan: Silidont-Beladont, Silitsin-Belatsin va 5% li natriy ftorid saqlovchi fosfat sement va boshqalar.

Fissuralarni muhrlab yuqori natijalar olish uchun iloji boricha chaynov tishlar chiqib bo`lgan zaoti germetiklar bilan fissuralarni yopish maqsadli hisoblanadi.

Germetik preparatlar doimo yaxshilab tozalanib, quritilgan yuzalarga yotqizilishi lozim. Ana shunday sharoitni hosil qilish uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim:

1. Tishlarni cho`tkayordamida fluor saqlamaydigan pastalar bilan tozalab yuvish lozim. Fluor saqlovchi pastalar bilan tishlar yuvilganda emal tekshikchalari yopilib, ularni kislotalar bilan ishlovini samarasi pasayadi, bu esa germetik qobiqni tez tushib ketishiga olib keladi.
2. Chaynov yuzasini qo`shimcha ravishda aylanma cho`tka, rezina g`altakcha yordamida abraziv moddalardan foydalanib tozalash.
3. Qolgan-qutgan karashlarni suv-havo oqimi bilan tozalash.
4. Tishlarni so`lakdan paxta bolishlar yordamida ajratish yoki so`lak so`rish asbobida so`lakni quritish.
5. 30 sekund mobaynida tishlar yoki tish yuzasini obdon quritish.

Muxrlash bosqichlari.

1. 35-37% li ortofosfor kislotasi bilan 15-20 sekund mobaynida tish yuzasiga ishlov berish.
2. Suv havo oqimi bilan tish sathidan kislotani yuvib tozalash. Yuvish vaqti kislotani bilan ishlov berish vaqtiga teng bo`lishi kerak.
3. Tishlarni tamponlar yordamida izolyatsiya qilish
4. Germetik yotqiziladigan sathni quritish

5. Germetikni quritilgan tish yuzasiga tekis yotqizish (bunda havo pufakchalari hosil bo`lmasligini, tishlar munosabatida o`zgarish bo`lmasligini ta'minlash lozim). Natijasini bir haftadan, oydan, yarim yil, bir yildan so`ng nazorat qilib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Emalning tugallanmagan minerallashuvining asosiy belgisi nima?
2. Emalning tugallanmagan mineralizastiyada Evikrolni qo'llash usuli?
3. Tish fissuralarini "germitezatsiyasi" natijasida nimaga erishadi?
4. Fissuralarni ajratish metodini axamiyati nimada?
5. Emal germitizatsiyalivchi mekvidning ishlatish usuli?
6. Emalning tugallanmagan mineralizastiyasida qanday preparatlar qo'laniladi?
7. Emal mineralizastiyasining tugallanmaganligi qanday aniqlanadi?
8. Germetiklarning qanday turlari ajratiladi?
9. Fissuralar germetizatsiyasi usuli kamchiliklari nimada?

14 – Amaliy mashg'ulot

Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy holatni barqarorlashtirish

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy xolatni barqarorlashtirish 2. Bolalarda og'riqni koldirish maqsadida qanday dori-vositalaridan va ulardan qanday miqdorda foydalaniladi

O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maksadida ruhiy xolatni barqarorlashtirishni tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish. 	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. <ol style="list-style-type: none"> 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabollevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l. 	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi. 	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.

3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar
--------------------------------	--	---

Mavzu bo'yicha interaktiv usul: "Guruhli izlanish"

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Bolalarda kuchli asab-hayajon holati ko'pincha og'riqsizlantiruvchi vositaning ta'sir kuchidan qat'iy nazar mo'ljallangan maqsadni va ruhiy barqarorlikni ta'minlashga anchagina xalakit beradi. Bo'nga sabab shuki, bolada shifokor xonasida paydo bo'lgan qo'rquv xissi natijasida bosh miya po'stloq qavatida joylashgan (jumladan emostiya) markazlar kuchli ko'zg'aladi. Bu qo'zg'alishlar natijasida og'riqsizlantirish vositalarining ta'siri ikkinchi darajali bo'lib usladi. Shularni nazarda tutgan holda, har qanday muolaja (ayniqsa og'riq bilan kechadigan) oldidan bolalarning ruhiy barqarorligiga erishish juda muhim ahamiyatga egadir.

Kuchli asab qo'zg'alishi holatiga qarab, ayniqsa maktab yoki borcha yoshidagi bolalarni uch xil guruhga ajratish mumkin.

I guruh - bunday bolalarda asab qo'zg'alishi jarayoni kuchli namoyon bo'ladi. Ular uta faol (aktiv), agressiv va janjalkashliklari bilan ajralib turishadi. Tormozlanish jarayoni ularda kuchsiz namoyon bo'ladi.

II guruh - bunday bolalarda tormozlayaish jarayoni kuchliroq bo'lib, ular bushang, kurkoklik xissiyotiga berklgan, bolalarga kamrok kushiladigan bo'ladi. Bunday bolalar ko'proq urtoklaridan ozor chekishadi.

III guruh - ular ruxan mukimsizligi, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining muvofiqlashmaganligi bilan ajralib turishadi. Ularda qo'rqish xissiyoti sezilib turadi, xorrnlik tezda namoyon bo'lib, fikrni bir nuqtaga jamlay olish kobilnyati sust bo'ladi.

Shifoxonada bolalarning o'zini tuta bilish kobilyatiga qarab, ularda sodir bo'ladigan yengil, kuchli va uta kuchli namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini ko'zgatish mumkin.

Yengil qo'rqish xissiyotini namoyon qiluvchi bolalar, odatda turli baxonalar («tishim endi og'rimayapti», «yaxshisi ertaga kelaman», «xozir o'zimni yomon xis qilayapman») bilan davolanishdan bosh tortmokchi bo'lishadi. Ular atrofqa qo'rquv va shubxa bilan karashadi. Shifokordan uning har blr xatti-harakatini tushuntirib berishni so'rashadi.

Kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalar davolanishdan qat'iy bosh tortishadi, davolanish o'rindig'iga o'tirishmaydi, yigloqi bo'lishadi. Ba'zan ular agressiv holatlarni namoyon qilishadi. Bunday hollarda ular shifokorga tashlanib uni itarishadi, teskari o'tirib olishadi, unga hamla qilishadi (ba'zan tishlab olishlari ham mumkin). Bu xatti-harakatlar oqibatida ularning yurak urishi, nafas olishi tezlashadi, ko'z korachig'i torayadi, kuchli ter quyiladi.

O'ta kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalarni shifokor xonasiga olib kirishning o'zi ancha mushkullik tug'diradi. Ular ota-onalariga yopishib olishadi, bakirishadi, yiglashadi. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatida, ularda qattiq yo'talish, qusish, ixtiyorsiz siydik chiqarish xollarini ko'rish mumkin. Bunday bolalarni o'rindiqqa o'tkazish juda mushkul ishdir.

Shuning uchun shifokor bolalarni davolash paytida ularning emostional ruhiy holatini aniqlashi, davolash va og'riqsizlantirishdan oldin ularning ruhiy barqarorligini baholashi lozimdir. Bolalarda juda kuchsiz namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini aniqlashning o'zi ularda og'riqsizlantirish muolajalarini ruhiy holatni barqarorlashtiruvchi muolajalar bilan birgalikda olib brrishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida og'riqsizlantirishning mahalliy usulini kuchaytirishning bir yo'nalishdir. Shu bilan bir qator-da shifokor-pediatrlarning bolalar bilan til topishi bilishi, ular bilan o'z bolasidek mehribonlik bilan muloqotda bo'lishi, shirin gapirib, o'ziga rom qila bilishi ham bolalardagi qo'rquv xissiyotlarini pasaytiradi va o'zlariga bo'lgan

ishonchni kuchaytiradi. Bu esa o'z navbatida amalda qo'llanishi zarur bo'lgan muolajalarning ijobiy ta'sirini oshirishda yordam beradi.

Yuqorida bayon qilingan og'riqsizlantirish usullaridan foydalanish mobaynida ularning ta'sir kuchini yanada oshirish va bolalarning (ayniqsa, kuchli qo'rquv xissiyotiga eta bo'lgan) ruhiy holatini barqarorlashtirish maqsadida bugungi kunda qator tadbirlar ishlab chiqilgan. Bo'lar og'riqsizlantirishdan oldin o'tkaziladigan dori darmonli muolajalar - premedikastiyadir. Ya'ni bolalarni bevosita amalga oshirilishi lozim bo'lgan davolash tadbirlariga tayyorlashdir. Bu maqsadda qator dorivor preparatlaridan foydalanish mumkin.

Bu moddalar asosan bolalarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning ruhiy holatini barqarorlashtiradi. Shundan so'ng bolalar shifokorning davolovchi va og'riqsizlantiruvchi muolajalariga nisbatan bir muncha befarq bo'lib qolishadi.

Yuqorida zikr etilgan maqsadlar uchun markaziy asab sistemasini tinchlantiruvchi vositalardan foydalaniladi. Bo'lar trankvilizatorlar va yoki dorilaridir.

Tinchlantiruvchi preparatlardan amizil, elenium, oqsilidin, seduksen, trioksazin, geksorbarbital va boshqalar bolalarning yoshiga qarab buyuriladi (3 yashar bolaga kattalarga mo'ljallangan miqdorning 1/3 kis-mn, 7 yasharga 1/2 qismi, 10-12 yashar bolalarga esa 2/3 qismi). Bularni muolajadan 30-40 minut oldin bir marotaba berish mumkin yoki bo'lmasa 5-7 kun mobaynida kuniga bir marta ichirib, bolalarni shu yusinda tayyorlash ham qulaydir.

Tinchlantiruvchi vositalardan aralashma tayyorlab foydalanish ham yaxshi natijalar beradi. Markaziy stomatologiya ilmiy-tekshirish instituti (TSNIIS) xolimlari bu maqsadda quyidagilarni taklif qilishadi:

- 1) oqsilidin-analgin-amizil aralashmasi;
- 2) meprobamat-amizil-amidopirin-diprazin;
- 3) meprobamat-fenobarbital-aminazin-astetilsalistil kislotasi-tavegil;
- 4) diazepam-nitrozepam-mefenamin kislotasi-tavegil va boshqalar.

Ba'zi bir hollarda yuqorida ko'rsatilgan qator tadbirlarga qaramasdan ayrim bolalarda mo'ljallangan natijag'a erishilmaslik xollari ham uchray turadi. Bolalarga tinchlantiruvchi vositalar va og'riqsizlantiruvchi muolajalar ham ayrim hollarda ta'sir ko'rsata olmaydi. Bunday bolalarda qo'rquv xissiyoti uta kuchli rivojlangan yoki bo'lmasa, dorivor vositalariga nisbatan tana seztirligi yuqori bo'lishi mumkin. Bo'larni shifokor, albatta hisobga olmog'i zarur. Oz miqdorda uchrashi mumkin bo'lgan bunday hollarda davolash tadbirlari bolalarda umumiy og'riqsizlantirish (narkoz) yo'li bilan amalga oshirilmog'i lozimdir.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tinchlantiruvchi preparatlar.
2. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatlari
3. Ruhiy xolatni barqarorlashtiruvchi muolajalar.

15 – Amaliy mashg'ulot

Tish qattiq to'qimalarining nokarioz kasalliklari profilaktikasi. Karies profilaktikasida mineralnye preparaty sodержание kalsiy i fosfor ispolzuemye v profilaktike kariesa. Kalsiy glyukonat i glitserofosfat.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. 2.Kalsiy glyukonat tarkibi va xususiyatlari. 3.Kalsiy glyukonat saklovchi pastalarga nimalar kiradi.
O'quv mashg'ulotning	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy

maqsadi	saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabanning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolovaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.

3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar
--------------------------------	--	---

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Mavzu matni:

Ma'lumki homila ona qornida rivojlanayotgan, uning tishlari taraqqiy etayotgan davrda onaning rasional oziqlanishi, organizmga kirayotgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola tug'lgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turg'un, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homilador onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, etishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi hxomiladorlik davrida yoki bola tug'lgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, bunday kamchiliklarni to'ldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqlovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, rasional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'ragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortikosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D₂ bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa, shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'lgan, ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda - 0,3-0,5 g ; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun - 0,1 mg/kg, 3-6 yoshda - 0,05 mg/kg, 6 yoshdan yuqori bolalar uchun - 0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgiriligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy glyukonat (tabletk, kukun 0,5 g dan, 5% li eritmasi, meva siropida). 1-2 yoshli bolalar uchun - 0,25 dan ikki maxal; 2-6 yoshlilar uchun - 0,5 g dan ikki maxal ; 6 yoshdan kattalar uchun -0,5 g dan uch maxal tavsiya etiladi. Ma'lumki homila ona qornida rivojlanayotgan, uning tishlari taraqqiy etayotgan davrda onaning ratsional oziqlanishi, organizmga kirayotgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola tug'lgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turg'un, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homilador onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, yetishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi hhomiladorlik davrida yoki bola tug'lgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, bunday kamchiliklarni to'ldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqlovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, ratsional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'ragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortiqosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D₂ bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa, shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'ilgan, ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda - 0,3-0,5 g ; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun - 0,1 mg/kg, 3-6 yoshda - 0,05 mg/kg, 6 yoshdan yuqori bolalar uchun - 0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizatsiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizatsiya) ta'sirga ham egadir. **Kalsiy glisterofosfat** (poroshok va tabletkada 0,2-0,5 g dan chiqariladi).

Tavsiya dozasi:

- 1 yoshli bolaga - 0,05 dan kuniga 2-3 mahal;
- 2 yoshli bolaga - 0,15 dan kuniga 2-3 mahal;
- 3-4 yoshli bolaga - 0,25 dan kuniga 2-3 mahal;
- 7 yosh va undan kattalarga - 0,25 dan kuniga 3 mahal.

Agar kalsiy glisterofosfat laktat bilan granulalarda bo'lsa (aa - 0,25 dan): 3 yoshgacha 0,5 choy qoshig'ida kuniga bir mahal; 3-5 yoshda 0,5 choy qoshig'ida kuniga 2 mahal; 5 yosh va undan katta yoshlilar uchun 0,5 choy qoshig'ida 3 mahal buyuriladi.

Fitin - fosforning murakkab organik birikmasidan tayyorlangan preparat bo'lib, tarkibida inozit fosfor kislotalarining kalsiyli, magniyli tuzlarini saqlaydi. Mazkur preparat suyaklar, tishlar o'sishi va taraqqiyotini faollashtiradi, markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilaydi. Fitin kukun yoki tabletkada (0,25 №40) chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda - 0,05 dan kuniga 2 mahal, 2 yoshda - 0,1 dan kuniga 2 mahal, 3-4 yoshda - 0,15 dan kuniga 2 mahal, 5-6 yoshda - 0,2 dan kuniga 2 mahal, 7 yoshda - 0,25 dan kuniga 2 mahal, 8-14 yoshda - 0,25 dan kuniga 3 mahal ichish uchun buyuriladi.

Kalsiy moddasiga boy mahsulotlar: sut, qatiq mahsulotlari, dengiz balig'i, xolva, grechixa, suli. Baliq va go'sht mahsulotlari fosfarga boy hisoblanadi.

Mineral tuzlarning organizmga to'la-to'kis singishida ftor moddasining organizmda me'yoridan ko'p yig'ilishininng oldini olishda, modda almashinuvi jarayonini me'yorida kyeichishini ta'minlashda vitamin - darmondorilarining ahamiyati nihoyatda kattadir. Quyida ulardan ba'zi birlarini ko'rib utamiz.

Vitamin- D₂ organizmda kalsiy, fosfor almashuvini nazorat qilib, boshqarib ichaklardan mazkur moddalarning so'rilishini yaxshilaydi.

Videxol vitamin D₂ ning 0,125% li moyli eritmasi, flakonlarda 5,10,30 ml shaklida chiqariladi.

Tavsiya dozasi:

- 1 yoshda - kuniga 1 tomchidan
- 2-3 yoshda - kuniga 2 tomchidan
- 3-5 yoshda - kuniga 3 tomchidan
- 5-8 yoshda -kuniga 4-5 tomchidan ichish uchun buyuriladi.

Vitamin D₂ ga boy mahsulotlar : tuxum sarig'i, sut, sariyog', zamburug'lar, achitqilar (drojji).

Vitamin V₁—uglevod almashinuvi va markaziy nerv sistemasi faoliyatini mo''tadillaydi. Draje holida 0,112 g dan №50 tadan, tabletkalar shaklida 0,005-0,01 g dan №50 tadan chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 3-7 yoshda - 0,005 g dan kuniga 1 marta, 7 yoshdan yuqori - 0,01 g dan kuniga 1 marta.

B₁ vitaminini kalsiy moddasiga boy oziq mahsulotlari bilan birgalikda buyurish samarali ta'sirini ko'rsatadi. B₁ vitaminiga boy mahsulotlar bo'lib: krupa, yirik tortilgan un, no'xat, achitqi (drojji) hisoblanadi.

Vitamin C— qo'shuvchi to'qima tuzilish va vazifasini to'g'ri ta'minlovchi darmondori bo'lib, organizmda fluor moddasini keragidan ortiqcha miqdorda yig'ilishiga barham beradi. Mazkur vitamin sabzavotlar (piyoz, pomidor, karam), mevalarda va rezavor mevalarda ko'proq bo'ladi.

Vitamin A tish follikulalarini, epiteliy to'qimasining to'g'ritaraqqiyotini, o'sishini ta'minlaydi. A-vitami saqllovchi oziq mahsulotlari: sut, jigar, sabzi ko'katlar bo'lib hisoblanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

- 1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar.
- 2.Kalsiy glyukonat tarkibi va xususiyatlari.
- 3.Kalsiy glyukonat saklovchi pastalarga nimalar kiradi.

- 1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida fosfor saklovchi mineral preparatlar.
- 2.Glitserofosfat kalsiy tarkibi va xususiyatlari.
- 3.Glitserofosfat kalsiy saklovchi preparatlarga nimalar kiradi.

16 – Amaliy mashg'ulot

Og'iz bo'shligi shilliq qavati kasalliklari profilaktikasi

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1.Ogiz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklaridan biri Stomatit. 2.Gingivit kasalligining kelib chiqish sabablari 3. Ogiz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining kelib chiqishida stafilokokk,streptokokk,spiroxetalar fiziobakteriyalarning roli
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy

Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

**Mavzu bo'yicha interaktiv usul:
"Sinektika" usuli.**

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Stomatit – og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining yallig'lanishi, ya'ni og'iz elikishi ham deyiladi. Bu xastalik mustaqil kasallik holida kechishi ham, boshqa dardlarning(qizamiq, qizilcha, gripp, kandidoz) belgisi ham bo'lishi ham mumkin.

U moddalar almashinuvi kasalliklari (avitaminoz – vitaminlar etishmovchiligi, qandli diabet) asab va ichki a'zolar kasalliklari, vitamin etishmovchiligi, ichki sekretiya bezlari faoliyatining buzilishi oqibatida paydo bo'ladi. CHEkish, spirtli ichimliklarga ruju qo'yish, juda issiq yoki sovuq, nordon, sho'r ovqatlar eyish ham stomatitga sabab bo'lishi mumkin. Ayrim dorilarga nisbatan sezuvchanlik ortganda xususan, pala-partish antibiotiklarni ichib o'z-o'zini davolaganda, balog'atga etish davrida, aql tishi chiqishi qiyinlashganda ham stomatit ro'y beradi.

Ushbu kasallikning shakli har xil bo'lishiga qaramay ularning umumiy o'xshash belgisi bor. YA'ni, bu xastalikda og'iz bo'shlig'i shilliq qavati qizaradi. Uning atrofidagi to'qimalar shishadi, jag' osti limfa tugunlari kattalashadi. Xastalik o'tkir va surunkali kechadi.

Stomatitning kataral, yarali nekrotik, aftoz xillari farqlanadi.

Ayrim dori moddalarining yoqmasligi oqibatida, kimyoviy moddalar ta'sirida medikamentoz stomatit, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining o'tkir kechuvchi, kasallangan tishlar yoki tish protezidan jarohatlanish natijasida travmatik stomatit paydo bo'ladi. Travmatik stomatitning Bednar aftasi (chaqaloqlar aftasi) shakli go'daklarda kuzatiladi. Stomatitning oldini olish uchun og'rigan tishlarni va organizmning umumiy kasalliklarini o'z vaqtida davolash, shilliq qavatning yallig'lanishiga sababchi bo'ladigan omillarni bartaraf etish zarur.

Gingivit – milkning yallig'lanishi bo'lib, mahalliy va umumiy omillar ta'sirida rivojlanib, tish-milk bog'lanishining buzilishisiz kechadi. Gingivit uzoq vaqt davomida faqat o'rta va katta yoshli bemorlarda uchraydi, degan fikr yuritiladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining yangi ma'lumotlariga ko'ra bu kasalliklar dunyoning turli hududlaridagi 80 foiz bolalarda ham kuzatilar ekan.

Kasalliklarning rivojlanishiga ko'p sonli omillar ta'sir qiladi: og'iz bo'shlig'i gigienasiga amal qilmaslik, sifatsiz protezlar, tish-jag' nuqsonlari, ftor qo'shilgan suvni ichish, uzoq vaqt parhez qilish, somatik(ichki) kasalliklar shular qatoriga kiradi.

Ko'pchilik mualliflar paradontdagi o'zgarishlar tish pilakchasidagi ko'p sonli mikroorganizmlarning ta'sir ko'rsatishi sababli rivojlanadi deb hisoblashadi. Tish pilakchasi tish o'qi bo'ylab siljib, mikroorganizmlarning toksin (zahar)lari ta'sirida milk to'qimalarini yallig'lantiradi. Ular milk to'qimalari bilan muloqotda bo'lgan sohaga kuchli ta'sir qilib, moddalar almashinuvini izdan chiqaradi. Agar gingivit davolanmasa tish-milk epiteliysida jiddiy

o'zgarishlar yuzaga keladi va parodontit kasalligi rivojlanadi. So'lak tarkibining milk kasalliklarini rivojlanishidagi ahamiyati kattadir. Uning immunologik xossalarining o'zgarishi, miqdori, modda ajralishi tezligining buzilishi tish karashi hosil bo'lishini tezlashtiradi. Tish pilakchasi milkka uzoq vaqt davomida ta'sir qilganda organizmda mikroblar to'planadi va autoimmun jarayon yuzaga keladi. Milkning yallig'lanish jarayonida streptokokklar va stafilokokklar, bakteritsidlar, fziobakteriyalar, spiroxetlar katta rol o'ynaydi.

17 – Amaliy mashg'ulot

Tish jag'-sistemi anomaliyasi va deformatsiyasi profilaktikasi

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1 Homila rivojlanishi davri 2. Bolani emizib boqish davri(6 oy bo'lguncha) 3. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davr (6-oylikdan 6 yoshgacha)
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii»	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

HOMILA RIVOJLANISHI DAVRI

Bu davrda onada va bo'lg'usi farzandda tish kasalliklarini profilaktika qilish maqsadida homilador ayollar o'rtasida (ayollar konsultatsiyalarida) sanitariya maorifi ishlarni o'tkaziladi. Bu haqda bo'lg'usi onaning mehnat, dam olish va ovqatlanish rejimiga rioya qilishi homila tish-jag' sistemasining to'g'ri shakllanishida muhim rol o'ynashini albatta tushuntirish zarur, chunki homiladorlikning 6—7 haftasidan boshlab sut tishlar kurtaklari hosil bo'la boshlaydi, shuning uchun to'g'ri rejim va ovqatlanish tabiati bo'lg'usi farzand yuz va chaynov apparatining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. SHuningdek, bu davrda tavsiya qilingan ovqat ratsionining ham sifatini, ham miqdorini aniqlab olish lozim. Xususan, homilador ayol meva va sabzavotlardan tashqari, oqsillarga boy mahsulotlar – sut, tuxum, baliq eb turishi kerak, chunki ular homila organ va to'qimalarining vujudga kelishi uchun zarur bo'lgan asosiy qurilish materiali hisoblanadi. Bo'lajak onaga homiladorlik davrida

ovqatlanish rejimiga rioya qilish katta ahamiyatga ega ekanini ginekolog tushuntirib beradi. Og'iz bo'shlig'ini sanatsiya qiluvchi (sog'lomlashtiruvchi) stomatologlarning vazifasi ginekologlar va homilador ayollar diqqatini ovqatlanish rejimi bilan homilaning tish-jag' sistemasi holati o'zaro bog'liq ekaniga qaratishdan iborat. SHu maqsadda ginekolog vrachlar konferensiyalarida va shuningdek, ayollar konsultatsiyalarida homilador ayollarga leksiya o'qiladi va ular bilan suhbatlar o'tkaziladi.

Tug'ruq paytida og'riqni sezdirmaslik psixoprofilaktikasi mashg'ulotlarini o'tkazish bilan birga ayollar konsultatsiyalarida maxsus leksiya o'qish, sanatsiya vaqtida har bir homilador ayol bilan alohida suhbatlar olib borish, mahsus sanitariya byulletenlari chiqarish yoki umumiy byulletenlarda maqolalar berish, homiladorlikning turli davrlarida ovqatning miqdori va sifati haqida tavsiyalar berilgan maxsus esdaliklar tarqatish, salomatlik burchaklari tashkil qilish maqsadga muvofiq propaganda hisoblanadi.

Homilador ayollar dispanserizatsiya qilish planiga muvofiq ayollar konsultatsiyasiga quyidagi muddatlarda qatnaydilar:

1. Homiladorlikning daslabki 20 haftasida – oyda bir marta.
2. Homila 20 haftalik bo'lgandan so'ng – oyda ikki marta.
3. Homila o'ttiz ikki haftalik bo'lgandan so'ng – oyda uch-to'rt marta.

Ana shu muddatlarda stomatolog vrach homilador ayollarning tishlarni to'g'ri tozalashlarini nazorat qilib boradi, ularga tishni tozalash qoidalarini o'rgatadi, tish toshlarini ko'chirib tashlaydi, tishlarga ftorli lak va reminerallashtiradigan eritma bilan ishlov beradi va hokazo.

BOLANI EMIZIB BOQISH DAVRI (6 OYLIK BULGUNCHA)

Bola hayotining birinchi yilida jag' ichida tishlar shakllanadi va ohaklana boshlaydi.

Ko'pgina noqulay omillar, chunonchi, sun'iy ovqatlantirish, ayniqsa kuz va qish oylarida ochiq havoda kam bo'lish tish-jag' sistemasi holatiga yomon ta'sir ko'rsatadi. Bir yoshgacha bo'lgan bolani qat'iy rejim asosida ovqatlantirish, meva va sabzavot, tvorog, tuxumni bolaga qachon bera boshlash kerakligi to'g'risidagi pediatr tavsiyalarini bajarish tish-jag' anomaliyalarining oldini olishda juda muhim ekanligini, noto'g'ri sun'iy ovqatlantirishga yo'l qo'ymaslik, zararli odatlarni bartaraf etishni propaganda qilish pediatrlar konferensiyalari va bolalar konsultatsiyalari zimmasiga yuklanadi.

Ovqatlanish masalalarini – oziq-ovqat mahsulotlari tarkibida oqsillar, uglevodlar, mineral tuzlar, vitaminlar, mikroelementlar qancha miqdorda bo'lishini, qand normasini, ovqatdagi barcha komponentlarning to'g'ri tarkibi qanday bo'lishi lozimligini yana ham aniqroq yoritish zarur. Bu davrda bolaning shirin choyga o'rganib qolmasligiga e'tibor berish kerak. Bu davrda bolaga haddan tashqari ko'p shirinlik berilsa, bu butun organizmida moddalar almashinuvining jumladan tish to'qimalarining buzilishiga olib keladi. Moddalar almashinuvining bunday buzilishi tish to'qimalarida karioz jarayonining erta paydo bo'lishiga imkon beradi.

Bolani ko'krak berib emizib boqayotgan davrda (tishlari chiqqunga qadar) onalar bilan pediatr vrachlar juda yaqin aloqada bo'ladilar. SHuning uchun stomatolog-pediatrlar va uchastka hamshiralarini tish kasalliklarining oldini olish chora-tadbirlari bilan tanishtirib borishlari lozim. Bunday chora-tadbirlarni yaxshisi pediatr vrachlar va hamshiralar konferensiyalarida, lektorlar gruppalarida, bolalar konsultatsiyalarida tushuntirib borishni planlashtirgan ma'qul. SHuningdek, bolalar uchun salomatlik xonasini tashkil qilish mumkin. Unda og'iz bo'shlig'i kasalliklari va tish-jag' sistemasi nuqsonlarining oldini olishga doir profilaktika moslamalari, preparatlar va apparatlar namoyish etiladi. Sanitariya maorifiga oid matbuot vositalaridan bolaning shu, yoshiga taalluqli tematik sanitariya byulletenlari, alohida maqolalar, maxsus esdaliklar chiqarish (masalan, bola ovqatining tarkibi to'g'risida tavsiyalar) shuningdek savol-javob doskasi yoki yashigi o'rnatib qo'yish mumkin.

MAKTABGACHA TARBIYA ESHIDAGI DAVR (6 OYLIK DAN 6 ESHGACHA)

Bu davrda sut tishlari va yuz skeleti shakllanishida davom etadi, shu bilan birga jag' ichida

doimiy tishlar ham shakllanib, ohaklanadi.

Bola shamollash va yuqumli kasalliklar bilan ogʻrib oʻtishi natijasida organizmi zaiflashib qoladi, bu esa yuz-jagʻ sistemasi holatiga taʼsir qiladi, kariesga qarshilik koʻrsatish qobiliyati susayadi. SHuning uchun bu davrda bola organizmini mustahkamlaydigan umuman tadbirlarni (chiniqtirish, jismoniy tarbiya bilan shugʻullantirish va boshqalar) sabr-toqat bilan propaganda qilish lozim.

Ovqatlanish masalasiga kelganda, organizmga uglevodlarning ayniqsa boʻtqa va xamir ovqatlar bilan birga koʻp tushishi zararli ekanini tushuntirish juda muhim. Bolaga ayniqsa meva-sabzavotlar berib turishni tavsiya qilish zarur. Ovqatlanish odatlari va anʼanalari juda barqaror boʻladi, ularni faqat propaganda taʼsirida sekin-asta oʻzgartirish mumkin.

Tish-jagʻ sistemasining yaxshi rivojlanishi uchun bolani qattiqroq ovqatlarga oʻrgatish muhim ekanini tushuntirish kerak. Qattiq taomni chaynash taʼsiri xuddi gimnastika mashqlarining muskullar rivojlanishiga koʻrsatadigan taʼsiriga oʻxshaydi.

Bolaning hamma sut tishlari chiqib boʻlgandan keyin unga tishni parvarish qilish qoidalarini oʻrgatib borish kerak. Tishlarning oʻz-oʻzidan tabiiy tozalanishi etarli boʻlmaydi.

SHuning uchun bolaga oldin ogʻiz chayish, keyin tish choʻtkasidan qanday foydalanish oʻrgatiladi

(oldin pastasiz va soʻngra pasta bilan). Bunday mashgʻulotlarni bolalar bilan qiziqarli formada oʻtkazish moʻmkin.

Ogʻiz boʻshligʻi gigienasi masalalariga faqat umumgigienik nuqtai nazardan baho berib qolmasdan, balki karies etiologiyasining zamonaviy izohiga ham diqqatni jalb qilish lozim, chunki, ogʻizni toza tutmaslik tish kariesining paydo boʻlishida muhim rol oʻynaydi. Bolani har yili ikki-uch marta stomatologga koʻrsatish zarurligini eslatib oʻtish kerak. Maʼlumki, bolaning tishlari 2 yasharligida ham emirilib ketishi, hatto tish-jagʻ anomaliyalari paydo boʻlishi mumkin. Bunda bolaga tishlarini davolatish zarurligini, bundan qoʻrqmaslik kerakligini tushuntirishga ahamiyat beriladi.

YUz nuqsonlarini profilaktika qilish maqsadida axolini zararli odatlar bilan Bolalar tish-

- tish pastasini choʻtkaning butun yuzasiga siqib chiqariladi:

- tishlar maʼlum sxema boʻyicha tozalanadi: jagʻning har bir tomoni 1,5 minut tozalanadi, bunda choʻtka har bir tomonda 100-150 marta harakat qildiriladi;

- har gal ovqatlangandan keyin ogʻiz chayiladi. Gigiena metodlarini ikki gruppaga – mexanik gruppaga va ximiyaviy tozalash gruppalariga ajratish mumkin.

Vrachning tish toshlarini olib tashlashi, shuningdek bemorning oʻzi tishlarini tozalashi mexanik tozalash hisoblanadi.

Tishlarni qanday qilib tozalash kerakligini vrach koʻrsatib beradi. Boʻnda vrach choʻtka va pastani tanlashdan tortib, tishlarni tozalab boʻlgandan keyin choʻtkani yuvib qoʻyishga qadar boʻlgan barcha murakkab harakatlarni, ularning qanday bajarilishini koʻrsatib beradi va ahamiyatini tushuntiradi.

Tish choʻtka toʻgʻri tanlansa, tish yuzalari, chuqurchalar va oralari shuningdek, olinmaydigan ortodontik apparatlar ligaturasi, mustahkamlangan joyi va turli detallari yaxshi tozalanadi. Tish choʻtka katta boʻlmasligi, oʻrtacha uchta tishnint. razmeriga (tishni yuvadigan qismining uzunligi 18—25 mm va eni 7—9 mm) toʻgʻri kelishi lozim. Tish choʻtkani tanlashda qilining qattiqligi hisobga olinadi. Qili juda qattiq va qattiqroq xillarini yoshlar tish karashi koʻp boʻlganda ishlatganlari maʼqul. Qattiqligi oʻrtacha va yumshoq choʻtkalar ogʻiz boʻshligʻini tozalash uchun ishlatiladi, chunki choʻtkaning qayishqoq qillari tish oraliqlariga oson kiradi. Ogʻiz boʻshligʻida xirurgik operatsiya qilingan boʻlsa, juda yumshoq tish choʻtka ishlatgan maʼqul.

Tish choʻtkadagi qil tutamlari siyrak va uch qatordan koʻp boʻlmasligi lozim. Choʻtkaning ortiqcha tutamlarini qaychi bilan qiyib, siyraklashtirish mumkin. Ishlatiladigan qismi sal egilgan tish choʻtkani tanlash kerak, yuzasiga choʻtka tegishi qiyin boʻlgan tishlarni tozalash uchun

qulay boʻladi. Tish choʻtkani har yili kamida uch marta almashtirib turgan maʼqul.

L. I. Evdokimov tish choʻtkani saqlashning birmuncha ratsional usulini tavsiya qilgan. Bunda tishlarni tozalab boʻlgandai keyin tish choʻtka sovunlab yuviladi, suvda chayiladi, suvini tushirish uchun sal silkitiladi, soʻngra yana qalnnroq qilib sovun surkab qoʻyiladi. SHundan keyin tish choʻtkai ishlatiladigan tomonini tepaga qilib, stakanga solib qoʻyiladi, har bir kishi oʻziga alohida stakan tutadi. Keyingi gal tishni tozalashdan oldin tish choʻtka yaxshilab goviladi. Safarga chiqqanda va yoʻlda ishlatish uchup tish choʻtka maxsus gʻilofga solib olinadi, uni har kuu sovunlab yuvish lozim boʻladi.

Ogʻiz boʻshligʻining gigienik holatini baholash uchun tish karashini boʻyash usulidan foydalaniladi. Buning uchui tarkibida yod boʻlgan eritma (kaliy yodid – 1,6, distillangan suv – 1,4, glitserin – 30,0) bilan paxta tamponni hoʻllab, tishlar yuzasiga surtiladi. Bu usul qoʻllangandan keyin ogʻiz suv bilan chayib tashlanadi va yumshoq karashning aniq boʻyalgan joylari bilinib turadi.

Tishlardagi yumshoq karashni yoʻqotish (tishlarni tozalash) paytida yuqorida aytib oʻtilgan eritma tishlarga ikki marta surtiladi (tishlarni tozalashdan oldin va tozalangandan keyin). Tishni tozalagandan keyin boʻyalgan joylar koʻrinrsa, yumshoq karash borligini bildiradi, bu esa eritmani yana surtish kerakligini koʻrsatadi.

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti tishlarni har gal ovqatlangandan keyin tozalashni tavsiya etadi (1961), bu tish tozalashning eng yaxshi metodi sanaladi.

YU. A. Fyodorov (1973). tishlarni quyidagi tartibda tozalashni tavsiya qiladi:

- pastki jagʻ oʻng tomonidagi molyar tishlarning vestibulyar yuzasi;
- pastki jagʻ chap tomonidagi molyar tishlarning vestibulyar yuzasi;
- qoziq va kurak tishlarning vestibulyar yuzasi;
- pastki jagʻ oʻng tomonidagi molyar tishlarning til tegib turadigan yuzasi;
- pastki jagʻ chap tomondagi molyar tishlarning til tegib turadigan yuzasi;
- qoziq va kurak tishlarning til tegib turadigan yuzasi tozalanadi.

SHuningdek yuqori jagʻdati tishlar ham xuddi shu tartibda tozalanadi.

Tishkavlagich, chaynov rezinalari, ipdan tishlarni mexanik tozalash sifatida foydalanish mumkin. Lekin bolalar bu usulni kamroq qoʻllashlari kerak.

Tishlarny ximiyaviy tozalash metodlari muntazam mukammallashtirib boriladi. Ularga tishlarni tozalashga imkon beruvchi medikamentlar va ximiyaviy agentlar (antibiotiklar, ayrim fermentlar) kiradi. Keyingi vaqtlarda chet davlatlarda xlorgeksedin muvaffaqiyatli qoʻllanayotgani toʻgʻrisida maʼlumotlar paydo boʻldi, bu preparat tishlarni tozalagandan keyin ishlatiladi, u tish karashi hosil boʻlishiga yoʻl qoʻymaydi.

Sanab oʻtilgan gigienik tavsiyalardan tashqari, koʻpincha maxsus gigienik rejim buyurish zarurati tugʻiladi. Bu rejim tishlarda koʻplab karash hosil boʻlganda va prikusni ortrdontik toʻgʻrilashda olib qoʻyiladigan protez tishlardan foydalanishda, operatsiya qilingandan keyingi davrda buyurilishi mumkin.

Ortodontik apparatlardan uzoq muddatgacha foydalanganda ayrim tishlarga bosim tushishi tufayli koʻpincha tish toʻqimalarining oziqlanishi, venoz qon aylanishi buziladi, tomirlar trombozi rivojlanadi, ortodontik apparatning oʻzi ovqat qoldiqlarini ushlab qoladi va karash hosil boʻlishiga imkon beradi. Bunday hollarda quyidagi muolajalar buyuriladi:

- har kuni tishlarni, xususan, tish oralarini paxta tampon bilan (tozalash ancha samarali boʻlishi uchun 3 protsentli vodorod peroksid eritmasidan foydalanish mumkin) obrabotka qilish;
- har gal ovqatlangandan keyin ogʻizni chayish;
- tish protezi va apparatlarni yaxshi, toza tutish;
- ogʻiz boʻshligʻini parvarish qilishda kerak boʻladigan dorivor oʻsimliklar eritmasi va antiseptiklar, toʻqimalarni regeneratsiya qilish (tiklash)ga imkon beradigan moddalar (SHostakov balzami, karatolin, chakanda moyi, moyli propolis eritmasi va boshqa dorivor oʻsimliklar) ogʻizga surtiladi.

Bemorga tushuntirilgach, shu eritmalardan birortasini shpritsda tish oraligʻiga yuborish mumkin.

Tish protezlari va apparatlaridan foydalanganda og‘iz bo‘shlig‘ini muntazam va yaxshilab parvarish qilish lozim. Protez va apparatlarni og‘izda taqib yurganda og‘iz bo‘shlig‘ini tozalash ancha qiyin bo‘ladi. Chunki apparat va protezlarda odatda ovqat qoldiqlari, epiteliylar, karash va har xil mikroorganizmlar yig‘iladi. Ko‘pincha xronik mikrotravmalar uchun qulay sharoit paydo bo‘ladi, parodontning ayrim uchastkalari yallig‘lanishi va natijada og‘iz bo‘shlig‘ining o‘z-o‘zidan tabiiy tozalanishi buzilishi mumkin. Protez va apparatlarni tozalash uchun alohida pastalar, tish poroshoklari va yuvadigan vositalar ishlatiladi. YU. A. Fyodorov protezlarni ehtiyot qilish uchun maxsus aralashmadan foydalanishni tavsiya qiladi. Bu aralashma tarkibida EDTA (trilon B), bura, timol, oq qurum, natriy tetraborat va xushbo‘y modda mavjud. Og‘iz bo‘shlig‘idagi mikroorganizmlarni kamaytirish uchun apparat va protezlarni mexanik tozalashdan tashqari, ular vaqti-vaqtida sterillab turiladi, chunki mexanik usulda apparat va protezlarning ko‘pgina elementlari ko‘ngildagiday tozalanmaydi.

Olib qo‘yiladigan protez va apparatlar poliklinikada vrachga kirishdan oldin 2 protsentli xloramin, 1:1000 dagi diotsid, yoki 2-5 protsentli kaliy permanganat eritmalarida sterillanadi. Sterillashdan oldin apparatdagi protezlar suvda yuviladi, cho‘tkada tozalanadi va yuqoridagi eritmalaridan birortasiga 8-10 minut solib qo‘yiladida, keyin vodoprovod suvida yaxshilab yuviladi.

Operatsiyadan keyingi davrda og‘iz bo‘shlig‘ini ehtiyot bo‘lib, avaylab muntazam ravishda gigienik rejimga amal qilinadi. Og‘iz bo‘shlig‘ida qilingan har qanday operatsiyadan keyingi dastlabki 2-3 kun ichida tishlarni tozalash tavsiya etilmaydi. Bunday bemorlar og‘izlarini dorivor o‘simliklar eritmasi, namakob (1 stakan suvga 1 choy qoshiq) yoki ichimlik soda eritmasi (1 stakan suvga yarim choy qoshiq) bilan chayishlari mumkin. Oradan 3-4 kun o‘tgach tishlarni yallig‘lanishga qarshi («Lesnaya», «Izumrud» va boshqa) pastadan foydalangan holda. Juda yumshoq cho‘tka bilan tozalashga ruxsat etiladi.

Bunda bolalarga gigienik ta‘lim-tarbiya berishda, stomatologik gigiena vositalari va metodlarini tanlashda individual yondashishni, bolaning yoshi va turmush sharoitini, og‘iz bo‘shlig‘ining anatomik-fiziologik xususiyatlarini va og‘iz bo‘shlig‘ini og‘izdagi so‘lak tarkibi hamda xossalarni, tish emalining qattqlik darajasini, parodont holatini va boshqalarni hisobga olish asosiy prinsip hisoblanishini unutmaslik kerak.

Og‘iz bo‘shlig‘i gigienasining oxirgi bosqichida tishlar ftor saqlovchi lak va «Remodent» bilan profilaktik obrabotka qilinadi.

Yuqorida aytib o‘tilgan ma‘lumotlar og‘iz bo‘shlig‘i gigienasi ahamiyatini vrach otanalarga va bolalarga tushuntirishi zarurligini taqozo etadi.

Bemorga gigiena qoidalariga puxta rioya qilmasdan, vrachning barcha ko‘rsatmalarini bajarmasdan turib tishlarni va og‘iz bo‘shlig‘i organlari holatini yaxshi saqlay olishi mumkin emasligini tushuntirish zarur. Og‘iz bo‘shlig‘i gigienik jihatdan yaxshi bo‘lishi uchun doimo vrach nazoratida bo‘lish kerak. Bu indekslar va Lyugol eritmasi bilan tish karashlari maxsus bo‘yash yordamida amalga oshiriladi. Bemor o‘zini-o‘zi tekshirish maqsadida Lyugol eritmasini qo‘llashi mumkin.

Maktab yoshidagi bolalar o‘rtasida sanitariya maorifi ishlarining yuqorida aytib o‘tilgan barcha formalarini poliklinikalarda, maktablarda, gigiena kabinetlarida o‘tkazish tavsiya etiladi.

Bu davrda maktablarda «Ovqatlanish va karies», «Tishlar kariesi va tishlash anomaliyalari» «Tishlar kariesi va boshqa stomatologik kasalliklar profilaktikasi (kollektiv profilaktika)ning umumiy prinsiplari» degan temalarda leksiya va suhbatlar o‘tkaziladi.

Stomatologik kasalliklarni muvaffaqiyatli profilaktika qilish uchun, sanitariya madaniyati uchun butun jamoatchilik jon kuydirmog‘i lozim. Maktablarda sanitariya bilimlarini sog‘liqni saqlash organlari bilan birgalikda maorif organlari ham propaganda qilishlari zarur. («O‘rta umumta‘lim maktablari ustavi»ning 58-punktiga asosan).

Maktablarda salomatlikni muhofaza qilish darslarini tashkil qilish zarur. Profilaktik chora-tadbirlar bolaning yoshiga ko‘ra qat‘iy izchillikda olib borilsa, tish-jag‘ sistemasi

kasalliklari, xususan bolalar va kattalarda karies kamroq uchraydi, buni hisobga olish kerak. SHuning uchun bolalar tish-jagʻ sistemasi kasalliklari profilaktikasiga doir sanitariya maorifi ishlari aniq va keng planda bajarilishi lozim..

18 – Amaliy mashgʻulot

Kariesning antinatal va postnatal davri profilaktikasi

1.1. Taʼlim berish texnologiyasining modeli.

Mashgʻulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashgʻulot shakli	Kirish-axborotli mashgʻulot
Mashgʻulot rejasi:	1 Homila rivojlanishi davri 2. Bolani emizib boqish davri(6 oy boʻlguncha) 3. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davr (6-oylikdan 6 yoshgacha)
Oʻquv mashgʻulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qoʻllaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy toʻgʻrisida tushuncha berish
Taʼlim berish usullari	Koʻrgazmali maʼruza, suhbat
Taʼlim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Taʼlim berish vositalari	Oʻquv qoʻllanma, darslik, maʼruza matni, proektor, kompyuter
Taʼlim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya

Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob
------------------------	-----------------------------

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabanning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Og'iz bo'shlig'ida va uning atrofida anatomik jihatdan mustaqil a'zo bo'lib hisoblanadigan ekzokrin so'lak bezlari joylashgan bo'lib, ular og'iz bo'shlig'iga so'lak suyuqligini ishlab chiqaradi. Bu bezlardan eng yiriklari: quloq oldi bezlari, jag' osti bezlari, til osti bezi hisoblanadi. Bundan tashqari son-sanoksiz mayda bezchalar og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining barcha sohalarida sochilgan holda joyashgandir.

Mazkur bezlar ishlab chiqqan suyuqlik sekreti-so'lak deb ataladi. So'lak og'iz bo'shlig'iga ajralib chiqqandan so'ng unda mavjud bo'lgan erkin chiqindilar bilan aralashib, aralashgan so'lak yoki og'iz bo'shlig'i suyuqligi» nomini oladi.

Yuqorida ko'rsatilgan tartibda hosil bo'lgan aralashgan so'lak og'iz bo'shlig'i a'zolari: tishlar va og'iz shilliq pardasining fiziologik mekyordagi; faoliyatini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibida so'lak bezlari sekretidan. tashqari epetiliy hujayralari, leykostitlar, mikroorganizmlar, ovqat qoldiqlari mavjud bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibi va xususiyatlari ko'pchilik hollarda so'lak bezlarining to'la qonli faoliyatini organizmning umumiy axvoli so'lak ajralish tezligi, ovqat qoldiqlarining tarkibi va og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatariga bog'liqdir.

Odatda bir kecha kunduz mobaynida 500 ml ga yaqin so'lak ajraladi. Bundan taxminan 200 ml ri ovqatlanish paytida, qolgan qismi esa nisbiy tinchlik vaqtida ajralib chiqadi. Yosh o'tishi bilan so'lak ajrayshi susayadi, bu esa og'iz bo'shlig'ida joylashgan to'qimalarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Misol tarikasida, quyidagi holatlarni keltirish mumkin: og'iz ko'rishi, ovqat yutinishning qiyinlashuvi, so'lak kuyilishi gaplashishga kiynalish va tish qattiq to'qimalari xastaliklarining, ayniqsa karies kovaklari ko'payib ketishi va x. k.

Bugungi kun ilmiy ma'lumotlariga asosan og'iz bo'shlig'ida so'lak yumshoq to'qimalar va tishlar yuzasini 0.1 mm qalinlikda. ko'mib turarkan. Ma'lumki so'lak og'iz bo'shlig'ida mavjud bo'lgan vaqtda undan ajralib chiqqan moddalar shilliq parda va tish to'qimalariga cho'kadi, shu bilan bir vaqtda ular sathidagi keraksiz mahsulotlar so'lakda erib yuvilib ketadi. Shu nuqtai nazardan ko'rsatilgan qalinlikdagi so'lakningtish yumshoq karashlari ustidan so'zib, o'tish tezligi uning tarkibiy qismlarining karashlar bilan bo'ladigan modsta almashinuvi jarayoni jadalligini belgilaydi. Bu tezlik og'iz bo'shlig'ining barcha joylarida har xil bo'lishi tishlarning karies bilan kasalanishi ham har xil bo'lishini ta'minlaydi.

So'lak o'z tarkibida 0.58% quruq modsta saqlaydi va bu anorganik alohida organik moddalardan iboratdir. Anorganik modstalardan eng asosiysi mineral komponentlar bo'lib, (kalsiy, fosfotlar, fluor va boshqa mikroelementlar); ular yordamida so'lak va emal to'qimasidagi dinamik barqarorlikdagi muloqot saklanib turadi.

Tishlar chiqib bo'lganidan so'ng og'iz suyuqligi emal to'qimasining "etilishini" va uning kimyoviy tarkibini o'zgarishini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda so'lak tish emali sathida pellikula x.hosil bo'lishida ishtirok etadi. Pellikulalar uz navbatida oz bo'lsa ham kislotalarning emalga ta'sir etishida to'sik bo'ladi. Yillar davomida so'lak tarkibidagi mineral tuzlarga to'yingan emal to'qimasi yosh o'tishi bilan karies kasalligiga nisbatan turgun bo'lib koladi.

Fiziologik sharoitlarda tish to'qimalari va uning atrofini o'rab turuvchi muhit o'rtasida barkforlik mavjud bo'ladi. Odatda aralash so'lak kalsiy fosfat birikmasiga juda to'yingan bo'lib, ular bilan emal to'qimasining to'yinishiga, yaxshi sharoit tugdirib beradi. OG'IZ bo'shlig'idagi so'lakning ba'zi bir sabablarga ko'ra Ph ko'rsatkichi pasayib ketishi va kislotalik muhitni kuchayishi natijasida, ayniqsa uglevodli ovqatlar iste'mol qilinganda so'lak kalsiy elementiga to'yinmay koladi (konsentrasiyasi pasayadi). Bunday muhit tish emali tarkibidan kalsiy modstasini so'lakka yuvilib chiqishiga olib keladi,

Kislotali muhit-iloji boricha so'lakning bufer sistemasi(bikarbonat, fosfat va oqsillar ishtrokida) yordamida fiziologik holatarda neytrallanib himoyalanaadi. Milk usti toshlarining kimyoviy tarkibini 70-90% anorganik, 10-30% ini organik modstalar tashkil qiladi. Anorganik qismining asosini-kalsiy fosfat{75.9%2 kalsiy karbonat {3.1%kva magniy karbonatlar hosil qiladi. Anorganik elementlar uz miqdori bo'yicha quyidagicha taksimlangan: kalsiy -39%, fosfor-19%, magniy-0.8%. Bulardan tashqari tish toshlari o'z tarkbida natriy, rux, stronstiy, brom, mis, volfram, alyuminiy, oltin kabi mikroelemetlar saqlaydi.

Tish toshlarining organik tarkibi protein-polisaharid kompleksi, qovjirab tushgan epiteliy, leykostitlar va mikroorganizmlardan iborat.

Bolalarda kuchli asab-hayajon holati ko'pincha og'riqsizlantiruvchi vositaning ta'sir kuchidan qat'iy nazar mo'ljallangan maqsadni va ruhiy barqarorlikni ta'minlashga anchagina xalakit beradi. Bo'nga sabab shuki, bolada shifokor xonasida paydo bo'lgan qo'rquv xissi natijasida bosh miya po'stloq qavatida joylashgan (jumladan emostiya) markazlar kuchli ko'zg'aladi. Bu qo'zg'alishlar natijasida og'riqsizlantirish vositalarining ta'siri ikkinchi darajali bo'lib usladi. Shularni nazarda tutgan holda, har qanday muolaja (ayniqsa og'riq bilan kechadigan) oldidan bolalarning ruhiy barqarorligiga erishish juda muhim ahamiyatga egadir.

Kuchli asab qo'zg'alishi holatiga qarab, ayniqsa maktab yoki borcha yoshidagi bolalarni uch xil guruhga ajratish mumkin.

I guruh - bunday bolalarda asab qo'zg'alishi jarayoni kuchli namoyon bo'ladi. Ular uta faol (aktiv), agressiv va janjalkashliklari bilan ajralib turishadi. Tormozlanish jarayoni ularda kuchsiz namoyon bo'ladi.

II guruh - bunday bolalarda tormozlayaish jarayoni kuchlirok bo'lib, ular bushang, kurkoklik xissiyotiga berklgan, bolalarga kamrok kushiladigan bo'ladi. Bunday bolalar ko'proq urtoklaridan ozor chekishadi.

III guruh - ular ruxan mukimsizligi, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining muvofiqlashmaganligi bilan ajralib turishadi. Ularda qo'rqish xissiyoti sezilib turadi, xorrmnlik tezda namoyon bo'lib, fikrni bir nuqtaga jamlay olish kobilnyati sust bo'ladi.

Shifoxonada bolalarning o'zini tuta bilish kobiliyatiga qarab, ularda sodir bo'ladigan yengil, kuchli va uta kuchli namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini ko'zgatish mumkin.

Yengil qo'rqish xissiyotini namoyon qiluvchi bolalar, odatda turli baxonalar («tishim endi og'rimayapti», «yaxshisi ertaga kelaman», «xozir o'zimni yomon xis qilayapman») bilan davolanishdan bosh tortmokchi bo'lishadi. Ular atrofga qo'rquv va shubxa bilan karashadi. Shifokordan uning har blr xatti-harakatini tushuntirib berishni so'rashadi.

Kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalar davolanishdan qat'iy bosh tortishadi, davolanish o'rindig'iga o'tirishmaydi, yigloqi bo'lishadi. Ba'zan ular agressiv holatlarni namoyon qilishadi. Bunday hollarda ular shifokorga tashlanib uni itarishadi, teskari o'tirib olishadi, unga hamla qilishadi (ba'zan tishlab olishlari ham mumkin). Bu xatti-harakatlar oqibatida ularning yurak urishi, nafas olishi tezlashadi, ko'z korachig'i torayadi, kuchli ter quyiladi.

O'ta kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalarni shifokor xonasiga olib kirishning o'zi ancha mushkullik tug'diradi. Ular ota-onalariga yopishib olishadi, bakirishadi, yiglashadi. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatida, ularda qattiq yo'talish, qusish, ixtiyorsiz siydik chiqarish xollarini ko'rish mumkin. Bunday bolalarni o'rindiqqa o'tkazish juda mushkul ishdur.

Shuning uchun shifokor bolalarni davolash paytida ularning emostional ruhiy holatini aniqlashi, davolash va og'riqsizlantirishdan oldin ularning ruhiy barqarorligini baholashi lozimdir. Bolalarda juda kuchsiz namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini aniqlashning o'zi ularda og'riqsizlantirish muolajalarini ruhiy holatni barqarorlashtiruvchi muolajalar bilan birgalikda olib brrishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida og'riqsizlantirishning mahalliy usulini kuchaytirishning bir yo'nalishdir. Shu bilan bir qator-da shifokor-pediatriklarning bolalar bilan til topishi bilishi, ular bilan o'z bolasidek mehribonlik bilan muloqotda bo'lishi, shirin gapirib, o'ziga rom qila bilishi ham bolalardagi qo'rquv xissiyotlarini pasaytiradi va o'zlariga bo'lgan

ishonchni kuchaytiradi. Bu esa o'z navbatida amalda qo'llanishi zarur bo'lgan muolajalarning ijobiy ta'sirini oshirishda yordam beradi.

Yuqorida bayon qilingan og'riqsizlantirish usullaridan foydalanish mobaynida ularning ta'sir kuchini yanada oshirish va bolalarning (ayniqsa, kuchli qo'rquv xissiyotiga eta bo'lgan) ruhiy holatini barqarorlashtirish maqsadida bugungi kunda qator tadbirlar ishlab chiqilgan. Bo'lar og'riqsizlantirishdan oldin o'tkaziladigan dori darmonli muolajalar - premedikastiyadir. Ya'ni bolalarni bevosita amalga oshirilishi lozim bo'lgan davolash tadbirlariga tayyorlashdir. Bu maqsadda qator dorivor preparatlaridan foydalanish mumkin.

Bu moddalar asosan bolalarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning ruhiy holatini barqarorlashtiradi. Shundan so'ng bolalar shifokorning davolovchi va og'riqsizlantiruvchi muolajalariga nisbatan bir muncha befarq bo'lib qolishadi.

Yuqorida zikr etilgan maqsadlar uchun markaziy asab sistemasini tinchlantiruvchi vositalardan foydalaniladi. Bo'lar trankvilizatorlar va yoki dorilaridir.

Tinchlantiruvchi preparatlardan amizil, elenium, oqsilidin, seduksen, trioksazin, geksorbarbital va boshqalar bolalarning yoshiga qarab buyuriladi (3 yashar bolaga kattalarga mo'ljallangan miqdorning 1/3 kis-mn, 7 yasharga 1/2 qismi, 10-12 yashar bolalarga esa 2/3 qismi). Bularni muolajadan 30-40 minut oldin bir marotaba berish mumkin yoki bo'lmasa 5-7 kun mobaynida kuniga bir marta ichirib, bolalarni shu yusinda tayyorlash ham qulaydir.

Tinchlantiruvchi vositalardan aralashma tayyorlab foydalanish ham yaxshi natijalar beradi. Markaziy stomatologiya ilmiy-tekshirish instituti (TSNIIS) xolimlari bu maqsadda quyidagilarni taklif qilishadi:

- 1) oqsilidin-analgin-amizil aralashmasi;
- 2) meprobamat-amizil-amidopirin-diprazin;
- 3) meprobamat-fenobarbital-aminazin-astetilsalistil kislotasi-tavegil;
- 4) diazepam-nitrozepam-mefenamin kislotasi-tavegil va boshqalar.

Ba'zi bir hollarda yuqorida ko'rsatilgan qator tadbirlarga qaramasdan ayrim bolalarda mo'ljallangan natijag'a erishilmaslik xollari ham uchrab turadi. Bolalarga tinchlantiruvchi vositalar va og'riqsizlantiruvchi muolajalar ham ayrim hollarda ta'sir ko'rsata olmaydi. Bunday bolalarda qo'rquv xissiyoti uta kuchli rivojlangan yoki bo'lmasa, dorivor vositalariga nisbatan tana seztirligi yuqori bo'lishi mumkin. Bo'larni shifokor, albatta hisobga olmogi zarur. Oz miqdorda uchrashi mumkin bo'lgan bunday hollarda davolash tadbirlari bolalarda umumiy og'riqsizlantirish (narkoz) yo'li bilan amalga oshirilmog'i lozimdir.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tinchlantiruvchi preparatlar.
2. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatlari
3. Ruhiy xolatni barqarorlashtiruvchi muolajalar.

1 – Klinik mashg'ulot

Mavzu: Bolalarda sut tishlarning rivojlanishi, chiqishi, ildizlarining shakllanish va so'rilish muddatlari. Bolalarda doimiy tishlarning chiqishi, ildizlarining shakllanish muddatlari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Sut tishlarining surilish muddatlari.

	2.Doimiy tish ildizlarining chiqish muddatlari. 3.Sut va doimiy tish ildizlarining shakllanishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarni tishlarning chiqishi, ildizlarining shakllanishi va sut tishlar ildizlarining so'rilishi muddatlari bilan tanishtirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruzasi uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zbolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha

		qiladi va savol beradi.
1. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Akvarium" usulini o'tqazish uchun ssenariy

Talabalarni teng 2 ta guruhga bo'linadi va ikki xildagi mavzu bo'yicha muammo beriladi. Muammoni echish uchun 10 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi

Mavzu matni:

SUT TISHLARINING RIVOJLANISHI

Sut tishlarining rivojlanishi (doimiy tishlardan farqli o'laroq) to'rt davrni o'z ichiga oladi:

1. Tish kurtaklarining hosil bo'lishi va ularning jag' suyagi alveolasi ichidagi shakllanish davri.

2. Yorib chiqqan tishlar ildizining shakllanish davri.

3. Sut tishlarining to'liq shakllangan davri.

4. Sut tishlari ildizining so'rilish davri.

Doimiy tishlar uchun to'rtinchi davr xos emas.

Sut tishlari homila hayotining 5-6 xaftasidan boshlab rivojlana boshlaydi. Bunda og'iz tirqishning yuqori va pastki yuzalarida epiteliy qalinlashib, mezenxima qavatga botib kiradi. Hosil bo'lgan epitelial tasmachalar (yuqori va pastki) yoy shaklida bo'lib, bo'lajak al'veolyar o'sik, sohasida joylashadi va tishlarning dastlabki kurtaklarining hosil bo'lishiga sabab bo'ladi.

Epitelial tish tasmachalari hujayralari guruhlarga bo'linib, har bir bo'lajak jag' sohasida 10 to dan epitelial emal a'zolarini (tish kurtaklarining dastlabki holati) hosil qiladi. har bir emal a'zosining rivojlanish jarayonida tashqi va ichki qavat hujayralari hosil bo'ladi. Hosil bo'lgan tashqi qavat hujayralari kubsimon, ichki qavat hujayralari esa stilindr shakliga ega bo'lib, ular ameloblastlar deb yuritiladi. Tashqi va ichki qavat hujayralari yoysimon bo'lib, uchlari bir-biri bilan tutashadi. Natijada emal a'zosi vujudga keladi. hosil bo'lgan ichki va tashqi ujayralar qavati orasida juda noziq tursimon to'qima - emal a'zosining pulpasi, yulduzsimon hujayralar tuplami shakllanadi. (1-rasm).

Emalning shakllangan emal a'zosining ko'ksiga (kadax bo'shlig'iga) qarama-qarshi tomondan mezenxima to'qimasi o'sib kirib, tish so'rgichini hosil qiladi. Keyinchalik mezenxima to'qimasi shakllanib, tish ko'rtagi atrofini o'rab oladi va umumiy tish qopchigi - follikulani shakllantiradi. hosil bo'lgan tish follikulasi o'z ichiga emal a'zosini va tish so'rgichini oladi.

Rivojlanishning keyingi davrlarida emal a'zosining ichki stilindsimon hujayralar qavatidan (ameloblastlar) - emal, tish so'rgichining chetida joylashgan hujayralardan (odontoblastlar) - dentin, markaziy qavat hujayralaridan - tish pulpasi shakllanadi.

Epitelial tish tasmasi va kurtaklari homila rivojlanishi davrida oldin pastki, keyin yuqori jag' sohasida paydo bo'ladi. Oldingi tishlar ko'rtagi pastki jag' sohasida 7-xaftaning, yuqori jag' sohasida esa 8-xaftaning oxirida hosil bo'ladi.

Tish kurtaklari jag'lar sohasida alohida shakllanib bo'lgandan so'ng, ularni birlashtirib turgan tasmachalar so'rila boshlaydi. Bolaning tug'ilishi paytida ular xali to'liq so'rilishga ulgurmaydi. Ba'zan istisno tariqasida tasmachalar ma'lum bir qismining so'rilmay qolishi epiteliy marvaridchalari holida qayd qilinadi.

Sut tishlarining mineral tuzlarga to'yinish jarayoni asosan homila davriga to'g'ri keladi. Dastlab tish so'rgichining cho'qqi qismida dentin qatlami vujudga keladi. Keyin esa emal hosil bo'lish jarayoni kuzatiladi. Homilaning 17-20-xaftalarida boshlangan tish qattiq to'qimalarining

hosil bo'lish jarayoni oldingi kurak tishlarda 14-18 oylarda tugallansa, chaynov tishlarda 18-30 oylarda, qoziq tishlarda esa 22-36 oylargacha davom etadi.

Sut tishlar ildizining to'liq shakllanishi oldingi kurak tishlarda bola tugilgandan keyin 2 yoshgacha, chaynov tishlarida 4-4,5 yoshgacha davom etadi.

Bola tug'ilgandan keyin 6 oy o'tgach, birinchi sut tishlari milkni yorib chiqa boshlaydi. Sut tishlarining yorib chiqish muddati, ildizlarining shakllanish va so'rilish muddatlari 1-jadvalda keltirilgan.

1 jadval.

Sut tishlarining chiqish, shakllanish va so'rilish muddatlari.

Tishlar	Chiqish muddati, oyi	Ildiz shakllanishining tugash yili	Ildiz so'rilishining boshlanish yili
I	6-8 oy	2 yoshda	5 yoshdan
II	8-12 oy	2 yoshda	6 yoshdan
IV	12-16 oy	4 yoshda	7 yoshdan
III	16-20 oy	5 yoshda	8 yoshdan
V	20-30 oy	4 yoshda	7 yoshdan

Shunday qilib, 2,5-3 yashar bolaning og'iz bo'shlig'ida sut tishlar qatori to'liq shakllanadi va ular quyidagi klinik tish formulasi yordamida ifodalanadi:

V	IV	III	II	I	I	II	III	IV	V
V	IV	III	II	I	I	II	III	IV	V

Bundan ko'rinib turibdiki, sut tishlari klinik formulada doimiy tishlardan farqli o'laroq, arab raqamlari bilan emas, balki rim raqamlarida o'z ifodasini topgan.

Sut tishlari yorib chiqishi bilan ularning suyak alveolasi ichidagi rivojlanish davri tugaydi va ikkinchi - ildiz shakllanish davri boshlanadi. Tish ildizi asosan bola turilganidan keyin shakllana boshlaydi. Bu jarayon tishlar chiqish paytidan boshlanib, bir necha yil davom etadi.

Uchinchi davr - bu to'liq shakllangan sut tishlarining faoliyat davri bo'lib, o'rtacha 2 yil davom etadi. Bu davr so'nggida tish ildizining so'rilish davri, ya'ni to'rtinchi davr boshlanadi. U o'z navbatida o'rtacha 3-5 tyil, sut tishi tushib ketguncha davom etadi.

SUT TISHLARINING ANATOMIYASI VA FIZIOLOGIYASI

Sut tishlarining umumiy tuzilish doimiy tishlar tuzilishga o'xshasada, ba'zi bir xususiy belgilari bilan ulardan farq qiladi. Sut tishlari doimiy tishlardagidek toj, bo'yin va ildiz qismlaridan iborat. Sut tishlari o'z o'lchamlari bilan doimiy tishlardan bir qadar kichikdir. Ayniqsa, ularning toj qismida bu farq yaqqol namoyon bo'ladi. Sut tishlarining ildizlari nisbatan o'zunrok bo'ladi. Doimiy tishlarga nisbatan sut tishlarining toj qismi pastroq va eniga kengroq bo'ladi. Ma'lumotlarga qaraganda, doimiy tishlarda toj qismi o'lchamining umumiy tish o'lchamiga nisbati 1:1,33 ni hosil qilsa, sut tishlarida bu ko'rsatkich 1:1,66 ga tengdir. Doimiy tishlarda toj qismining kengligi, tish umumiy o'lchamining 1:3,2 qismini, sut tishlarida bu nisbat 1:2 ni tashkil qiladi.

Sut tishlari doimiy tishlardan o'ziga xos oqish-ko'kimtir rangi bilan farq qiladi. Sut tishlarining o'ziga xos belgilaridan biri - toj qismining ildizga tish sohasidagi emalning qalinlashib, bolishsimon shaklni olishidir. Bu ayniqsa chaynov tishlarida yaqqol namoyon bo'ladi.

Sut tishlarining bo'shlig'i doimiy tishlarnikidan kengroq bo'ladi. Tish pulpasining shoxlari o'tkirlashib, tishning kesuvchi eki chaynov yuzasiga keskin yaqinlashadi.

Sut tishlarining ildizlari ancha kerilgan bo'lib, bu ko'p ildizli tishlarda ayniqsa yaqqol seziladi. Sababi, ular o'zlarining orasida doimiy tish kurtaklarini saqlaydi. Tish ildizi cho'qqisiga yaqin joyda hosil bo'lgan qo'shimcha ildiz kanalchalari doimiy tishnikidan son jihatidan ozroq bo'ladi. 2,5-3 yoshda shakllanib chiqqan sut tishlari bir-biriga zich yopishib turadi. 4 yoshdan boshlab tishlar orasida tirqish hosil bula boshlaydi. Bunday holat fiziologik diastema deb ataladi. 6 yoshdan boshlab tishlar orasidagi masofa sezilarli darajada kengaya boshlaydi. Fiziologik diastema - tirqishning hosil bo'lishi jag' suyaklarining o'sishi va doimiy tish kurtaklarining kattalashuvi bilan bog'liqdir. Sababi, keyinchalik sut tishlarining urnini doimiy tishlar egallashidir. Fiziologik diastema - tishlar orasidagi masofaning kengayishi ko'p hollarda yuqori jag'da yaqqol ko'rinadi. Agar 6 yoshlik bolada fiziologik diastema kuzatilmasa, bu xol jag' suyaklarining me'erdagi o'sishi bo'zilganligidan darak beradi va o'sib chiqishi zarur bo'lgan doimiy tishlar uchuy joy tankisligini bildiradi. Buni nazarda tutgan holda ortodontik tadbirlar qo'llab, diastema hosil qilinadi. Jag' suyaklari o'sishida faol chaynov jarayoni yaxshi yordam berishini shifokorlar bilishlari zarur.

Yuqorida zikr etilgan o'zgarishlardan tashlari sut tishlarida doimiy tishlardagidek yemirilish jarayoni qayd etiladi. Bu xol fiziologik jarayon bo'lib, 3 yoshdan boshlab kuzatiladi. Sut tishlarining chaynov faoliyati davomida yemirilishi bolalarda chaynov a'zolarining turli shakllanib rivojlanishini ta'minlaydi. To'liq chiqib shakllangan tishlar ovqat mahsulotlarini kesish, o'zib olish, chaynab maydalash, aralashtirish kabi jarayonlardan tashqari, so'zlashish, yutinish, tovush o'zgartirish kabi vazifalarni bajaradi.

Vaziyatli masalalar:

1. 4 yoshli bolaning tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
2. Bola 14 yosh. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
3. Bola 6 yoshda. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
4. 12 yoshli kizcha. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
5. 13 yoshli bola. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.
6. Bola 7 yoshda. Tish formulasini yozing. Tishlarning chiqishi, ildizlarining, so'rilishi muddatini yozing.

2 – Klinik mashg'ulot

Mavzu: Og'iz bo'shlig'i gigienasi indeksi ko'rsatkichlari. JSST kriteriylari. Parodont kasalliklari indekslari (ko'rsatkichlari). JSST kriteriylari (RMA, KPI).

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	Gingivit ko'rsatkichi (PMA)ni aniqlashni o'rgatish

O'quv mashg'ulotning maqsadi	Gingivit ko'rsatkichi (PMA)ni aniqlashni, uning formulasi bilan ishlashni talabalarga o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.

3. Yakuniy bosqich (10daqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar
------------------------------	--	---

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Olmalar" usulini o'tqazish uchun senariy

Talabalarni teng guruhlariga bo'linadi va turli xildagi mavzu bo'yicha guruh a'zolari daraxtdan savollar oladi va savol bo'yicha to'liq har bir a'zo muammoni yechib to'ldirib boradi. Muammoni echish uchun 5 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi. Javobni to'ldirish uchun boshqa guruh a'zolariga imkoniyat mavjud.

Mavzu matni:

Gingivit ko'rsatkichi (PMA)

Stomatologiya amaliyotida milk shilliq pardasining yallig'lanish darajasini baholash va bu yallig'lanishning dinamik o'zgarishini kuzatib, solishtirib borish maqsadida popillyar-marginal-alveolyar ko'rsatkich (PMA) keng ishlatiladi. Mazkur ko'rsatkichning har xil modifikatsiyada aniqlash yo'llari mavjudligiga qaramay PaPMA (1960) tomonidan tavsiya qilingan oddiy, oson bajariladigan usul qulay hisoblanadi.

Milkning yallig'lanish darajasini mazkur usulda aniqlash uchun milk shilliq pardasi Shiller-Pisarevlar taklif qilgan tarkibida yod va kaliy yodid saqlovchi eritma bilan bo'yaladi. Bu usul milk shilliq pardasi hujayralari tarkibidagi glikogen (kraxmal) moddasining yod moddasi bilan birikish reaksiyasiga asoslangan. Yallig'lanish jarayonida milk shilliq pardasida glikogen moddasi oshadi.

Yod-glikogen reaksiyasi natijasida yallig'langan shilliq parda sohasi ko'ngir jigarrang tus oladi.

PMA ko'rsatkichini baholash quyidagi kodlar mezon bilan baholanadi (ballarda):

O-yallig'lanish yo'q

1 -yallig'lanish faqat milk so'rg'ichida (P)

2-marginal milk yallig'lanishi mavjud (M)

3-alveolyar milk yallig'lanishi mavjud (A)

PMA ko'rsatkichi quyidagi formula asosida hisoblanadi:

Ballar yig'indisi

$$PMA = \frac{\text{Ballar yig'indisi}}{3 \times \text{tishlar soni}} \times 100\%$$

3 x tishlar soni

Bunda tishlar soni tishlar qatori mavjud bo'lgan hollarda yoshga nisbatan quyidagicha bo'ladi:

6 - 11 yosh - 24 tish

12 - 14 yosh - 28 tish

15 va yuqori - 30 tish

Mabodo tishlar qatorida ma'lum tishlar bo'lmasa unda ballar yig'indisi og'izda bor tishlar soniga bo'linadi.

Odatda sog'lom kishilarda PMA ko'rsatkichi 0 ga tengdir. Tekshirish natijasida olingan ko'rsatkich raqami qancha katta bo'lsa, milk yallig'lanishi shuncha jadal suratda kechadi.

PMA ko'rsatkichini baholash mezon:

PMA ko'rsatkichi umuman olganda og'iz bo'shlig'ida milk shilliq pardasining necha foizi yallig'langanligini ifodalaydi:

30% va undan kam - gingivitning Yengil darajasi

31 -60% - o'rtacha og'irlikdagi darajasi

61% va yuqori - gingivitning og'ir darajasi

Mavzu savollari:

1. Gingivit ko'rsatkichini (PMA) aniqlash va olingan ma'lumotlarni tahlil qilish.
2. Parodontal indeks (PI)ni aniqlash va ma'lumotlarni tahlil qilish.
3. Parodont kasalliklari ob'ektiv ma'lumotlari.

3 – Klinik mashg'ulot

Mavzu: Og'iz bo'shlig'ida himoya-bar'er kompleksi tizimi. So'lak tarkibi, xarakteristikasi va ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Og'iz bo'shlig'i suyukligi-so'lak. 2. So'lak tarkibi, tavsifi, ahamiyati 3.Qanday so'lak bezlarini bilasiz,ularning anatomik tuzilishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga og'iz bo'shlig'i suyukligi-so'lak. So'lak tarkibi, tavsifi, ahamiyatini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi'

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabanning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Mavzu matni:

Og'iz bo'shlig'i suyuqligi (so'lak)

Og'iz bo'shlig'ida va uning atrofida anatomik jihatdan mustaqil a'zo bo'lib hisoblanadigan ekzokrin so'lak bezlari joylashgan bo'lib, ular og'iz bo'shlig'iga so'lak suyuqligini ishlab chiqaradi. Bu bezlardan eng yiriklari: quloq oldi bezlari, jag'' osti bezlari, til osti bezi hisoblanadi. Bundan tashqari son-sanoqsiz mayda bezchalar og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining barcha sohalarida sochilgan olda joylashgandir.

Mazkur bezlar ishlab chiqqan suyuqlik sekreti-so'lak deb ataladi. So'lak Og'iz bo'shlig'iga ajralib chiqqandan so'ng unda mavjud bo'lgan erkin chiqindilar bilan aralashib, aralashgan so'lak yoki og'iz bo'shlig'i suyuqligi» nomini oladi.

Yuqorida ko'rsatilgan tartibda hosil bo'lgan aralashgan so'lak og'iz bo'shlig'i a'zolari: tishlar va Og'iz shilliq pardasining fiziologik me'yordagi faoliyatini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibida so'lak bezlari sekretidan. tashqari epetiliy ujayralari, leykotsitlar, mikroorganizmlar, ovqat qoldiqlari mavjud bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'i suyuqligining tarkibi va xususiyatlari ko'pchilik ollarda so'lak bezlarining to'laqonli faoliyatini organizmning umumiy avoli so'lak ajralish tezligi, ovqat qoldiqlarining tarkibi va Og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatlariga bogliqdir.

Odatda bir kecha kunduz mobaynida 500 ml ga yaqin so'lak ajraladi. Bundan taxminan 200 ml ovqatlanish paytida, qolgan qismi esa nisbiy tinchlik vaqtida ajralib chiqadi. Yosh o'tishi bilan so'lak ajrayshi susayadi, bu esa og'iz bo'shlig'ida joylashgan to'qimalarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Misol tariqasida, quyidagi holatlarni keltirish mumkin: Og'iz qurishi, ovqat yutishning qiynlashuvi, so'lak quyilishi gaplashishga qiynalish va tish qattiq to'qimalari xastaliklarining, ayniqsa karies kovaklari ko'payib ketishi va x. k.

Bugungi kun ilmiy ma'lumotlariga asosan og'iz bo'shlig'ida so'lak yumshoq to'qimalar va tishlar yuzasini 0.1 mm qalinlikda ko'mib turarkan. Ma'lumki so'lak og'iz bo'shlig'ida mavjud bo'lgan vaqtda undan ajralib chiqqan moddalar shilliq parda va tish to'qimalariga cho'kadi, shu bilan bir vaqtda ular sathidagi keraksiz mahsulotlar so'lakda erib yuvilib ketadi. Shu nuqtai nazardan ko'rsatilgan qalinlikdagi so'lakning tish yumshoq karashlari ustidan so'zib, o'tish tezligi uning tarkibiy qismlarining karashlar bilan bo'ladigan modda almashinuvi jarayoni jadalligini belgilaydi. Bu tezlik og'iz bo'shlig'ining barcha joylarida ar xil bo'lishi tishlarning karies bilan kasalanishi am ar xil bo'lishini ta'minlaydi.

So'lak o'z tarkibida 0.58% quruq modda saqlaydi va bu anorganik amda organik moddalardan iboratdir. Anorganik moddalardan eng asosiysi mineral komponentlar bo'lib, (kalsiy, fosfotlar, ftor va boshqa mikroelementlar) ular yordamida so'lak va emal to'qimasidagi dinamik barqarorlikdagi muloqot saqlanib turadi.

Tishlar chiqib bo'lganidan so'ng og'iz suyuqligi emal to'qimasining "etilishini" va uning kimyoviy tarkibini o'zgarishini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda so'lak tish emali sathida pellikula hosil bo'lishida ishtirok etadi. Pellikulalar o'z navbatida oz bo'lsa am kislotalarning emalga ta'sir etishida to'siq bo'ladi. Yillar davomida so'lak tarkibidagi mineral tuzlarga to'yingan emal to'qimasi yosh o'tishi bilan karies kasalligiga nisbatan turg'un bo'lib qoladi.

Fiziologik sharoitlarda tish to'qimalari va uning atrofini o'rab turuvchi muhit o'rtasida barqarorlik mavjud bo'ladi. Odatda aralash so'lak kalsiy fosfat birikmasiga juda to'yingan bo'lib, ular bilan emal to'qimasining to'yinishiga, yaxshi sharoit tug'dirib beradi. OG'IZ bo'shlig'idagi so'lakning ba'zi bir sabablarga ko'ra pH ko'rsatkichi pasayib ketishi va kislotalik muhitni kuchayishi natijasida, ayniqsa uglevodli ovqatlar iste'mol qilinganda so'lak kalsiy elementiga to'yinmay qoladi (konsentrasiyasi pasayadi). Bunday muhit tish emali tarkibidan kalsiy moddasini so'lakka yuvilib chiqishiga olib keladi.

Kislotali muhit iloji boricha so'lakning bufer sistemasi (bikarbonat, fosfat va oqsillar ishtirokida) yordamida fiziologik holatlarda neytrallanib imoyalanaadi.

Oqsillar, uglevodlar, erkin aminokislotalar, fermentlar, vitaminlar va ayrim organik kislotalar so'lakning juda muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Oqsillardan katta ahamiyatlisi mutsindir. Mazkur oqsil erkin kalsiy ionlarini o'ziga biriktirib olish xususiyatiga egadir. 1 molekula mutsin oqsili o'ziga 130 kalsiy atomini biriktirishi mumkin ekan. Mutsin oqsilning yana bir xususiyati shuki, u tish yuzasiga adsorbsiyalanib erimaydigan organik plyonka hosil qiladi. Bu bilan bir tomondan tish va shilliq pardani shikastlanishlardan imoya qilsa, ikkichi tomondan so'lak tarkibidagi mineral moddalar ionlarini diffuz tarzda tish qattiq to'qimalariga erkin o'tib turishiga to'sqinlik qiladi.

Og'iz bo'shlig'idagi so'lakning bakteritsid ta'sir etuvchi xususiyati uning tarkibida leykinlar, lizotsim, opsoninlar va bakteriolizinlar mavjudligi bilan bogliq.

Aralash so'lak tarkibida bakteriyalar ishlab chiqqan fermentlar, so'lak bezlari ajratgan fermetlardan tashqari leykotsitlar parchalanishidan hosil bo'lgan fermentlar am mavjud bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki, OG'IZ bo'shlig'ida kechadigan fermetlar ishtirokidagi jarayon ko'pgina ollarda Og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlarining miqdori, turi va mikroorganizmlarga bogliq bo'lib, bu jarayonning faolligi Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi past ollarda yuqori kechadi. Og'iz gigiyenasining pastligi mikroorgnizmlarning ayrim shtamlari tomonidan ko'plab miqdorda

organik kislotalar ishlab chiqilishiga sabab bo'ldi. Organik kislotalar esa o'z navbatida so'lak tarkibiga kiruvchi amilaza fermentini va boshqa fermentlar faolligini buzadi.

Bo'lardan tashqari aralash so'lakning muhim bo'lgan fibrinolitik, qon plazmasini qotiruvchi xususiyatlari bilan birgalikda gumoral, barer, immunitetni quvvatlab turish va Og'iz bo'shlig'ini mexanik, kimyoviy amda biologik tozalash kabi xususiyatlari nioyatda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'lakning rang-barang xususiyatlari og'iz bo'shlig'ida muhitning barqarorligini ta'minlab turadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

4. Qanaqa yirik so'lak bezlari bor.
5. Odatda bir kecha kunduz mobaynida necha ml so'lak ajraladi.
6. So'lakning tarkibiy qismi.

4 – Klinik mashg'ulot

Kariesni keltirib chiqaruvchi omillar. Bolalarda tish yuzalarida hosil bo'ladigan yumshoq karashlar. Bolalarda tish yuzalarida hosil bo'ladigan tish toshlari. Ularning karies va parodont kasallaklarining vujudga kelishidagi ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Tishlar yuzasida xosil bo'ladigan yumshok karashlar 2.Og'iz bo'shlig'ida qandaymikrofloralar uchraydi. 3.Og'iz bo'shlig'idagi mikrofloralarning organizmga ta'siri
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish toshlarining karies va parodont kasalliklarida ahamiyatini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish;	

bosqichi (10daqiqqa)	2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosq chi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqiqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Asalari uyasi" metodi.

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha to'g'ri javobni tanlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Inson hayot faoliyati davomida tishlarning yuzasida hosil bo'ladigan to'zilmalar-karashlar, toshlar yoki cho'kmalar tish qattiq to'qimalari vaparodont to'qimalari kasalliklarini yuzaga kelishida muhim o'rin tutadi.

Tish karashlari va toshlari tasnifi:

1. Minerallashmagan tish yumshoq karashlari:

- a) pellikula
- b) tish usti karashi (blyashka)
- v) oq yumshoq karash
- g) ovqat qoldiqlari

II. Minerallashgan tish toshlari

- a) milk usti tish toshlari
- b) milk osti tish toshlari

Minerallashgan tish toshlari

Insonlarda og'iz bo'shlig'iga bo'lgan e'tibor sodir bo'ladigan kasalliklar, og'izdan taraladigan har xil xidlar, noxush holatlar bilan bog'liqdir. Bunday holatni biz tishlar yuzasida minerallashgan cho'kmalar-toshlar paydo bo'lganda kuzatamiz. Tish toshlari minerallashish natijasida qotgan yoki kotayotgan massa bo'lib, milkka nisbatan joylashuviga qarab: milk osti va milk usti turlariga bo'linadi.

Milk usti toshlari.

Milk usti toshlari milk kirrasi ustida joylashgan bo'lib, oson aniqlanadi. Milk usti toshlari odatda okish, ok-sarikk, jigarrang tusda bo'lib, qattiq, tez ushaladigan, loysimon qonsistenstiyada kam bo'ladi. Bu tuzilmalarning rangi ovqat pigmentlariga, chekuvchilarda tamakiga bog'liq bo'ladi.

Tish toshini aloxkida bir tishda, tishlar gruxida va butun tishlar qatorida kuzatish mumkin.

Ko'pchilik hollarda milk usti toshi ko'plab yuqori chaynov tishlar, lunj sathida, quloq oldi, so'lak bezining og'iz bo'shlig'iga ochilish sohasida, pastki frontal tishlarning til yuzasida, til osti, jag' osti so'lak bezlar ochiladigan sohada yigiladi.

Bugungi kunda milk usti toshlarining so'lakdan hosil bo'lishi isbotlangan. So'lak tarkibidagi mineral tuzlar konsentrasiyasi oshishi natijasida, ular tish usti yumshoq karashlari ustiga cho'kib, uni to'yintiradi. Tish toshlari o'smirlik davrida paydo bo'la boshlaydi va yosh kattalashgan sari ko'payib boradi.

Milk osti tish toshlari

Milk osti tish toshlari milk marginal sohasi ostida joylashgan bo'ladi va ularni oddiy ko'zda ko'ra olmaymiz. Aniqlashning asosiy usuli zondlash. Aniqlangan tish milk osti tishlari odatda qattiq, to'k jigarrang yoki koramtir-yashil tusda bo'ladi. Milk osti toshi tish bo'yin qismini o'rab olishga harakat qiladi va notekis sath hosil qilib tishlarga qattiq yopishgan bo'ladi:

Kimyoviy va struktura tuzilish jihatidan milk osti toshlari milk usti toshlariga juda ham o'xshashdir. Bo'lar asosan milk syo'qligidan hosil bo'ladi.

Struktura tuzilishga ko'ra tish toshlari-bu minerallashib oxaklashgan tish usti yumshoq; karashidir. Tish usti yumshoq karashi (blyashka) o'zida so'lakka nisbatan 20 marta ortiqroq kalsiyni adsorbstiya qilishi mumkin. Tish toshlari tez-tez hosil bo'lib turuvchi kishilarda tish usti karashlarida 3 xissa ko'proq fosfor bo'lishi aniqlangan. Bu esa tish toshlarining u yoki bu miqdorda hosil bo'lishida fosfor elementining o'rni borligini ko'rsatadi.

Tish usti yumshoq karashlarining minerallashib oxaklashishi va toshga aylanish jarayoni asosida kalsiy ionlarining proteinpoharid kompleksi bilan birikishi oqibatida fosfat kalsiy kristallarining blyashka ustiga cho'kib, mikroorganizmlariga to'yinishi va massasining oshishi yotadi.

Tish usti toshlarini hosil bo'lishida ovqatning qattiq yumshoqligi ham muhim o'rin tutadi. Qattiq ovqatlar chaynash tish toshlarini hosil bo'lishiga to'skinlik qiladi. Yumshoq ovqat iste'moli uning hosil bo'lishini tezlashtiradi.

Oqsillar, uglevodlar, erkin aminokislotalar, fermentlar, vitaminlar va ayrim organik kislotalar so'lakning juda muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Oqsillardan katta ahamiyatli mutsindir. Mazkur oqsil erkin kalsiy ionlarini o'ziga biriktirib olish xususiyatiga egadir. 1 molekula mutsin okrili o'ziga 130 kalsiy atomini biriktirishi mumkin ekan. Mutsin oqsilning yana bir xususiyati shuki, u tish yuzasiga adsorbstiyalanib erimaydigan organik plyonka hosil qiladi. Bu bilan birtomdan tish va shilliq pardani shikastlanishlardan ximoya qilsa, ikkichi tomondan so'lak. tarkibidagi mineral moddalar ionlarini diffuz tarzda tish qattiq to'qimalariga erkin o'tib turishiga to'sqinlik qiladi.

Og'iz bo'shlig'idagi so'lakning bakteriozid ta'sir etuvchi xususiyati, uning tarkibida leykinlar, lizosim, osoninlar va bakteriolizinlar mavjudligi bilan bog'liq.

Aralash so'lak tarkibida bakteriyalar ishlab chiqqan fermentlar, so'lak bezlari ajratgan fermentlardan tashqari leykostitlar parchalanishidan hosil bo'lgan fermentlar ham mavjud bo'ladi. Shuni ta'kidlash joizki, OG'IZ bo'shlig'ida kechadigan fermentlar ishtrokidagi jarayon ko'pgina hollarda og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlarining miqdori, turi va mikroorganizmlarga bog'liq; bo'lib, bu jarayonning faolligi og'iz bo'shlig'i gigiyenasi past hollarda yuqori kechadi. Og'iz gigiyenasining pastligi mikroorganizmlarning ayrim shtamlari tomonidan ko'plab miqdorda organik kislotalar ishlab chiqilishiga sabab bo'ldi. Organik kislotalar esa o'z navbatida so'lak tarkibiga kiruvchi amilaza fermentini va boshqa fermentlar faolligi buzadi.

Bo'lardan tashqari aralash so'lakning muhim bo'lgan fibrinolitik, qon plazmasini kotiruvchi xususiyatlari bilan birgalikda gumoral, barer, immunitetni quvvatlab turish va og'iz bo'shlig'ini mexanik, kimyoviy hamda biologik tozalash kabi xususiyatlari nixoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. So'lakning rang-barang xususiyatlari og'iz bo'shlig'ida muhitning barqarorligini ta'minlab turadi.

Tish yuzasida hosil bo'ladigan karashlar va toshlar (cho'kmalar)

Inson hayot faoliyati davomida tishlarning yuzasida hosil bo'ladigan to'zilmalar-karashlar, toshlar yoki cho'kmalar tish qattiq to'qimalari va paradont to'qimalari kasalliklarini yuzaga kelishida muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda adabiyotlarda keltirilgan ma'lumotlar va xususiy ma'lumotlarga tayanib N. G. Paxomov (1981) tish ustida hosil bo'lishi mumkin bo'lgan yot jinslar-karashlar, cho'kmalarning tasnifini tavsiya qiladi.

Tish karashlari va toshlari tasnifi:

I. Minerallashmagan tish yumshoq karashlari:

- a) pellikula
- b) tish usti karashi (blyashka)
- v) oq yumshoq karash
- g) ovqat krldiklari

II. Minerallashgan tish toshlari

- a) milk usti tish toshlari
- b) milk osti tish toshlari ,minerallashmagan tish karashlari.

Tish pellikulasi-inson xayot faoliyati davrida o'zlashtirgank tishning anatomik strukturasi hisoblanuvchi kutikula o'rnida paydo bo'lgan yumshoq karash hisoblanadi. Pellikula tishlar chiqqandan so'ng ular yuzasida so'lak tarkibiga kiruvchi glikoproteinlar hosilalarining emal yuzasiga adsorbstiyalanib o'tirib qolishidan hosil bo'ladi. Tishlar yaxshilab cho'tka pasta yordamida tozalanganda pellikulalar emirilib tozalanadi. Pellikuladan xoli qilingan tish yuzasi so'lak bilan uzviy mulokatda bo'lib turishi natijasida pellikula o'zini juda kkska vaqt ichida yana tiklaydi. Pellikula strukturasisiz to'zilma bo'lib tish yuzasiga juda yaxshi adgeziv yopishish xususiyatiga ega bo'lishi bilan bir qatorda o'z navbatida bakteriyalar uchun tanlab yopishib, koloniyalar hosil qilib ko'payishiga sabab bo'luvchi, qulay manba bo'lib hisoblanadi.

Tish emali yuza qavatida kechishi mumkin bo'lgan diffuziya jarayoni va o'tkazuvchanlik ko'p hollarda pellikula mavjudligi va uning xususiyatlariga bog'liqdir. Tishda paydo bo'lgan pellikula qobig'i bir tomondan ma'lum bir darajada emal strukturasi ximoya qilsa, ikkinchi tomondan uning qalinlashib, ko'payib ketishi emaldagi diffo'ziya jarayonini medyorda kyechishiga xalakit beradi.

Tish blyashkasi-vaqt o'tishi va og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga rioya qilmaslik natijasida pellikula ustida tish karashi-blyashka hosil bo'ladi. Bu karash zich tuzilma bo'lib, oqsil, polisaharid, lipid va bir qadar anorganik moddalar (kalsiy, fosfatlar, magniy, kaliy, natriy) dan hosil bo'lgan asosga kirib, koloniyalar hosil qilgan mikroorganizmlardan iboratdir.

Tish usti karashi-blyashka rangsiz, yumshoq cho'kma bo'lib, maxsus tarkibida yod saqlovchi eritmalar yoki fuksin, eritrozin kabi bo'yoklar bilan yaxshi bo'yaliq aniqlanadi. Tish usti karashi og'izni chayish, cho'tka, pasta yordamida tozalashdan keyin ham tish bo'yin sohalarida notekis, silliq bo'lmagan yuzani hosil qilib turadi. Aynan mana shu sohada mikroorganizmlarning faol hayot faoliyati kechadi. Bu faoliyat natijasida fermentlar ishtrokidagi, faol parchalanish, bijg'ish, kislotalar

hosil bo'lish jarayoni kuzatiladi. Blyashka tozalanib emal yuzasi ochilganda ba'zan emal sathida xiralashgan demineralizastiya sohalari ko'rish mumkin.

Bugungi kunda tish usti karashlarini karies va parodont yallig'lanishi xastaliklarini kelib chiqishidagi o'rni va ahamiyati to'liq aniqlangan. Bu to'zilmalar asosan mikroorganizmlarning emal yuzasiga adsorbstiyasi natijasida yuzaga keladi va navbatma-navbat kokksimon floralar, keyin tayokchasimon va ipsimon bakteriyalarni qavatma-qavat joylashuvidan iborat kompleksdir. Tish usti karashi (blyashka) asosan ko'payuvchi mikroorganizmlar, epiteliostitlar, leykostitlar va makrofaglardan tashkil topgan. Tish usti karashlari quruq qismining 70% ni bakteriyalar, 20% ni organik va anorganik moddalar tashkil qiladi.

Tish usti karashi oddiy struktura tuzilishga ega bo'lganligidan uning tarkibiy qismiga uglevodli molekular qiyinchiliksiz singib kiradi. Yumshoq, uglevodga boy ovqatlar is'temol qilinganda tish usti karashlari juda tez o'sadi va qalinlashadi.

Tish usti karashlari asosan tishning milk usti sathida, fissuralarga kirish sohasida, kontakt yuzalarda tez vujudga keladi. Karashlarning 80-85% i suv bo'lib, mineral moddalarning asosini kalsiy, anorganik fosfatlar va ftoridlar tashkil qiladi. Kalsiy moddasi tish usti karashlarida bakteriyalar, hujayralardan tashqari oqsillar, fosfatlar bilan bog'langan holda bo'lib, anorganik ortofosfat yoki organik birikmalar hosil bo'lishida ishtrok etadi.

Tish usti karashida ftoridlarning oz miqdorda borligi aniqlangan. Ftoridlarning karashlarda yig'ilishida bakteriyalarning o'rni bor. Bakteriyalar ftor moddasini o'z hujayralarida yigadi va ularning o'lishi yoki parchalanishi natijasida ajralib chiqqan ftor ionlari kalsiy bilan birikib ftoridlarni hosil qiladi. Tish usti karashlarining 25-30% ini suvli faza hosil qiladi va u hujayradan tashqarida bo'lib, bakteriyalar uchun "inkubastiya muhitini" yaratadi.

Tish usti yumshoq karashlari oq, yashil, jigarrang tusda bo'lishi aniqlangan.

Oq yumshoq tish karashi maxsus bo'yoklar bilan bo'yalmasdan ham ko'zga tashlanadi. Yumshoq oq karashlar asosan og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasiga amal qilinmaganda, so'zlash va chaynash a'zolari tinch turgan paytlarda hosil bo'ladi. Bu turdagi karash og'izda xid paydo bo'lishini, ta'm bilish sezgisini o'zgartirishni ta'minlab, tish toshi hosil bo'lishida kristallanish markaziga aylanishi mumkin. Yashil yumshoq tish karashi, ko'pchilik hollarda bolalar va o'smir yoshlar tishlarida hosil bladi.

Bunday karashlar asosan frontal tishlarning lab yuzasida yupqa qatlam sifatida yuzaga keladi. Yashil yumshoq karashlarning hosil bo'lishi xlorofill saqlovchi xromogen mikroorganizmlarning hayoti faoliyati bilan bog'liqdir.

Yumshoq, jigarrang tish karashi asosan chekuvchilarda uchraydi. Uning rangini to'k yoki ochligi nikotin va ko'p, oz chekishga bog'liqdir. Bu xil karashlar tish cho'tka va pastasi yordamida qiyinchilik bilan tozalanadi.

Jigarrang tish karashlari chekmaydiganlar og'iz bo'shlig'ida misli amalgama ploslari mavjud insonlarda va bronzadan, latun, misdan yasaladigan mahsulotlar tayyorlovchi kishilarda ham uchraydi .

Bunday karashlar bolalarda sut tishlarida so'lak bilan ko'p miqdorda qaytarilmagan temir moddasining ajralib chiqib, og'iz bo'shlig'ida oqsillar parchalanishi natijasida ajralib chiqqan oltingugurt bilan birikishi natijasida hosil bo'lgan bo'yovchi moddalarni adsorbstiyasi tufayli vujudga keladi.

Ovqat qoldiqlari. tishlar qatorida mavjud bo'lgan retenstiya sohalari tiqilib koladi. Ular lablar, lunjlar, tilning harakati va og'iz chayish paytida oson ko'chib tushib ketadi. Yopishkok uglevodli ovqatlar, shirinliklar qabulidan keyin ularning bir qismi tishlarning retenstiya nuqtalarida o'mashib kolib, achish va chirish jarayonini ta'minlab turadi. Mikroorganizmlarga ovqat mahsuloti bo'lib ularning metabolizmini ta'minlaydi. Natijada tish usti karashlaridagi mikroorganizmlar xayot faoliyati faollashadi. Mikroorganizmlar uglevodli ovqatlarni bijg'itish yo'li bilan sut kislotasi hosil qiladi, bu esa o'z navbatida tish emaliga ta'sir qilib remineralizastiya jarayonini boshlanishiga sabab bo'ladi.

Mavzu bo'yicha savollar:

4. Tish toshlari milkka nisbatan joylashuviga qanaqa turlarga bo'linadi.
5. Tish toshlari nimadan hosil bo'ladi.
6. Tish toshlarini tozalash usullari.
5. Minerallashtirilmagan tish yumshoq karashlariga nimalar kiradi.
6. Emal to'kimasida anorganik moddalar nechchi foizni tashkil qiladi.
7. Yumshoq, jigarrang tish karashi asosan kimlarda uchraydi.
8. Tish usti karashi-blyashka qanday aniqlanadi.

5 – Klinik mashg'ulot

Karies kelib chiqishida mikroorganizmlar roli. Og'iz bo'shlig'ida kariesogen muhit. Emalning o'choqli demineralizatsiyasi va tish karashlarini aniqlash usullari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Emal sathidagi o'chokli demineralizatsiya usullari 2. Emalning anatomik tuzilishi. 3. Emalning oziklanishi nima hisobidan amalga oshiriladi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga emal sathidagi o'chokli demineralizatsiya usullarini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, Ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish;	Tinglaydilar

(10 daqiqa)	3. Davomatni tekshirish.	
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. <ol style="list-style-type: none"> 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l. 	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2 asosiy bosqich (60 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi. 	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
1- Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi. 	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Miya shturmi” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi
3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi
4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Tishlar kariesi kasalligining rivojlanishi murakkab patologik jarayoni bo'lib, ko'pgina omillarga bogliqdir. Bunday omillar ichida juda katta ahamiyatga ega bo'lganlaridan biri bo'lib Og'izdagi aralashgan so'lak hisoblanadi. So'lakning miqdori va xususiyatlari ichki a'zolar va sistemalar to'grisida muhim ma'lumotlar berish bilan bir qatorda, tishlarda sodir bo'ladigan karies jarayoni qay yo'sinda kyechishi va uning jadalligiga am o'z ta'sirini bevosita ko'rsatadi. So'lak bezlar sekreti OG'IZ bo'shlig'iga ajralib chiqishi paytida kalsiy va fosfat minerallariga to'yingan bo'lib, tish emali sathini qoplaganda uni ana shu ionlarga boyitadi. So'lak tarkibida bikorbonat, fosfat va oqsilli bufer sistemalarning mavjudligi so'lakning niyatda organizm uchun zarur bo'lgan bufer xususiyatini ta'minlaydi. Bu esa Og'iz bo'shlig'ining meyoriy holatini saqlab turadi. So'lak bufer sistemasi sig'imining pasayishi kariesni faollashib jadalligining oshishiga sabab bo'ladi.

So'lak tarkibidagi fermentlar am o'z navbatida emalda yuz berishi mumkin bo'lgan jarayonlarda ishtirok etadi. Ularning faollik darajasi Og'iz bo'shlig'idagi uglevodlarni parchalanishini organik kislotalarning hosil bo'lib turishini ta'minlab turadi va shu yo'l bilan emal demineralizastiyasida ishtirok etadi.

Ma'lum bo'lishicha a'zolar kasalliklari organizmning umumiy avoli o'zgarishi Og'iz bo'shlig'i to'qimalariga, jumladan emal to'qimasiga so'lak tarkibiy qismlarining o'zgartirishi orqali ta'sir qilar ekan. So'lak ajralishining buzilishi odatda tish emali va Og'iz suyuqligi orasida kechadigan ionlar almashuvi barqarorligini izdan chiqaradi, bu esa o'z navbatida emal strukturasi o'zgarishiga sabab bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'ida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan bunday noxush sharoitlarning barchasi har doim karies kasalligini keltirib chiqarishga sabab bo'lmaydi, albatta. O'choqli demineralizastiyaning kelib chiqishi emal to'qimasining kimyoviy tarkibi, minerallanish darajasiga bogliqdir. Tish emalining bu xususiyatlari tishlarning chiqquncha va chiqish davridagi organizmning umumiy avoli bilan bogliq bo'ladi. Shuning uchun bolaning-homiladorlik-davrida va tug'ilgandan keyingi dastlabki yillarda ona va bola organizmining salomatligini ta'minlash, ratsional ovqatlanishi, qo'shimcha ravishda ftoridlar kiritishni ta'minlash zarur. Bunday tadbir-choralar tish qattiq to'qimalarining to'laqonli shakllanishi va mineralashuvini ta'minlaydi.

Bugungi kunda organizmning immun holatining karies jarayonidagi ishtiroki to'la-to'kis al qilinmagan. Faqat shu ma'lumki, sekretor immo'ngolobulinlar bakteriyalar aglyutinatsiyasini chaqirish yo'li bilan ularni tishlar emali sathiga yopishib qolishiga imkoniyat bermas ekan. Natijada Og'iz bo'shlig'i gigiyenik holati yomon bo'lgan holda ham, so'lak tarkibida sekretor immunoglobulinlar mavjudligi kariesni oldini olishda muhim omil bo'lib hisoblanadi.

Kariesning tarqalishi ko'rsatgichi.

Karies tarqalishi ko'rsatkichi-bu ma'lum bir guru, udud, viloyat, davlat va x.k. Aholisi o'rtasida tishlarida karies mavjud kishilar sonini umumiy Aholi soniga nisbatan foizlar miqdoridagi ifodalanishidir. Bu ko'rsatkichni aniqlash uchun stomatologik ko'rik o'tkazilib, karies mavjud tishlari bor kishilar sonini ko'rikdan o'tkazilganlarning umumiy soniga bo'linib 100 ga ko'paytiriladi.

Uni quyidagi formulada ifodalasa bo'ladi:

$$K T = \frac{\text{Karies mavjud kishilar soni}}{\text{Aholi soni}} \times 100$$

ko'rikdan o'tganlar soni

Karies tarqalishini baholash yoki bu ko'rsatkichni ar xil hududlarda olingan ma'lumotlarini bir-biriga solishtirish maqsadida 12 yoshli bolalar uchun quyidagi baholash mezonlari qabul qilingan:

Tarqalish darajasi:

Past darajada – 0 – 30%

O'rta darajada - 31 - 80%

Yuqori darajada – 81 – 100%

Stomatologiya amaliyotida karies tarqalishi ko'rsatkichidan tashqari yana uning jadallik ko'rsatkichi am aniqlanadi.

Karies jadalligi ko'rsatkichi-o'rtacha bir kishi uchun va individual bir kishi uchun karies bilan zararlangan yoki uni asoratiga uchragan tishlar soni bilan ifodalanadi.

Karies jadalligini bir kishi uchun o'rtacha miqdorini topish uchun ko'rikdan o'tkazilgan kishilarning ar birida karies yoki uni asoratlarini hisoblash lozim. Ular quyidagicha ifodalanadi:

a) Sut tishlari uchun karies jadalligi kp (t)

k-karies kavagi bor tishlar soni

p-plombalangan tishlar soni

kp shu ikki ko'rsatkich yig'indisidir.

b) kp (p) - karies kovaklari (k) va plombalar (p) soni

v) Doimiy tishlar uchun karies jadalligi-KPU (t)- bu karies kavagi, plomba va oldirib tashlangan tishlar sonining yig'indisidan iborat; (KQPQU.)

g) KPU (p) - Doimiy tishlar uchun bir shaxsga tegishli tishlardagi karies kovaklari, plombalar va oldirilgan tishlar sonining yig'indisidan iborat. Olingan ar bir tish uchun P ko'rsatkich 5 ga teng deb olingan.

Bunda bir tish ar xil yuzasida bir nechta karies kovaklari yoki plombalar mavjudligini am hisobga olinadi.

Karies jadalligining darajasi faqat bir kishi uchun emas, xalq orasida: hududlar, viloyat, shaar, korxonalar, maktablar va bog'cha bolalari o'rtasida am aniqlanib, bir kishiga nisbatan o'rtacha ko'rsatkich topiladi.

Buning uchun Aholi yoki maktab, bog'cha bolalari stomatologiya ko'rigidan o'tkazilib, ar bir individual shaxs uchun KPU yoki Kp ko'rsatkichlari aniqlanadi va KPU yoki Kp ko'rsatkichlar yig'indisi ko'rikdan o'tgan kishilar soniga bo'linadi:

$$K_i = \frac{\sum \text{KPU (yoki } \sum \text{kp)}}{\text{ko'rikdan o'tganlar soni}}$$

Yuqorida ko'rsatilgan ko'rsatkichlar aniqlanganda kariesni boshlang'ich ko'rinishi-oq yoki qora dog'lar hisobga olinmaydi.

d) Karies jadalligi ko'rsatkichlarini populyastiyalar o'rtasida baholash: Buning uchun ayrim ududlarda yashovchi kishilar (populyastiya) o'rtasida KPU ning o'rtacha ko'rsatkichi topilib solishtiriladi.

Jaxon Sog'liqni Saqlash tashkiloti (JSST) ning tavsiyasiga ko'ra karies jadalligi ko'rsatkichining 5 xil darajasi farqlanadi:

№	Jadallik darajasi	Bolalar yoshi 12	Kattalar yoshi 35-44
1.	Juda past daraja	0-1,1	0,2-1,5
2.	Past daraja	1,2-2,6	1,6-6,2
3.	O'rta daraja	2,7-4,4	6,3-12,7
4.	Yuqori daraja	4,5-6,5	12,8-16,2
5.	Juda yuqori	6,6-va yuqori	16,3-va yuqori

O'choqli demineralizastiyani muvaffaqiyatli davolash uchun emal kristallari to'ridagi yyyetishmovchilik nuqsonlarini to'ldiruvchi moddalar saqlovchi preparatlarning ishlatilishi emal turg'unligini kislotalarga nisbatan oshiradi, emal strukturasi kerakli mineral tuzlar bilan to'yinishi uning o'tkazuvchanlik xususiyatini pasaytiradi.

Fedorov-Volodkina (1971) usulida gigiyenik ko'rsatkichni aniqlash.

Mazkur ko'rsatkich 5-6 yoshdagi bolalar Og'iz bo'shlig'igi gigiyenik holatini aniqlash uchun tavsiya qilinadi. Bu usulda gigiyenik ko'rsatkichni aniqlash uchun 43, 42, 41, 31, 32, 33 tishlarning vestibulyar yuzasi tekshiriladi. Tishlarning dahliz yuzasi maxsus eritmalar (Shiller-Pisarev, fuksin, eritrozin) yordamida bo'yaladi va mavjud bo'lgan tish yuzasi karashlari quyidagi kod va ballar yordamida baholanadi. Bunda 5 ballik sistemadan foydalaniladi:

- 1 ball-tish karashi mavjud emas-tish bo'yalmagan.
- 2 ball-tish sathining $\frac{1}{4}$ qismi bo'yalgan.
- 3 ball-tish sathining $\frac{1}{2}$ qismi bo'yalgan.
- 4 ball-tish sathining $\frac{3}{4}$ qismi bo'yalgan.
- 5 ball-tish sathi to'liq bo'yalgan yoki karash bilan koplangan.

Gigiyenik ko'rsatkich darajasini aniqlash uchun olingan ballar yig'indisi buyalgan tishlar soniga bo'linadi:

Ballar yig'indisi

OGI = _____

6 (bo'yalgan tishlar soni)

Baholash mezon:

№	Ko'rsatkich darajasi	Tozalik darajasi
1.	1,1-1,5	Yaxshi
2.	1,6-2,0	Qoniqarli
3.	2,1-2,5	Qoniqarsiz
4.	2,6-3,4	Yomon
5.	3,5-5,0	Juda yomon

Ma'lum guruh kishilar uchun o'rtacha OGI ni aniqlash uchun barcha tekshirilganlarning gigiyenik ko'rsatkichlari yig'indisini tekshirilganlar soniga bo'lish kerak. Shunda mazkur guruh uchun Og'iz bo'shlig'ining o'rtacha tozalik darajasi aniqlanadi.

Ommaviy epidemiologik ko'rik paytida, Og'iz bo'shlig'i gigiyenik holatini, gigiyenik vositalar sifatini, samaradorligini, baholash va OG'IZ gigiyenasini tishlar va parodont kasalliklarini kelib chiqishidagi o'rnini belgilashda tish karashlarining miqdori va sifati to'grisida ma'lumot beruvchi ob'ektiv ko'rsatkichlar juda zarurdir. Oxirgi paytlarda tish ustini qoplab turuvchi karashlarning tish va parodont kasalliklarini kelib chiqishida muhim rol o'ynashini e'tirof etgan olda, tish yumshoq karashlari va toshlarini matematik hisoblash yo'li bilan uning miqdori, strukturasi va sathini aniqlashning juda ko'p usullari taklif qilingan.

Taklif qilingan usullar yordamida olinadigan ko'rsatkichlardan quyidagilari tish ustida hosil bo'luvchi yumshoq va qattiq cho'kmalarni ar taraflama baholashda e'tiborga loyiq deb hisoblanadi: a) tish usti karashlarining sathi to'grisida ma'lumot beradigan; b) tish usti karashlarining qalinligi to'grisida ma'lumot beradigan; v) tish usti karashlarining kimyoviy, fizik va mikrobiologik xususiyatlari to'grisida ma'lumot beradigan. Bu ko'rsatkichlardan olingan ma'lumotlar asosan tish blyashkasining strukturasi va xususiyatlarini o'rganishga yunaltirilgandir.

Bizga ma'lumki tish blyashkasi rangsiz karash bo'lib, uni maxsus bo'yoqlar bilan bo'yab aniqlanadi. Blyashkalar sathi bo'yalgan satga teng bo'ladi. Tish yumshoq karashlari va toshlarini bo'yash uchun jigarrang bismark, asosli fuksin eritmasi, qizil eritrozin tabletkasi (chaynash uchun), lyugol eritmasidan keng foydalaniladi. Odatda Shiller-Pisarev eritmasidan keng foydalaniladi.

Grin-Vermilon ko'rsatkichi.

Mazkur usul Og'iz bo'shlig'i gigiyenik ko'rsatkichini tish karashlari sathini hisoblash yo'li bilan raqamlarda ifodalashdan iboratdir.

Grin-Vermilon (1964) ko'rsatkichi tish yumshoq karashi va toshlarini aloida -aloida baholash xususiyatiga ega.

Grin-Vermilon ko'rsatkichini aniqlash uchun tishlar qatoridan 6 ta tish yuzasi bo'yaladi:

16, 11, 26, 31 tishlarning dahliz yuzasi, 36, 46 tishlarning til yuzasi

Tish yumshoq karashlarini baholash mezonlari va kodlari.

Baholash 3 ballik sistemada olib boriladi:

- 0 - tish karashi aniqlanmasa
- 1 - yumshoq karash tish sathining $\frac{1}{3}$ qismigacha tarqalgan
- 2 - yumshoq karash tish sathining $\frac{1}{3}$ qismidan ko'proq'ini, lekin $\frac{2}{3}$ qismidan ozrogini qoplagan
- 3 - yumshoq karash tish sathining $\frac{2}{3}$ qismidan ko'proq'ini, yoki butun tish yuzasini qoplagan.

Tish toshlarini baholash mezonlari va kodlari:

O-tish toshlari aniqlanmaydi.

1-milk usti toshi tish sathining $\frac{1}{3}$ qismigacha tarqalgan (qoplagan).

2-milk usti toshi tish sathining $\frac{1}{3}$ qismidan ko'p, lekin $\frac{2}{3}$ qismidan ozroq qismini qoplagan.

3-milk usti toshlari tish sathining $\frac{2}{3}$ qismidan ko'proq'ini yoki butun tish yuzasini to'liq qoplagan. Shu bilan birgalikda milk osti toshlari tish bo'yni sathida ko'plab cho'kma hosil qilgan.

Ko'rsatkichni hisoblash uchun barcha bo'yalgan yuzalardan olingan ballar yig'indisi topilib bo'yalgan tishlar soniga bo'linadi. Bu quyidagi formula asosida topiladi:

Baholash mezoni:

a) OGI qiymati:

0.0-1.2

1.3-3.0

3.1-6.0

b) yumshoq karashlar va toshlar ko'rsatkichi

0.0-0.6

0.7-1.8

1.9-3.0

Og'iz gigiyenasi darajasi:

-yaxshi

-qoniqarli

-yomon

-yaxshi

-qoniqarli

-yomon

OG'IZ bo'shlig'ining tozalik darajasi ko'rsatkichi Og'iz bo'shlig'ining qanchalik tozaligi to'g'risidagina ma'lumot berib qolmasdan, undan biz profilaktik tadbir choralar, gigiyenik vositalarning samaradorligini aniqlashda, bir guruh gigiyenik vositalar samarasini ikkinchi guruh bilan taqqoslashda va shular asosida ma'lum bir ustivor yo'nalish ishlab chiqishda am foydalanamiz.

Yuqoridagi ishlarni amalga oshirishda Og'iz bo'shlig'i gigiyenasining samaradorlik ko'rsatkichi juda yaxshi yordam beradi.

6 – Klinik mashg'ulot

Bolalarda og'iz bo'shlig'ining profilaktik ko'rigini o'tkazish. Og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasi.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot

Mashg'ulot rejasi:	1. Og'iz bo'shlig'i malakali gigienasi 2. Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi qoidalari. 3. Tishlarni tozalovchi pastalar va cho'tkalar. Ularning turlari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga og'iz bo'shlig'i malakali gigienasini tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10daqiqqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabollevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi,

		qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10daqqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Galareya bo'ylab sayohat" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

BOLALAR YOSHIDA OG'IZ BO'SHLIG'INING MALAKALI GIGIYENASI.

MALAKALI GIGIYENA - bu, og'iz bo'shlig'i, tishlar yuzasidan yumshoq karashlarni, tish chukmalarini (toshlarini) maxsus asbob-uskunalar yordamida mutaxassis tomonidan ma'lum profilaktika qoidalariga rioya qilgan holda tozalashdan iborat muolajadir.

Bugungi kunda bolalar o'rtasida amalga oshiriladigan og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasi tadbiri stomatologik kasalliklar kompleks profilaktikasi elementlaridan biriga aylangan.

1970 yili shved mutaxassislari Axelssen va Lindhe lar og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini karies va parodont yallig'lanishi kasalliklari profilaktikasi programmasiga kiritishgan. Bu kompleks programma uz ichiga quyidagi tadbirlarni olgan:

1. bolalarni ratsional ovqatlanishini ta'minlash
2. ftor saqlovchi vositalarni mahalliy qo'llash
3. og'iz bo'shlig'i gigiyenasining muntazamligini ta'minlash
4. malakali gigiyenani amalga oshirish.

Mazkur dasturga muvofiq og'iz bo'shlig'ining malakali gigiyenasini amalga oshirishlar orasidagi vaqt bolalarda 2-3 haftani tashkil qilgan, chunki zich karashlar mavjud paytida gingivit belgilari va boshlang'ich karies rivojlanishi uchun taxminan shuncha vaqt etarli ekan.

Bugungi kunda og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini amalga oshirish vaqti bolada shu muolajag'a nisbatan talab paydo bo'lishi bilan bog'liq qilib belgilangan (NEXO dasturi bo'yicha).

Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi amalga oshirish qoidalari:

1. Barcha tishlar yodli yoki eritrozinli bo'yoq bilan bo'yaladi. Shifokor bemorga tishlar qatoridagi karash ko'proq yigiladigan sohalarni oyna orqali ko'rsatadi. Bemorlarga tishlarni to'g'ri yuvish qoidalari o'rgatiladi va amalga oshiriladi;
2. Tishni cho'tka va pastalar bilan tozalagandan so'ng qolgan tish karashlari abrazivli ftor saqlovchi silliqlovchi maxsus pastalar yordamida tozalanadi. Abraziv modda sifatida asosan dioksid kremniydan foydalaniladi. Ftoridlar konsentratsiyasi abraziv tozalovchi pastalarda 0,1% (0,22%-NaF yoki 0,8%-Na2P03 F") ni tashkil etadi.

Tishlarning chaynov yuzasidan karashlar aylanuvchi maxsus cho'tkalar yordamida, silliq yuzalardan esa-yumshoq rezina qalpoqchalar yordamida abraziv pasta bilan tozalanadi. Bunda abraziv pasta tutgan cho'tka va rezina qalpoqchalar aylanish tezligi 5000 ayl/sek tashkil etishi kerak.

Tishlarning kontakt (aproksimal) yuzalari flosslar yordamida tozalanishi lozim:

3. Tishlar yuzasi karashlardan tozalanib bo'lgandan so'ng tish tozaligi darajasini nazorat qilish kerak bo'ladi. Mustaqil nazorat uchun bolalarga uyda tishlar karashini bo'yovchi tabletkalar (eritrozin) tavsiya qilinadi.

Karies profilaktikasi dasturiga binoan o'tkazilaetgan og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi tadbirlari orasidagi muddat boshida bir muncha kiska bo'lsa, keyinchalik bora-bora bu muddat borgan sari uzaya boradi. Buning sababi dastur asosida o'tkazilaetgan chora-tadbirlar bolalar

Og'iz bo'shlig'ining gigiyenik holatini kun sayin yaxshilab boradiki, unda endi tez-tez malakali gigiyenaga o'rin kolmaydi.

NEXO dasturiga binoan malakali gigiyenalar o'rtasidagi muddat quyidagi faktorlar bilan bog'liq bo'ladi:

1. bolalar va ota-onalarning dasturga qiziqishi;
2. bolalar tishlarining karies bilan zararlanish darajasi;
3. doimiy tishlarning chiqish darajasi (asosan birinchi va ikkinchi doimiy molyar tishlar);
4. doimiy molyar tishlarning chaynov yuzalarida karies belgisining mavjudligi.

Karies diagnostikasi darajasi tozalangan tishlarda ancha yuqori bo'lishini inobatga olib, og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini profilaktik ko'rik paytida amalga oshirish makeadga muvofiqdir. Malakali gigiyenadan so'ng uning samaradorligini og'iz bo'shlig'i gigiyenik indeksini tekshirib ko'rish yo'li bilan amalga oshiriladi. Gigiyenik indeks ko'rsatkichi tishlar yuzasida karashlar va toshlar mavjudligini miqdor jihatdan aniqlash bolaning mutaxassis shifokor stomatolog yoki gigiyenist nazorati ostida mustaqil tish tozalashidir. Buning uchun bemor yoki bolaning tishlari bo'yoq moddasi bilan ishlov berilib buyaladi va gigiyenik indeks aniqlanadi. Shundan so'ng bemor tishlarini o'zi urgangan usulda tozalaydi va yana gigiyenik indeks aniqlanadi. Bunda shifokor nazoratchi bemor yoki bolaga tishlarining qaysi sohalari yaxshi tozalanmayotganini ko'rsatib, tegishli ko'rsatmalar beradi. Keyingi qatnovlarda nazoratli tish tozalash yana qaytariladi va tish tozalash amaliy ko'nikmalari baxolanib boriladi.

Mavzu bo'yicha savollar:

6. Tish toshlarini olish nima uchun kerak?
7. Tish toshlarini tozalash metodikasi
8. Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasi nimadan iborat?
9. Kontrol tish tozalash usuli qanday o'tkaziladi?
10. Professional gigiyena etaplari qanday o'tkaziladi?

7 – Klinik mashg'ulot

Og'iz bo'shlig'ining shaxsiy gigiyenasi vositalari. Asosiy vositalari (Tish cho'tkalari, poroshoklari). Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi qo'shimcha vositalari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot

Mashg'ulotrejasi:	1.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi qoidalar 2.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi vositalari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasiga qanday rioya qilishni va bolalarga buni qanday tushuntirishni o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni ,proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi\

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolovaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha

		qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Guruhli izlanish"

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

OG'IZ BO'SHLIG'I GIGIYENASI VOSITALARI.

Bugungi kun talablaridan kelib chiqib Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilmoqlik, uning muntazamligini ta'minlamoqlik, stomatologik kasalliklar nuqtai nazaridan shaxsiy profilaktik, odatiy tadbirlarni amalga oshirish uchun qator gigiyenik vositalardan foydalanishga to'g'ri keladi. Mazkur vositalar asosiy va yordamchi vositalarga bo'linadi:

Asosiy vositalar:

1. Tish cho'tkalari
2. Tish pastalari
- Z. Tish poroshoklari

Yordamchi vositalar:

1. Tish kovlagichlar (tozalagichlar)
2. Flosslar (maxsus iplar)
- Z. Chaynov rezinalari (saqichlar)
4. Tish eleksirlari

Tish cho'tkalari-tishlar va milklar yuzasidan yumshoq karashlarni tozalab tashlovchi asosiy qurol bo'lib xizmat qiladi. Cho'tkalar o'zlarining shakllari, bosh qismining o'lchamlari, tuklarning joylashuvi, qalinligi, uzunligi va sifati bilan bir-biridan farq qiladi. Tish cho'tkalarida ishlovchi qismi (boshi) va ushlab uchun dastagi mavjuddir.

Tish cho'tkalari tuklarining sifatiga qarab:

1. sun'iy
2. tabiiy bo'ladi.

Sun'iy tish cho'tkalarining tuklari neylon, setron, perlon, dederlon, poliuretan va boshqalardan ishlangan. Tabiiy cho'tkalarining tuklari ot yoli, cho'chka tukidan iborat bo'ladi.

Sun'iy tolali cho'tkalarining tabiiy tolali tish cho'tkalaridan anchagina afzalliklari bor. Tabiiy cho'tkalar tuklari o'rtasida naysimon kanali bo'lib, doimo mikroorganizmlar bilan to'lib turadi va ularni toza tutishning iloji bo'lmaydi. Vaqt o'tishi bilan ular mo'rtlashib sinish etimoli borligi va ularga xolagancha qattqlik berib bo'lmasligi kabi kamchiliklari mavjuddir. Sun'iy tolali tish cho'tkalarining tuklari silliq, kovaksiz, oxiri yumaloqlashgan, emal va shilliq qavatni shikastlantirmaydi. Tozalash va qirtirlash borasida aytib o'tilgan ikki xil tish cho'tkalarining samaradorligi bir xildir.

Foydalaniladigan tish cho'tkalarining samaradorligi ularning individual tanloviga, qattqligining mosligiga, tuklar sathiga, tuklarni o'tkazilish shakliga va tuklarni qanchalik darajada zichligiga bogliqdir.

Sun'iy tolali tish cho'tkalari tuklarining qattqlik darajasi bo'yicha beshga bo'linadi:

- juda qattiq
- qattiq
- o'rtacha qattqlikda
- yumshoq

-juda yumshoq

Bemorlarga tish cho'tkalarini tavsiya qilishdan oldin ularning Og'iz bo'shlig'i shilliq pardasi va parodont to'qimasi ko'rikdan o'tkazilishi zarur. Aholi o'rtasida ko'proq o'rtacha qattqlikdagi tish cho'tkalari ishlatiladi.

Quyida bolalar yoshiga qarab tish cho'tkalarini tavsiya qilish jadvalini xavola qilamiz

Bolaning yoshi	Cho'tka ishchi qismining o'lchami (sm)	Cho'tka tuklarining qattqlik darajasi
5 yoshgacha	2,0	Yumshoq va juda yumshoq
6-7 yoshgacha	2,5	Yumshoq va juda yumshoq
8-10 yoshgacha	2,5 – 3,0	Yumshoq va qattqiqroq
11 va katta yosh	3,0	Qattqiqroq, qattqiq va juda qattqiq

Tish cho'tkasi individual foydalanish asbobi bo'lib, uni ar bir shaxs o'zi asrab tutish yo'lini bilmog'i zarur. Yangi tish cho'tkasini ishlatishdan oldin yaxshilab yuvib, ishchi qismi (tuklari)ga sovun surtib stakanga bosh qismini yuqoriga qilgan holda bir kechaga qoldirish lozim. Foydalanish oldidan sovunlangan tish cho'tkasini oqar suvda yaxshilab yuvib, tish pastasi surtib ishlatiladi.

Mikrobiologik tekshirishlar shuni ko'rsatdiki har qanday tish cho'tkasining tuklarida ko'plab mikroorganizmlar mavjud bo'lar ekan. Shuni inobatga olib tish cho'tkalarini foydalanilgandan so'ng uzoq vaqt mobaynida maxsus g'iloflarda saqlash maqsadga muvofiq emasdir. Yorug'lik va havo yetishmovchiligi bunday holda saqlangan tish cho'tkalarida mikroorganizmlarning tez ko'payishini ta'minlaydi. Bunday ol patogen mikrofloraning ko'payib faolligini oshiradi.

Tish cho'tkalari o'z elastikligini yo'qotib, tozalash darajasi pasaygan taqdirda almashtirilishi lozim. Sun'iy tukli cho'tkalar uchun bu muddat 1-2 oyni tashkil etsa, tabiiy tukli tish cho'tkalari uchun bu 3-4 oydir.

Qattiq va juda qattqiq tukli tish cho'tkalarini faqat parodont to'qimasi sog'lom bo'lgan kishilargagina tavsiya etiladi. Shunda ham bordiyu tish cho'tkasidan noto'g'ri foydalanilsa, milklar shikastlanishi va tishlarning siyqalanish hollari vujudga kelishi mumkin.

Yumshoq va o'rtacha qattqlikdagi tish cho'tkalari tukchalarining egiluvchanligi hisobiga tishlar oralig'i, fissuralarga va milk osti sohalariga yaxshi kirib borishi natijasida yaxshi tozalash xususiyatiga ega bo'ladi

Tish cho'tkasining ishchi qismi o'lchamlari tishlarni qay darajada tozalay olish samarasini belgilaydi. Qiyin tozalanuvchi sohalarga ham etib borib, tishlarning barcha sathini tozalaydi. Bugungi kunda (bolalar va kattalar uchun) kichik o'lchamli bosh qismiga ega bo'lgan tish cho'tkalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Bunday tish cho'tkalarni og'iz bo'shlig'ida har tomonlama harakatlantirish qulaydir. Tish cho'tkalarining o'lchamlari bolalar uchun 18-25 mm, katta yoshdagi kishilar uchun-30 mm gacha bo'lishi kerak. Bunday cho'tkalarda ishchi qismining tuklari 3-4 qator bo'lib, tutam-tutam bo'lib joylashgan.

Zamonaviy tish cho'tkalarining ko'pchiligi ishchi qismidagi tukchalarning har xil o'lchamliligi bilan farq qiladi. Bunda uzun tukchalar ishchi qismning periferik - chetki sohasida, kalta tukchalar o'rta qismida joylashgan bo'ladi. Bu xildagi tish cho'tkalarining tuklari tozalash jarayonida tishlar oralig'idagi bo'shliqqa yaxshi botib kiradi va kontakt satlardagi yumshoq karashlarni yaxshi tozalaydi. Shu bilan birgalikda milklarni massaj qilib ulardagi qon aylanish jarayonini yaxshilaydi.

Zamonaviy tish cho'tkalarining ayrim turlari 2 qator tukchalarning oziq-ovqat sanoatida ishlatiladigan bo'yoq moddasi bilan har xil rangga bo'yalgan olda chiqariladi. Vaqt o'tishi bilan bu bo'yalgan soha o'zining rangini yo'qota boshlaydi va tish cho'tkasini eskirayotganidan dalholat beradi. Agar tish cho'tkasining bo'yalgan qismi 1/2 sohasida rangini yo'qotsa, demak tish cho'tkasini almashtirish muddati yetgan, uni almashtirish zarur. Bunday hol har kuni 2 marta tish tozalanganda 2-3 oydan so'ng sodir bo'ladi.

Tish cho'tkalarining dastaklari ham har xil shaklda bo'ladi (to'g'ri, bukilgan, qoshiqsimon). Bugungi kunda shunday tish cho'tkalari mavjudki, tish tozalash paytida (2-3 minutdan so'ng) ularning rangi o'zgaradi. Bunday tish cho'tkalari bolalarga tavsiya qilinadi. Ular tish tozalash vaqtini shunga qarab aniqlashadi. Ovoz chiqaruvchi tish cho'tkalari ham tish tozalash vaqtdan darak beradi.

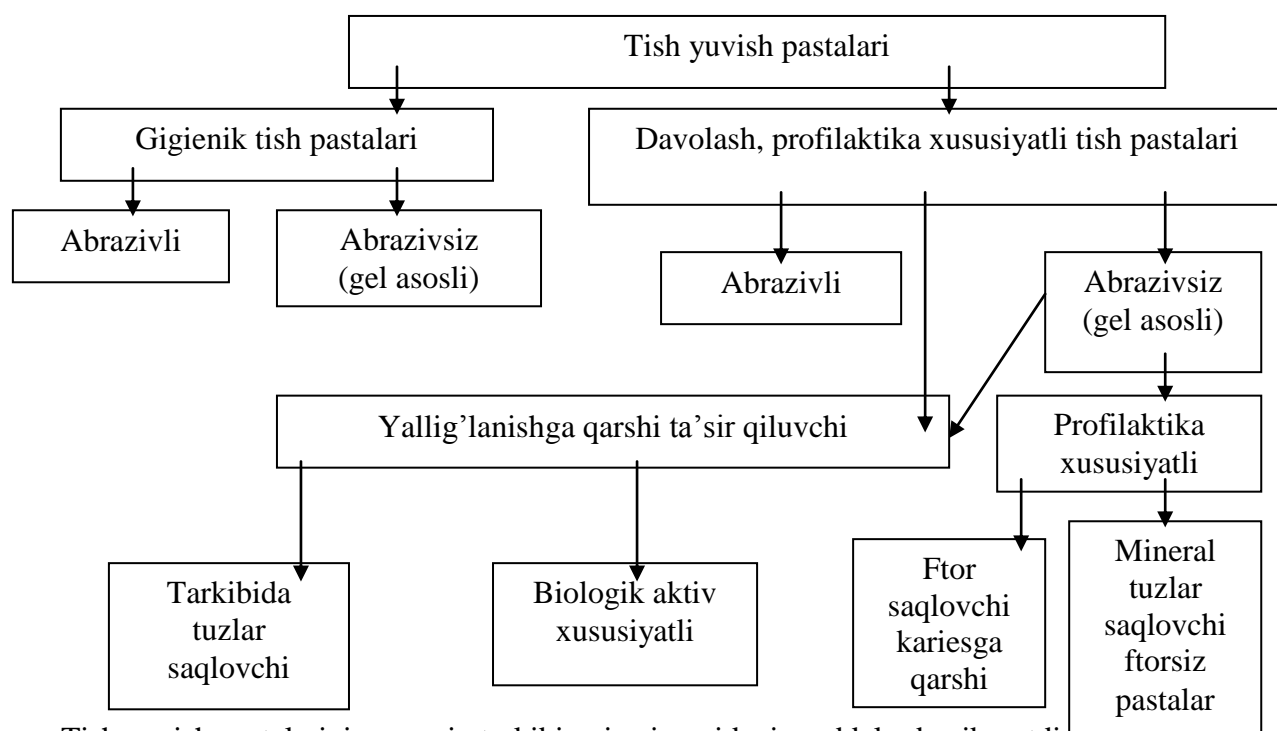
Elektr tish cho'tkalari - ular yordamida avtomat olda tish cho'tkasining ishchi qismi vibratsiyali yoki aylanma harakat qiladi. Bunday harakatlar yordamida tish karashlari tozalanib, milklar massaji amalga oshiriladi. Elektr tish cho'tkalarini qo'l harakati mukkamal bo'lmagan bolalarga, nogironlarga, keksalarga tavsiya qilish mumkin.

TISH YUVISH PASTALARI

Bugungi kunda jaxon mamlakatlarining ko'pchiligida xilma-xil tish pastalari ishlab chiqarilmoqda. Shunga qaramasdan tish pastalarining umumiy struktura tuzilish bir xildir. Tish pastalariga qo'yilgan asosiy talablar bu tish karashlarini sifatli tozalash, xushta'm bo'lishi, yaxshi id taratishi, noxush ta'sirotlardan xoli, organizm sezgirligini (allergiya) oshirmasligi zarur.

Bugungi kunda ishlatilayotgan tish yuvish pastalari o'zining tarkibi va xususiyatlariga qarab quyidagi tasnif guruhlariga kiradi:

Jadval

Tish yuvish pastalarining asosiy tarkibiy qismi quyidagi moddalardan iboratdir.

1. abraziv to'ldirgich
2. biriktiruvchi moddalar (gel hosil qiluvchi gidrokolloidlar)
3. sirt-aktiv yoki ko'pirtiruvchi moddalar
4. antiseptiklar
5. ta'm beruvchi vositalar
6. davolash-profilaktik moddalar

ABRAZIV MODDALAR.

Pastalarning tishlarni tozalash samaradorligi ular tarkibiga kiruvchi abraziv moddalar komponenti xususiyatiga bogliqdir. **Abraziv moddalar** tishlarni karashlardan tozalash va ularni silliqlash bilan birgalikda emalning noorganik birikmalari bilan muloqotda ham bo'ladi. Shuni inobatga olgan olda an'anaviy foydalaniladigan abraziv material bo'lib hisoblangan-cho'ktirilgan bo'r bilan bir qatorda bugungi kunda dikalsiy fosfat digidrati, dikalsiy fosfatning monogidrati, suvsiz dikalsiy fosfat, trikalsiy fosfat, kalsiy pirofosfat, erimaydigan metafosfat

natriy, alyuminiy gidrooksidi, kremniy ikki oksidi, sirkoniy silikat, metilmetakrilatning polimerli birikmalari va boshqalar shilatiladi. Ko'pgina ollarda cho'ktirilgan bo'r va yuqorida sanab o'tilgan abraziv moddalardan birortasining aralashmasi ishlatiladi. Shunday aralashmalar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. bo'r va dikalsiy fosfat
2. bo'r va alyuminiy gidrooksidi
3. bo'r va suvsiz dikalsiy fosfat va x.k.

Har bir abraziv modda o'zining ma'lum disperslik (zarrachalarining o'lchami), qattqlik va pH ko'rsatkichiga ega bo'lib, bu ko'rsatkichlar hosil qilinadigan tish pastalarining, tozalash xususiyati abrazivligi kabi sifatlarini keltirib chiqaradi. Tish pastalarining hosil qilish jarayonida uning tarkibiga kiruvchi moddalar tish pastasiga qo'yilgan vazifalardan kelib chiqib tanlanadi.

BIRIKTIRUVCHI (GEL HOSIL QILUVCHI) MODDALAR

Tish pastalarining turg'unligi, qattiq-yumshoqligi, plastikligi ko'proq biriktiruvchi gidrokolloid moddalarning fizik va kimyoviy xususiyatlariga bogliqdir. Zamonaviy tish pastalarini hosil qilishda ishlatiladigan godrokolloid biriktiruvchi moddalar sun'iy va tabiiy birikmalar bo'lib hisoblanadi. Tabiiy gidrokolloidlar bo'lib, suv o'tlaridan olinadigan alginat natriy, karraginat natriy va shu o'simliklar mevasi va shirasi hisoblanadi. Sun'iy sintetik gidrokolloidlarga-natriykarboksimetilsellyuloza, sellyulozaning metil va etil efirlari kiradi. Bo'larning barchasi paxta sellulozasi va poyasining hosilalaridir.

Ko'p atomli spirtlardan-glitserin, polietilenglikol tish pastalari tarkibida plastik, bir xil qonsistensiyadagi massa hosil qilishda muhim rol o'ynaydi. Bunday xususiyatga ega bo'lgan pastalarni tyubiklarga solish va undan siqib chiqarish ancha yengil va qulaydir. Mazkur spirtlar tish pastalarini saqlash davrida ularning namligini saqlaydi va sovuqdan muzlab qolishini oldini oladi. Bundan tashqari ko'pirishiga yordam berib, ta'mini yaxshilaydi.

KO'PIRTIRUVCHI - SIRT AKTIV MODDALAR.

Tish pastalarini tayyorlashda ko'pirtiruvchi-sirt aktiv moddalardan-alizarin moyi, lauril sulfat natriy, natriy lauril sarkozinat va yog` kislotalar tauridining natriyli to'zi kabilar keng ko'lamda ishlatiladi. Tish pastalari tarkibiga kiruvchi komponentlar zararsiz, Og'iz shilliq pardasiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan va juda yaxshi ko'piradigan bo'lishi lozim. Yaxshi ko'piruvchi tish pastalari tishlar yuzasidan ovqat qoldiqlarini, karashlarni tozalashda ancha qulayliklar tug'diradi.

Bugungi kunda abraziv modda saqlamaydigan, gelsimon tish pastalar am keng ko'lamda ishlanib chiqilmoqda (pepsodent, blendomed va x.k.). Bunday tish pastalarining asosini faol ko'pirish xususiyatiga ega bo'lgan kremniy ikki oksidi tashkil qiladi. Gelsimon tish pastalarining ta'mi juda yaxshi, har xil rangga egadir. Lekin tishlarni tozalash darajasi bo'r saqlovchi abraziv moddalarga ega tish pastalaridan ancha past. Tish pastalari uzoq muddat turishini inobatga olib, ularning bo'zilmasligini, aynimasligini ta'minlash maqsadida ular tarkibiga antiseptik moddalar (timol, triklozan va boshqalar) ham ma'lum miqdorda qo'shiladi.

Biologik aktiv moddalar (xlorofilli birikmalar, fermentlar, mikroelementlar, o'simlik ekstraktlari, vitaminlar-V_Z, V₆, RR, S, K va boshqalar) tish pastalarining karies va parodont kasalliklarini oldini olishda qo'llash uchun imkoniyat yaratadi.

Karies profilaktikasi maqsadida tish pastalari tarkibiga tish emali tarkibiga kiruvchi mineral tuzlar va kimyoviy elementlar qo'shiladi. Shulardan tarkibiga fluor qo'shilgan tish pastalari karies profilaktikasida bugungi kunda muhim o'rin egallaydi. Bunday tish tozalash pastalari barcha yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadi.

Tish pastalari tarkibiga shu maqsadda natriy ftorid, olovo ftoridi, monoftorfosfat, aminoftorid va fosfatlar bilan ishlov berilgan natriy ftor birikmalari qo'shiladi.

Ftorli birikmalar tishlar emal qobig`ini karashlar tarkibidagi mikroorganizmlar hosil qilgan kislotalarga nisbatan turg`unligini oshiradi, ularda modda almashinuvi jarayonini susaytiradi va remineralizatsiya jarayonini kuchaytiradi. Shu narsa izlanishlar natijasida aniqlanganki karies profilaktikasini amalga, oshirilishida erkin, bog`lanmagan ftor ioni muhim ahamiyat kasb etadi. Jaxon sog`liqni saqlash tashkiloti (JSST-VOZ) tavsiyasiga ko`ra tish pastalari tarkibida ftor ionlarining miqdori 0,1%dan oshmasligi kerak. Samarali ta`sir qiluvchi tish pastalarining har bir grammida 1-3 mg ftorid mavjud bo`ladi.

Katta yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadigan tish pastalari o`z tarkibida 0,11% dan 0,16% gacha natriy ftor yoki 0,38% dan 1,14% gacha monoflorfosfat natriy tutadi. Bolalar uchun tish pastalaridagi ftor birikmalari miqdori 0,023% dan oshmasligi zarur.

Tarkibida natriy ftor, kalsiy ftor va kremniy tutuvchi abrazivli tish tozalash pastalari kariesga qarshi yuqori samarali xususiy fluorostat sistemasini tashkil qiluvchi vositalar hisoblanadi "Blendamed" va "Kolgeyt" tish pastalari shular qatoriga kiradi.

Tish karashlarini hosil bo`lishiga qarshilik ko`rsatish, tish toshlari kristallarining o`rishini susaytirish maqsadida tish pastalari tarkibiga triklozan moddasi qo`shiladi. Triklozan bakteriyalarga qarshi (ayniqsa grammusbat va grammanfiy mikroorganizmlarga) kuchli ta`sir ko`rsatib, ularning ko`payishini keskin susaytiradi. Bu ta`sir tish tozalangandan so`ng 12 soatgacha davom etishi mumkin.

Tish pastalari tarkibidagi ftor birikmasi so`lakda erishi natijasida erkin ftor moddasi ion shaklida tish emali tarkibiga singib kirib, emalni kislotali demineralizatsiya jarayoniga to`sqinlik qiladi. Ftor ioni emal tarkibida kislotalarda erimaydigan birikmalar hosil qilishda ishtirok etadi.

FTOR SAQLAMAYDIGAN kariesga qarshi ta`sir etuvchi qator tish pastalari mavjudki, ular tarkibida tishning emal qobig`ini to`yintiruvchi mineral tuzlar bo`ladi. Bunday tish pastalari o`zida kaliy fosfat, natriy fosfat, kalsiy va natriy glitserofosfat, kalsiy glyuqonat, rux oksidi kabi minerallar tutadi. Bo`lardan tashqari shularga o`xshagan o`z tarkibida xitin, xitozan hosilalari tutuvchi pastalar ham mavjud. Xitin, xitozan hosilalari oqsillarga yaqin tuzilishga ega bo`lib, streptococcus mutans, aktinomitsitlar kabi mikroorganizmlarni emal yuzasiga adsorbsiyalanishiga yo`l qo`ymaydi va natijada tishlar yuzasida tish blyashkalari hosil bo`lishi sust kechadi.

G.N.Paxomov va mualliflar (1973, 1978 yil) tomonidan tabiiy manba`lardan remineralizatsiya qilish xususiyatiga ega bo`lgan "Remodent" preparati ishlab chiqilgan. Shu preparat asosida "Remodent" tish pastasi am ishlab chiqarilmoqda. Bu tish pastasi o`z tarkibida qator makro- va mikroelementlar saqlagan olda kariesga qarshi yaxshi ta`sir etuvchi vosita hisoblanadi. Makro- va mikroelementlar dentin kanalchalarining kirish qismini tez to`ldirib tish sezgirligini pasaytiradi.

Tarkibida ftor saqlovchi va mineral tuzlar saqlovchi remineralizatsiya xususiyatiga ega pastalargina kariesga qarshi profilaktika tadbirida qo`llanilmasdan bugungi kunda tarkibida, fermentlar saqlovchi pastalar turi ham paydo bo`la boshlagan. Fermentlardan ayvonlar va zamburug`, mikroblardan olinadigan pankreatin, lizotsim, tripsin, proteaza, amilaza, X-va B-glyukozidaza, mutanazalar ko`proqq tanlanadi. Mazkur fermentlar tish karashlar hosil bo`lishini oldini oladi. Tishlar yuzasiga adsorbsiyalanuvchi mikroorganizmlarni gidrolizlab parchalaydi. Bo`lardan bakteriyalar ishlab chiqargan fermentlar kuchli gidrolizlash kuchiga egadir.

Fermentlardan-lipaza, amilaza, proteaza, lizotsim, glikozidazalar pastalar tarkibida ovqat qoldiqlari va tish karashlarini suvda eruvchi mayda molekulargacha parchalaydi. Bulardan tashqari fermentlar kariesogen mikroblar hosil qilgan polisaharidlar, dekstranlarni shilliq va karashlarni parchalab, kislotalar hosil bo`lishini oldini oladi.

DAVOLASH VA PROFILAKTIKA xususiyatga ega tish pastalari gingivitlar, parodontitlar va stomatitlarni davolash va shu kasalliklarning oldini olish uchun qo`llaniladi. Shuning uchun bunday tish pastalari tarkibiga biologik aktiv moddalar- xlorofill tutuvchi, shifobaxsh o`simliklarning, suvli yoki spirtli eritmaları, damlamalari yoki ekstraktlari, fermentlar va boshqalar qo`shiladi.

Mazkur tish pastalari parodont va shilliq qavat to'qimalariga shifobaxsh ta'sir ko'rsatib, milklardan qon oqishini, patologik cho'ntaklardan yiring oqishini to'xtatadi, milklar yallig'lanishini to'xtatadi, parodont va shilliq qavatlarda qon va modda almashinuvi jarayonini faollashtiradi.

Milk va shilliq parda jaroxatlarida regeneratsiya jarayonini kuchaytirish maqsadida davolovchi pastalar tarkibiga - fermentlar, A va E vitaminining moyli eritmasi, karotolin kiritiladi.

TISH TOZALASH POROSHOKLARI yaqin o'tmishgacha keng qo'llaniladigan gigiyena vositasi sifatida foydalanilgan. Tish poroshoklarining asosiy tozalovchi vositasi bo'lib, kimyoviy tozalangan cho'ktirilgan bo'r hisoblanadi, unga xid, ta'm beruvchi moddalar qo'shib poroshok tayyorlangan.

Tish poroshoklari pastalarga nisbatan abrazivlik xususiyati kuchli bo'lib, tishlarni karashlardan yaxshi tozalaydi. Og'izdan noxush hidlarni yo'qotishi kuchsizrok. Kamchiliklaridan eng asosiysi tezda mikroblar bilan ifloslanishidir. Tish poroshoklari qutichalarda saqlanishi va ular tez-tez ochilab turishi ana shu kamchiliklarga imkoniyat yaratadi. Tish cho'tkalari tashqi muhitdan mikroblar va bakteriyalarni olib kiradi, qutichalar ochilganda esa tashqi muhitdan mikroblar tushadi. Ularning to'kilib, sochilishi, safarda olib yurishda noqulayliklar tug'diradi.

TISH TOZALAGICHLAR (kovlagichlar)

Insonlar tish tozalagichlarni qadim zamonlardan buyon ishlatib kelishadi. Italiyaning shimoli, Alp tog'larining sharqiy qismlarida olib borilgan qazilma ishlari natijasida inson shaxsiy gigiyenasiga doir predmetlar, jumladan oltin, bronza, temirdan yasalgan tish tozalagichlarning topilishi eramizdan ikki-uch asr oldin am ulardan gigiyenik vosita sifatida foydalanilganligidan dalolat beradi.

Bugungi kunda tish tozalagichlar Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositasi doimo amroximizdir. Tish tozalagichlar plastmassadan va xushbo'y, xushta'm daraxtlar yog'ochidan yasaladi. Shakliga ko'ra uchburchak, yassi, dumaloq bo'ladi.

Ular asosan tishlar orasidagi ovqat qoldiqlari va kontakt yuzalardan karashlarni tozalash uchun ishlatiladi. Shu bilan birga tish tozalagichlar tishlar orasidagi milklarni mexanik massaj qilib ularda qon aylanishini kuchaytiradi, mavjud yengil yallig'lanish jarayonlaridan holi qilishda ishtirok etadi.

FLOSSLAR-maxsus tayyorlangan tish tozalagich iplari tishlar oralig'i va kontakt yuzalarini tozalash uchun ishlatiladigan qo'shimcha gigiyena vositasidir.

Flosslar tayyorlanishiga qarab: mumlangan va mumlanmagan, shakliga ko'ra; uchburchak, yassi, dumaloq qilib tayyorlanadi.

Floss iplari tish tozalash uchun qo'llarning ko'rsatkich barmoqlariga o'raladi va tishlar oralig'iga solinib mexanik harakat yordamida tishlarning oraliq yuzalari va yonbosh yuzalaridan karashlar tozalanadi, milklar o'z navbatida massaj qilinadi.

CHAYNOV REZINKALARI (SAQICHLAR) -so'lak ajralishini kuchaytirib, tishlar yuzasini tozalash va mikroblar hosil qilgan kislotalik muhitni neytrallash va mexanik ishlov natijasida og'iz bo'shlig'i gigiyenasini yaxshilashda ishtirok etuvchi vosita hisoblanadi.

Chaynov rezinkalari og'iz bo'shlig'i to'qimalariga quyidagicha ta'sir ko'rsatadi:

-so'lak ajralishini tezlashtiradi

-so'lak ajralishida uning bufer sig'imini oshishini ta'minlaydi

-OG'IZ bo'shlig'ining qiyin tozalanuvchi sohalarni yuvib tozalashni ta'minlaydi

-so'lakdagi saharozni yaxshilaydi

-ovqat qoldiqlarini tozalashda faol ishtirok etadi

Bugungi kun chaynov rezinkalari (saqichlari) tarkibini asosiy modda (barcha qo'shimchalarni biriktiradi), shirin ta'm beruvchi qo'shimchalar (shakar, jo'xori sharbati, shakar o'rnini bosadigan moddalar), yaxshi ta'm va maza beruvchi moddalar, yumshatgichlar (chaynov paytida ma'lum konsistensiya hosil qilish uchun) hosil qiladi.

Chaynov rezinkalarining eng asosiy xususiyati-bu chaynash paytida tinch turganga nisbatan so'lak ajralib chiqishini 3 va undan ko'p martaga oshirish hisobidan tishlar sathini yuvilishini yaxshilash, ovqatdan so'ng oshqozonda azm jarayonini faollashtirishdan iboratdir. Bugungi kunda tarkibida ksilit va boshqa shakarsimon moddalar saqlovchi, kariesga qarshi ta'sir qiluvchi chaynov rezinkalari keng ko'lamda tayyorlanmoqda. Chaynov rezinasi tarkibidagi ksilit og'iz bo'shlig'ida, tishlar sathida uzoq vaqt saqlanib qolib o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Chaynov rezinkalaridan to'g'ri foydalansak, uning salbiy asoratlari bo'lmaydi. Shu ma'noda ko'plab o'tkazilgan tekshirishlar natijasiga tayanib quyidagilar tavsiya qilinadi:

1. Chaynov rezinkalaridan bolalar ham katta yoshdagi kishilar ham bir xil foydalansa bo'ladi
2. Chaynov rezinkalarini faqat ovqatdan so'ng 20 min mobaynida chaynash tavsiya etiladi, aks holda har xil noxush oqibatlariga olib kelishi mumkin
3. Shakar saqlamaydigan, uning o'rnini bosadigan moddalari bor chaynov rezinkalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir
4. Chaynov rezinkalarini iloji bo'lsa faqatgina ovqat va shirinliklardan so'ng chaynash tavsiya etiladi
5. Shuni unutmaslik lozimki, tartibsiz ravishda xohlaganda saqich chaynash zararlidir

TISH ELIKSIRLARI Og'iz bo'shlig'ini chayish uchun ishlatiladigan vositadir. Ular tishlar tozaligini mustakamlaydi, tish karashlari hosil bo'lishining oldini oladi va og'izga xush ta'm va xushbo'ylik kabi sifatlarni beradi.

Eleksirlar tarkibiga biologik aktiv moddalar qo'shiladi. Shifobaxsh o'simliklarning spirtli ekstraktlari eleksirlarning asosini tashkil qiladi. Eleksirlar tarkibida kariesga qarshi ta'sir ko'rsatuvchi moddalar, davolash xususiyatiga ega qo'shimchalar, profilaktika vositalari, dezodorantlar saqlashi mumkin. "Ksident" eleksiri o'z tarkibida natriy ftor, ksidifon preparati saqlaydi. Bu preparatlar organizmda kalsiy miqdorini boshqarib turadi va tish karashlari va toshlari hosil bo'lishining oldini oladi.

"Lesnoy", "Paradontax", "Salvatimol" kabi eleksirlar yuqori davolovchi, yallig'lanishga qarshi xususiyatlarini namoyon qilib, tarkibida-shalfey, romashka, mirrix, exinatsey o'simliklarining damlamalarini tutadi.

O'z tarkibida triklozan, natriy ftor saqlovchi "R1ax" eleksiri kariesni oldini olibgina qo'ymay tishlarda karashlar hosil bo'lishini ham kamaytiradi. "Sensitive" eleksiri o'z tarkibida olov ftoridini saqlab kariesning oldini olishda va tishlar sezgiriligini pasaytirishda faol ishtirok etadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

- 1.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi qoidalari
- 2.Og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigienasi vositalariga nimalar kiradi
- 3.Og'iz bo'shlig'i gigienasining asosiy vositalari
- 4.Tish pastalari tarkibi, xususiyatlari
- 5.Tish poroshoklari tarkibi, xususiyatlari
- 6.Tish cho'tkalari turlari
- 7.Irrigatorlar, flosslar.

8 – Klinik mashg'ulot

Tish tozalash usullari. (Paxomov, CHarter, Stilman, Bass, Leonardo, Fones). Stomatologik kasalliklar profilaktikasi usullari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Tishlarni tozalash usullari.

	2.Tishlarni yuvish vositalari 3.Tish cho'tkalarining harakat yo'nalishi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Tishlarning tozalash usullari va ularning yo'nalishini talabalarga o'rgatish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali Ma'ruza , suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha

		qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Miya shturmi” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi qoidalari.

Bugungi kunda asosiy stomatologik kasalliklar profilaktikasida Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi eng asosiy, samarali tadbir ekanligi to'liq isbotlangan. Muntazam ravishda tishlarni tozalash, ularni tish yumshoq karashlaridan tozalab borish shu bilan birgalikda milklarni mexanik tarzda uqalashini (massajini) amalga oshirish emalning fiziologik tarzda me'yorida etilishini ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi tish qattiq to'qimalari xususan emal qavatini paradont to'qimalarini fosatlar, kalsiy, mikroelementlar, fluor va vitaminlar bilan boyitib, ularni noxush tashqi muhit ta'sirotlariga nisbatan turg'unligini oshiradi. Tish tozalash paytida milklarni muntazam mexanik massaji ularda qon aylanishini yaxshilaydi, shu bilan paradont to'qimasining oziqlanishini kuchaytiradi, modda almashinuvini jadallashtiradi. Bugungi kunda er shari aholisi o'rtasida karies kasalligini keng tarqalganligini inobatga olib, bu kasallikni bevosita chaqiruvchi asosiy sabablar Og'iz bo'shlig'ida, tishlar yuzasida (karashlar, mikroblar, ovqat qoldiqlari) ekanligini nazarda tutsak, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi, tishlarni muntazam tozalab turish karies kasalligini oldini olishda eng asosiy qurol ekanligi o'z-o'zidan namoyon bo'lishi sir bo'lmay qoladi.

Og'iz bo'shlig'ining shaxsiy gigiyenasi-tishlar yuzasidan, milklar sathidan yumshoq karashlarni, ovqat qoldiqlarini gigiyenik vositalar yordamida qirtishlab tozalashdan iborat bo'lgan mexanik va kimyoviy jarayondir. Bunday tadbirni ar bir inson shaxsan o'zi kuniga ikki marotaba ertalab, nonushtadan so'ng va kechki uyqu oldidan bajarishi maqsadga to'liq muvofiq hisoblanadi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga muntazam ravishda rioya qilish ar bir shaxs ma'naviyatining asosiy elementlaridan hisoblangan shaxsiy sanitariya madaniyati saviyasini am oshiradi. Sanitariya madaniyati qiyin ish, o'tirib turish, muomala, nutq, tarbiya madaniyatlari bilan bir

qatorida shaxsni kamolotga komil inson sifatida etishida, sog`lom avlod bo`lib vujudga kelishida muhim o`rin tutadi.

Og`iz bo`shlig`i shaxsiy gigiyenasi tadbirlarini samarali amalga oshirishda bugungi kunda juda ko`p gigiyena vositalari va predmetlaridan foydalaniladi.

Og`iz bo`shlig`i gigiyenasini amalga oshirishda zamonoviy vositalardan foydalanibgina kolmasdan uni qay usulda bajarishni ham hisobga olish joizdir. Bugunchi kunda tishlarni tish cho`tkasi va pastasi bilan qay yo`sinda tozalashning qator usullari mavjuddir. Shulardan ayrimlarini quyida keltiramiz.

FONES (Fones) USULIDA TISHLARNI TOZALASH

Bu usulda tish cho`tkasining tukli sathi bir-biriga tegib turgan tishlar qatorining o`ng burchiga pasta bilan birga qo`yiladi (bunda tish cho`tkasi tuklari tishlarning daliz sathiga perpendikulyar joylashadi) va yopiq tishlar qatori bo`yicha tish cho`tkasini aylanma harakati bilan chap tomonga qarab tishlar tozalanadi. Keyin Og`iz ochilib tishlarning ichki sathi am shu yo`sinda kichik aylanma harakatlar bilan tozalanadi. Tishlarni chaynov yuzalari aloida yana aylanma harakat ostida tozalanib, oxirida gorizontol yo`nalishda cho`tkalar harakati bilan tish tozalash tugatiladi. Bunday usulda tishlarni tozalash bolalar va katta yoshdagi kishilarga tavsiya qilinadi.

LEONARD (Leonard) usuli.

Bunda tish cho`tkasining tukli yuzasi tish sathiga perpendikulyar qo`yilib, cho`tka harakati vertikal ravishda faqat milklardan tishlarning kesuvchi kirrasi tomonga harakatlantiriladi. Yuqori jag`da yuqoridan pastga, pastki jag`larda pastdan yuqoriga qarab tish cho`tkasi harakatlantiriladi, tishlarning vestibulyar yuzasi tishlar qatorining yopiq holatida tozalanadi. Chaynov yuzalari ochiq holatda cho`tkani oldinga-orqaga yunaltirish yo`li bilan tozalanadi. Bu usul " qizildan-oqqa"- "milkdan-tishga" deb ataladi.

CHARTER (Sharters) USULI.

Tish cho`tkasining tuklari tish yuzasiga qaratilgan olda 45° burchak ostiga qo`yiladi va oistalik bilan cho`tka tuklari tishlar oralig`iga kiritilib vibratsiya harakati bilan tishlar tozalanadi. Bunda tish cho`tkasi tukchalaridan bir qismi milkning qirg`oq qismi ustida yotib milkni mexanik massaj qiladi.

G.N.PAXOMOV USULI (STANDART TOZALAS USULI)

Yuqori va pastki tish qatorlarining ar biri 6 segmentga shartli ravishda bo`linadi. Molyar tishlar segmenti, premolyarlar segmenti va frontal tishlar segmenti.

Tishlarni tozalash o`ng yuqori jag`ning chaynov guruhi tishlaridan boshlanadi va ketma-ket segmentlarga o`tib tozalanadi. Shu yo`sinda pastki jag` tishlari am tozalanadi.

Molyar va premolyar tishlar segmenti tozalanayotganda tish cho`tkasining ishchi qismining tukchalari tishlar sathiga nisbatan 45° burchak ostida qo`yiladi, bunda tuklar yarmi milkni, yarmi esa tish bo`yin qismini qoplab turadi. Tish cho`tkasining harakati milkdan tishlarning kesuvchi qirrasiga tomon harakatlantiriladi. Cho`tka harakati supurgi harakatiga monand bo`lishi kerak. Shunda cho`tka milkdan harakatini tish chaynov qirrasiga tomon davom ettirib yumshoq karashlarni tozalash bilan birgalikda milklar massajini am amalga oshiradi. Tishlarning chaynov yuzasi tish cho`tkasini gorizontol (oldinga-orqaga) harakati bilan tozalanadi. Bunday olda tish cho`tkasi tukchalari fissuralar va tishlar oralig`iga yaxshi botib kiradi. Frontal guruh tishlar segmenti qoziq va kurak tishlarning vestibulyar yuzasi am yuqorida ko`rsatilgan chaynov tishlar sathi kabi tozalanadi. Mazkur tishlarning oral sathini tozalash uchun tish cho`tkasi vertikal olda tishlar sathiga perpendikulyar qilib qo`yiladi, bunda tish cho`tkasining tuklari tish sathi va milklar sathiga o`tkir burchak ostida yo`naladi. Barcha segmentlarda tishlar yuzasi aylanma harakat qilib tozalanadi.

Mavzu bo`yicha savollar:

15. Asosiy gigienik vositalarini sanang.
16. Yordamchi gigienik vositalarini sanang.
17. Tish pastalari turlari.
18. Tish pastalarining asosiy tarkibi.
19. Eleksir, gel va flosslarning turlari va tarkibi.

20. Tish tozalagich, yorshik va irrigatorlar turlari.
 21. Standart tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 22. Leonard bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 23. Bass bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 24. Paxomov bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 25. Fones bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 26. Stilman bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 27. Charter bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
 28. Smit Bell bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.
- Reyte bo'yicha tish tozalash usulini o'tkazish etaplarini sanang.

9 Klinik mashg'ulot

Tish yuvish pastalari. Kimyoviy tarkibi va xususiyatlari. Davolovchi-profilaktik tish pastalari.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Tish yuvish pastalarining kimyoviy tarkibi va xususiyatlari 2. Tish yuvish pastalari nomi 3. Tish yuvish pastalarini stomatologik kasalliklariga qarab ajratish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish yuvish pastalarining kimyoviy tarkibi va xususiyatlari to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii»	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Diskussiya” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

Zamonaviy tish yuvish pastalarining tarkibi va xususiyatlari.

Qadimgi insonlar tishlarini oyna ko'kuni, tuz, yog'och ko'miri, smola, kul, asal yordamida tozalashgan. Keyinchalik cho'ktirilgan bo'r yordamida bu ishni amalga oshirishgan. XIX asrdan boshlab Evropada va Rossiyada cho'ktirilgan bo'r asosli tish pastalari ishlab chiqarilib, foydalanila boshlangan.

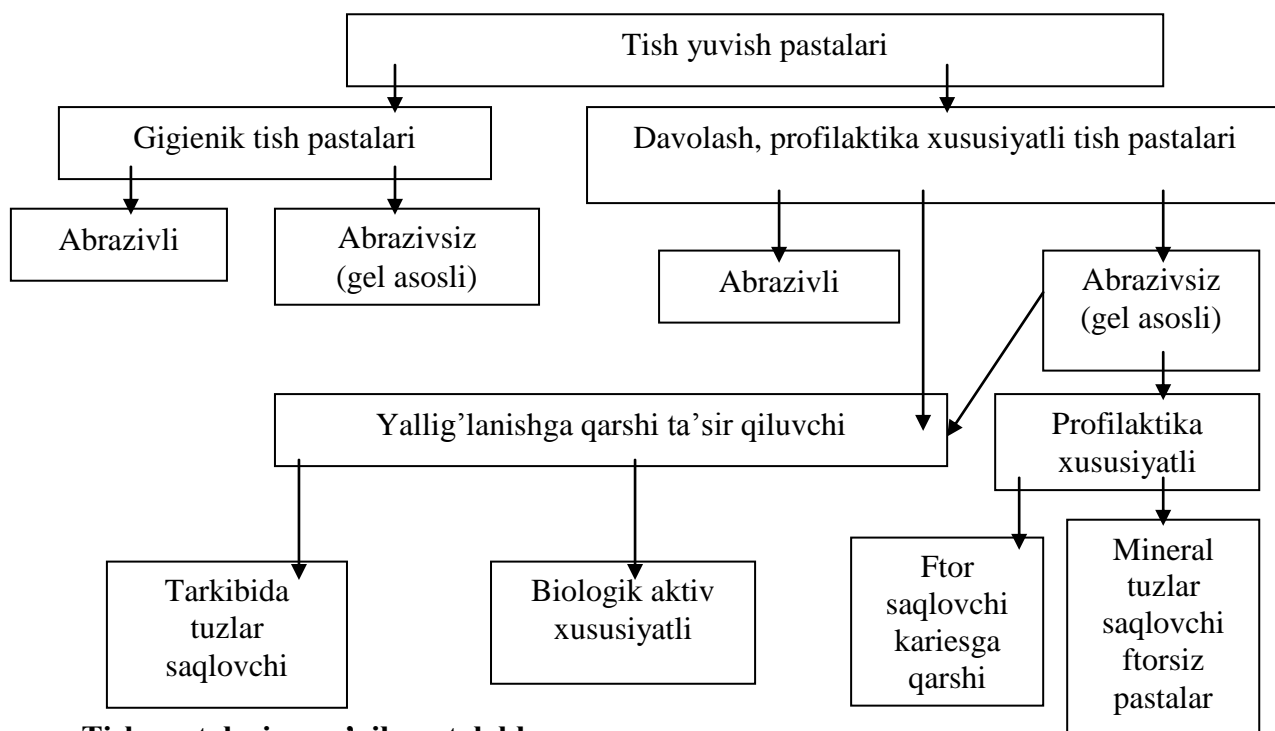
Bugungi kunda tish yuvish pastalari og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositalari ichida eng keng tarqalgani va samaralisidir.

Tish yuvish pastalari odatda **abraziv to'ldirgich** (kimyoviy cho'ktirilgan bo'r, dikalsiy fosfat, pirofosfat kalsiy, metafosfat natriy, alyuminiy silikat va b.); **bog'lovchi-qovushtiruvchi komponentlar** (glinerol, karboksimetilstellyo'lozaning natriyli to'zi, alginat natriy va boshq.); **sirt aktiv moddalar** (alizarin moyi, natriy laurilsulfat – kuchli ko'pirtiruvchi xususiyatga ega); **qo'shimcha moddalar** (antiseptiklar, ta'm va hid beruvchi moddalar) dan tashkil topgan. Bo'lardan tashqari pastalar tarkibiga **davolovchi qo'shimchalar va profilaktik vositalar** (tuzlar, shifobaxsh o'simliklar ekstrakti, mikroelementlar, fermentlar va boshq.)dan iboratdir.

Tish yuvish pastalarining tarkibiga u yoki bu qo'shimcha qo'shilganligi yoki qo'shilmaganligi mazkur pastaning davolovchi-profilaktik yoki gigiyenik ekanligidan dalholat beradi.

Zamonaviy tish yuvish pastalarining tasnifi

Jadval

Tish pastalariga qo'yilgan talablar.

Tish yuvish pastalari neytral bo'lishi, tozalovchi va silliqlovchi xususiyatga ega bo'lishi, yaxshi ko'rinishga, mazaga va hidga ega bo'lishi kerak. Ular tozalovchi, dezinfekstiyalovchi, zararsiz bo'lishi, davolovchi va profilaktik xususiyatga ega bo'lishi zarur.

Bugungi kunda mamalakatimiz savdo tarmoqlarida, bozorlarida turli mamlakatlar firmalari, kompaniyalari tomonidan ishlab chiqarilgan rang-barang tish yuvish pastalarini harid qilish mumkin. Shunga qaramasdan ularning ko'pchiligini Rossiyada ishlab chiqarilgan tish pastalari tashkil qiladi.

ROSSIYADA ISHLAB CHIQRILAYOTGAN TISH YUVISH PASTALARINING TURLARI VA XUSUSIYATLARIGA TAVSIFNOMA

Gigiyenik tish yuvish pastalari – Og'iz hholatini yangilab, tozalovchi xususiyatga ega bo'lib, maxsus davolovchi va profilaktik qo'shimchalar qo'shilmagan bo'ladi. Rossiyada ishlab chiqarilgan gigiyenik pastalar asosini odatda kimyoviy cho'ktirilgan bo'r (23-43%), glisterin (10-33%), karboksimetilstellyulozaning natriyli tuzi (1-1,8%), parfyumeriya moyi (1-1,5%), laurilsulfat natriy, hid beruvchi qo'shimcha, suv, konservantlar hosil qiladi.

Keng tarqalgan rus gigiyenik tish pastalari:

“Apelsinovaya”, “Myatnaya”, “Semeynaya”, “BAM”, “Moskovskaya”, “Olimp”, “Nu pogodi” va boshqalar.

Bolalar gigiyenik tish pastalari.

Mazkur pastalar sanab o'tilgan tarkibiy qismdan tashqari yaxshi ta'm beruvchi moddalar bilan boyitiladi. Bular efir moylari, ovqatga ishlatiladigan essenstiyalardir. Bolalar gigiyenik pastalarini tayyorlashdagi asosiy shartlaridan bo'lib, yaxshi ta'mga ega bo'lish va organizm uchun mutlaqo zararsiz bo'lishlik hisoblanadi. Bu xususiyatlar bolalarni tishlarini yuvishga tez o'rgatish va bu muolajani ularda odat tusiga kiritishda yordam beradi.

Davolovchi – profilaktik tish pastalari.

Bu xildagi pastalar sanab o'tilgan ma'lum komponentlardan tashqari biologik aktiv qo'shimchalar, vitaminlar, shifobaxsh o'simliklar ekstrakti va eritmasi, tuzlar, mikroelementlar va fermentlar bilan boyitilgan bo'ladi. Bu sinfga kiruvchi pastalardan har kunlik tishlarni tozalash uchun hamfoydalansa bo'ladi. Shu bilan birgalikda ularni asosan parodont xastaliklari bor, tishlarida ko'plab karies va uning asoratlari mavjud bemorlarga tavsiya etish maqsadga muvofiqdir. Karies profilaktikasida parodont va nokaries kasalliklari mavjud hollarda mazkur pastalarning samarasi yuqori ekanligi isbotlangan.

Davolovchi – profilaktik pastalar tarkibiga kirgan komponentlar asosida 5 guruhga bo'linadi:

6. O'simlik moddalari tutuvchi
7. Tarkibida tuzlar saqlovchi
8. Tarkibida fermentlar saqlovchi
9. Tarkibida biologik aktiv moddalar saqlovchi
10. Kariesga qarshi tarkibli tish pastalari

Tarkibida shifobaxsh o'simlik moddalari saqlovchi tish pastalari

Mazkur pastalar modda almashinuvini jonlantiradi, yaxshilaydi, to'qimalar regenerastiyasini kuchaytiradi, milklardan qon ketishini kamaytiradi, og'izdagi noxush hidlarni bartaraf etadi. Quyidagi guruhga kiruvchi tish pastalari bilan tanishamiz.

“Lesnaya” tish pastasi o'z tarkibida 5% xvoy-karotin massasini saqlaydi. Unda xlorofidd, karotin, askorbin kislotasi, tokoferol, balzamli smola mavjuddir. Tarkibida shunday kompleks moddalarning borligi mazkur pastani milk to'qimasiga yaxshi ta'sir etib yallig'lanish jarayonlariga barham berishni, og'izda noxush hidlarni yo'qotish, xushbo'y qilishni, milklardan qon oqishini bartaraf etishni va shilliq parda regenerastiyasini ta'minlaydi.

“Romashka” tish pastasi romashka va zveroboy singari shifobaxsh o'simliklarning suvli-spirтли ekstrakti bilan boyitilgan bo'lib, yallig'lanishga qarshi, antiseptik, yaxshi tozalovchi xususiyatlarga va yaxshi maza ta'mga egadir.

Shu guruhga kiruvchi, bolalar uchun mo'ljallangan “Buratino” ham tarkibida romashka, mingyillik va qalampirmunchoq o'simliklarining ekstraktini saqlab, yallig'lanishka qarshi kuchli vosita sifatida milklar yallig'lanishida juda yaxshi samara beradi.

Bolalar tish pastasi “IIIelkunchiq” kalendula ekstrakti asosida tayyorlanib, tarkibida karotin, liqonin, efir moylari, organik kislotalar saqlaydi. Fitonstidlarga boy bo'lib, yallig'lanish jarayonlarida yuqori samara beradi.

“Parodontax” nomli tish pastasi ham tabiiy o'simliklar asosida tayyorlangan. Ushbu tish yuvish pastasi milklardan qon oqishini oldini oladi, yallig'langan milklarga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi, bakteriyalarni ko'payishini to'xtatadi, uglevodlar parchalanishidan hosil bo'lgan organik kislotalarni neytrallash hxususiyatiga ega. Milklarni mustahkamlaydi va yaxshi tozalash sifatiga egadir. Mazkur tish pastasi tarkibida yalpiz, mirt, shalfey, romashka, rataniya, bikarbonat natriy tutadi, bu esa parodont kasalliklarini profilaktikasi va davolash ishlarida samarali hisoblanadi.

Tarkibida tuzlar saqlovchi tish pastalari

Mazkur guruhga kiruvchi tish pastalarining tarkibiga har xil tuzlar va mineral komplekslar qo'shilib tayyorlanadi. Bunday tarkibli tish pastalari parodont va shilliq parda to'qimalarida qon aylanishini yaxshilaydi, modda almashinuvi jarayonlarini faollashtiradi, shishlarni yo'qotadi va ma'lum darajada og'riqsizlantiradi. Tuzlar shilimshiqnlarni suyo'ltiradi, tish karashlarini hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladi, mikroblarni adgezivlik-yopishqoqlik xususiyatini yo'qotadi va koloniya hosil bo'lishiga yo'l qo'ymaydi.

Shu guruh pastalaridan "Balzam" tish yuvish pastasi o'z tarkibida shifobaxsh mineral tuzlar kompleks mikroelementlar saqlashi tufayli parodont to'qimasiga shifobaxsh ta'sir ko'rsatadi va yaxsh tozalovchi xususiyatga ega.

"Yubileynaya" tish pastasi o'z tarkibida shifobaxsh Morshinsk mineral suvidan ajratilgan yuqori kaliyli qonstentrat va sulfat-magniyli komponent saqlashi tufayli milk va shilliq parda qon aylanishiga ijobiy ta'sir qilib to'qimalar oziqlanishini yaxshilaydi. Yallig'lanishga qarshi yuqori samarali ta'sir ko'rsatib, yaxshi tozalovchi xususiyatga egadir.

Fermentlar tutuvchi tish pastalari

O'z tarkibida fermentlar saqlovchi tish pastalari tish yumshoq karashlarini, ovqat qoldiqlarini, nikotinli karashlarni yaxshi eritib tozalash xususiyatga ega bo'lgan shaxsiy gigiyena vositalaridan hisoblanadi. Bunday guruhga "Belo-rozovaya", "Osobaya", "Charodeyka" kabi tish pastalari kiradi. Ular o'z tarkibida proteolitik fermentlar, polivinil pirolidon kabi aktiv tozalovchi vositalar saqlaydi. Aynan ana shu fermentlar saqlovchi tish pastalarini parodont kasalliklarini o'tkirlashgan davrida tavsiya qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Biologik aktiv moddalar tutuvchi tish pastalari

Mazkur guruhga kiruvchi tish pastalari o'z tarkibida biologik aktiv qo'shimchalar, xususan vitamin "V", pantotenat kalsiy, boroglisterin tutib, yuqori darajada yallig'lanishga qarshi samara berib, to'qimaning tiklanish regenerastiyasini ta'minlaydi. Bo'lardan tashqari ular bakteriostatik, antiseptik, bakteristid, fo'ngostatik, fo'ngistid ta'sirga ega bo'lganligi bois, ushbu pastalarni stomatitlarda, kandidozlarda, glossit, xeylitlarda, parodont yallig'lanishlarida tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

"Prima", "Boroglisterinovaya", "Yagodka" tish yuvish pastalari shular jumlasidandir.

TISH KARIESIGA QARSHI TA'SIR KO'RSATUVCHI TISH PASTALARI.

Bu guruhga kiruvchi tish pastalari o'z tarkibida ftor, fosfor, kalsiy birikmalari tutganligi uchun tish qattiq mineral to'qimalarini (emal, dentin) mustahkamlab, to'yintirib, tish karashlarini paydo bo'lishiga yo'l qo'ymasdan, ularni kariesdan muhofaza qiladi.

Ftorli birikmalardan tish pastalari tarkibiga mono-ftorfosfat natriy, natriy-ftor, mis-ftorid, organik ftor saqlovchi moddalar qo'shadi. Ftorli tish pastalarini hosil qilishda ftor konsentrasiyasiga juda katta ahamiyat beriladi. Samarali ta'sir ko'rsatuvchi tish pastalari tarkibidagi ftor miqdori 1 gramm pastada 1-3 milligrammni tashkil qiladi. Shunday tarkibli tish pastalarini muntazam ishlatish karies jadalligini o'sishini bolalarda 15-35% gacha pasaytirganligi to'g'risida aniq ma'lumotlar mavjud.

Mazkur tish pastalarining kariesga qarshi samarali ta'siri avvalambor ularni mahalliy qo'llash tish emal qavatining turg'unligini oshirish va tashqi ta'sirotlarga berilmasligini ta'minlashdan iborat.

Ftor ionlari tish emali tarkibiga singib kirib, mustahkam ftorappatit sistemasini hosil qiladi. Fosfor-kalsiy birikmalarini tish qattiq to'qimalariga mustahkam birikishii ta'minlaydi, shu bilan birgalikda og'iz mikroflorasini o'sishini to'xtatadi va karashlarni hosil bo'lishini oldini oladi. Ftorli tish pastalari bolalar yoshida yangi chiqa boshlagan va yorib chiqqan tishlar emal qavatini mustahkamlashda muhim ahamiyati kasb etadi. Keyinchalik yosh o'tishi bilan bu

xususiyat tishlarga nisbatan ancha pasayadi. Shuni nazarda tutgan holda tarkibida fluor tutuvchi tish pastalarini bolalar yoshida tavsiya qilish katta samara beradi va karies o'sishini kamaytiradi. Ushbu guruhga kiruvchi "Cheburashka" tish pastasi o'z tarkibida natriy fluor, fosfatlar va mikroelementlar saqlaydi. "Cheburashka" tish pastasi bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib kariesga qarshi samarali ta'sir ko'rsatadi. Tarkibida fluor saqlovchi tish pastalari qatorida "Ftorodent" pastasi ham ma'lum. U o'zining tarkibida natriy fluor birikmasini tutadi va uni karies profilaktikasi hamda davolashda ishlatish tavsiya qiladi. Bundan tashqari bu tish pastasi tishlarda sodir bo'ladigan giperesteziyani susaytiruvchi, tish emali kristallarini mustahkamlab, emal qavatning kariesga nisbatan turg'unligini oshiradi.

Tish emalining mustahkamligini ta'minlovchi omillardan tashqari qator makro va mikro elementlardan iboratdir. Shuni nazarda tutib o'z tarkibida kaliy bir va ikki fosfat, natriy fosfat, glisterofosfat kalsiy, kalsiy glyukonat, fosfat kislotasining tuzlarini va boshqa makro-mikroelementlar tutuvchi tish pastalari ham ishlab chiqilmoqda. Bundan tashqari mazkur guruhga kiruvchi bir qancha pastalar o'z tarkibida davolovchi xususiyatga ega bo'lgan moddalarni saqlashi ma'lum.

"Zodiak" tish pastasi o'z tarkibida natriy fluor birikmasidan tashqari yallig'lanishga qarshi ta'sir etuvchi va regenerastiyani, epitelizastiyani kuchaytiruvchi xususiyatga ega bo'lgan oblepixa moyi tutadi. Shu xususiyatlarini inobatga olib mazkur turdagi pastalarni karies profilaktikasida va parodont kasalliklarini, og'iz shilliq parda kasalliklarini davolash maqsadida shunday bemorlarga tavsiya etish mumkin.

"Jemchug" va "Arbat" tish pastalari fosfat tuzlari saqlovchi davolash profilaktik xususiyatga ega bo'lgan og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasining asosiy vositalaridan bo'lib hisoblanadi. Mazkur tish yuvish pastalari kariesdan tishlarni muxofaza qilishda, tishlar giperesteziyasiga barham berishda yuqori samaraga egadir. Ular o'z tarkibida glisterofosfat kalsiy va antiseptiklar tutadi. Bo'lar guruhiga "Kristall" va "Remodent" singari tish yuvish pastalari ham kiradi. O'z tarkibida fosfat tuzlarini saqlovchi tish pastalarini bugungi kunda uch yo'nalishda ishlatish maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan – Bolalar va katta yoshdagi kishilarda karies profilaktikasida tishlarni muntazam har kuni tozalab turish uchun va applikasiya(chaplash) uchun.

Ikkinchidan – fosfat tuzlari tutuvchi tish pastalari nokaries kasalliklarini (giperesteziya, siyqalanish, eroziya, ponasimon nuqson, gipoplaziya, flyuoroz) davolashda samaralidir.

Uchinchidan – ortodontik qurilmalar, xususan breket-sistema taqovchi bemorlarda har kunlik tishlar tozalanishi va applikasiya qilinishi demineralizastiya sohasini sodir bo'lishini oldini oladi.

G'ARB DAVLATLARIDA ISHLAB CHIQRILAYOTGAN ZAMONAVIY TISH PASTALARI

Bugungi kunda bozorlar va magazinlar peshtaxtalarida g'arb mamlakatlarida ishlab chiqarilgan har xil tish tozalash pastalarini uchratish odat tusiga kirib qoldi va ulardan foydalanish keng tus olmoqda. Shuni nazarda tutib ana shu tish pastalariga e'tiborni qaratish foydadan holi emas.

Bu xil tish pastalaridan ayniqsa, "Prokter va Gembl", "Kolgeyt", "Smith Kline Bucham" kompaniyalari tomonidan ishlab chiqarilgan tish pastalari o'zining sifati va ma'lum maqsadga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatga molikdir. "Prokter-Gembl" kompaniyasi asosan "Blendo-med" guruhi tish tozalash pastalarini ishlab chiqaradi. Bu kompaniya dunyoda birinchi marta 1955 yilda fluorli tish pastalarni ishlab chiqara boshladi. 1960 yilda Amerika stomatologlari assostiyaastiyasi tomonidan ma'qullangan va tavsiya qilingan "Grest" tish pastasi bo'lgan.

"Blendo-med" guruhi tish pastalarining tarkibini tashkil qiluvchi ingredientlar va ularning vazifalari

1-jadval.

Modda (ingredient) nomi	Ta'siri	Funkstional samaradorligi
Natriy fluorid	Kariesga qarshi samara	Karies kovaklarini hosil

		bo'lishini oldini oladi
Kremniy dioksidi	A) abrazivlik xususiyati B) quyiltiruvchi	A) tozalovchi, silliqlovchi B) qovushqoqlikni ta'minlash
Sorbit	Namlovchi	Suvni tutib turadi
Natriy fosfat	Ph-bufer	Ph – muvozanatini ushlab turadi
Natriy uch fosfat	Ph-bufer	Ph – muvozanatini ushlab turadi
Natriy lauril sulfat	Ko'pirtiruvchi	Detergent, ko'pik hosil qiladi
Ksanton mumi	Bog'lovchi – qovushtiruvchi	Yopishqoqlikni ta'minlaydi (qovushtiradi)
Suv	Erituvchi	Qattiq komponentlarni eritadi
Triklozan	Mikrobgga qarshi ta'siri	12 soat davomida mikroblar o'sishini to'xtatadi
To'rtkaliyli pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
To'rtnatriyli pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
Natriy ikki pirofosfat	A) abrazivlik xususiyati B) kristallar o'sishini to'xtatadi	Tish toshlarining o'sishini oldini oladi, to'xtatadi
Natriy bikarbonat	A) yumshoq abraziv B) otdushka	Tozalik va ta'm hosil qilishni ta'minlaydi
Propilparaben	Konservant	Tish pastasini buzilishdan, aynishdan saqlaydi
Metilparaben	Konservant	Tish pastasini buzilishdan, aynishdan saqlaydi
Glisterin	Namlovchi	Suvni saqlab, namlikni ushlab turadi va pastaning qotishiga yo'l qo'ymaydi

“Blendo-med” guruhiga kiruvchi quyidagi tish pastalari keng tarqalgan va samarali gigiyenik vosita hisoblanadi.

- Blend A Med Fluoristat** – buning Mild fresh va Extra fresh gel turlari mavjud. Kariesga nisbatan samarali, och-yashil va biryuza rangda bo'ladi. Fluoristat sistemasiga ega bo'lib, bu sistema fluor ionlarini o'zidan tez ajralib chiqishini ta'minlaydi va remineralizatsiya jarayonida faol ishtirok etadi.
- Blend A Med complete** pastasi – Kariesga qarshi, parodont kasalliklarida va tosh hosil bo'lishini oldini olishda juda samarali. Oq pasta yashil rangli gel tasmachalari bilan. Mazkur pasta og'iz bo'shlig'ida uchraydigan uch keng tarqalgan asosiy kasalliklarni: karies, parodont kasalligi (milkar qochishi va yallig'lanishi) va tish toshlarini hosil bo'lishini oldini oladi. Bunda ham “Fluoristat” sistemasi mavjud bo'lib, u kariesdan ximoya qiladi, Triklolan-mikroblardan va pirofosfatlar toshlar hosil bo'lishidan himoya qiladi. Shuni nazarda tutib bunday tish pastalarini parodont kasalliklari mavjud bemorlarga tavsiya etish maqsadga muvofiqdir.
- Blend A Med Soda Bicarbonate** Pastasi. Mazkur tish pastasi kariesga qarshi, tish toshlarini hosil bo'lishiga qarshi samarali ta'sirga ega bo'lib, tishlarning tabiiy oq rangini saqlaydi. Bu tish pastasida ham asosiy, faol sistema “Fluoristat” hisoblanadi. Uning o'ziga xos tarafi shundaki, u o'zida pirofosfatlar kombinatsiyasini saqlaydi va tish toshlarini hosil bo'lmasligini ta'minlaydi. Soda bikarbonat esa tishlarning tabiiy oq rangini saqlashda ishtirok etadi.

8. **Blend A Med BlendDJ** Pastasi – kariesga qarshi samarali va bolalar uchun, sut tishlarini muhofaza qilish maqsadida ishlab chiqilgan. To'q qizil rangli gel meva ta'mi bilan. Mazkur pasta yuqoridagi qarindoshlaridan "Fluorostat" sistemasida fluor miqdorini kamligi bilan farq qiladi (250 mg/kg, fluor konsentratsiyasi, boshqalarida 1450mg/kg). Ya'ni, "Fluorostat" sistemasida fluor miqdori 6 marta kam. Bu esa bolalar uchun uning zararsizligini ta'minlaydi, uni bemalol vaqtgacha ishlatish mumkin. Shu bilan birgalikda u xushbo'y, xushta'm va o'nga chiroyli rang berilgan, bu esa bolalar uchun juda muhim.

Akvafresh tish tozalash pastasi Amerika va inglizlarning "Smith Kline Bucham" kompaniyasi mahsuloti bo'lib, bolalar va kattalar uchun oilaviy tish pastasi sifatida tavsiya qilinadi.

Bu ko'p komponentli tish pastasi bo'lib, ajoyib tarkibga egadir. Mazkur pasta o'z tarkibida monofosforfosfat natriy, glisterofosfat kalsiy, karbonat kalsiy tutadi va faol farmakologik samaraga ega. U antibakterial, kariesga qarshi, yaxshi ta'm va hidga ega. Bundan tashqari u o'zida fluor moddasini saqlaydi, bu esa tish emali sathida kislotalarda erimaydigan fluorapatitlarni hosil qiladi. Natriy karbonati Ph ko'rsatkichni ishqoriy muhitga burib turadi.

"**Akvafresh**" tish yuvish pastasi og'izdagi noxush hidlarni mikroblarni o'ldirish orqali amalga oshiradi, bundan tashqari tish karashlarini hosil bo'lishini oldini oladi. Bunda glisterofosfat kalsiy monofosforfosfat va laurilsulfat natriyni faollashtirib uning detergentlik xususiyatini oshiradi, yaxshi ko'pirishiga sabab bo'ladi. Akvafresh komponentlari tish emalining kristal hosil qiluvchi chamberaklarini mustahkamlaydi, emalning kariesga nisbatan turg'unligini oshiradi. Akvafresh pastasi uch xil rangli pastalardan tashkil topadi va bu xususiyat tyubiklarda ham aralashib ketmaydi. Tyubik siqilganda tish cho'tkasiga oq, qizil va ko'k rangli pasta ajralib chiqadi va estetik zavq bag'ishlaydi. Mazkur kompaniyaning ikki xil tish pastasi bilan tanishamiz.

Akvafresh Whitening – U o'zida noyob triklin komponentini saqlaydi, tishlarni har xil dog'lardan tozalab oqartirish xususiyatiga ega. Boshqa oqartiruvchi vositalardan farqli o'laroq bu tish pastasidan har kuni foydalansa bo'ladi.

Whitening tish pastasi uch xil (oq, qizil, ko'k) ingredientdan tashkil topgan va ulardan har biri maxsus vazifani bajaradi:

- oq qismi – tishlarni kariesdan himoya qiladi
- qizil massa – tishlarni karashlardan tozalaydi
- ko'k yoki yashil massa – og'izga xushbo'y hid va yaxshi ta'm beradi.

Mazkur tish tozalash pastasi muntazam ravishda foydalanilganda tish toshlarini ham eritib yo'qotish xususiyatiga ega.

"**Maklinz**" tish pastasi ham "Smith Kline Beecham" kompaniyasining yangi mahsuloti bo'lib karies profilaktikasi va davolash ishlarida yuqori samaraga egadir. Karies profilaktikasini pasta tarkibiga kiruvchi to'rt komponent – natriy monofosforfosfat, glisterofosfat va karbonat kalsiy, hamda mikroblarga qarshi ta'sir etuvchi trikleanlar ta'minlashadi. Pasta tarkibiga 0,25% triklozan kiritilishi uni mikroblarga qarshi xususiyatini oshirib, tish karashlarini keskin kamaytirishga olib keladi.

Ikkinchi komponenti – karbonat kalsiy bo'lib u ikki xil vazifani bajaradi: birinchidan ishqoriy muhit hosil qilib bakteriyalar hosil qilgan va ovqat tarkibidagi kislotalarni neytrallaydi; ikkinchidan demineralizatsiya sohaslarida chiqib ketgan, yuvilib ketgan kalsiyning o'rnini to'ldiradi.

"Maklinz" tish pastasi har kun ikki marta ishlatilganda:

- tishlarni karashlaridan tozalaydi – bu bilan gingivit va kariesni oldini oladi
- og'izni tozalab yaxshi ta'm va hid beradi.

Tish pastalarini ishlab chiqaruvchi keksa avlod kompaniyalaridan biri, bugungi kunda og'iz bo'shlig'i gigiyenasi vositalarini ishlab chiqishda dunyoda salmoqli o'rin tutuvchi kompaniya "**Colgate Palmolive**" (AQSh) hisoblanadi.

"**Colgate Total**" tish yuvish pastasi mazkur kompaniyaning bugungi kunda keng tarqalgan mahsuloti hisoblanadi. Tarkibida triklozan, gantrez va natriy fluor tutadi. Ilmiy va

maxsus tekshirishlar mazkur tish pastasi o'z tarkibiga kiruvchi faol ingredientlari bilan og'iz bo'shlig'i a'zolarini, tishlarni mikroorganizmlardan uzluksiz himoya qilishini tasdiqlashgan. Kompaniya tish pastalari tarkibiga kiruvchi triklozan o'zining sintetik sherigi gangrez bilan birgalikda pastaning davolash-profilaktik xususiyatlarini uzaytiradi. Bu uning kariesga nisbatan emalning turg'unligini oshirishda va parodont kasalliklarini oldini olishda namoyon bo'ladi. Tarkibida 0,3% triklozan, 0,243% natriy ftorid va polimer tutgan mazkur tish pastasi tishlar yuzasida karash-blyashkalarini hosil bo'lishini to'xtatadi, tish toshlarini hosil bo'lishini oldini oladi, milk yallig'lanishini sezilarli darajada yaxshilaydi, uni kamayishiga olib keladi. Uzoq muddat Kolgeyt pastalaridan foydalanish og'iz bo'shlig'i normal florasiga ta'sir etmasligini ko'rsatdi. Bugungi kunda Kolgeyt total guruhiga kiruvchi 25 dan ortiq tish pastalari butun dunyo bo'yicha o'zining muxlisiga ega.

GePMAniyaning "Arkam" zavodi ham dunyoda oldingi o'rinlardan birini egallab turgan "Lakalyut" markasi bilan qator tish pastalarini ishlab chiqarmoqda. Shulardan ba'zi birlari bilan tanishib chiqamiz.

Katta yoshdagi kishilar uchun:

Lakalyut aktiv (Lacalut Active) – tish yuvish pastasi 50 gr.li tyubiklarda chiqariladi va parodont kasalliklari mavjud kishilar uchun mo'ljallangan.

Asosiy tarkibi – alyuminiy laktat, alyuminiy ftorid, xlorgeksidin, allantoin.

- Alyuminiy laktat – milklarni sezilarli darajada mustahkamlaydi, ulardan qon oqishini to'xtatadi, tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgirligini pasaytiradi (issiq, sovuq, nordon, shirin va x.k.)
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishining oldini oladi.
- Allantoin – milklardan qon oqishini kamaytiradi, milk yallig'lanishlarini bartarf qiladi.
- Alyuminiy ftorid – tish emalini mustahkamlaydi, kariesning oldini oladi.

Lakalyut ftor – tishlarni kariesdan himoya qiladi.

Asosiy tarkibi – natriy ftorid, oktadestildiamin digidroftorid, xlorgeksidin.

- Pasta tarkibidagi ftorid sistemasi asosiy ta'sir qiluvchi komponent bo'lib tish emalini, ayniqsa uni shikastlangan sohasini tezda to'yintiradi, tishlarning ochilgan ildiz qismiga tez singib kirib to'yintiradi va sezgirligini pasaytiradi. Emal to'qimasini organik kislotalarga nisbatan turg'unligini oshiradi.
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishini oldini oladi.

Lakalyut sensitiv – 50 gr.li tyubiklarda chiqariladigan tish pastasi.

Asosiy tarkibi: alyuminiy laktat, alminiy ftorid, oktadestildiamin digidroftorid, xlorgeksidin. Giperesteziyani pasaytiradi, tishlar bo'yin qismida kariesning oldini oladi, tish emali va dentinini kariesdan himoya qiladi.

- Alyuminiy laktat – emal-dentin chegarasigacha chuqur singib kirib tashqi ta'sirotlarni nerv oxirlariga berilishini oldini oladi va tish sezgirligini pasaytiradi. Tishlarni issiq-sovuqni, nordon va sho'r ta'sirotlarni sezmaslikka olib kelishini ta'minlaydi. Milk to'qimasini mustahkamlaydi, qon oqishini to'xtatadi.
- Xlorgeksidin – bakteristid xususiyatga ega bo'lgan kuchli antiseptik bo'lib, tishlar yuzasida bakterial karashlar hosil bo'lishini oldini oladi.

Lakalyut flyuor – 50 gr.li tyubiklarda chiqariladigan tish pastasi.

Pasta tarkibida maxsus tozalovchi qo'shimchalar bo'lib muntazam ravishda foydalanilganda choy, kofe, nikotinli dog'larni tozalab tishni oqartiradi, tish qattiq to'qimasini organik kislotalar ta'siridan himoya qiladi va kariesni oldini oladi.

Slovakiyada ishlab chiqariladigan "Corident" seriyali tish pastalari ham bugungi kunda keng tarqalgan.

"Corident Xylitily" (Korident-ksilitol) tish pastasi og'iz bo'shlig'i shaxsiy gigiyenasi vositasi bo'lib, kariesga qarsha samarali ta'sir ko'rsatadi, tish toshlari hosil bo'lishining oldin oladi, emalni mustahkamlaydi. Xylitily – ftor faolligini oshiradi.

“**Corident Family Fresh**” – oilaviy tish pastasi, tarkibida faol fluor elementini tutadi. Kariesga qarshi universal ta’sir ko’rsatadi, yumshoq ta’sir ko’rsatadi.

“**Corident Family Cool**” – bolalar va o’smirlarga mo’ljallangan, kariesga qarshi samarali ta’sirga ega. Maxsus sut tishlarini tozalash uchun ishlab chiqilgan.

Polshaning Lexiya shahrida joylashgan “Pollena” kosmetika fabrikasida tayyorlanadigan tish yuvish pastalari ham og’iz bo’shlig’i shaxsiy gigiyenasi nuqtai nazaridan e’tiborga molikdir.

“**Colodent BJ-Fluor**” – tish yuvish pastasi 7 va undan katta yoshli kishilar uchun mo’ljallangan. Mazkur tish pastasining tarkibi zamonaviy fluor saqlovchi birikmalar (natriy fluorid va monoflorfosfat natriy) komponentlari bilan boyitilgan. Shuning uchun uni muntazam ishlatilganda emal qavat mustahkamligi oshib kariesga nisbatan turg’un bo’lishi, kislotalarda eruvchanligini pasayishi ko’p yillik tekshiruvlar natijasida aniqlangan.

“**Colodent Bi-Fluor**” – tish pastasi maxsus tanlangan silikogellar asosida tayyorlanadi va u juda samarali abraziv-tozalovchi, silliqlovchi, adsorbtsiyalovchi xususiyatga ega. Bu tish yuvish pastasi tishlarda hosil bo’lgan har xil dog’larni va karashlarni yaxshi ketkazadi. Juda yaxshi ta’min va hidga ega bo’lgani uchun yaxshi estetik ta’surot qoldiradi.

“**Colodent Remi**” – ikki sifatlilik tish pastalar komplektidan (Remi-K va Remi-A) iborat noyob qo’shaloq tish yuvish vositasi hisoblanadi.

Mazkur tish pastasining ijobiy ta’siri ikki xil pasta bilan tishlarni navbatma-navbat yuvishdan iborat. Dastlab tishlar “Remi-K” pastasi bilan yuviladi, keyin og’iz chayilib, Remi-A pastasida tishlar tozalanadi. 2-bosqichlik tish pastasi va cho’tkasi yordamida tishlarni yuvib tozalash natijasida emal yuza qavatlarini kristallarini yangilanishi, to’yinishi sodir bo’lar ekan. Chunki Remi-K pastasi erkin minerallar kationlari komplektini o’zidan ajratib chiqaradi. Remi-A pastasi esa maxsus tanlangan qo’shimchalar tarkibidagi erkin ionlar komplekti anionlarni tishlarni yuvish davomida o’zidan ajratadi.

Bu tish pastasidan uzluksiz, har kuni ikki marta tishlarni yuvishda foydalanilsa va ketma-ketlik qoidasiga rioya qilinsa, tish emalida hosil bo’layotgan, hosil bo’lgan o’choqli demineralizatsiya, oq dog’larni remineralizatsiyalab qayta tiklash xususiyati aniqlangan. Kuchli remineralizatsiya xususiyati mazkur tish pastasining karies profilaktikasidagi o’rni yuqori baholanishini ta’minlaydi.

Mazkur fabrikada bo’lardan tashqari “**Colodent Anti Kam**”, “**Colodent Herb-F**” tish yuvish pastalarini ham ishlab chiqaradi. Bu tish pastalari o’z tarkibida shalfey, romashka (moychechak) kabi shifobaxsh o’simliklar ekstraktini saqlashi tufayli bakterostatik va yallig’lanishga qarshi samarali ta’sir ko’rsatadi. Asrlar davomida foydalanib kelinayotgan bu o’simliklar ajratmasi parodontit simptomlarini bartaraf qilib, milklardan qon oqishini to’xtatadi. Pastalar tarkibidagi fluor elementi emal tashqi qavatini mustahkamlab, tish emalini kariesga nisbatan turg’unligini oshiradi. Mazkur tish pastalaridan 4 yoshdan boshlab foydalanish tavsiya qilinadi.

Sensodyne – maxsus ishlab chiqilgan davolovchi – profilaktik tish yuvish pastasi bo’lib, insonlarda tishlar sezgirligi oshishi natijasida sodir bo’ladigan og’riqlar, noxush hollarni bartaraf qilishda yuqori samaradorlikka ega.

Sensodin tish pastasining ikki xili ishlab chiqariladi: **Sensodin-K(klassik)** tarkibida xlorid strontsiy tutishi ochiq dentin kanalchalarini tezda to’ldirishi oqibatida tishlar sezgirligini tezda pasaytiradi.

Sensodin-F(ftor), o’z tarkibida kalsiy xlor tutganligi uchun tashqi ta’sirotlarni ichkariga pulpa to’qimasiga o’tkazmaydigan to’siq parda hosil qiladi. Fluor elementi tish emalini kariesdan himoya qiladi. Har ikkala tish yuvish pastalarida davolovchi komponentlar borligi, ularni parodont to’qimasini yallig’lanish jarayonlaridan himoya qiladi. Sensodin tish pastalarini samaradorligini 30 yil mobaynida o’rganib, nazorat qilib kelinishi haqiqatan ham mazkur tish pastalari giperesteziya – tishlar sezgirligini bartaraf qilishda tengsiz pasta ekanligini butun dunyo stomatologlari e’tirof etib kelishmoqda.

Mavzu bo'yicha savollar:

5. Zamonaviy tish yuvish pastalarining tasnifi.
6. Tish yuvish pastalari qanday moddalardan tashkil topgan.
7. Davolovchi – profilaktik pastalar tarkibiga kiradigan komponentlar.
8. Tish cho'tkalari turlari.

10 – Klinik mashg'ulot

Bolalarda karies profilaktikasida ratsional ovqatlanishning ahamiyati.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	Xomilador hamda yosh bolalar bir kunda oksil, uglevod, vitamin va minerallardan qancha miqdorda qabul qilishi kerakligini talabalarga tushuntirish
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Rasional muvofiklashgan ovqatlanishni karies profilaktikasidagi o'rni va xomilador hamda yosh bolalarda kunlik ovqatlanish rejimini tuzishni talabalarga o'rgatish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii»	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Diskussiya” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

-fikrlarni tuzishga halaqit beradigan hech qanaqangi ogohlantirish ishlari va kritikalar bo'lmasligi

-agar fikr qanchalik g'ayritabiiy bo'lsa, shuncha yaxshiligini inobatga olish

-ko'proq takliflar olishga harakat qilish

-fikrlarni kombinatsiyalash va rivojlantirish

-keng asoslab bermay, qisqa ta'rif berish

-guruhning fikrlarini aytadigan va qayta ishlaydiganlarga bo'lish

Ushbu metod talabalarga o'z fikrlarini asoslash, himoya qilish, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish.

2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi

3. Slaydalar, multimedialardan foydalanadi

4. Davolash ishlarini olib boradi

5. Mavzular asosida berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi

Mavzu matni:

To'g'ri ovqatlanishning karies profilaktikasidagi o'rni.

Tishlar kariesini va parodont to'qimalarning yallig'lanish jarayonini oldini olishda to'g'ri, muvofiqlashgan ovqatning muhim ahamiyat kasb etishi bugungi kunda ilmiy asoslangan. Ovqat masulotlarining tish to'qimalariga ko'rsatadigan ta'sirini quyidagicha tasavvur qilish mumkin:

1-Tish to'qimalari (emal, dentin, sement) taraqqiyoti paytida qon oqimi orqali kelayotgan mineral tuzlar, oqsil moddalar tish to'qimalarini shakllantirishda oxaklanishida ishtirok etib, ularning turg'unligini ta'minlaydi.

2-Tishlar chiqib bo'lgandan keyin, oziq moddalar so'lak tarkibida tishlar emalini muntazam ho'llash orqali kerakli miqdorda uni mineral tuzlarga to'yintirib turadi.

3-Ovqat iste'molidan keyin qolgan ovqat qoldiqlari, ayniqsa uglevodli ovqatlar tish yuzasiga yopishib qolib, bijg'ishi natijasida kariesogen holatni yuzaga keltiradi.

Tishlar emal qobig'ining kariesga nisbatan turg'unligini ta'minlovchi bosh omil bo'lib, homilador onalarning to'laqonli, sifatli miqdor jiatidan organizm talabiga mos, o'z tarkibida sutli masulotlar, mineral tuzlar, vitaminlar, mevalar, sabzavotlar saqlovchi muvofiqlashgan ovqatlanishni to'g'ri tashkil qilish hisoblanadi (1-jadval)

Shu yo'sinda ovqatlanishni bola tug'ilganidan so'ng kamida 1-1.5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasida ham tashkillashtirish zarur. Chunki bu yoshda bolalarda doimiy tishlar kurtaklari shakllanayotgan bo'ladi. Yangi tug'ilgan bola uchun eng muvofiqlashgan to'yimli oziqa ona suti ekanligini esdan chiqarmaslik lozim. Har qanday su'niy oziqlantirish bolaning yuz-jag'' sistemasi tizimining noto'g'ri shakllanishiga, tishlarning kariesga nisbatan turg'un bo'lmasligiga olib keladi.

Iloji bo'lmagan taqdirda sun'iy ovqatlanishning kamchiliklarini qo'shimcha ravishda bolaga mevalar sharbati, sabzavotlar pyuresi va boshqa mineral moddalar saqlovchi oziqlar berish bilan muofaza qilish kerak.

Bugungi kunda qo'lga kiritilgan ilmiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, Og'iz bo'shlig'idagi ovqat qoldiqlari tishlar chiqqandan so'ng ularning hayot faoliyatida muhim. Mahalliy ta'sirok ko'rsatuvchi kuch hisoblanadi.

Kundalik turmushimizda biz uglevodli ovqatlarni ko'proq tanovvul qilishga o'rganganmiz. Ayniqsa yosh bolalar ratsionida u salmoqli o'rin tutadi. Ana shu uglevodlarni ilmiy nuqtai nazardan ikki guruhga ajratish mumkin:

- 1) yengil fermentlanuvchi (parchalanuvi)-shakarlar, kraxmal,
- 2) shakar o'rnini bosuvchilar-sorbitol, mannitol, ksilitol, maltitol va boshqalar.

Shakarlar tarkibiga saharoza, fruktoza, glyukoza, laktozalar kiradi. Kraxmal kartoshka, guruch va don masulotlaridan tayyorlangan oziqlar tarkibini tashkil etadi. Og'iz bo'shlig'ida amilaza fermenti kraxmal molekulasini parchalab, undan glyukoza hosil qiladi. Saharoza, glyukoza va fruktozalar kuchli kariesogen moddalar bo'lib hisoblanadi. Fruktoza yoki laktoza alohida qabul qilinsa, unda ularning karies chaqiruvchi xususiyati ancha pasayadi.

Tez parchalanuvchi uglevodlarni qabul qilish ko'payganda de- va re- mineralizastiya o'rtasidagi muvozanat buzilishi oqibatida jarayon demineralizastiya tomoniga suriladi va natijada karies jarayoni faollashadi, karies jadalligi oshadi. Buning sababi shuki, tish emali sathiga yopishib hayot kechirayotgan bakteriyalar tez parchalanuvchi uglevodlarni o'ziga oziq sifatida qabul qilsa, ikkinchi tomondan ularni tish karashlari uchun asos sifatida ishlatishadi va oxir oqibatda ularning bijg'ishi natijasida sut kislotasi hosil bo'lib, emalning demineralizatsiyasiga olib keladi.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda Aholi o'rtasida karies jarayonini faolligini oshiruvchi oziq moddalarning quyidagi xususiyatlari hisobga olinishi zarur:

- ovqat masulotlarda tez parchalanuvchi shakarlar mavjudligi
- tez-tez ovqatlanish odati

- Og'iz bo'shlig'i-tishlar yuzasini tozalovchi qattiq mahsulotlarni iste'molini kamaytirish

- karies jarayonini neytrallovchi ovqat mahsulotlarini kam iste'mol qilish. Uglevodli ovqatlarni ko'p iste'mol qilishdan ko'ra uni oz bo'lsada tez-tez iste'mol qilish karies sodir bo'lishida muhim o'rin tutadi. Uglevodlarni boshqa oziq mahsulotlari bilan birga qabul qilinsa, ularning salbiy ta'siri ancha susayar ekan.

1 –Jadval. O.G. Frolova, E.I. Nikolaeva bo'yicha (1989) homiladorlikning ikkinchi yarmida ona uchun tavsiya qilinadigan muvofiqlashgan sutkalik ovqat ratsioni tarkibi.

Oziq-ovqatlar	Miqdori, gr.	Oqsillar, gr.	Yog'lar, gr.	Uglevodlar, gr.	Energetik
Go'sht	120,0	16,2	9,12	-	147,6
Baliq	100,0	16,0	0,4	-	68,0
Tvorog (yog'siz)	170,0	23,8	0,81	5,4	112,5
Kefir (ryajenka)	200,0	6,7	6,7	7,4	124,0
Sariyog`	15,0	0,06	11,77	0,075	110,1
Sut	250,0	9,0	10,5	13,5	186,0
Smetana	30,0	0,6	8,4	0,9	85,55
O'simlik moyi	25,0	-	23,2	-	193,0
Shakar	50,0	-	-	47,75	195,0
Qora non	100,0	7,0	1,0	45,0	223,0
Oq bug`doy noni	100,0	7,1	1,0	47,5	230,0
Un mahsulotlari (bulochka)	100,0	5,7	11,8	55,7	261,0
Tuxum	1 dona	9,2	5,4	0,47	100,5
Makaron, krupa va boshq.	60,0	7,44	1,5	40,0	208,0
Kartoshka	200,0	3,73	-	42,1	189,0
Sabzavotlar:					
Karam	100,0	1,2	-	14,0	62,0
Lavlagi	100,0	1,1	-	10,3	47,0
Sabzi	100,0	1,29	-	7,6	36,0
Pomidor	200,0	1,34	-	4,0	21,3
Piyoz	35,0	0,95	-	3,05	16,1
Meva, sharbatlar	200,0	1,2	-	46,0	193,4
Jami:		119,6	91,5	391,0	2969,6

Shakarli mahsulotlar qabulidan so'ng og'iz bo'shlig'ida shakarining yuqori konsentratsiyali holati 20-40 min mobaynida saqlanib qoladi . Bundan tish karashlari tarkibidagi mikroorganizmlar foydalanib, ularni qabul qilish, bijg`itib kariesogen ta'sir qiluvchi sut kislotasi ishlab chiqarishga ulgurishadi.

Tabiiyki, ovqat ratsionidan shakar saqlovchi mahsulotlarni chiqarib tashlab bo'lmaydi . Shu maqsadda bugungi kunda izlanishlar shakarining o'rnini bosuvchi, mikroorganizmlar ttfmonidan parchalanmaydigan shirinlik mahsulotlar alternativini topishga qaratilgan. Finlyandiya, Shvestiya, Angliya olimlarining olib borgan ishlari shuni ko'rsatdiki, shakarli mahsulotlar (sorbitol, manitol, maltitol, ksilitol va boshqalar) kariesogen xususiyatga ega emas ekan .

Tabiiy shirinlik bo'lib hisoblangan, o'simliklar, mevalar (qulupnay), sabzavotlar (piyoz, sabzi) tarkibidan ajratib olingan ksilit shakar o'rnini bosish bilan birgalikda bakteriyalarga yem bo'lmaydi

Yuqorida zikr qilinganlarni inobatga olib aholi o'rtasida olib borilayotgan profilaktika ishlarini amalga oshirayotganda oziq mahsulotlar istemoli qoidalari, ratsional ovqatlanishning foydasi to'grisida gap yuritilganda ba'zi oziq mahsulotlarning kariesogen ta'sirini susaytirish uchun quyidagilarga e'tibor berib, ularni odat tusiga aylantirishni tavsiya qilish maqsadga muvofiqdir:

1. Shakarli mahsulotlar qabulini miqdor jihatdan kamaytirish.
2. Shakarli mahsulotlar qabulidan so'ng tishlarni iliq suvda chayish, iloji bo'lsa cho'tka, pasta yordamida tishlarni tozalash.
3. Shakarli mahsulotlarning qabuli orasidagi vaqtini uzaytirish.
4. Yengil parchalanuvchi shakarli moddalarni, mikroblar tasirida parchalanmaydigan shirin mahsulotlar
5. Uglevodli ovqatlar qabulidan keyin albatta tozalovchi oziqlar (xom sabzavotlar, qattiq mevalar) chaynash.

Tish-jag' tizimini chiniqtirish maqsadida quruq qattiq oziq-ovqatlar qabul qilinsa, suyak sistemasining o'sishi, yaxshilanishi va so'lak ko'p ajralishi taminlanadi. Chaynov mushaklari kuchayadi, tishlar periodont to'qimasi va pulpasining qon bilan taminlanishi yaxshilanadi, qolaversa qon tomir orqali keladigan oziq moddalar, mineral tuzlarining miqdori ko'payadi, bo'lar esa o'z navbatida tish qattiq to'qimalarining mustakamlanishiga, emalning kariesga nisbatan turg'unligini oshishiga sabab bo'ladi. Bolalarga qattiq oziq mahsulotlarini, ayniqsa, shirin, yopishqoq, yumshoq ovqatlardan so'ng va ovqatlanishlar orasida berish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Yuqorida keltirilganlardan shunday xulosa qilish mumkinki, ovqatlanishni to'g'ri yo'lga qo'yish, uning ratsionalligini ta'minlash ovqat gigiyenasiga to'g'ri rioya qilib uni o'zlashtirib olish stomatologik kasallar, ayniqsa karies va parodont xastaliklarini oldini olishda muhim omil bo'lib hisoblanarkan.

Mavzu savollari:

9. Tish kariesi va parodont kasalliklarini profilaktikasida ovqatlanishning amiyati.
10. Yuz- jag' anomalialari profilaktikasida rasional ovqatlanishni roli.
11. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida uglevodlar roli.
12. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida oqsillar roli.
13. Tish karies va parodont kasalliklarining profilaktikasida yog'lar roli.
14. "B" guruga qaysi vitaminlar kiradi?
15. "A" vitamin etishmovchiligida qanday o'zgarishlar sodir bo'ladi?
16. "C" vitamin etishmovchiligida qanday o'zgarishlar sodir bo'ladi?

Vaziyatli masalalar:

1. Ayol 7 oylik xomilador. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
2. Bola 6 oylik. Qanday optimal ovqatlanish variantini taklif qilasisiz?
3. Bola 1,2 yoshda. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
4. Bola 3 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
5. Bola 7 yosh . Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
6. Bola 10 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
7. Bola 14 yosh. Sutkalik ovqatlanish rasionini tuzing.
8. Ayol 5 oylik xomilador. Qanday profilaktika muolajalarini o'tkazasisiz

11 – Klinik mashg'ulot

Stomatologik kasalliklar profilaktikasida ftor saqlovchi birikmalarning ahamiyati. Karies profilaktikasida ftor saqlovchi preparatlarning qo'llash usullari. Ftor saqlovchi tabletkalar. Ichimlik suvini ftorlash, ftorlangan sut. Osh tuzini ftorlash (umumiy usullar). Ftor saqlovchi preparatlarni mahalliy qo'llash usullari. Ftorlak, ftor saqlovchi pastalar, eritma va gellar.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1. Ftoridlarni karies profilaktikasidagi o'rni va qo'llash usullari 2. Ftor saqlovchi pastalarga nimalar kiradi. 3. Suvdagi normal ftor miqdori
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga Ftoridlarni karies profilaktikasidagi urni va qo'llash usullarini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Guruhli izlanish"

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Tish qattiq to'qimalarida ayrim hollarda kechadigan patologik o'zgarishlar bilan ftor elementi o'rtasida boglanish borligi tishlar va suyaklar flyuorozi xastaligini o'rganish paytida kutilmaganda aniqlangan (Smit, 1931). Keyinchalik qilingan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatdiki, ftor preparati organizmga suv orqali kiritilsa karies kasalligining oldi olinishi mumkin ekan.

Aniqsa, ftor saqlovchi preparatlar tish emali shakllanayotgan paytda organizmda kerakli miqdorda, talab darajasida yetarli bo'lsa emal kristallarining hosil bo'lishi nihoyatda yaxshi kechar ekan.

Ma'lumki tish emalining oxirgi shakllanishi va minerallarga to'yinib ohaklanish jarayoni tishlar chiqqandan so'ng og'iz bo'shlig'ida davom etadi. Shuni nazarda tutgan holda ftor yetishmovchiliklari mavjud bo'lgan joylarda, ftor organizmga endogen yoki ekzogen (mahalliy) usulda kiritilsa, emalning tashqi qobig'i ftorapatitlar hosil bo'lishi hisobiga blyashkalar hosil qiluvchi kislotalar ta'siriga chidamli bo'ladi. Bundan tashqari ftorning mahalliy qo'llanilishi blyashka hosil qiluvchi mikroorganizmlarni ko'payishini to'xtatadi.

Ftorning karies jarayoniga karshi ta'sir kuchi anchadan buyon olimlarga ma'lum bo'lsa ham uning ta'sir mexanizmini tushuntirish anchagina tortishuvlarga sabab bo'lmoqda. Bugungi kunda ftor birikmalarining kariesga karshi ta'sir mexanizmini tushuntiruvchi qator gipotezalar-teoriyalar mavjuddir:

1. Tish emalining yetilish (oxaklanish) davrida gidroksilapatit tarkibidagi karbonat qoldig'ini ftor bilan almashuvi gidroksilapatitni ftorapatitga aylantiradi. Ftorapatit kislotalar va mikroblar ta'siriga juda chidamli bo'lishi emal qobig'ini kariesga nisbatan turgunligi bir muncha oshiradi. (Dmitriev I. M., 1974; apkslp5S. M., 1978);

2. Ftoridlarni qo'llash natijasida emalda kislotalar ta'sirida qiyin eriydigan kalsiy ftor, va fosfor saqlovchi birikmalar hosil bo'lar ekan. Bu birikmalar emal remineralizastiyasida faol ishtirok etadi. Shu bilan birgalikda ftorning ozgina miqdori ham gidroksilapatit kristallanishini

tezlashtiradi. Bo'larning barchasi emalning turunligini oshiradi (Mikheg S.G.S. e~a k . , 1965 ; Vgisleuolsl G . , 1967; Feyogou U . A . , 1967; Fedorov Yu . A . , 1974);

3. Ftor moddasi bakteriyasi mikroorganizmlarning og'iz bo'shlig'idagi moddalar almashuvi jarayonini buzadi va shu yo'l bilan tish blyashkalari hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladi. Natijada kislotaga hosil qiluvchi mikroorganizmlar ko'paya olmay ular soni keskin kamayib ketadi. Shu bilan birgalikda ftor so'lak tarkibidagi fermentlar faolligini pasaytiradi. Umuman olganda ftor ta'sirida mikroorganizmlar, tish blyashkasi va ular faoliyati natijasida hosil bo'ladigan mahsulotlar tish emaliga nisbatan salbiy ta'sirini susaytiradi va shu yo'l bilan karies jarayonini oldini oladi (Sapogovski T . I . , Fedorov Yu . A . , 1973);

4. Ftor yodga nisbatan kimyoviy aktivligi yuqori mikroelement bo'lganligi uchun organizmga endogen va ekzogen yo'llar bilan tushgandan so'ng qalqonsimon bez faoliyatini o'zgartiradi, tish to'qimalariga bevosita va bilvosita (tireoid gormonlar orqali) ta'sir etib mineralizatsiya jarayonini faollashtiradi. (Fedorov Yu . A . , 1972, 1973);

Bugungi kunda karies profilaktikasi maqsadida ftorli birikmalarning ishlatilishi ikki asosiy yo'l bilan amalga oshiriladi:

1. endogen usulida - ftor organizmga suv, tuz, sut mahsulotlari, tomchilab, yoki tabletkalar tarzida kiritiladi;

2. ekzogen usulida - tishlar emal qavatiga eritmalar, gellar, tish pastasi va laklar sifatida surish, surtish yo'llari bilan kiritiladi.

Ftor birikmalari mahalliy usulda tish emaliga surtilsa ularning so'lakda erishi natijasida hosil bo'lgan zrkin ftor ioni emal to'qimasiga va shilliq pardaga so'rilib organizm endogen muhitiga o'tadi. Endogen usulda kiritilgan ftor o'z navbatida qon orqali aylanib so'lak bezlarda, assimilyatsiya qilinib, hosil bo'lgan so'lak tarkibida tish emal qavatini mahalliy yuvib turadi.

Profilaktika maqsadida bir vaqtning o'zida sistemaga (endogen) kiruvchi ikki xil usullardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanmaydi. Mazkur usullardan birini mahalliy usul bilan almashib amalga oshirish yaxshi natijalar beradi va profilaktika tadbirining samaradorligi yaqqol oshadi.

Organizmga ftor kiritishning endogen usulini tanlashda aniq, ko'rsatmalar bo'lishi muhim. Shulardan eng asosiylari quyidagilardir:

1. Aholi o'rtasida kariesni keng tarqalganligi;

2. Ichimlik suvida ftor miqdorining ancha pastligi (meyorda mo'ljallangan dozaning yarmi va undan past);

3. Qo'shimchaa ftor kiritish manba'larining yo'qligi;

4. Sovuq iqlim mintaqalarida yashash.

Ftor birikmalarining endogen yo'li bilan organizmga kiritilishi doimo nazorat va xushyorlik tadbirlarini talab qiladi.

Shuning uchun ftorni organizmga kirishini, uning miqdorini ishonchli nazorat qiladigan usullarni ishlab chiqish, bu usullar kishilar organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi va atrof muhitni ifloslantirmasligini kafolatlasa bugungi zamon talabiga javob bergan bo'lib hisoblanadi. Shu bilan birgalikda organizmning ftor elementiga nisbatan sutkalik talab darajasini bilish va karies profilaktikasida uni inobatga olish ishlab chiqilgan usullarning asosini tashkil qilishi lozim.

Shundan kelib chiqib, avvalam bor, ftorning organizmdan siydik orqali ajralishining sutkalik miqdorini aniqlash va shunga asoslanib organizmning ftorga nisbatan talabini hisoblab chiqish tavsiya qilingan.

Ko'pgina tajribalarda shu isbotlanganki, 15 yoshgacha bo'lgan insonlar siydik orqali organizmga kirgan ftor moddasining 50% ni ajratib chiqarar ekan; 16-19 yoshda -55% ni va kattalar yoshida bu ko'rsatkich 60% ni tashkil qiladi.

Shu, nazarda tutgan holda organizmning ftorga nisbatan talab darajasini miqdor jihatdan hisoblab chiqish uchun siydik bilan ajralib chiqqan ftor miqdorini 15 yoshlilar uchun 2,0 koefitsientga; 16-19 yoshlilar uchun 1,8 koefitsientga; 20 va undan katta yoshdagilar uchun 1,6 ga ko'paytirish lozim.

FTORIDLAR SAQLOVCHI TABLETKALAR.

Karies profilaktikasida ichimlik suvini ftorlashning iloji bo'lmagan takkirda bolalarga ftor birikmalari tutuvchi tabletkalar ichirish alternativ usul hisoblanadi. Bunday tabletkalarning har birida 1mg natriy floridi bo'ladi. Agarda to'g'ri uzluksiz ravishda ko'rsatilgan miqdorda tabletkalardan foydalanilsa, organizmdagi ftor yetishmovchiligi tankisligini oldini olish mumkin bo'ladi.

Ftorli tabletkalar tishlar rivojlanib shakllanayotgan davrda berilsa samarali bo'ladi.

Mazkur tabletkalarni yil davomida 250 kun 2 yoshdan 15 yoshgacha ichish tavsiya qilinadi. Ana shundagina ularning samarasini ftorlangan ichimlik suviga tenglashtirish mumkin.

Yuqori profilaktik samara olish uchun ota-onalar bolalarning tabletkalarni o'z vaqtida ichib turishini nazorat ostiga olmog'lar lozim. Shu bilan birgalikda bog'cha va maktablarda ham tabletkalarni uzluksiz o'z vaqtida berish tartibli ravishda amalga oshirilishi shart.

KARIES PROFILAKTIKASI MAQSADIDA BOLALARGA TAVSIYA QILINADIGAN NaF PREPARATINING ICHIMLIK SUVIDA FTOR MIQDORI 0,5 mg/l dan KAM BO'LGAN TAQDIRDAGI DOZALARI:

TS- Jadval

Bolalar yoshi	Sutkalik tabletkalar soni	Ftor miqdori (m g)
2-4	0,5 1 2	0,25 0,5
5-6 7-14		1,0

Karies profilaktikasi maqsadida ftorning vitaminlar bilan hosil qilingan aralashmalaridan ham foydalanish yaxshi samaralar beradi. Shulardan keng ishlatiladigani "Vitaftor" suyuqligidir. 1mg "Vitaftor" preparati tarkibida : 0,1 mg MAE, vitamin A 660 NE, O₂ - 80 NE, vitamin S - 1,2 mg. "Vitaftor" preparati ovqatdan 10-15 minut keyin: 2-6 yoshgacha - 0,5 choy qoshikda; 7-14 yoshda - 1 choy qoshig'idan beriladi. Preparat bir oy qabul qilinadi, so'ng ikki hafta tanaffus qilib yana davom etdiriladi. Yozning issiq oylarida "Vitaftor" preparati ichish uchun buyurilmaydi. "Vitaftor" preparatini bola 2 yoshga tulishi bilan bera boshlansa samara ancha yuqori bo'ladi.

FTORLANGAN SUT.

Tishlar kariesining alternativ profilaktika usullaridan biri bolalarga ichish uchun ftorlangan sut tavsiya qilishdir. Ma'lumki sut va sut mahsulotlari stomatologiyada birlamchi profilaktika vositasi sifatida olimlarni anchadan buyon qiziqtirib keladi. Buning sababi sut va sut mahsulotlari tish emal qobig'ining kimyoviy tarkibini khosil qiluvchi mineral tuzlarga boydir. Shu bilan birgalikda bolalar sutni sevib iste'mol qilishadi. Sut yuqori kalloriyali oziq mahsuloti bo'lib yuqori darajada kalsiy va fosfor moddalarini tutadi va uglevodlarni parchalovchi laktoza fermentiga boydir. Sutning bu xil tarkibga ega bo'lishi emal remineralizastiyasi va karies profilaktikasi jarayonlarida faol ishtirokini bildiradi. Sutning shu sifatlar yana ftor bilan boyitilishi nur-ustiga a'lo nur bo'lishi turgan gapdir.

Bugungi kunda sutni ftorlash usulidan foydalanish qator mamlakatlarda joriy qilingan (Angliya, Bolgariya, Chili, Kitay, Rossiyavoboshq.).

Sutni ftorlash har xil shaklda amalga oshirilishi mumkin: suyuq (pasterizastiyalangan, sterilizastiyalangan sut) va sut poroshogi. Sutni ftorlash uchun asosan NaF preparatidan, ba'zan esa -natriy monoflorfosfatdan foydalaniladi. Sut tarkibidagi ftor konsentrastiyasi ftorselektiv elektrod yordamida aniqlanadi. Sutni ftorlash texnologiyasi juda sodda bo'lib, qiyinchilik tug'dirmaydi. Sutni ftorlashda albatta bola organizmiga boshqa maxsulotlar bilan kam tushadigan ftor miqdori hisobga olinadi. Jaxon soglikni saqlash tashkiloti tavsiyasiga ko'ra ftorning sutdagi miqdori maktab yoshigacha bo'lgan bolalar uchun 2,5 mg/l ga teng bo'lishi kerak, chunki shu yoshda bolalar organizmining ftorga nisbatan bo'lgan talabi bir sutkada 1,0-1,5 mg gatengdir.

FTORLANGAN SUTDAN FOYDALANISH TAVSIYALARI:

1. har kuni 200 ml sut ichish;
2. bolalar yoshi 3-12;
3. bir yilda 250 kun iste'mol qilish shart.

Ftorlangan sutni 3 yoshidan boshlab ichgan bolalarda bir yildan so'ng sut tishlarida karies jadalligining o'sishini pasayishi 40-50% ni, 2 yildan so'ng esa 58-65% ni tashkil qilgan. Doimiy tishlarda bu ko'rsatkich bir yildan so'ng o'rtacha 30-50% ni tashkil qilgan.

Bugungi kunda olingan ijobiy natijalarga qaramasdan qator muammolar o'z yechimini topishini kutmoqda. Xali anchagina izlanishlar, tajriba va tekshirishlar o'tkazib, ftorlangan sutni qaysi yoshdan boshlab ichish samaraliligini, ichish muddatini aniqlab berish, hududiy sharoitdan kelib chiqib ftorning sutdagi konsentratsiyasini aniqqlash yo'llarini, bir kunda necha bor bola sut ichishini ilmiy asosda tasdiqlash kerak bo'ladi.

OSH TUZINI FTORLASH.

Ma'lumki kishilar tomonidan osh tuzini qabul qilish miqdori bir xil emas. Dietologlar tavsiyasiga ko'ra osh tuzini iloji borika ozroq iste'mol qilish kerak bo'ladi. Shunyng uchun osh tuzini ftorlashdan oladigan samara 40-50% ni tashkil qilarkan.

1 kg osh tuzini 250 mg natriy ftorid bilan boyitish va undan profilaktika maqsadida foydalanish usuli ishlab chiqilgan va qator mamlakatlarda (Vengriya, Shveytariya, Kolumbiya va boshk.) karies profilaktikasi elementi sifatida qo'llanilmoqda. Mazkur usul arzon, qulay, ommaviy va samarali bo'lib, insondan xach kanaka qo'shimchaa harakat talab qilmaydi.

Vengriyada shu usuldan foydalanishning 8-yilida karies jadalligining o'sish ko'rsatkichi 40% ga, Kolumbiyada - 61% ga pasayganligi qayd qilingan.

FTORIDLARNI MAHALLIY QO'LLASH.

Ftorli laklar - mahalliy profilaktika vositalari o'rtasida keng tarqalib, ko'p qo'llaniladigan va yaxshi samara beradigan, emal, qobig'iga uzoq muddat ta'sir ko'rsatuvchi vosita hisoblanadi. Ftor saqllovchi laklar emal qavat ustida yupqa plyonka qavatini hosil qiladi va 24 soat mobaynida o'zidan erkin ftor ionini ajratib turadi. Fissuralar, tirqishlar, mikrobo'shliqlarda esa u xaftalab saklanib kolishi mumkin. Ftor sakklovchi laklardan bugungi kunda keng ko'lamda qullanilayotganlari - bu "Oigar'a*:" tarkibida 2,26% ftorid saqllovchi, "Eliog Rgokes-og" - 0.1% ftorid saqllovchi, "Sotrozeak" ftorid natriy va ftorid kalsiy saqllovchi, "Ftorlak" 5% natriy ftor saqlaydi. "Ftorlak" tabiiy smolalar majmui bo'lib tarkibi quyidagicha:

Natriy ftor - 5,0 gramm

Pixta balzami - 40,0 gramm

Shellak - 19,0 gramm

Etil spirti - 24,0 (95% li) gramm

Xloroform - 12,0 gramm (Harkov.farm.zavod). Ftorli laklar juda yuqori adgeziv xususiyatiga ega bo'lib tishlar yuzasida uzoq muddat yaxshi saqlanadi.

Ftorlakni qoplash usuli. Ftorli lakni tishlar yuzasiga surishdan oldin tishlar qatori tish cho'tkasi va pastasi yordamida yaxshilab tozalanadi, paxta tamponlar erdamida kuritiladi va tish yuzasiga maxsus cho'tkachalar yordamida yupqa qilib lak yotqiziladi. Lak tez kotishi uchun ilik xavo okimidan foydalanish mumkin. Ftorlak 4-5 minut ichida kotadi. Bemorga 12-24 soat ichida suyuq; ovqat ichish, qattiq narsalarni iste'mol k;ilmaslik, tishlarni tozalamaslik buyuriladi.

Ftorli laklar karies jadalligini o'sishini 50% ga pasaytiradi.

Bugungi kunda shunga o'xshash laklarni VOKO firmasi ishlab chiqaradi. Mazkur firma preparatlaridan Fluoridin Gel-N5 (Eliog1s1:t Se1 N5) tarkibida 5% natriy ftor tutadi. VOKO firmasi sintetik smolalar asosida hosil qilingan, tarkibida 5% ftorid natriy, 6% ftorid kalsiy saqlaydigan "Bifluorid-12" lakini tavsiya etadi.

"Bifluorid-12" tishlarga koplenganda uning smolali asosi tish sathida bir necha kun turadigan plyonka hosil qiladi. So'lak ta'sirida erigan ftor ionlari plyonkadan ajralib emal

qavatga, singib boradi. Mazkur lak tishlarning ildiz qismi ochilib qolganda, yoki travma oqibatida zmal ko'chib tushgan joylarga surtilganda tish sezgirligi keskin pasayganligi aniqlangan (Agfelk:N. M., 1994: NellmldE., 1994: ZsoegzK., 1994: 51:ozzege-.ak., 1994).

Bunda ftoridlar dentin kanalchalarini tuldrib mineralizastiyani kuchaytiradi.

VOKO firmasida "Bifluorid-12" asosida bolalarda karies profilaktikasida ishlatiladigan rangli indikatorli - "Fluoridin" (Eliog1s11p) laki ishlab chiqilgan. "Fluoridin" va "Bifluorid-12" laklari maxsus texnologiya asosida tayyorlangan bo'lib, tarkibidagi ftoridlar zarrachalarini bir tekisda tarqalishini ta'minlaydi. Tishga surilganda hosil bo'lgan lakli plyonka uzoq muddat ftorid kalsiyning deposi sifatida o'zidan ftor va kalsiy ionlarini ajratib turadi. Bu esa gidroksilapatitni ftorapatitga aylanib turishini ta'minlaydi.

O'tkazilgan tajribalar, tekshirishlar natijasi "Fluoridin" va "Bifluorid-12" laklarining xususiyatlari to'grisida quyidagi xulosani berdi:

Tishlar kariesi profilaktikasi maqsadida va sezgirligi oshganda samarali ta'sir ko'rsatadi.

Ftoridlar tish qattiq to'qimalariga chukir singib kirib, ftorid kalsiy deposini hosil qiladi.

Foydalanish uchun qulay.

Ma'lumki tishlar chiqqanidan so'ng ularni oxaklanib etilishi, dentin, emal mineralizastiyasi uzoq muddat (18-19 yoshgacha) davom etadi. Shuning uchun bog'cha yoshidan tortib karies profilaktikasi-maqsadida ftor tutuvchi vositalardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FTOR SAQLOVCHI ERITMALAR VA GELLAR.

Mutaxassislar tomonidan malakali yordam ko'rsathish maqsadida yuqori konsentrsiyali ftorsaqlovchi profilaktika preparatlari ham ishlatiladi. Bunday preparatlarga 2% li natriy ftor eritmasi, 1,23% li eritma yoki gel shaklidagi fosfat kislotasi qo'shilgan natriy ftor birikmasi va x.k.

Bo'lardan tashqari ftorli olovo, aminofloridli eritma va gellar ham ishlatiladi. Ftorid olovo tishlarni bo'yashi sababli ishlatilishi chegeralangan. Mazkur eritmalar va gellar og'iz chayish va tishlar yo'ziga chaplash (applikasiya) tarzida ishlatiladi. Bunday muolajalardan oldin tishlar yaxshilab yuvib quritiladi, karashlardan tozalanadi. Bu muolajalar yilida 1-2 marta qo'llaniladi. Har gal muolaja o'tkazilgandan so'ng 2 soat mobaynida ovqat yeyish, suv ichish chegeralanadi. Bu usulda ish olib borilganda karies jadalligining o'sish ko'rsatkichi 30-50% ga kamaygan.

Karies profilaktikasida ftorid natriyning past konsentrsiyali eritmalaridan keng foydalaniladi: har kun og'izni chayish uchun 0,05% li, haftada bir marotaba chayish uchun 0,1% li, ikki haftada bir marta chayish uchun 0,2% li eritmalaridan foydalaniladi.

Profilaktika maqsadida og'izni, tishlarni ftorli eritmalar bilan chayish bolalarda birinchi doimiy tish chiqqandan so'ng tavsiya qilinadi. Bu usul oddiy, sodda kam harajatli va yaxshi samara beradigan muolajadir.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki 6 yashar bolalarda og'iz chayish boshlangandan so'ng 3 yil o'tgach karies jarayonining jadalligi 45%gacha pasayar ekan. Tishlarni ftor tutuvchi eritmalar bilan chayish tishlarning silliq va proksimal sathlariga juda yaxshi ta'sir ko'rsatadi, bunda tishlarni plombalastishga bo'lgan muhtojlik 70% ga kamayadi. Eritmalar bilan chayish samarasi 2-3 yil davom etadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Ftorlangan sut.
2. Ftorlangan osh tuzi.
3. Ftoridlarni mahalliy qo'llash.

12 – Klinik mashg'ulot

Karies profilaktikasida ftor tutmaydigan preparatlar. Ularning ahamiyati, qo'llash usullari ("Remodent", Kalsiy preparatlari, fitin, vitaminlar)

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1.Remodent haqida tushuncha berish. 2.Remodentning tarkibi va xususiyatlari
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida ftor tutmaydigan mineral preparatlar. Remodent haqida tushuncha berish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha	Kichik

bosqich (60 daqiqa)	savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

“Issiq kartoshka” usuli.

Usulning asosiy qoidalari:

- Uqituvchi trener qo'lida "issiq kartoshka"ni ushlab, talabalarga o'yin qoidasini tushuntiriladi
- Qo'lidagi kartoshkani istagan talaba qo'lga uzatadi va kartoshka talabalar qo'lidan-qo'lga o'tadi, bu paytda o'qituvchi "stop" deb o'yinni to'xtatadi
- "Issiq kartoshka" kimning qo'lida qolsa, o'sha talabaga oldindan tayyorlangan savol beriladi, talaba savolga qancha uzoq muddat o'ylanib qolsa, shuncha qo'li kuyib qolishi mumkin
- Savol shunday tuzilgan bo'lishi kerakki, javob qisqa, 2-3 so'zdan iborat bo'lishi kerak
- 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi
- 3. Slaydlar, multimedialardan foydalanadi
- 4. Davolash ishlarini olib boradi
- 5. Mavzular asosida berilgan malumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baxolaydi

Mavzu matni:

Stomatologiya amaliyotida karies profilaktikasi maqsadida tarkibida fluor saqlamaydigan preparatlar ham keng ko'lamda ishlatiladi. Bu preparatlar samaradorligi jihatdan fluor preparatlardan ko'rinmaydi. Ayniqsa ular fluoridlar bilan birgalikda qo'llanilganda yaxshi natijalar beradi.

Mazkur preparatlardan bugungi kunda yuqori samaradorlikka ega –bo'lgani "Remodent"dir. "Remodent" preparati odontotrop ta'sirga ega bo'lib, kompleks minerallardan tashkil topgan.

Remodent tarkibi (NGPaxomov, A. Ya. Luste, 1983):

Kalstiy	-4,35%
Fosfor	-1,36%
Magniy	-0,15%
Kaliy	-0,20%
Natriy	-16,0%
Xlor	-30,0%
Organik moddalar	-44,0%

Marganets, temir,

Rux, mis va boshqa mikroelementlar - 100% gacha.

Ushbu preparat rangi oq, poroshok shaklida bo'lib, suvda yaxshi eruvchandir. Eritma xolida uni 1 sutka davomida saqlash mumkin. 3% li suvli eritma shaklida karies profilaktikasida, boshlang'ich karies va giperesteziyada ishlatiladi. Bundan tashqari "Remodent" nomli tish tozalash pastasi sifatida ham ishlab

chiqilgan.; Karies profilaktikasi maqsadida tishlar yuzasiga "applikasiya" usulida qo'llaniladi. Yuvib tozalangan tishlar qatoriga 3% li remodent eritmasiga xo'llangan paxta tamponlar har 5 minutda almashtirilib, 15-20 minut mobaynida ushlab turiladi. Muolajadan so'ng 2 soat davomida ovqatlanish tavsiya etilmaydi. Bundan tashqari 3% li remodent eritmasi og'izni chayish yo'li bilan ham karies profilaktikasi tadbiri sifatida qo'llaniladi. Og'iz va tishlar 1 minutdan 3 marta 15-20 ml eritma bilan chayiladi. "Remodent" preparati bilan o'tkaziladigan profilaktika tadbirining davolash kursi har kun yoki kun oralatib 3-5 marta o'tkaziladi. Bu muolajalar soni bir yilga etadi.

Ma'lumki homila ona kornida rivojlanayotgan, uning tishlari tarakkiy etaetgan davrda onaning ratsional oziqlanishi, organizmga kiraetgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola turilgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turgun, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homila onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, yetishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi homiladorlik davrida, yoki bola tugilgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, kamchiliklarni tuldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqllovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, ratsional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'kragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortiqosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D 2 bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'ilgan, -ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda -0,3-0,5 g; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun -0,1 mg/kg, 3-6 yoshda -0,05 mg/kg, 6 yoshdan yo'q;ori bolalar uchun -0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarni to'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy glyukonat (tabletk, poroshok 0,5 g dan, 5% li eritmasi, meva siropida). 1-2 yoshli bolalar uchun -0,25 dan ikki mahal; 2-6 yoshlilar uchun -0,5 g dan ikki mahal; 6 yoshdan kattalar uchun -0,5 g dan uch mahal tavsiya etiladi.

Kalsiy glisterofosfat (poroshok va tabletk holid, 0,2-0,5 g dan chiqariladi).

Tavsiya dozasi:

1 yoshli bolaga -0,05 dan kuniga 2-3 mahal;

2 yoshli bolaga -0,15 dan kuniga 2-3 mahal;

3-4 yoshli bolaga -0,25 dan kuniga 2-3 mahal;

7 yosh va undan kattalarga -0,25 dan kuniga 3 mahal.

Agar kalsiy glisterofosfat laktat bilan granularlarda bo'lsa (aa -0,25 dan): 3 yoshgacha 0,5 choy koshigida kuniga bir mahal; 3-5 yoshda 0,5 choy koshirida kuniga 2 mahal; 5 yosh va undan katta yoshlilar uchun 0,5 choy koshirida 3 mahal buyuriladi.

Fitin - fosforning murakkab organik birikmasidan tayyorlangan preparat bo'lib, tarkibida inozit fosfor kislotalarining kalsiyli, magniyli tuzlarini saqlaydi. Mazkur preparat suyaklar, tishlar o'sishi va tarakkietini faollashtiradi, markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilaydi. Fitin poroshok yoki tabletk holid (0,25 №40) chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda -0,05 dan kuniga 2 mahal

2 yoshda -0,1 dan kuniga 2 mahal 3-4 yoshda -0,15 dan kuniga 2 mahal 5-6 yoshda -0,2 dan kuniga 2 mahal 7 yoshda -0,25 dan kuniga 2 mahal 8-14 yoshda -0,25 dan kuniga 3 mahal ichish uchun buyuriladi.

Kalsiy moddasiga boy mahsulotlar: sut qattiq mahsulotlari, dengiz balig'i, holva, grechixa, suli. Baliq va go'sht mahsulotlari fosforga boy hisoblanadi.

Mineral tuzlarning organizmga to'la-to'kis singishida, fluor moddasining organizmda me'yorida ko'p KIRILISHINI oldini olishda, modda almashinuvi jarayonini me'yorida kiyechishini ta'minlashda vitamin - darmondorilarining ahamiyati nixoyatda kattadir. Quyida ulardan ba'zi birlarini ko'rib utamiz.

Vitamin- D2 organizmda kalsiy, fosfor almashuvini nazorat qilib, boshqarib ichaklardan mazkur moddalarning so'rulishini yaxshilaydi.

Videxol vitamin D2 ning 0,125% li moyli eritmasi, flakonlarda 5, 10, 30 ml shaklida chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda - kuniga 1 tomchidan

2-3 yoshda - kuniga 2 tomchidan

3-5 yoshda - kuniga 3 tomchidan

5-8 yoshda -kuniga 4-5 tomchidan ichish uchun buyuriladi.

Vitamin D2 ga boy mahsulotlar : tuxum sarigi, sut, saryog, —zambururlar, achitkilar (drojji).

Vitamin B1 —uglevod almashinuvi va markaziy nerv sistemasi faoliyatini mu'tadillaydi. Drajje hoida 0,112 g dan №50 tadan, tabletkalar shaklida 0,005-0,01 g dan №50 tadan chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 3-7 yoshda - 0,005 g dan kuniga 1 marta 7 yoshdan yuqori - 0,01 g dan kuniga 1 marta.

B1 vitaminini kalsiy muddasiga boy oziq mahsulotlari bilan birgalikda buyurish samarali ta'sirini ko'rsatadi. B1 vitaminiga boy mahsulotlar bo'lib: krupa, yirik tortilgan un, no'xat, achitqi (drojji) hisoblanadi.

Vitamin C — ko'shuvchi to'qima tuzilish va vazifasini to'g'ri ta'minlovchi darmondori bo'lib, organizmda fluor moddasini keragidan ortiqcha miqdorda yigilishiga barham beradi. Mazkur vitamin sabzavotlar (piyoz, pomidor, karam), mevalarda va rezavor mevalarda ko'proq bo'ladi.

Vitamin A tish follikulalarini, epiteliy to'qimasining turri . tarakkietini, o'sishini ta'minlaydi. A-vitami saqlovchi oziq mahsulotlari: sut, jigar, sabzi ko'katlar bo'lib hisoblanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

4. Remodent tarkibi.
5. Remodentning 3% li eritmasi qanday tayyorlanadi.
6. "Remodent" preparati bilan o'tkaziladigan profilaktik muolaja qanday amalga oshiriladi.

13 – Klinik mashg'ulot

Mineralizatsiya, demineralizatsiya va remineralizatsiya jarayonlari. Boshlang'ich (oq dog') va yuza kariesda endogen va ekzogen davolash usullari. Bolalarda karies profilaktikasida fissuralarni muhrlash va ularning ahamiyati

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Tish emalining xayot faoliyati davrida sodir bo'ladigan mineralizatsiya jarayoni 2. Tish emalining anatomik tuzilishi. 3. Tish emali tarkibidagi organik va neorganik moddalarning miqdori
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga tish emalining xayot faoliyati davrida sodir bo'ladigan mineralizatsiya jarayonini tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya

Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob
------------------------	-----------------------------

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariessa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2 Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Olmalar" usulini o'tqazish uchun ssenariy

Talabalarni teng guruhlariga bo'linadi va turli xildagi mavzu bo'yicha guruh a'zolari daraxtdan savollar oladi va savol bo'yicha to'liq har bir a'zo muammoni yechib to'ldirib boradi. Muammoni echish uchun 5 min beriladi. So'ngra javoblar tahlil qilinadi. Javobni to'ldirish uchun boshqa guruh a'zolariga imkoniyat mavjud.

Mavzu matni:

Tishlarda karies kasalligi patogenezini.

Karies-bu so'z lotincha suyak chirishi ma'nosini anglatadi. Ilmiy jihatdan karies-tishlarni emal, dentin to'qimalarining asosiy qismini tashkil qiluvchi, ularning qattiqligini ta'minlovchi mineral tuzlarning xilma-xil sabablarga ko'ra yuvilib chiqib ketishi (demineralizatsiya) oqibatida to'qimaparining mo'rtlashuvi, yumshab yemirilishi natijasida tishlar butunligining buzilishi va kovaklar hosil bo'lish jarayonidir.

Bugungi kunda ilmiy tekshiruvlar, tajribalarga tayanib olingan ma'lumotlar tish kariesi kasalligini paydo bo'lishida tish karashlarining ahamiyati juda katta ekanligini ko'rsatadi.

Sut tishlari va doimiy tishlar qattiq to'qimalarini kariesga chalinishi bir xil asosga ega ekanligi bugun barchaga ravshandir. Karies jarayoni odatda tish usti karashlari yig'iladigan joylardan boshlanadi. Ana shunday joylarda yig'ilib qolgan tish usti karashlaridan streptokokklar o'z faoliyatida foydalanishi natijasida uglevodli ovqat qoldiqlaridan organik kislotalar (sut, pirouzum, uksus, olma va boshqa.) hosil bo'lib, shu atrofda chegaralangan emal sohasida RN ko'rsatkichini, pasaytiradi. Uglevodli ovqatlar ko'proq iste'mol kilinishi oqibatida tish emali sathida RN shunchalik keskinrok pasayishi mumkin. Kislotali muhitni yuzaga keltirishda faol ishtrok etuvchi mikroorganizmlar bo'lib, streptococcus mutans, laktobatsillalar va aktinomitsetlar hisoblanadi. Bu mikroorganizmlarning ko'pchiligi oziq-ovqat tarkibidagi shakardan ujayra tashqarisida polisaharid sintez qiladi. Ular esa o'z navbatida tish usti karashlarining asosiga kirib mikroblarni karashlarda mustakam o'rnatib qolishini ta'minlaydi.

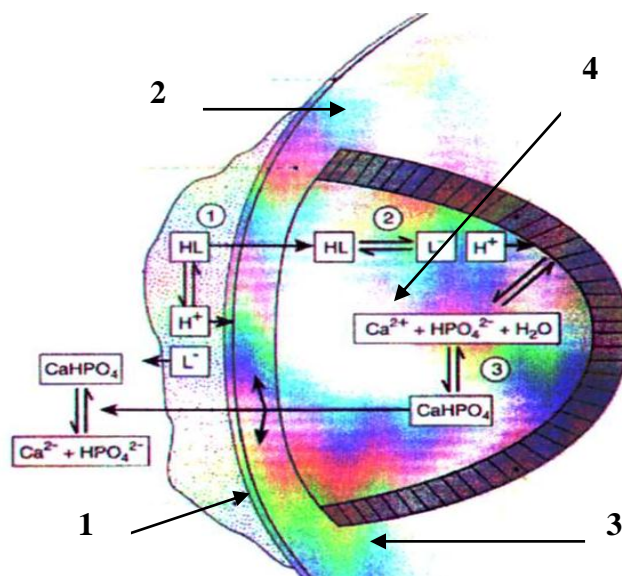
Karies kasalligini kelib chiqishida nafaqat uglevodlar turi, balki ularni iste'mol shakli am alohida o'rin tutarkan. Bir marta ko'p miqdorda uglevodli ovqat qabul qilishdan ko'ra oz-ozdan tez-tez ularni iste'mol qilish ko'proq xavflidir. Ayniqsa ular yopishqoq bo'lib, ovqatlanishlar orasida iste'mol qilinsa, bunda ularning kariesogen ta'siri kuchliroq bo'ladi.

Yengil parchalanuvchi: glyukoza, saharoza kabi kichik molekulyar og'irlikdagi uglevodlar qabuli 1-3 minut ichida pH ko'rsatkichni 4.4-5.0 darajaga pasaytiradi. pH ni odatdagi (7.0-7.4) olga kelishi uchun esa 2-2.5 soat vaqt talab qilinadi. Vodorod ionlari qonsentratsiyasini bunday o'zgarishi, ayniqsa pH ko'rsatkichning 5.5 atrofida bo'lishi erkin vodorod ionlari tish emal qavatiga singib o'tib, kristallarni erishiga va demineralizatsiyasiga sabab bo'ladi.

Demineralizatsiya jarayoni so'lak tarkibida kalsiy va fosfat ionlari konsentratsiyasi talab darajada bo'lganda orqaga qaytishi-yani remineralizatsiyaga uchrashi mumkin. Shunday sharoit tug'ilganda emal qatlami kristallari remineralizatsiyaga uchrab, qayta tiklanadi.

Taxmin qilinishicha bakteriyalar faoliyati natijasida hosil bo'lgan organik kislotalar emal tarkibiga diffuziya yo'li bilan singib kirib ionlarga dissotsiatsiyalanadi va erkinlashgan vodorod ionlari kristallar tarkibidagi mineral tuzlar bilan faol-reaksiyaga kirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Kariesning boshlang'ich davrida tish yumshoq karashlari ostidagi emal pH muhitning o'zgarishi oqibatida demineralizatsiya jarayoniga yuz tutadi. Xastalikning bu bosqichida "oq dog'" hosil bo'ladi. Patologik jarayon "oq dog'" bosqichida to'la orqaga qaytib, emal kristallari to'liq tiklanishi mumkin. Bunda remineralizatsiya jarayonida emalning ostki qavatlari va tish atrofida so'lak tarkibidan o'tadigan mineral tuzlar hisobiga bo'ladi. Emalda sodir bo'ladigan "oq dog'" darajasidagi patologik jarayonni quyidagicha tasavvur qilish mumkin.(1- rasm):

1- rasm. Emal demineralizastiyasi jarayoni:

1. Tish usti karashi (blyashka).
2. Tish pelliculasi.
3. Tish emal qavati.
4. O'choqli demineralizastiya sohasi

Tishlar emalining remineralizastiyasi.

Tishlar emal qobig'i kariesga nisbatan turg'unligini saqlab qolishi uchun o'nga doimo samarali ta'sir qiluvchi vositalar bilan ishlov berib turish talab qilinadi.

Emal krisstalinini hosil qiluvchi biologik apatitlar reshetkalarida bo'sh joylar yoki nuqsonlar-atomlar etishmasligi, ustunlarning to'liq emasligi mavjud bo'ladi. Ba'zan krisstal faqat ustunlardan iborat bo'lib, krisstal reshlyotkalari bo'lmasligi mumkin. Bu xol o'z navbatida emal qobig'ining o'tkazuvchanligi oshganligidan darak beradi. Natijada organik kislotalar krisstallar o'qi bo'ylab singib kirish tezligi 500 angstromG'sek.ni hosil qiladi.

Krisstalizatsiya jarayonini to'liq kechishida uning organik matriksi am muhim o'rin tutadi. Matriks tarkibida kalsiy bog'lovchi oqsil molekulasini mavjud bo'lib, u kristallanish markazini (nukleatsiya) tashkil qiladi va kristallar o'sishini amda ftor ionlarining atrof muhitdagi konsentratsiyasini nazorat qiladi.

Emal qobig'ining yuza qavati o'zining yuqori oqlanganligi, mustakamligi, zichligi, mikroelementlarga boyligi va kariesga nisbatan turg'unligi bilan ostki chuqur qatlamlardan farq qiladi.

Organik kislotalarning bevosita ta'siri ostida sodir bo'ladigan dekalsinatsiya oqibatida emal gidroksiapatit krisstallarning shakli, o'lchamlari, joylashish joylari o'zgaradi.

Karies kasalligining boshlanishida patologik jarayon asosan emalning yuza qatlamlarida joylashadi va uniig fizik-kimyoviy xususiyatini o'zgartirishi oqibatida tish sathida oq dog'lar paydo bo'ladi.

Tish kariesi kasalligida emal demineralizastiyasining darajasi emalning kimyoviy tarkibi, kalsiy, fosfor, ftor komplekslarining neytral konsentratsiyasi va organik kislotalar konsentratsiyasiga bogliqdir.

O'choqli demineralizastiya jarayonining shakllanishida asosan dekalsinatsiya ko'proq muhim o'rin tutadi. Ion almashinuvi davrida vodorod ionlari ma'lum bir chegaragacha emal tomonidan yutilib turadi, bunda emal strukturasi o'zgarish bo'lmaydi. Ammo SaG'R koefitsienti ancha pasayadi. Bunday xol emal to'qimasining kislotalarga nisbatan bufer sistemasini o'ynashini ko'rsatadi.

Karies jarayoni kyechishi davrida Og'iz so'lagi tarkibida kalsiy miqdori sezilarli darajada kamayadi. Bu xol o'z navbatida kalsiy elementining emalga o'tishini sekinlashtiradi va shu bilan birgalikda Og'iz so'lagi va emal chegarasidagi minerallar almashinuvi dinamik muvozanatini demineralizastiya jarayoni tomoniga suradi.

Karies oq dog'lik davrida remineralizastiyaga beriluvchan bo'ladi. Bu davrda emalning organik matrisasi asosi ali to'liq erib ketmagan va u kristalizatsiya uchun nukleatsiya markazi rolini o'ynaydi.

O'choqli demineralizastiyani muvaffaqiyatli davolash uchun emal kristallari to'ridagi yyyetishmovchilik nuqsonlarini to'ldiruvchi moddalar saqllovchi preparatlarning ishlatilishi emal turg'unligini kislotalarga nisbatan oshiradi, emal strukturasi kerakli mineral tuzlar bilan to'yinishi uning o'tkazuvchanlik xususiyatini pasaytiradi.

Remineralizastiya bu emal to'qimasida mineral tuzlar yuvilib ketishi oqibatida vujudga kelgan shikastlanishni va emal zichligini qisman qayta tiklanishidir. Bo'nga emal tarkibiga, emal yuzasiga passiv yoki aktiv ta'sir etish yo'li bilan erishiladi.

Tishlar taraqqiyoti va mineralizastiyasi davrida emal to'qimasining kimyoviy tarkibiga ta'sir qilib, uning turg'unligini oshirishga qaratilgan tadbir choralar karies profilaktikasida muhim o'rin tutadi. Tishlarning chiqish muddatlarini hisobga olgan olda remineralizastiya davro tadbirlari bola 6 yoshga to'lganda boshlansa maqsadga muvofiqdir. Bu tadbir emal to'qimasining turg'unligini oshirishi uchun uni avvalombor kalsiy, fosfat moddalariga to'yintirish va undan keyin fluor preparatlari bilan ishlov berish emal to'qimasining zichligini oshirib, o'tkazuvchanligini pasaytirishga imkon beradi.

Tabiiy sharoitda kalsiy, fosfor, fluor elementlarining manbai bo'lib, Og'izdagi so'lak suyuqligi hisoblanadi. Etilgan emal qobig'i so'lak tarkibidagi juda past konsentratyali fluor ionlarini am so'rib olish xususiyatiga egadir.

So'lak tarkibidagi mineral tuzlarning tarkibi, so'lak-emal munosabatlari kariesni oq dog' bosqichida 50% o'llarda qayta tiklash-remineralizastiya qilish xususiyatiga ega. Shuning uchun qo'shimcha remineralizastiya qilish vositalaridan imqoni boricha keng foydalanish kerak. Bu vositalar tarkibidagi kalsiy, fosfor, fluor elementlari faqat emaldagi mineral nuqsonlarni to'latib qo'ymay, emalning umumiy turg'unligini oshirishni am ta'minlaydi.

Ko'pgina tekshiruvlar, izlanishlardan olingan ma'lumotlarga ko'ra, remineralizastiya vositalari o'z tarkibiga ar xil moddalarni olsa, (kalsiy, fosfor, fluoridlar, stronstiy va boshqalar) maqsadga muvofiq bo'lar ekan.

Bugungi kunda kariesni oq dog' bosqichida to'xtatuvchi kuchli kariesstatik ta'sirga ega bo'lgan moddalar bo'lib fluor, fosfor, kalsiy hisoblanasa, kariesga moyillikni oshiruvchilar bo'lib esa selen, kadmiy, magniy, qo'rg'oshin hisoblanadi.

Remineralizastiya jarayonida fosfor saqllovchi preparatlarga muhim e'tibor beriladi. Chunki fosfatlar tish emalining ion-selektiv xususiyatlarini oshirib, uning adsorbsiya xususiyatini kuchaytiradi, bu esa fluor birikmalarini emalga singib kirishiga yo'l ochib beradi.

Taxminlarga ko'ra emalni 1 mm kalsiy birikmasi eritmasi bilan remineralizastiya qilinsa, bu faqat kristallar o'sishini ta'minlarkan. 3 mm li eritmasi bilan remineralizastiya qilinsa, kristallar o'sishidan tashqari nukleatsiya sohalari am oshishi bilan bir qatorda kristallar o'lchamini chegaralab, yuza qavatdagi ionlar o'tuvchi kanalchalarni o'tkazuvchanligini pasaytiradi va ostki qatlamlar mineralizastiyasi pasayadi.

Remineralizastiya muolajalarining samaradorligini karies oq dog'ining turg'unlashganligi yoki yo'qolganligi va karies jadalligini pasayishi kabi ko'rsatkichlar orqali aniqlanadi. Remineralizastiyalovchi preparatlar ta'sirida fluorid kalsiy kristallarining jadal hosil bo'lishi va natijada shikastlangan sohada emal matrisasi bilan kuchli bog'langan juda noziq qatlam yuzaga keladi. Bu qatlam mineral tuzlar kristallaridan iborat bo'lib emal apatitlarini tarkibiga kiradi va shu yusinda uning turg'unligini oshiradi.

Sut tishlar kariesini davolash. Dog'li yoki yuza karieslarda tish emal qavatiga tig tekizmasdan kasallik rivojlanishining oldini olish mumkin. Buning uchun kumushlash usuli ko'llaniladi. Su usul, ayniqsa sut tishlarida hosil bo'lgan dog' yoki yuza karies jaroxatlarini davolashda qulay hisoblanadi. Bunga emal va dentin qavatlarining bir qadar sust minerallashtirish, dentin kanalchalarining ko'pligi, kengligi yaxshi sharoit tugdiradi. Emal yuzasiga yoki dentin kanalchalariga kumush tuzi (AgNO₃) yaxshi shimilib kirib, yupqa, lekin mustahkam parda hosil qiladi. Shuning bilan bir qatorda kumush to'zi kuchli mikroblar uldirish xususiyatiga ham egadir. Bu mikroblarning to'qima ichkarisiga kirib borishini tuxtatadi. Kumushlash usulini amalga oshirish uchun 30% li kumush nitrat (AgNO₃) eritmasidan foydalaniladi. Buning uchun tishning jaroxatlangan yuzasi karashlardan yaxshilab tozalanadi.

Ekskavator yordamida kuchirib dentin to'qimasi ochilganda bu yuza qattiq holatda bo'lsa, karies jarayonini tuxtatish uchun 15-20% li kumush nitrat eritmasini ishlatish kifoya qiladi. Ochilgan dentin qavati yumshagan bo'lsa, kumushlash usuli yaxshi natija bermaydi. Odatda kumushlash tadbiri uch marta takrorlanadi, natijada kumush to'zi singdirilgan tish yuzasi koramtir rangga buyaladi. Bu holat estetik noqulaylik tug'dirganligi uchun kumushlash usuli doimiy tishlarda qo'llanilmaydi.

Karies jarayonining davolash tadbirini Blek tasnifi (klassifikatsiyasi) nuqtai nazaridan tushuntirish maqsadga muvofiqdir.

I sinf kariesni davolash. Kariesga moyil bolalarda oziq tishlar chaynov yuzasidagi tirqishlar (fissura) sohasida jaroxat sut va doimiy tishlar chiqishi bilanok yuzaga kelishi mumkin. Birok, karies boshlanish davrini minerallasishga xali ulgumaygan chaynov yuzasi emalining fissurasidan ajratish ancha qiyin bo'ladi. Shuni hisobga olib, tish yuzasiga bo'lmashinasini tekkizishga shoshilmaslik kerak va bu holatda profilaktika tadbirini qo'llash (tirqishni tozalab, yuvib, kuritgan holda 5% li fluorid natriyli sement bilan plombalash) maqsadga muvofiqdir.

Ko'pchilik bolalarda 6-10 oy mobaynida sement tushib ketib, emal to'qimasi mustahkamlanganini ko'rish mumkin (bunda karies jarayoni rivojlanmaydi). Bordiyu, emal, dentin qavatlarida karies rivojlanishi natijasida jaroxat aniqlansa, bu holda kovak xuddi doimiy tishlarni davolagandek hamma qoidalarga amal qilgan holda ehtiyotkorlik bilan (teskari konussimon bor bilan) charxlanadi (3-rasm, v).

Karies yassilanib kechganda tish chaynov yuzasining kattagina qismi shikastlanib emiriladi. Ba'zan bu yemirilish juda yuza bo'lishi mumkin. Bunday hollarda teskari konussimon bor mashina yordamida jaroxat chetlarida tayanch nuqtalarini hosil qilish zarur. Charxlash mobaynida, albatta tish pulpasining qo'qqisidan ochilib ketishidan ehtiyot bo'lish kerak.

I sinf karies kovagini plombalashda eng yaxshi to'ldirgich bo'lib amalgama (tarkibiga metall qo'shilgan) hisoblanadi. Bunda karies kovagining tubiga prokladka (tish to'qimasini amalgamning noxush asoratlaridan saqlovchi yupqa sement qavat) qo'yish shart. Shu sinfga mansub karies kovaklarini ajratuvchi prokladka (taglik) kuyib, galodent yoki silidont sementidan tayyorlangan plomba bilan plombalash ham maqsadga muvofiqdir.

II sinf kariesini davolash. Bunda kichik va katta oziq tishlarning bir-biriga tegib turgan (kontakt, aproksimal) yuzalari shikastlanadi. Doimiy tishlarda bu xil shikastlanish birmuncha keyinroq (10- 12 yoshdan boshlab), fissur kariesidan keyin qayd etiladi.

4-5 yashar bolalarda ko'pincha tishlar kontakt nuqtasida paydo bo'lgan karies shikasti aproksimal yuza bo'ylab kengayib boradi.

Bunday turdagi karies kovagini charxlash paytida kovak kengaytirilib, chaynov yuzasiga olib chiqariladi va kunt bilan shakl beriladi. Tish bo'yin oldi yuzasida kovak yassi shaklda ishlanib, tub qismi kirish qismiga nisbatan bir oz kengaytiriladi va qo'shimcha yuza, tayanch nuqtalari hosil qilinadi.

Kontakt yuzalardagi karies kovagini plombalashda, albatta matrisa (kushni tish yuzasi bilan kuyilayotgan plombaning orasiga qo'yiladigan metall plastinka)dan foydalanmok zarur. Asosiy plomba tagiga qo'yiladigan prokladka birmuncha suyuqroq qorishtirilsa, uni yupqa qatlam qilib yoyish osonroq bo'ladi. Prokladka yupqa qavat hosil qilib qo'yilgandan keyin tishlar oraliriga matrisa - ajratgich qo'yiladi. Bir bo'lak amalgamdan tayyorlangan plomba kichik bo'lak holda matrisa orkasiga, ya'ni prokladka ustiga kuyilib, paxtadan tayyorlangan dumaloq tampon yogochdan yoki metaldan ishlangan maxsus zichlashtirgichlar yordamida mustahkamlanadi.

Doimiy katta oziq tishlar kovagini amalgama, kichik oziq tishlarning karies kovagini esa evikrol yoki boshqa kompozit materiallar bilan plombalash maqsadga muvofiqdir. Sut tishlari molyarlari almashinuviga 1-3 yil vaqt kerak bo'lgan taqdirda silidont sementidan plomba qo'yish mumkin. Bola 4-5 yashar bo'lsa kovagiga yaxshi shakl berib, amalgam plombaridan foydalanish ijobiy natijalar beradi. 2-4 yashar bola-larda birinchi oziq tishlardagi kichik hajmdagi karies kovaklarini fosfat sement, laktodont, infantid sementlarn bilan prokladkasiz plombalash

mumkin. Bu yoshdagi bolalar ko'pchilik hollarda injik va besaranjom bo'lganliklari tufayli shikastlangan yuzaga kerakli shakl bera olmaslik mumkin. Keyinchalik bu plombalar yemirilgan yoki yengil shikastlanganda yupqa qatlam xosil bo'ladi, shunda kerakli shakl berib, ustidan amalgam plomba qo'yish mumkin.

III sinf kariesini davolashda quyidagilarga amal qilishni lozim deb hisoblaymiz. Bu guruhga kiruvchi karies kovaklari kurak va qoziq tishlarning kontakt yuzasida aniqlanadi. Mabodo tishlar orasidagi masofa jag' suyagi o'sishi natijasida (4-5 yashar hollarda) birmuncha kengaygan (trema) bo'lsa, shikastlangan emal qavati silliqanib, o'nga 30% li kumush nitrat eritmasi bilan uch marta qaytalab ishlov beriladi. Natijada karies jarayoni rivojlanishdan to'xtaydi va sut tishlari fiziologik almashinuvigacha shikastlanmasligi mumkin.

Tishlar bir-biriga nisbatan zich joylashgan taqdirda karies kovagiga kichik o'lchamli sharsimon yoki teskari konussimon bor yordamida shakl beriladi.

Tayanch nuqtalar bu holda tish dentiniyaing milkka va kesuvchi yuzaga yaqin sohalarda hosil qilinadi (4-rasm, v, g.). Bu xilda shakl berilgan karies kovaklarini fosfat sementi bilan berkitish lozim. Bizda ishlabchiqilgan yangi, plombalash uchun ishlatiladigan polikarboqsilat sementidan foydalanish ham yaxshi natijalar bermokda. U asoratsiz bo'lib, tish emali bilan kimyoviy birikish xususiyatiga egadir. III sinf guruhiga kiruvchi, unchalik chuqur bulmagan karies kovaklarini berkitishda juda kul keladi. Sut tishlarini plombalashda, shuningdekyana bir yangi hosil qilingan laktodont sementi ham qulaydir. Qattqlikda u silidont sementidan kolishmaydi. Yuqorida aytilgan plombalash materiallari (ashyolari) tish pulpasiga nisbatan zararsiz bo'lganligi uchun ularni taglik (prokladka - ximoya qavati) siz ishlatish ancha qulaylik tug'diradi va kam vaqt talab qiladi.

8-9 yashar bolalarda yuqoridagi maqsadlar uchun fosfat sementidan, kattaroq bolalarda ximoya qatlamig ustidan silidontdan, 12-14 eshlardan boshlab prokladkali silistin yoki bo'lmasa, akriloksid plastamassalaridan foydalanish mumkin.

Kompozit materiallar (evikrol va boshqa) qo'llanilganda charxlangan karies kovagini juda ham ehtiyotlab, kalsiysizlantiriladi (travitel - 37% li ortofosfor kislotasi yordamida). Buning uchun bir minut mobaynida karies kovagi devorlari shu suyuqlikyordamida yengil namlanadi, shundan so'ng 20 sekund mobaynida suv bilan yuviladi. Kompozistiey materiallar faqat taglik ustidan qo'yiladi.

IV sinf kariesini davolash. Bu guruh karies jaroxatlari kurak, qoziq tishlarining kontakt yzasi, tishning kesuvchi kirrasi va burchagini shikastlaydi. Bu xastalik sut tishlarida asosan karies asora-ti bulmish pulpa yoki periodont yallig'lanishi bilan kechadi. Shuning uchun plombalash ishlari endodontik davolash tadbirlaridan keyin qiyinchilik tug'dirmaydi. Bunday davolash usullari keyingi boblarda tilga olinadi.

V sinf kariesini davolash. Bu guruhga kiradigan jaroxatlar hamma sut va doimiy tishlarda, tish bo'yin sohasiga yaqin yuzalarni shikastlaydi. Bu turdagi jaroxatlar 1-3 yashar bolalarda ko'pincha asosan kurak tishlar bo'yin sohasida aniqlanadi. Bunday hollarda karies kovagini o'tkir ekskavator yordamida kunt bilan kirtishlab, shikastlangan emal va dentin to'qimalaridan tozalash lozim. Chunki bu yoshdagi bolalarda bor tiri bilan kovakka ishlov berish ko'pgina hollarda pulpaning ochilib kolish xavfini turdiradi. Dentin to'qimasini bir qadar mikrobsizlantirish (dezinfekstiya) maqsadida kovaklar bir necha xafta mobaynida evgenolli (kalampirmunchok moyi) yoki timolevgenol pastalar bilan vaqtincha berkitiladi. Muddat tugagandan so'ng ularni fosfat sementidan tayyorlangan yoki boshqa zararli xususiyati bulmagan sementlar plombasi bilan almashtiriladi. Yumshoq plomba almashtirilayotgan paytda kovaklarga teskari konussimon bor yordamida oxisga ishlov berish mumkin. Chunonchi, birlamchi kuyidgan yumshoq evgenolli pasta bir vaqtning o'zida ikkilamchi dentin hosil bo'lishini ta'minlaydi. Natijada karies kovaginging tubi birmuncha qalinlashadi.

3 yashar va undan katta bolalarda o'rta karies kovaklariga bemalol kichik o'lchamli teskari konussimon yoki fissur borlar yordamida ishlov berish mumkin. Hosil qilingan kovak tubi sathining yuzasi kovakka kirish qismi yuzasidan birmuncha kengroq bo'lgani uchun plomba tishdevorida uzoq muddat saqlanadi (5-rasm, a, b).

Og'ir darajali kariesni davolash. Tashxis tutri ko'yilgan taqdirda bu turdagi karies kovaklarini yosh bolalarda (1-3 yosh) ikki qatnovda davolash maqsadga muvofiqdir. Bo'nga sabab, sut tishlarining qattiq to'qima qatlamlarining doimiy tishlardagi qatlamlardan yupqaligidir. Chuqur karies kdvagi sut tishlarida ancha yuzarok bo'lib, unta bir necha qatlam plombalarni (davolovchi malham, ajratuvchi suvli dentin fosfat-sementli prokladkalar va doimiy plomba qatlami) sifatli qilib joylashtirish mushkuldir. Bunday holda plomba tezda ko'chib, tushib ketadi.

Bemor birinchi bor kelganda kovak tozalanib yuvib, kuritilib, tubiga davolovchi malham pastalar (evgenol-timolli, evgenolli, kalstin, kalmestin kabilar) kuyilib, ustidan paxta tampon bilan ajratib, suvli dentin bilan berkitiladi. Bu xildagi plomba bir necha kun mobaynida (bir xaftagacha) saqlanadi. Shu vaqt ichida malham pasta anchagina qotadi va suvli dentin taglik qo'yishga hojat kolmaydi. Bemor ikkinchi bor kelganida kovakdan vaqtinchaliki plomba, paxta tampon olib tashlanib, yuza fosfat sement prokladkasi ustidan silidont yoki boshqa biror xil mustahkam plomba qo'yiladi.

Katta yoshdagi maktab bolalarida I sinfga mansub karies kovaklarydi plombalash katta oziq tishlarda birinchi qatnovda tugatiladi. Chunki doimiy tishlarda chuqur karies kovagining o'lchamlari ko'p qavatli plombalar qo'yish uchun imkon beradi.

Tish fissuralari - bu tish taraqqiyoti, o'sishi va shakllanishi davrida uning emal qavatida yuzaga kelgan tabiiy burmalar oralig'ida hosil bo'lgan tirqish bo'lib, ovqat chaynash paytida maydalangan oziq mahsulotlari, mikroorganizmlar kirib qoladi. Buning natijasida ovqat qoldiqlari bijg'ib sut kislotasi hosil bo'lishi oqibatida, karies jarayoni vujudga kelishi mumkin.

Yaxshi shakllangan fissuralar, chuqurchalar chaynov tishlarda yaxshi rivojlangan. Tishlar cho'tkalar yordamida tozalanganda bu sohalar yaxshi tozalanmaydi va natijada mikroorganizmlarning doimiy o'chog'i bo'lib qoladi. Shuning uchun am statistik ma'lumotlar bo'yicha karies kasalligi ko'p uchraydigan sohalar, bo'lar doimiy molyar tishlarning chaynov sohalaridir. Tish fissuralarining chuqurligiga qarab uning to'rt xili kuzatiladi

- a. Ochiq egatsimon;
- b) chuqur fissura;
- v) konussimon fissura;
- g) yopiq, chuqur fissura;

Karies profilaktikasi maqsadida ftor saqlovchi preparatlar bilan ishlovlar paytida ayniqsa yopiq fissuralar sathiga ta'sir ko'rsatishi qiyinchilik tug'diradi. Egatsimon, yuza fissuralar karashlari mazkur preparatlarning emal qavatiga singib kirishiga to'sqinlik qiladi.

Yuqorida keltirilgan shart sharoitlardan kelib chiqib karies ko'p uchraydigan tishlar chaynov yuzalari profilaktikasini amalga oshirish uchun izlanishlar olib borildi. Oqibatda tishlar chaynov yuzalari fissuralar mavjud bo'lgan sohasini kariesdan saqlash va uning oldini olish maqsadida maxsus germetiklardan foydalanish foydadan oli emasligi aniqlandi. Bunday germetiklar (silantlar) maxsus ishlov berilgan fissurali tishlar sathiga, chaynov yuzalarga yotqizilib, fissura va chuqurchalarni tashqi sharoit ta'siridan imoya qiladi.

Germetiklar chaynov yuzalarida mexanik barer hosil qilib, ovqatlar, mikroorganizmlar va so'lakning fissuralarga, chuqurchalar, egatchalarga kirishiga to'sqinlik qiladi va bu sohalarida karies jarayonini keltirib chiqaruvchi shart-sharoitlarga baram beradi. Germetiklar bolalarda 6-7 yoshdan boshlab, 16-18 yoshgacha qo'llanilishi mumkin.

Bugungi kunda tishlar fissuralarini muhrlash uchun ishlatiladigan qator germetiklar mavjuddir. Bo'lardan talablarga to'liq javob beradigan, yuqori samarali hisoblangan ba'zi birlarini keltiramiz.

I. Galogen lampa nurida qotuvchilar:

1. Fissurit va fissurit-F - fluor saqlovchi, galogen lampa nurida qotuvchi «VOKO» firmasining germetik preparatidir. Mazkur germetiklar kuchsiz yopishqoqlik xususiyatiga ega boʻlgan metakrilat kislotasining hosilasi boʻlib, chaynov tishlar fissuralarini kariesga qarshi muhrlashda ishlatiladi. Fissuritlar tarkibiga qoʻshiladigan oyna zarrachalarining 99%-i 1 mikron oʻlchamga egadir, bu esa preparatga, yaxshi singib kirish xususiyatini beradi.

2. Fissulayt-LS Rossiyaning «VladMIVA» firmasining mahsuloti. Organik biriktiruvchi alyumoforsilikat toʻldiruvchi kompozit material boʻlib, uning tarkibiga kiruvchi, fluor saqlovchi noorganik komponenti profilaktik taʼsir koʻrsatadi. Ortofosfor kislotasining mavjudligi germetik qoʻllashdan oldin maxsus kislotali ishlovga oʻjat qoldirmaydi. "Fissulayt-LS" adgeziyasi emal gidroksiapatiti bilan kimyoviy birikishiga asoslangan boʻlib, galogen lampa nurida qotib 24 soat mobaynida emal yuzasida saqlanadi.

3. Fissulayt - kislotali ishlovsiz emal yuzasiga yotqiziladigan germetik. Galogen lampa nurida qotuvchi bu silant tarkibida quyidagilarni tutadi:

- oligokarbonat metakrilat;
- trietilenglikol dimetakrilat;
- fosforli oligoefirakrilat;
- polimerizatsiyani kuchaytiruvchi va susaytiruvchi katalizatorlar.

Boʻlardan tashqari yana qator nurda qotuvchi germetiklar mavjud. Baʼzi birlarini sanab oʻtamiz: Nuva-sil, Alra-se1, Esre-717, Tr2206, Bariton-L3, "Folakor". Fluor saqlovchi germetiklardan Fluro sheld (AKS), Eroxulite-9075 (AKS).

II. Mustaqil qotuvchi germetiklar:

Germetiklar sifatida koʻpchilik ollarda oʻzi qotuvchi kompozitsion materiallardan ham foydalanish qulaylik tugʻdirishi bilan birgalikda, samarali boʻlib hisoblanadi. Boʻlardan bizga tanish boʻlgan evikrol, qonsayz, lyumiqon va boshqalar. Oddiy sementlardan: Silidont-Beladont, Silitsin-Belatsin va 5% li natriy fluorid saqlovchi fosfat sement va boshqalar.

Fissuralarni muhrlab yuqori natijalar olish uchun iloji boricha chaynov tishlar chiqib boʻlgan zaoti germetiklar bilan fissuralarni yopish maqsadli hisoblanadi.

Germetik preparatlar doimo yaxshilab tozalanib, quritilgan yuzalarga yotqizilishi lozim. Ana shunday sharoitni hosil qilish uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim:

1. Tishlarni choʻtka-yordamida fluor saqlamaydigan pastalar bilan tozalab yuvish lozim. Fluor saqlovchi pastalar bilan tishlar yuvilganda emal tekshikchalari yopilib, ularni kislotalar bilan ishlovini samarasi pasayadi, bu esa germetik qobiqni tez tushib ketishiga olib keladi.
2. Chaynov yuzasini qoʻshimcha ravishda aylanma choʻtka, rezina gʻaltakcha yordamida abraziv moddalardan foydalanib tozalash.
3. Qolgan-qutgan karashlarni suv-havo oqimi bilan tozalash.
4. Tishlarni soʻlakdan paxta bolishlar yordamida ajratish yoki soʻlak soʻrish asbobida soʻlakni quritish.
5. 30 sekund mobaynida tishlar yoki tish yuzasini obdon quritish.

Muxrlash bosqichlari.

1. 35-37% li ortofosfor kislotasi bilan 15-20 sekund mobaynida tish yuzasiga ishlov berish.
 2. Suv havo oqimi bilan tish sathidan kislotani yuvib tozalash. Yuvish vaqti kislotani bilan ishlov berish vaqtiga teng boʻlishi kerak.
 3. Tishlarni tamponlar yordamida izolyatsiya qilish
 4. Germetik yotqiziladigan sathni quritish
 5. Germetikni quritilgan tish yuzasiga tekis yotqizish (bunda havo pufakchalari hosil boʻlmasligini, tishlar munosabatida oʻzgarish boʻlmasligini taʼminlash lozim).
- Natijasini bir haftadan, oydan, yarim yil, bir yildan soʻng nazorat qilib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mavzu boʻyicha savollar:

8. Emalning tugallanmagan minerallashuvining asosiy belgisi nima?

9. Emalning tugallanmagan mineralizastiyada Evikrolni qo'llash usuli?
10. Tish fissuralarini "germitezatsiyasi" natijasida nimaga erishadi?
11. Fissuralarni ajratish metodini axamiyati nimada?
12. Emal germitizatsiyalivchi mekvidning ishlatish usuli?
13. Emalning tugallanmagan mineralizastiyasida qanday preparatlar qo'laniladi?
14. Emal mineralizastiyasining tugallanmaganligi qanday aniqlanadi?
8. Germetiklarning qanday turlari ajratiladi?
9. Fissuralar germetizatsiyasi usuli kamchiliklari nimada?

14 – Klinik mashg'ulot

Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy holatni barqarorlashtirish

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1. Bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy xolatni barqarorlashtirish 2. Bolalarda og'riqni koldirish maqsadida qanday dori-vositalaridan va ulardan qanday miqdorda foydalaniladi
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga bolalar yoshida og'riq profilaktikasi maqsadida ruhiy xolatni barqarorlashtirishni tushuntirish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:"Guruhli izlanish

Maqsad: Talabalarga ushbu muammo bo'yicha bilimlarini tez, aniq, to'laqon aniqlashni o'rgatish.

Mavzu matni:

Bolalarda kuchli asab-hayajon holati ko'pincha og'riqsizlantiruvchi vositaning ta'sir kuchidan qat'iy nazar mo'ljallangan maqsadni va ruhiy barqarorlikni ta'minlashga anchagina xalakit beradi. Bo'nga sabab shuki, bolada shifokor xonasida paydo bo'lgan qo'rquv xissi natijasida bosh miya po'stloq qavatida joylashgan (jumladan emostiya) markazlar kuchli ko'zg'aladi. Bu ko'zg'alishlar natijasida og'riqsizlantirish vositalarining ta'siri ikkinchi darajali bo'lib usladi. Shularni nazarda tutgan holda, har qanday muolaja (ayniqsa og'riq bilan kechadigan) oldidan bolalarning ruhiy barqarorligiga erishish juda muhim ahamiyatga egadir.

Kuchli asab qo'zg'alishi holatiga qarab, ayniqsa maktab yoki borcha yoshidagi bolalarni uch xil guruhga ajratish mumkin.

I guruh - bunday bolalarda asab qo'zg'alishi jarayoni kuchli namoyon bo'ladi. Ular uta faol (aktiv), agressiv va janjalkashliklari bilan ajralib turishadi. Tormozlanish jarayoni ularda kuchsiz namoyon bo'ladi.

II guruh - bunday bolalarda tormozlayaish jarayoni kuchliroq bo'lib, ular bushang, kurkoklik xissiyotiga berklgan, bolalarga kamroq kushiladigan bo'ladi. Bunday bolalar ko'proq urtoklaridan ozor chekishadi.

III guruh - ular ruxan mukimsizligi, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining muvofiqlashmaganligi bilan ajralib turishadi. Ularda qo'rqish xissiyoti sezilib turadi, xorrmnlik tezda namoyon bo'lib, fikrni bir nuqtaga jamlay olish kobilnyati sust bo'ladi.

Shifoxonada bolalarning o'zini tuta bilish kobilyatiga qarab, ularda sodir bo'ladigan yengil, kuchli va uta kuchli namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini ko'zgatish mumkin.

Yengil qo'rqish xissiyotini namoyon qiluvchi bolalar, odatda turli baxonalar («tishim endi og'rimayapti», «yaxshisi ertaga kelaman», «xozir o'zimni yomon xis qilayapman») bilan davolanishdan bosh tortmokchi bo'lishadi. Ular atrofga qo'rquv va shubxa bilan karashadi. Shifokordan uning har blr xatti-harakatini tushuntirib berishni so'rashadi.

Kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalar davolanishdan qat'iy bosh tortishadi, davolanish o'rindig'iga o'tirishmaydi, yigloqi bo'lishadi. Ba'zan ular agressiv holatlarni namoyon qilishadi. Bunday hollarda ular shifokorga tashlanib uni itarishadi, teskari o'tirib olishadi, unga hamla qilishadi (ba'zan tishlab olishlari ham mumkin). Bu xatti-harakatlar oqibatida ularning yurak urishi, nafas olishi tezlashadi, ko'z korachig'i torayadi, kuchli ter quyiladi.

O'ta kuchli qo'rquv xissiyotiga ega bo'lgan bolalarni shifokor xonasiga olib kirishning o'zi ancha mushkullik tug'diradi. Ular ota-onalariga yopishib olishadi, bakirishadi, yiglashadi. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatida, ularda qattiq yo'talish, qusish, ixtiyorsiz siydik chiqarish xollarini ko'rish mumkin. Bunday bolalarni o'rindiqqa o'tkazish juda mushkul ishdir.

Shuning uchun shifokor bolalarni davolash paytida ularning emostional ruhiy holatini aniqlashi, davolash va og'riqsizlantirishdan oldin ularning ruhiy barqarorligini baholashi lozimdir. Bolalarda juda kuchsiz namoyon bo'ladigan qo'rquv xissiyotlarini aniqlashning o'zi ularda og'riqsizlantirish muolajalarini ruhiy holatni barqarorlashtiruvchi muolajalar bilan birgalikda olib brrishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida og'riqsizlantirishning mahalliy usulini kuchaytirishning bir yo'nalishdir. Shu bilan bir qator-da shifokor-pediatriklarning bolalar bilan til topishi bilishi, ular bilan o'z bolasidek mehribonlik bilan muloqotda bo'lishi, shirin gapirib, o'ziga rom qila bilishi ham bolalardagi qo'rquv xissiyotlarini pasaytiradi va o'zlariga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi. Bu esa o'z navbatida amalda qo'llanishi zarur bo'lgan muolajalarning ijobiy ta'sirini oshirishda yordam beradi.

Yuqorida bayon qilingan og'riqsizlantirish usullaridan foydalanish mobaynida ularning ta'sir kuchini yanada oshirish va bolalarning (ayniqsa, kuchli qo'rquv xissiyotiga eta bo'lgan) ruhiy holatini barqarorlashtirish maqsadida bugungi kunda qator tadbirlar ishlab chiqilgan. Bo'lar og'riqsizlantirishdan oldin o'tkaziladigan dori darmonli muolajalar - premedikastiyadir. Ya'ni bolalarni bevosita amalga oshirilishi lozim bo'lgan davolash tadbirlariga tayyorlashdir. Bu maqsadda qator dorivor preparatlaridan foydalanish mumkin.

Bu moddalar asosan bolalarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsathib, ularning ruhiy holatini barqarorlashtiradi. Shundan so'ng bolalar shifokorning davolovchi va og'riqsizlantiruvchi muolajalariga nisbatan bir muncha befarq bo'lib qolishadi.

Yuqorida zikr etilgan maqsadlar uchun markaziy asab sistemasini tinchlantiruvchi vositalardan foydalaniladi. Bo'lar trankvilizatorlar va yoki dorilaridir.

Tinchlantiruvchi preparatlardan amizil, elenium, oqsilidin, seduksen, trioksazin, geksorbarbital va boshqalar bolalarning yoshiga qarab buyuriladi (3 yashar bolaga kattalarga mo'ljallangan miqdorning 1/3 kis-mn, 7 yasharga 1/2 qismi, 10-12 yashar bolalarga esa 2/3 qismi). Bularni muolajadan 30-40 minut oldin bir marotaba berish mumkin yoki bo'lmasa 5-7 kun mobaynida kuniga bir marta ichirib, bolalarni shu yusinda tayyorlash ham qulaydir.

Tinchlantiruvchi vositalardan aralashma tayyorlab foydalanish ham yaxshi natijalar beradi. Markaziy stomatologiya ilmiy-tekshirish instituti (TSNIIS) xolimlari bu maqsadda quyidagilarni taklif qilishadi:

- 1) oqsilidin-analgin-amizil aralashmasi;
- 2) meprobamat-amizil-amidopirin-diprazin;
- 3) meprobamat-fenobarbital-aminazin-astetilsalistil kislotasi-tavegil;
- 4) diazepam-nitrozepam-mefenamin kislotasi-tavegil va boshqalar.

Ba'zi bir hollarda yuqorida ko'rsatilgan qator tadbirlarga qaramasdan ayrim bolalarda mo'ljallangan natijag'a erishilmaslik xollari ham uchrab turadi. Bolalarga tinchlantiruvchi vositalar va og'riqsizlantiruvchi muolajalar ham ayrim hollarda ta'sir ko'rsata olmaydi. Bunday bolalarda qo'rquv xissiyoti uta kuchli rivojlangan yoki bo'lmasa, dorivor vositalariga nisbatan tana seztirligi yuqori bo'lishi mumkin. Bo'larni shifokor, albatta hisobga olmogi zarur. Oz miqdorda uchrashi mumkin bo'lgan bunday hollarda davolash tadbirlari bolalarda umumiy og'riqsizlantirish (narkoz) yo'li bilan amalga oshirilmog'i lozimdir.

Mavzu bo'yicha savollar:

1. Tinchlantiruvchi preparatlar.
2. Asab sistemasining kuchli qo'zg'alishi oqibatlarini
3. Ruhiiy xolatni barqarorlashtiruvchi muolajalar.

15 – Klinik mashg'ulot

Tish qattiq to'qimalarining nokarioz kasalliklari profilaktikasi. Karies profilaktikasida mineralnye preparaty sodержание kalsiy i fosfor ispolzuemye v profilaktike kariesa. Kalsiy glyukonat i glitserofosfat.

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. 2.Kalsiy glyukonat tarkibi va xususiyatlari. 3.Kalsiy glyukonat saklovchi pastalarga nimalar kiradi.
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish.	Mavzuni yozadilar

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l. 	Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi. 	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyg'a vazifa beradi. 	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Mavzu matni:

Ma'lumki homila ona qornida rivojlanayotgan, uning tishlari taraqqiy etayotgan davrda onaning rasional oziqlanishi, organizmga kirayotgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola tug'ilgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turg'un, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homilador onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, etishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi hxomiladorlik davrida yoki bola tug'ilgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, bunday kamchiliklarni to'ldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqlovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, rasional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'kragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortikosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D₂ bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa, shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'ilgan, ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda - 0,3-0,5 g ; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun - 0,1 mg/kg, 3-6 yoshda - 0,05 mg/kg, 6 yoshdan yuqori bolalar uchun - 0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy glyukonat (tabletk, kukun 0,5 g dan, 5% li eritmasi, meva siropida). 1-2 yoshli bolalar uchun - 0,25 dan ikki maxal; 2-6 yoshlilar uchun - 0,5 g dan ikki maxal ; 6 yoshdan kattalar uchun -0,5 g dan uch maxal tavsiya etiladi. Ma'lumki homila ona qornida rivojlanayotgan, uning tishlari taraqqiy etayotgan davrda onaning ratsional oziqlanishi, organizmga kirayotgan mineral moddalar, vitaminlar kerakli darajada bo'lishi bola tug'ilgandan so'ng chiqqan tishlari-kariesga turg'un, sog'lom bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun, homilador onaning muvofiqlashgan ovqatlanishining buzilishi, yetishmovchiliklar, umumiy kasalliklar, ovqat so'rilishining buzilishi hhomiladorlik davrida yoki bola tug'ilgandan so'ng sodir bo'lgan taqdirda, bunday kamchiliklarni to'ldirish maqsadida bolalarga mineral moddalar, vitaminlar tutuvchi preparatlarni ichish uchun tavsiya qilinadi.

Kalsiy, fosfor saqlovchi preparatlar karies profilaktikasi maqsadida, ratsional ovqatlanish bo'zilganda, 6 oygacha bola ona ko'kragini emmagan taqdirda, dispepsiya, raxit, antibiotik va kortikosteroidlar bilan bola uzoq muddat davolanganda tavsiya etiladi. Kalsiy va fosfor tutuvchi preparatlarni vitamin D₂ bilan birgalikda buyurish maqsadga muvofiqdir. Bu muolajalar qancha erta buyurilsa, shuncha samarali hisoblanadi. Yaxshi natija olish maqsadida kutilayotgan sistemali kariesda mazkur preparatlarni tishlar mineralizastiyalanish davrida ichish va 2 yil mobaynida davom ettirilmog'i lozim.

Profilaktika maqsadida buyuriladigan muolajalar kursi yilda ikki marta 1-1,5 oy mobaynida tavsiya etiladi. Buyuriladigan preparatlar dozasi bolalar yoshi va sutkalik organizm talabidan kelib chiqib aniqlanadi. Kalsiy preparati yangi tug'ilgan, ko'krak yoshidagi bolalar uchun 0,16 g; 6-7 yoshda - 0,3-0,5 g ; 7-14 yoshda -1,0 g. ni tashkil etadi. Fosfor miqdori ko'krak yoshidagi bolalar uchun - 0,1 mg/kg, 3-6 yoshda - 0,05 mg/kg, 6 yoshdan yuqori bolalar uchun - 0,03 mg/kg ni tashkil etadi.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.

Kalsiy preparati markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilab, suyaklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash bilan birgalikda, organizm sezgirligini pasaytiruvchi (desensibilizastiya) ta'sirga ham egadir.**Kalsiy glisterofosfat** (poroshok va tabletk hoida 0,2-0,5 g dan chiqariladi).

Tavsiya dozasi:

- 1 yoshli bolaga - 0,05 dan kuniga 2-3 mahal;
- 2 yoshli bolaga - 0,15 dan kuniga 2-3 mahal;
- 3-4 yoshli bolaga - 0,25 dan kuniga 2-3 mahal;

7 yosh va undan kattalarga - 0,25 dan kuniga 3 mahal.

Agar kalsiy glisterofosfat laktat bilan granulalarda bo'lsa (aa - 0,25 dan): 3 yoshgacha 0,5 choy qoshig'ida kuniga bir mahal; 3-5 yoshda 0,5 choy qoshig'ida kuniga 2 mahal; 5 yosh va undan katta yoshlilar uchun 0,5 choy qoshig'ida 3 mahal buyuriladi.

Fitin - fosforning murakkab organik birikmasidan tayyorlangan preparat bo'lib, tarkibida inozit fosfor kislotalarining kalsiyli, magniyli tuzlarini saqlaydi. Mazkur preparat suyaklar, tishlar o'sishi va taraqqiyotini faollashtiradi, markaziy asab sistemasi faoliyatini yaxshilaydi. Fitin kukun yoki tabletkada (0,25 №40) chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 1 yoshda - 0,05 dan kuniga 2 mahal, 2 yoshda - 0,1 dan kuniga 2 mahal, 3-4 yoshda - 0,15 dan kuniga 2 mahal, 5-6 yoshda - 0,2 dan kuniga 2 mahal, 7 yoshda - 0,25 dan kuniga 2 mahal, 8-14 yoshda - 0,25 dan kuniga 3 mahal ichish uchun buyuriladi.

Kalsiy moddasiga boy mahsulotlar: sut, qatiq mahsulotlari, dengiz balig'i, xolva, grechixa, suli. Baliq va go'sht mahsulotlari fosforga boy hisoblanadi.

Mineral tuzlarning organizmga to'la-to'kis singishida fluor moddasining organizmda me'yoridan ko'p yig'ilishininng oldini olishda, modda almashinuvi jarayonini me'yorida kyechishini ta'minlashda vitamin - darmondorilarining ahamiyati nihoyatda kattadir. Quyida ulardan ba'zi birlarini ko'rib utamiz.

Vitamin- D₂ organizmda kalsiy, fosfor almashuvini nazorat qilib, boshqarib ichaklardan mazkur moddalarning so'rilishini yaxshilaydi.

Videxol vitamin D₂ ning 0,125% li moyli eritmasi, flakonlarda 5,10,30 ml shaklida chiqariladi.

Tavsiya dozasi:

1 yoshda - kuniga 1 tomchidan

2-3 yoshda - kuniga 2 tomchidan

3-5 yoshda - kuniga 3 tomchidan

5-8 yoshda -kuniga 4-5 tomchidan ichish uchun buyuriladi.

Vitamin D₂ ga boy mahsulotlar : tuxum sarig'i, sut, sariyog', zamburug'lar, achitqilar (drojji).

Vitamin V₁—uglevod almashinuvi va markaziy nerv sistemasi faoliyatini mo'tadillaydi. Draje holida 0,112 g dan №50 tadan, tabletkalar shaklida 0,005-0,01 g dan №50 tadan chiqariladi.

Tavsiya dozasi: 3-7 yoshda - 0,005 g dan kuniga 1 marta, 7 yoshdan yuqori - 0,01 g dan kuniga 1 marta.

B₁ vitaminini kalsiy moddasiga boy oziq mahsulotlari bilan birgalikda buyurish samarali ta'sirini ko'rsatadi. B₁ vitaminiga boy mahsulotlar bo'lib: krupa, yirik tortilgan un, no'xat, achitqi (drojji) hisoblanadi.

Vitamin C— qo'shuvchi to'qima tuzilish va vazifasini to'g'ri ta'minlovchi darmondori bo'lib, organizmda fluor moddasini keragidan ortiqcha miqdorda yig'ilishiga barham beradi. Mazkur vitamin sabzavotlar (piyoz, pomidor, karam), mevalarda va rezavor mevalarda ko'proqq bo'ladi.

Vitamin A tish follikulalarini, epiteliy to'qimasining to'g'ritaraqqiyotini, o'sishini ta'minlaydi. A-vitami saqlovchi oziq mahsulotlari: sut, jigar, sabzi ko'katlar bo'lib hisoblanadi.

Mavzu bo'yicha savollar:

- 1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar.
- 2.Kalsiy glyukonat tarkibi va xususiyatlari.
- 3.Kalsiy glyukonat saklovchi pastalarga nimalar kiradi.
- 1.Karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida fosfor saklovchi mineral preparatlar.
- 2.Glitserofosfat kalsiy tarkibi va xususiyatlari.
- 3.Glitserofosfat kalsiy saklovchi preparatlarga nimalar kiradi.

16 – Klinik mashg'ulot

Og'iz bo'shligi shilliq qavati kasalliklari profilaktikasi

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1.Ogiz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklaridan biri Stomatit. 2.Gingivit kasalligining kelib chiqish sabablari 3. Ogiz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining kelib chiqishida stafilokokk,streptokokk,spiroxetalar fiziobakteriyalarning roli
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

**Mavzu bo'yicha interaktiv usul:
"Sinektika" usuli.**

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Stomatit – og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining yallig'lanishi, ya'ni og'iz elikishi ham deyiladi. Bu xastalik mustaqil kasallik holida kechishi ham, boshqa dardlarning(qizamiq, qizilcha, gripp, kandidoz) belgisi ham bo'lishi ham mumkin.

U moddalar almashinuvi kasalliklari (avitaminoz – vitaminlar etishmovchiligi, qandli diabet) asab va ichki a'zolar kasalliklari, vitamin etishmovchiligi, ichki sekretiya bezlari faoliyatining buzilishi oqibatida paydo bo'ladi. CHekish, spirtli ichimliklarga ruju qo'yish, juda issiq yoki sovuq, nordon, sho'r ovqatlar eyish ham stomatitga sabab bo'lishi mumkin. Ayrim dorilarga nisbatan sezuvchanlik ortganda xususan, pala-partish antibiotiklarni ichib o'z-o'zini davolaganda, balog'atga etish davrida, aql tishi chiqishi qiyinlashganda ham stomatit ro'y beradi.

Ushbu kasallikning shakli har xil bo'lishiga qaramay ularning umumiy o'xshash belgisi bor. YA'ni, bu xastalikda og'iz bo'shlig'i shilliq qavati qizaradi. Uning atrofidagi to'qimalar shishadi, jag' osti limfa tugunlari kattalashadi. Xastalik o'tkir va surunkali kechadi.

Stomatitning kataral, yarali nekrotik, aftoz xillari farqlanadi.

Ayrim dori moddalarining yoqmasligi oqibatida, kimyoviy moddalar ta'sirida medikamentoz stomatit, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining o'tkir kechuvchi, kasallangan tishlar yoki tish protezidan jarohatlanish natijasida travmatik stomatit paydo bo'ladi. Travmatik stomatitning Bednar aftasi (chaqaloqlar aftasi) shakli go'daklarda kuzatiladi. Stomatitning oldini olish uchun og'rikan tishlarni va organizmning umumiy kasalliklarini o'z vaqtida davolash, shilliq qavatning yallig'lanishiga sababchi bo'ladigan omillarni bartaraf etish zarur.

Gingivit – milkning yallig‘lanishi bo‘lib, mahalliy va umumiy omillar ta‘sirida rivojlanib, tish-milk bog‘lanishining buzilishisiz kechadi. Gingivit uzoq vaqt davomida faqat o‘rta va katta yoshli bemorlarda uchraydi, degan fikr yuritilar edi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining yangi ma‘lumotlariga ko‘ra bu kasalliklar dunyoning turli hududlaridagi 80 foiz bolalarda ham kuzatilar ekan.

Kasalliklarning rivojlanishiga ko‘p sonli omillar ta‘sir qiladi: og‘iz bo‘shlig‘i gigienasiga amal qilmaslik, sifatsiz protezlar, tish-jag‘ nuqsonlari, ftor qo‘shilgan suvni ichish, uzoq vaqt parhez qilish, somatik(ichki) kasalliklar shular qatoriga kiradi.

Ko‘pchilik mualliflar paradontdagi o‘zgarishlar tish pilakchasidagi ko‘p sonli mikroorganizmlarning ta‘sir ko‘rsatishi sababli rivojlanadi deb hisoblashadi. Tish pilakchasi tish o‘qi bo‘ylab siljib, mikroorganizmlarning toksin (zahar)lari ta‘sirida milk to‘qimalarini yallig‘lantiradi. Ular milk to‘qimalari bilan muloqotda bo‘lgan sohaga kuchli ta‘sir qilib, moddalar almashinuvini izdan chiqaradi. Agar gingivit davolanmasa tish-milk epiteliysida jiddiy o‘zgarishlar yuzaga keladi va paradontit kasalligi rivojlanadi. So‘lak tarkibining milk kasalliklarini rivojlanishidagi ahamiyati kattadir. Uning immunologik xossalarning o‘zgarishi, miqdori, modda ajralishi tezligining buzilishi tish karashi hosil bo‘lishini tezlashtiradi. Tish pilakchasi milkka uzoq vaqt davomida ta‘sir qilganda organizmda mikroblar to‘planadi va autoimmun jarayon yuzaga keladi. Milkning yallig‘lanish jarayonida streptokokklar va stafilokokklar, bakteritsidlar, fziobakteriyalar, spiroxetlar katta rol o‘ynaydi.

17 – Klinik mashg‘ulot

Tish jag‘-sistemi anomaliyasi va deformatsiyasi profilaktikasi

1.1. Ta‘lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg‘ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg‘ulot shakli	Kirish-axborotli mashg‘ulot
Mashg‘ulot rejasi:	1 Homila rivojlanishi davri 2. Bolani emizib boqish davri(6 oy bo‘lguncha) 3. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davr (6-oylikdan 6 yoshgacha)
O‘quv mashg‘ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo‘llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to‘g‘risida tushuncha berish
Ta‘lim berish usullari	Ko‘rgazmali ma‘ruza, suhbat
Ta‘lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta‘lim berish vositalari	O‘quv qo‘llanma, darslik, ma‘ruza matni, proektor, kompyuter
Ta‘lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og‘zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg‘ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va	Ta‘lim beruvchi	Ta‘lim oluvchi
--------------------	-----------------	----------------

vaqti		
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabanning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish. 	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. <ol style="list-style-type: none"> 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l. 	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi. 	Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, tinglaydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi. 	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

Bu davrda onada va bo'lg'usi farzandda tish kasalliklarini profilaktika qilish maqsadida homilador ayollar o'rtasida (ayollar konsultatsiyalarida) sanitariya maorifi ishlarni o'tkaziladi. Bu haqda bo'lg'usi onaning mehnat, dam olish va ovqatlanish rejimiga rioya qilishi homila tish-jag' sistemasining to'g'ri shakllanishida muhim rol o'ynashini albatta tushuntirish zarur, chunki homiladorlikning 6—7 haftasidan boshlab sut tishlar kurtaklari hosil bo'la boshlaydi, shuning uchun to'g'ri rejim va ovqatlanish tabiati bo'lg'usi farzand yuz va chaynov apparatining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. SHuningdek, bu davrda tavsiya qilingan ovqat ratsionining ham sifatini, ham miqdorini aniqlab olish lozim. Xususan, homilador ayol meva va sabzavotlardan tashqari, oqsillarga boy mahsulotlar – sut, tuxum, baliq eb turishi kerak, chunki ular homila organ va to'qimalarining vujudga kelishi uchun zarur bo'lgan asosiy qurilish materiali hisoblanadi. Bo'lajak onaga homiladorlik davrida ovqatlanish rejimiga rioya qilish katta ahamiyatga ega ekanini ginekolog tushuntirib beradi. Og'iz bo'shlig'ini sanatsiya qiluvchi (sog'lomlashtiruvchi) stomatologlarning vazifasi ginekologlar va homilador ayollar diqqatini ovqatlanish rejimi bilan homilaning tish-jag' sistemasini holati o'zaro bog'liq ekaniga qaratishdan iborat. SHu maqsadda ginekolog vrachlar konferensiyalarida va shuningdek, ayollar konsultatsiyalarida homilador ayollarga leksiya o'qiladi va ular bilan suhbatlar o'tkaziladi.

Tug'ruq paytida og'riqni sezdirmaslik psixoprofilaktikasi mashg'ulotlarini o'tkazish bilan birga ayollar konsultatsiyalarida maxsus leksiya o'qish, sanatsiya vaqtida har bir homilador ayol bilan alohida suhbatlar olib borish, mahsus sanitariya byulletenlari chiqarish yoki umumiy byulletenlarda maqolalar berish, homiladorlikning turli davrlarida ovqatning miqdori va sifati haqida tavsiyalar berilgan maxsus esdaliklar tarqatish, salomatlik burchaklari tashkil qilish maqsadga muvofiq propaganda hisoblanadi.

Homilador ayollar dispanserizatsiya qilish planiga muvofiq ayollar konsultatsiyasiga quyidagi muddatlarda qatnaydilar:

1. Homiladorlikning daslabki 20 haftasida – oyda bir marta.
2. Homila 20 haftalik bo'lgandan so'ng – oyda ikki marta.
3. Homila o'ttiz ikki haftalik bo'lgandan so'ng – oyda uch-to'rt marta.

Ana shu muddatlarda stomatolog vrach homilador ayollarning tishlarni to'g'ri tozalashlarini nazorat qilib boradi, ularga tishni tozalash qoidalarini o'rgatadi, tish toshlarini ko'chirib tashlaydi, tishlarga ftorli lak va reminerallashtiradigan eritma bilan ishlov beradi va hokazo.

BOLANI EMIZIB BOQISH DAVRI (6 OYLIK BULGUNCHA)

Bola hayotining birinchi yilida jag' ichida tishlar shakllanadi va ohaklana boshlaydi.

Ko'pgina noqulay omillar, chunonchi, sun'iy ovqatlantirish, ayniqsa kuz va qish oylarida ochiq havoda kam bo'lish tish-jag' sistemasini holatiga yomon ta'sir ko'rsatadi. Bir yoshgacha bo'lgan bolani qat'iy rejim asosida ovqatlantirish, meva va sabzavot, tvorog, tuxumni bolaga qachon bera boshlash kerakligi to'g'risidagi pediatr tavsiyalarini bajarish tish-jag' anomaliyalarining oldini olishda juda muhim ekanligini, noto'g'ri sun'iy ovqatlantirishga yo'l qo'ymaslik, zararli odatlarni bartaraf etishni propaganda qilish pediatrlar konferensiyalari va bolalar konsultatsiyalari zimmasiga yuklanadi.

Ovqatlanish masalalarini – oziq-ovqat mahsulotlari tarkibida oqsillar, uglevodlar, mineral tuzlar, vitaminlar, mikroelementlar qancha miqdorda bo'lishini, qand normasini, ovqatdagi barcha komponentlarning to'g'ri tarkibi qanday bo'lishi lozimligini yana ham aniqroq yoritish zarur. Bu davrda bolaning shirin choyga o'rganib qolmasligiga e'tibor berish kerak. Bu davrda bolaga haddan tashqari ko'p shirinlik berilsa, bu butun organizmda moddalar

almashinuvining jumladan tish to'qimalarining buzilishiga olib keladi. Moddalar almashinuvining bunday buzilishi tish to'qimalarida karioz jarayonining erta paydo bo'lishiga imkon beradi.

Bolani ko'krak berib emizib boqayotgan davrda (tishlari chiqqunga qadar) onalar bilan pediatr vrachlar juda yaqin aloqada bo'ladilar. SHuning uchun stomatolog-pediatrlar va uchastka hamshiralarini tish kasalliklarining oldini olish chora-tadbirlari bilan tanishtirib borishlari lozim. Bunday chora-tadbirlarni yaxshisi pediatr vrachlar va hamshiralar konferensiyalarida, lektorlar gruppalarida, bolalar konsultatsiyalarida tushuntirib borishni planlashtirgan ma'qul. SHuningdek, bolalar uchun salomatlik xonasini tashkil qilish mumkin. Unda og'iz bo'shlig'i kasalliklari va tish-jag' sistemasi nuqsonlarining oldini olishga doir profilaktika moslamalari, preparatlar va apparatlar namoyish etiladi. Sanitariya maorifiga oid matbuot vositalaridan bolaning shu, yoshiga taalluqli tematik sanitariya byulletenlari, alohida maqolalar, maxsus esdaliklar chiqarish (masalan, bola ovqatining tarkibi to'g'risida tavsiyalar) shuningdek savol-javob doskasi yoki yashigi o'rnatib qo'yish mumkin.

MAKTABGACHA TARBIYA ESHIDAGI DAVR (6 OYLIK DAN 6 ESHGACHA)

Bu davrda sut tishlari va yuz skeleti shakllanishida davom etadi, shu bilan birga jag' ichida doimiy tishlar ham shakllanib, ohaklanadi.

Bola shamollash va yuqumli kasalliklar bilan og'rib o'tishi natijasida organizmi zaiflashib qoladi, bu esa yuz-jag' sistemasi holatiga ta'sir qiladi, kariesga qarshilik ko'rsatish qobiliyati susayadi. SHuning uchun bu davrda bola organizmini mustahkamlaydigan umuman tadbirlarni (chiniqtirish, jismoniy tarbiya bilan shug'ullantirish va boshqalar) sabr-toqat bilan propaganda qilish lozim.

Ovqatlanish masalasiga kelganda, organizmga uglevodlarning ayniqsa bo'tqa va xamir ovqatlar bilan birga ko'p tushishi zararli ekanini tushuntirish juda muhim. Bolaga ayniqsa meva-sabzavotlar berib turishni tavsiya qilish zarur. Ovqatlanish odatlari va an'analari juda barqaror bo'ladi, ularni faqat propaganda ta'sirida sekin-asta o'zgartirish mumkin. Tish-jag' sistemasining yaxshi rivojlanishi uchun bolani qattiqroq ovqatlarga o'rgatish muhim ekanini tushuntirish kerak. Qattiq taomni chaynash ta'siri xuddi gimnastika mashqlarining muskullar rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siriga o'xshaydi.

Bolaning hamma sut tishlari chiqib bo'lgandan keyin unga tishni parvarish qilish qoidalarini o'rgatib borish kerak. Tishlarning o'z-o'zidan tabiiy tozalanishi etarli bo'lmaydi. SHuning uchun bolaga oldin og'iz chayish, keyin tish cho'tkasidan qanday foydalanish o'rgatiladi

(oldin pastasiz va so'ngra pasta bilan). Bunday mashg'ulotlarni bolalar bilan qiziqarli formada o'tkazish mo'mkin.

Og'iz bo'shlig'i gigienasi masalalariga faqat umumgigienik nuqtai nazardan baho berib qolmasdan, balki karies etiologiyasining zamonaviy izohiga ham diqqatni jalb qilish lozim, chunki, og'izni toza tutmaslik tish kariesining paydo bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Bolani har yili ikki-uch marta stomatologga ko'rsatish zarurligini eslatib o'tish kerak. Ma'lumki, bolaning tishlari 2 yasharligida ham emirilib ketishi, hatto tish-jag' anomaliyalari paydo bo'lishi mumkin. Bunda bolaga tishlarini davolatish zarurligini, bundan qo'rqmaslik kerakligini tushuntirishga ahamiyat beriladi.

YUz nuqsonlarini profilaktika qilish maqsadida axolini zararli odatlar bilan Bolalar tish-

- tish pastasini cho'tkaning butun yuzasiga siqib chiqariladi:

- tishlar ma'lum sxema bo'yicha tozalanadi: jag'ning har bir tomoni 1,5 minut

tozalanadi, bunda choʻtka har bir tomonda 100-150 marta harakat qildiriladi;
- har gal ovqatlangandan keyin ogʻiz chayiladi. Gigiena metodlarini ikki gruppaga – mexanik gruppaga va ximiyaviy tozalash gruppalariga ajratish mumkin. Vrachning tish toshlarini olib tashlashi, shuningdek bemorning oʻzi tishlarini tozalashi mexanik tozalash hisoblanadi.

Tishlarni qanday qilib tozalash kerakligini vrach koʻrsatib beradi. Boʻnda vrach choʻtkaga va pastani tanlashdan tortib, tishlarni tozalab boʻlgandan keyin choʻtkani yuvib qoʻyishga qadar boʻlgan barcha murakkab harakatlarni, ularning qanday bajarilishini koʻrsatib beradi va ahamiyatini tushuntiradi.

Tish choʻtkaga toʻgʻri tanlansa, tish yuzalari, chuqurchalar va oralari shuningdek, olinmaydigan ortodontik apparatlar ligaturasi, mustahkamlangan joyi va turli detallari yaxshi tozalanadi. Tish choʻtkaga katta boʻlmasligi, oʻrtacha uchta tishning razmeriga (tishni yuvadigan qismining uzunligi 18—25 mm va eni 7—9 mm) toʻgʻri kelishi lozim. Tish choʻtkani tanlashda qilining qattiqligi hisobga olinadi. Qili juda qattiq va qattiqroq xillarini yoshlar tish karashi koʻp boʻlganda ishlatganlari maʼqul. Qattiqligi oʻrtacha va yumshoq choʻtkalar ogʻiz boʻshligʻini tozalash uchun ishlatiladi, chunki choʻtkaning qayishqoq qillari tish oraliqlariga oson kiradi. Ogʻiz boʻshligʻida xirurgik operatsiya qilingan boʻlsa, juda yumshoq tish choʻtkaga ishlatgan maʼqul.

Tish choʻtkadagi qil tutamlari siyrak va uch qatordan koʻp boʻlmasligi lozim. Choʻtkaning ortiqcha tutamlarini qaychi bilan qiyib, siyraklashtirish mumkin. Ishlatiladigan qismi sal egilgan tish choʻtkani tanlash kerak, yuzasiga choʻtkaga tegishi qiyin boʻlgan tishlarni tozalash uchun

qulay boʻladi. Tish choʻtkani har yili kamida uch marta almashtirib turgan maʼqul.

L. I. Evdokimov tish choʻtkani saqlashning birmuncha ratsional usulini tavsiya qilgan. Bunda tishlarni tozalab boʻlgandani keyin tish choʻtkaga sovunlab yuviladi, suvda chayiladi, suvini tushirish uchun sal silkitiladi, soʻngra yana qalinnroq qilib sovun surkab qoʻyiladi. SHundan keyin tish choʻtkani ishlatiladigan tomonini tepaga qilib, stakanga solib qoʻyiladi, har bir kishi oʻziga alohida stakan tutadi. Keyingi gal tishni tozalashdan oldin tish choʻtkaga yaxshilab goviladi. Safarga chiqqanda va yoʻlda ishlatish uchun tish choʻtkaga maxsus gʻilofga solib olinadi, uni har kuni sovunlab yuvish lozim boʻladi.

Ogʻiz boʻshligʻining gigienik holatini baholash uchun tish karashini boʻyash usulidan foydalaniladi. Buning uchun tarkibida yod boʻlgan eritma (kaliy yodid – 1,6, distillangan suv – 1,4, glitserin – 30,0) bilan paxta tamponni hoʻllab, tishlar yuzasiga surtiladi. Bu usul qoʻllangandan keyin ogʻiz suv bilan chayib tashlanadi va yumshoq karashning aniq boʻyalgan joylari bilinib turadi.

Tishlardagi yumshoq karashni yoʻqotish (tishlarni tozalash) paytida yuqorida aytib oʻtilgan eritma tishlarga ikki marta surtiladi (tishlarni tozalashdan oldin va tozalangandan keyin).

Tishni tozalagandan keyin boʻyalgan joylar koʻrinsa, yumshoq karash borligini bildiradi, bu esa eritmani yana surtish kerakligini koʻrsatadi.

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti tishlarni har gal ovqatlangandan keyin tozalashni tavsiya etadi (1961), bu tish tozalashning eng yaxshi metodi sanaladi.

YU. A. Fyodorov (1973). tishlarni quyidagi tartibda tozalashni tavsiya qiladi:

- pastki jagʻ oʻng tomonidagi molyar tishlarning vestibulyar yuzasi;
- pastki jagʻ chap tomonidagi molyar tishlarning vestibulyar yuzasi;
- qoziq va kurak tishlarning vestibulyar yuzasi;
- pastki jagʻ oʻng tomonidagi molyar tishlarning til tegib turadigan yuzasi;

- pastki jag' chap tomondagi molyar tishlarning til tegib turadigan yuzasi;
- qoziq va kurak tishlarning til tegib turadigan yuzasi tozalanadi.

SHuningdek yuqori jag'dati tishlar ham xuddi shu tartibda tozalanadi.

Tishkavlagich, chaynov rezinalari, ipdan tishlarni mexanik tozalash sifatida foydalanish mumkin. Lekin bolalar bu usulni kamroq qo'llashlari kerak.

Tishlarni ximiyaviy tozalash metodlari muntazam mukammallashtirib boriladi. Ularga tishlarni tozalashga imkon beruvchi medikamentlar va ximiyaviy agentlar (antibiotiklar, ayrim fermentlar) kiradi. Keyingi vaqtlarda chet davlatlarda xlorgeksedin muvaffaqiyatli qo'llanayotgani to'g'risida ma'lumotlar paydo bo'ldi, bu preparat tishlarni tozalagandan keyin ishlatiladi, u tish karashi hosil bo'lishiga yo'l qo'ymaydi.

Sanab o'tilgan gigienik tavsiyalardan tashqari, ko'pincha maxsus gigienik rejim buyurish zarurati tug'iladi. Bu rejim tishlarda ko'plab karash hosil bo'lganda va prikusni ortodontik to'g'rilashda olib qo'yiladigan protez tishlardan foydalanishda, operatsiya qilingandan keyingi davrda buyurilishi mumkin.

Ortodontik apparatlardan uzoq muddatgacha foydalanganda ayrim tishlarga bosim tushishi tufayli ko'pincha tish to'qimalarining oziqlanishi, venoz qon aylanishi buziladi, tomirlar trombozi rivojlanadi, ortodontik apparatning o'zi ovqat qoldiqlarini ushlab qoladi va karash hosil bo'lishiga imkon beradi. Bunday hollarda quyidagi muolajalar buyuriladi:

- har kuni tishlarni, xususan, tish oralarini paxta tampon bilan (tozalash ancha samarali bo'lishi uchun 3 protsentli vodorod peroksid eritmasidan foydalanish mumkin) obrabotka qilish;
- har gal ovqatlangandan keyin og'izni chayish;
- tish protezi va apparatlarni yaxshi, toza tutish;
- og'iz bo'shlig'ini parvarish qilishda kerak bo'ladigan dorivor o'simliklar eritmasi va antiseptiklar, to'qimalarni regeneratsiya qilish (tiklash)ga imkon beradigan moddalar (SHostakov balzami, karatolin, chakanda moyi, moyli propolis eritmasi va boshqa dorivor o'simliklar) og'izga surtiladi.

Bemorga tushuntirilgach, shu eritmalaridan birortasini shpritsda tish oralig'iga yuborish mumkin.

Tish protezlari va apparatlaridan foydalanganda og'iz bo'shlig'ini muntazam va yaxshilab parvarish qilish lozim. Protez va apparatlarni og'izda taqib yurganda og'iz bo'shlig'ini tozalash ancha qiyin bo'ladi. CHunki apparat va protezlarda odatda ovqat qoldiqlari, epiteliylar, karash va har xil mikroorganizmlar yig'iladi. Ko'pincha xronik mikrotravmalar uchun qulay sharoit paydo bo'ladi, parodontning ayrim uchastkalari yallig'lanishi va natijada og'iz bo'shlig'ining o'z-o'zidan tabiiy tozalanishi buzilishi mumkin. Protez va apparatlarni tozalash uchun alohida pastalar, tish poroshoklari va yuvadigan vositalar ishlatiladi. YU. A. Fyodorov protezlarni ehtiyot qilish uchun maxsus aralashmadan foydalanishni tavsiya qiladi. Bu aralashma tarkibida EDTA (trilon B), bura, timol, oq qurum, natriy tetraborat va xushbo'y modda mavjud.

Og'iz bo'shlig'idagi mikroorganizmlarni kamaytirish uchun apparat va protezlarni mexanik tozalashdan tashqari, ular vaqti-vaqtida sterillab turiladi, chunki mexanik usulda apparat va protezlarning ko'pgina elementlari ko'ngildagiday tozalanmaydi.

Olib qo'yiladigan protez va apparatlar poliklinikada vrachga kirishdan oldin 2 protsentli xloramin, 1:1000 dagi diotsid, yoki 2-5 protsentli kaliy permanganat eritmalarida sterillanadi. Sterillashdan oldin apparatdagi protezlar suvda yuviladi, cho'tkada tozalanadi va yuqoridagi eritmalaridan birortasiga 8-10 minut solib qo'yiladida, keyin vodoprovod suvida yaxshilab yuviladi.

Operatsiyadan keyingi davrda og'iz bo'shlig'ini ehtiyot bo'lib, avaylab muntazam ravishda gigienik rejimga amal qilinadi. Og'iz bo'shlig'ida qilingan har qanday operatsiyadan keyingi dastlabki 2-3 kun ichida tishlarni tozalash tavsiya etilmaydi. Bunday bemorlar og'izlarini dorivor o'simliklar eritmasi, namakob (1 stakan suvga 1 choy qoshiq) yoki ichimlik soda eritmasi (1 stakan suvga yarim choy qoshiq) bilan chayishlari mumkin. Oradan 3-4 kun o'tgach tishlarni yalliglanishga qarshi («Lesnaya», «Izumrud» va boshqa) pastadan foydalangan holda. Juda yumshoq cho'tka bilan tozalashga ruxsat etiladi.

Bunda bolalarga gigienik ta'lim-tarbiya berishda, stomatologik gigiena vositalari va metodlarini tanlashda individual yondashishni, bolaning yoshi va turmush sharoitini, og'iz bo'shlig'ining anatomik-fiziologik xususiyatlarini va og'iz bo'shligini og'izdagi so'lak tarkibi hamda xossalarini, tish emalining qattiqlik darajasini, parodont holatini va boshqalarni hisobga olish asosiy prinsip hisoblanishini unutmaslik kerak.

Og'iz bo'shlig'i gigienasining oxirgi bosqichida tishlar ftor saqlovchi lak va «Remodent» bilan profilaktik obrabotka qilinadi.

YUqorida aytib o'tilgan ma'lumotlar og'iz bo'shlig'i gigienasi ahamiyatini vrach otanalarga va bolalarga tushuntirishi zarurligini taqozo etadi.

Bemorga gigiena qoidalariga puxta rioya qilmasdan, vrachning barcha ko'rsatmalarini bajarmasdan turib tishlarni va og'iz bo'shlig'i organlari holatini yaxshi saqlay olishi mumkin emasligini tushuntirish zarur. Og'iz bo'shlig'i gigienik jihatdan yaxshi bo'lishi uchun doimo vrach nazoratida bo'lish kerak. Bu indekslar va Lyugol eritmasi bilan tish karashlari maxsus bo'yash yordamida amalga oshiriladi. Bemor o'zini-o'zi tekshirish maqsadida Lyugol eritmasini qo'llashi mumkin.

Maktab yoshidagi bolalar o'rtasida sanitariya maorifi ishlarining yuqorida aytib o'tilgan barcha formalarini poliklinikalarda, maktablarda, gigiena kabinetlarida o'tkazish tavsiya etiladi.

Bu davrda maktablarda «Ovqatlanish va karies», «Tishlar kariesi va tishlash anomaliyalari» «Tishlar kariesi va boshqa stomatologik kasalliklar profilaktikasi (kollektiv profilaktika)ning umumiy prinsiplari» degan temalarda leksiya va suhbatlar o'tkaziladi.

Stomatologik kasalliklarni muvaffaqiyatli profilaktika qilish uchun, sanitariya madaniyati uchun butun jamoatchilik jon kuydirmog'i lozim. Maktablarda sanitariya bilimlarini sog'liqni saqlash organlari bilan birgalikda maorif organlari ham propaganda qilishlari zarur. («O'rta umumta'lim maktablari ustavi»ning 58-punktiga asosan).

Maktablarda salomatlikni muhofaza qilish darslarini tashkil qilish zarur. Profilaktik chora-tadbirlar bolaning yoshiga ko'ra qat'iy izchillikda olib borilsa, tish-jag' sistemasi kasalliklari, xususan bolalar va kattalarda karies kamroq uchraydi, buni hisobga olish kerak. SHuning uchun bolalar tish-jag' sistemasi kasalliklari profilaktikasiga doir sanitariya maorifi ishlari aniq va keng planda bajarilishi lozim.

18 – Klinik mashg'ulot

Kariesning antinatal va postnatal davri profilaktikasi

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulot rejasi:	1 Homila rivojlanishi davri 2. Bolani emizib boqish davri(6 oy bo'lguncha) 3. Maktabgacha tarbiya yoshidagi davr (6-oylikdan 6 yoshgacha)
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Talabalarga karies profilaktikasida qo'llaniladigan tarkibida kalsiy saklovchi mineral preparatlar. Glyukonat kalsiy to'g'risida tushuncha berish
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Klinik mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabani mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1.O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva. 2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva. 3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva. 4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva 5. Kuzmina E.M. i sohv. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g. 6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g. 7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g. 8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g. 9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar
2. Asosiy	1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha	Kichik

bosqich (60 daqiqa)	savollarni beradi; 2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi; 3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi; 4. Davolash ishlarini olib boradi; 5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.	guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	1. Yakunlovchi xulosa qiladi; 2. Mustaqil ish beradi; 3. Uyga vazifa beradi.	Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar

Mavzu bo'yicha interaktiv usul:

"Sinektika" usuli.

Maqsad: talabalarga qisqa muddat ichida tez va aniq fikrlashni o'rgatish

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli.

Mashg'ulot vaqti 3 soat	Talabalar soni
Mashg'ulot shakli	Kirish-axborotli mashg'ulot
Mashg'ulotrejasi:	1. Tishlar yuzasida xosil bo'ladigan yumshok karashlar 2. Og'iz bo'shlig'ida qanday mikrofloralar uchraydi. 3. Og'iz bo'shlig'idagi mikrofloralarning organizmga ta'siri
O'quv mashg'ulotning maqsadi	Antinatal davrda karies profilaktikasi haqida tushuntirish.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali ma'ruza, suhbat
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy-jamoaviy
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, darslik, ma'ruza matni, proektor, kompyuter
Ta'lim berish sharoiti	Metodik jihatdan jihozlangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat savol-javob

Amaliy mashg'ulotning texnologik kartasi

Ish bosqichlari va vaqti	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik bosqichi (10 daqiqa)	1. Auditoriya tozaligini nazorat qilish; 2. Talabaning mashg'ulotga tayyorgarligini tekshirish; 3. Davomatni tekshirish.	Tinglaydilar
1. O'quv mashg'ulotiga kirish bosqichi (40 daq.)	1. Mavzu bo'yicha o'quv mazmunini tayyorlash. 2. Kirish Ma'ruza si uchun taqdimot slaydlarini tayyorlash. 3. Fanni o'rganishda foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxatini ishlab chiqish. 1. Kolesov A.A. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1991 y Moskva.	Mavzuni yozadilar Tinglaydilar

	<p>2. Paxomov T.I. «Pervichnaya profilaktika v stomatologii» 1982 y Moskva.</p> <p>3. Vinogradova T.F. «Stomatologiya detskogo vozrasta» 1987 y Moskva.</p> <p>4. Evdokimova A.K. Vinogradova T.F. «Rukovodstvo po stomatologii detskogo vozrasta» Medistina Moskva</p> <p>5. Kuzmina E.M. i sohavt. «Profilaktika stomatologicheskix zabolevaniy» Moskva, 1997 g.</p> <p>6. Kuryakina N.V. «Terapevticheskaya stomatologiya detskogo vozrasta» N. Novgorod, 2004 g.</p> <p>7. M.I. Groshikov «Profilaktika i lechenie kariesa zubov» Moskva, 1980 g.</p> <p>8. T.F. Vinogradova. «Dispanserizatsiya detey u stomatologa» Moskva, «Medistina» 1988g.</p> <p>9. Xalilov I.X., Yuldoshxonova O.S., Raxmonov X.Sh. «Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi» 2006 Yangiyo'l.</p>	
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>1. Talabalarni kichik guruxlarga bo'lib, mavzu bo'yicha savollarni beradi;</p> <p>2. Ko'rgazmali plakatlardan foydalanadi;</p> <p>3. Slaydlar, multimediyalardan foydalanadi;</p> <p>4. Davolash ishlarini olib boradi;</p> <p>5. Mavzu bo'yicha berilgan ma'lumotlarni umumlashtiradi va xulosalaydi, faol ishtirokchi talabalarni rag'batlantiradi va umumiy baholaydi.</p>	<p>Kichik guruxlarga bo'linadilar, tomosha qiladilar, qatnashadi, ting laydi. Talaba savollarga o'z nuqtai nazarini bildiradi, qo'shimcha qiladi va savol beradi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>1. Yakunlovchi xulosa qiladi;</p> <p>2. Mustaqil ish beradi;</p> <p>3. Uyga vazifa beradi.</p>	<p>Eshitadilar. Xulosani yozadi va topshiriqni oladilar</p>

Mavzu matni:

Stomatologik kasalliklar profilaktikasida ftor saqlovchi birikmalarning ahamiyati.

1931 yilda flyuoroz xastaligi kimyoviy ftor moddasining organizm talab darajasidan yuqori bo'lgandagina sodir bo'lishi olimlar tomonidan aniq, ravshan isbotlanishi, keyinchalik bu kimyoviy element karies, parodont xastaliklari bilan am aloqador bo'libgina kolmay ularning kelib chiqishida am o'z o'zni borligi ma'lum bo'ldi. Amerikalik olimlar tomonidan (Din 1931) xol-xol dog'li flyuoroz bilan xastalangan bemorlarda karies jarayoni juda kam uchrashini aniqlanishi, shu asosda karies ko'p uchraydigan Aholi ichimlik suvida sun'iy ravishda ftor miqdorini oshirish karies tarqalishi va jadalligini pasaytirishi mumkin degan xulosaga olib keladi.

Tarkibida ftor miqdori 1 mg/l va undan yuqori bo'lgan suv manbaidan suv ichib kelgan Aholi suv manbaida ftor miqdori 0.1-0.3 mg/l bo'lgan Aholi o'rtasida karies tarqalish ko'rsatkichi solishtirilganda ftor ko'p saqlovchi suv iste'mol qilgan Aholi guruhida 50% gacha karies kam uchrashi aniqlangan. Iste'mol qilinadigan suvi tarkibida 1 mgG'l ftor bo'lgan Aholi o'rtasida flyuoroz kasalligi uchramasligidan kelib chiqib, suvda ftor miqdorining me'yori 0.8-1.2 mg/l ga teng deb qabul qilingan.

Birinchi marta Amerikaning ikki shaarlarida ichimlik suvini qo'shimchaa sun'iy ravishda ftorlash kichik sarf-arajatlar talab qilsada, shu shaarlar Aholisining ovqatlanishiga ech qanday o'zgarishlar kiritilmagan olda karies jadalligi ko'rsatkichini 60-70% ga pasayganligini ko'rsatdi. Bunday katta yutuqdan so'ng, boshqa shaharlarda ham ichimlik suvini qo'shimcha ftor moddasi bilan boyitish joriy qilindi.

Ftor elementi inson organizmiga asosan suv orqali kirib o'nga bo'lgan talabni qondirishida asosiy o'rin tutsada, tabiatda kishilar organizmiga ftor olib kiruvchi boshqa manbalar (oziq-ovqatlar, ko'katlar, dori-darmonlar, pestitsidlar) am mavjud. Shu bilan bir qatorda superfosfat, fosfor kislotasi, alyuminiy, oyna, sulfat kislotasi, plastmassalar va uglevodlar ishlab chiqaruvchi korxonalarda ham xavoga ftor birikmalari ajralib chiqadi va inson nafas yo'llari orqali organizmga tushadi.

Ftoridlarni organizmdagi metabolizmini (almashinuvini) o'rganish shuni ko'rsatadiki, mazkur moddalar tish va suyak to'qimasini hosil qiluvchi minerallarga juda yaqin turarkan. Ftor saqlovchi elementlar skelet to'zilmalarning organizmyda suyuqliklar oqib, yuvib turuvchi sohalarida yig'iladi. Bunday sohalariga dentin emalning yuza qatlamlari misol bo'ladi. Dentin to'qimasi pulpa qon tomirlari bilan bevosita aloqador bo'lsa, emal to'qimasining yuzasi doimo so'lak bilan yuvilib turadi.

Qon va so'lak tarkibidagi ftor saqlovchi birikmalar konsentrasiyasining miqdori inson organizmiga tashqaridan, ayniqsa suv orqali tushayotgan ftor moddasining miqdori bilan bevosita bogliqdir. Tish qattiq to'qimalarida ftor saqlovchi mineral tuzlar emalning homiladorlik va bola tug'ilgandan so'ng (1-3kun) doimiy tishlar shakllanishi davrlarida eng ko'p yig'ilishi aniqlangan. Bu davrlarda sut va doimiy tishlar emal to'qimasi jadal suratlar bilan mineral tuzlarga to'yina boshlaydi.

So'lak tarkibidagi ftoridlar konsentrasiyasi 1 mol/l yoki suv tarkibidagi ftorning 1/50 qismini tashkil qiladi.

Tish usti yumshoq karashlaridagi ftoridlar konsentrasiyasi so'lak tarkibidagidan 40-60 marta yuqoridir. Ammo ularning ma'lum bir qismigina erkin ionlar shaklida bo'lib, almashinuvda ishtirok etadi. Qolgan asosiy miqdori bog'langan olda mavjud bo'lib, almashinuv jarayonida ishtirok etmaydi.

Bugungi kunda ftor birikmalarining tish qattiq to'qimalariga ta'sir mexanizmi izlanishlar bergan ma'lumotlarga tayanadi.

Uzoq yillar mobaynida ftor saqlovchi birikmalarning profilaktik ta'siri emalda faqat ftorapatitlar hosil bo'lishi bilan tushuntiriladi edi. Bunda kalsiy ftoridning hosil bo'lishi va uning so'lakda erib emal yuzasidan yuvilib chiqishi salbiy holat deb baolanardi. Bugungi olingan ilmiy ma'lumotlar va tajribalar asosida tuzilgan qonsepsiyaga binoan ftoridlarining karies barqarorlik ta'siri ularning tish to'qimalarida va so'lakda ko'plab yig'ilishi bilan bogliq. Yig'ilgan ftorli birikmalar pH ko'rsatkichi pasayganda tish karashlari tarkibidan ftor elementini erkin ftor ioni sifatida ajratib chiqaradi. Bu esa emalda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan demineralizatsiya jarayonini sekinlashtiradi yoki butunlay to'xtatadi.

Tish emali yuzasida ftor ionlarining doimiy muloqoti evaziga kalsiy ftorning mikrokrystal globulalari hosil bo'lib, emalning kariesga nisbatan turg'unligini ta'minlab turadi.

Organizmga ftor moddasining uzluksiz ravishda oz-oz miqdorda kirib turishi (tish pastasi tarkibida) emal qavatning ftor bilan ta'minlab uning kariesga nisbatan turg'unlik muvozanatini saqlab turishga imkon yaratadi.

Olingan ma'lumotlarga ko'ra ftorid kalsiy mikrokrystallari emal yuzasida hosil bo'lgandan so'ng ular kalsiy fosfat va oqsil molekulasiga o'raladi (qoplanadi). Kalsiy fosfat amda oqsil moddasi doimo so'lak tarkibida mavjud bo'ladi. Fosfat ionlari kalsiy ftorid kristallarining faollik markazlariga adsorbtsiyalanib ftorgidroksiapatit mineral birikmasini hosil qiladi. Bu xol kalsiy ftor birikmasining erishini bir muncha sekinlashtiradi.

Tish emalini o'rab turuvchi muhit pH ko'rsatkichining pasayishi (kislotali muhitni hosil bo'lishi) kalsiy ftor birikmasining turg'unligiga sabab bo'ladi va ftor ionlarining kalsiy va fosfatlarga nisbatan sezgirligi oshadi. Kalsiy va fosfatlar esa karies jarayonida erkinlashuvi

mumkin. Natijada kalsiy va fosfat ionlar ftor ioni bilan birikib ftorapatitlar hosil qilishadi. Bunday holat karies jarayonini rivojlanishini so'ndirishga qaratilgan bo'ladi. Kislotali muhit sharoitida kalsiy ftor birikmasi faol ravishda erkin ftor ionlarini ajratib, apatitlar hosil bo'lishini ta'minlaydi va kariesning oldini olishda asosiy vosita bo'lib hisoblanadi.

Izlanishlardan olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, emal krisstallari to'riga mustakam o'rtnashib olgan bog'langan ftor kariesga qarshi potensial vosita bo'la olarkan. Lekin karies jarayonini, bevosita rivojlanish yoki sustlashish reaksiyalarida emal va so'lak chegarasidagi erkin ftor ionlarigini qatnashar ekan.

Tish karashalarining suyuq fazasiga yoki tish emaliga adsorbsiyalanishi uchun ftor birikmalari erigan olda bo'lishi shart. Ftor birikmalarini tish karashi yoki emali tarkibiga kirib borishida ftoridlarning so'lak tarkibidagi va karash yoki emaldagi konsentrasiyalar farqi hisobiga sodir bo'ladigan diffo'ziya kuchi sabab bo'ladi. Ma'lumki ionlar konsentrasiyasi darajasi qaysi muhitda past bo'lsa, shu muhitga qonsetratsiyasi yuqori muhitdan ionlar diffuz yo'l bilan o'tadi.

Izlanishlar ftor birikmalari karies profilaktikasida muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Ftoridlar karies profilaktikasida o'zining ikki xil yo'nalishidagi ta'siri bilan o'rin tutadi:

a) birkinchidan emalga-ta'siri. b) ikkinchidan tish karashlaridagi bakteriyalarga ta'siri bilan.

Tashqi muhitdan kiruvchi ftoridlarning tish emal qavatiga ta'siri ularning qaysi davrda (tish taraqqiyotining) organizmga tushishiga bogliqdir.

Ftoridlarning me'yoriy darajada organizmga kirishi tishlarning chiqishigacha ro'y bersa, unda:

- 1) gidroksiapatitlar krisstallarining ajmi oshadi,
- 2) gidroksiapatit gidroksil (ON) gruppasi ftor ioni bilan almashinib ftorapatit hosil bo'ladi.
- 3) emal tarkibida karbonatlar miqdori kamayadi,
- 4) emal to'qimasining qattiqligi oshadi,
- 5) tish fissuralarining chuqurligi kamayib, ular yassilashadi.

Mabodo ftoridlar talab darajasida tishlar chiqib bo'lgandan keyin emal atrofidagi muhitda bo'lsa, unda ftoridlar ta'siri ostida emal demineralizastiyasi susayadi va aksincha remineralizastiya jarayonini kuchaytiradi. Shu tartibda emalning kariesga nisbatan turg'unligi ancha oshadi.

Ftoridlarning ana shu xususiyatlari ularni Mahalliy qo'llashdan ko'ra umumiy holda organizmga kiritilganda ko'proqq samara berishini ko'rsatadi. Ftoridlar patogen mikroorganizmlar metabolizmini buzadi va natijada ularning kariesogen ta'siri susayadi. Og'iz bo'shlig'ining normal mikroflorasiga ftoridlarning salbiy ta'siri aiiqlanmagan.

Ftor birikmalari so'lak va karashlarda glyukoza moddasining patogen mikroblar ujayrasiga tashib kirilishiga qarshilik ko'rsatadi, natijada ujayra tashqarisida hosil bo'ladigan polisaharidlar sintezini buzadi va shu bilan tish karashi asosini hosil qiluvchi matrisalarning hosil bo'lishini buzadi. So'lak tarkibida ftoridlarning kichik konsentrasiyasi organik kislotalarni neytrallab, ularni hosil qiluvchi fermentlar faolligini pasaytiradi.

Sog'lom emal tarkibiga ftor elementini kiritish niyatda mushkul. Shuning uchun profilaktika maqsadida kariesni erta boshlanish jarayonida tishlarni doimo yuvib turadigan so'lak tarkibini ftoridlarning kichik konsentrasiyasi bilan boyitib turish maqsadga muvofiqdir.

Ftoridlarning organizmga talab darajasidan ko'proq kirishi salbiy, toksik ta'sir ko'rsatadi. Ftoridning organizmga kirish miqdorining sutkalik talabini qondirish uchun kuniga bir kilogramm vaznga nisbatan 0.05-0.07 mg bo'lishi mumkin. Mabodo ftoridlar qabuli bir kunda organizmda 0.1 mg/kg dan oshgan taqdirda tishlar va suyaklar flyuorozi kasalligi sodir bo'ladi. Amerika Fanlar Milliy Akademiyasi tavsiyasiga ko'ra bir kunda 1.5 mg dan-4 mg gacha ftorid qabul qilinishi organizm uchun me'yoriy talab hisoblanadi. Ftor preparatlari bilan zaharlanishning asosiy belgilari bo'lib: ko'ngil aynishi, qusish, qorinda og'riq paydo bo'lishi hisoblanadi.

ICHIMLIK SUVINI FTORLASH.

Ichimlik suvini sun'iy ravishda qo'shimchaa ftor elementiga boyitish maqsadida, i>Ra yaxshi eriydigan ftorli birikmalar qo'llaniladi. Ftoridlarning suvda erishi natijasida suvdagi ftor konsentratsiyasi 1 rrm (1mg/l) bo'lishi meyoriy daraja hisoblanadi.

Mazkur jarayon suv tarmoklari stansiyalarida amalga oshiriladi. ';

Issiq iqlimli hududlarda suv iste'molini hisobga olib suv tarkibidagi ftor miqdori 0,7 rrm (0,7 mg/l) atrofida, sovuq, iqlimli hududlarda bu ko'rsatkich 1,2 rrm gacha oshirilmog'i lozim. Bunday hollarda flyuoroz paydo bo'lish xavfi bulmaydi. Ftoridlar inson organizmiga, jumladan tish emaliga ta'siri butun umr bo'yi davometadi.

Yuqori profilaktik samara olish uchun ftorlangan suvni bolalar turilgandan so'ng iste'mol qilishi kerakligi izlanishlarda ko'rsatilgan. Lekin bu samaradorlik tishlar shakllanib bo'lgandan so'ng ftorlangan suv iste'mol qilinganda ham pasaymaganligi adabiyotlardan ma'lum.

Ichimlik suvini ftorlash tishlar chiqib bo'lgandan so'ng amalga oshirilganda karies intensivlik darajasining sezilarli darajada pasayganligini suvni ftorlashdan 2-3 yil oldin chiqqan tishlardagina aniqlangan.

Tekshirishlar yana shuni ko'rsatdiki ichimlik suvini ftorlash tishlarning silliq yuzalariga ta'siri kontakt va proksimal sathlarga nisbatan ancha yuqori, chaynov yuzalarga nisbatan ko'rsatiladigan samarasi frontal sathlarga nisbatan yaxshidir.

Ichimlik suvini ftorlash natijasida sut tishlarida karies o'sishiining pasayishi 50% ni tashkil qilgan bo'lsa, 5-15 yoshli bolalar o'rtasida doimiy tishlar uchun bu ko'rsatkich 50% dan - 75% ni tashkil etganligi tekshirishlar natijasida aniqlangan.

Ichimlik suvini ftorlash yo'li bilan olingan samaradorlik juda arzon, qulay va eng asosiysi ommaviydir. Mazkur usul eng kam sarf harajat qilib yuqori natija olish mumkin bo'lgan bugungi kunda yagona profilaktik usul bo'lib hisoblanadi.

Bugungi kunda er shari aholisining 5%i ftorlangan ichimlik suvini iste'mol kilmaydi. Bu 260 mln aholi demakdir.

MAKTABLARDA ICHIMLIK SUVINI FTORLASH - bugungi kunda ftorlashni markazlashtirilgan holda amalga oshirishning iloji bo'lmagan¹ hududlarda amalga oshiriladi. Bunda suvga ko'shiladigan ftor miqdori odatdagidan (1mg/l) 4-5 marta ortiq bo'ladi. Buning sababi bolalar ftorlangan suvni faqat maktabda ukish paytidagina ichishadi. Bu usulni amalga oshirish uchun maxsus ftorlash uskunasi bo'lsa kifoya.

Bunday usulda o'tkazilgan profilaktik tadbir natijasida karies jadalligi ko'rsatkichi 35-40% ga pasayganligi tajribada aniqlangan.

4. MUSTAQIL TALIM MASHG'ULOTLARI

Mustaqil ta'lim mashg'ulotlarini o'zlashtirish bo'yicha zarur uslubiy ko'rsatmalar

Mustaqil ish № 1

Sut tishlarining anatomik, gistologik va qattiq to'qimalarining kimyoviy tuzilishi.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 2

Stomatologik kasalliklar profilaktikasida ftor saqlovchi birikmalarning ahamiyati.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 3

Ftor saqlovchi preparatlarni profilaktika usullari

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 4

Ftorsiz preparatlarni profilaktika usullari

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 5

Bolalar yoshida ishlatiladigan davolovchi tagliklar va germetiklar

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 6

Bolalar yoshida ishlatiladigan germetiklar

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 7

Zamonaviy doimiy plomba ashyolari

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 8

Og'iz bo'shlig'i malakali gigienasini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan asboblardan va ularga qo'yilgan talablardan

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 9

Bolalar yoshida ruhiy holatni barqarorlashtiruvchi va og'riqsizlantiruvchi muolajalar

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 10

Bolalar yoshida mahalliy va umumiy og'riqsizlantirish usullari va vositalari.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 11

Stomatologik kasalliklar ko'rsatkichlari

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 12

Og'iz bo'shlig'i gigenasining maxsus vositalari

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 13

Stomatologik kasalliklar profilaktikasi tizimini tashkil qilish.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 14

Ftor va ftorli birikmalarni tishlar kariesi kasalligi profilaktikasidagi o'rni

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 15

Tish qattiq to'qimalarida mineral tuzlar almashinuvi

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 16

Remodent mineral preparatining tarkibi, xususiyatlari, qo'llash usullari.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 17

Kalsiy saqlovchi mineral preparatlar (glyukonat kalsiy, fitin)

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 18

Fosfor saqlovchi mineral preparat (glitserofosfat kalsiy)

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 19
Vitaminlar tutuvchi darmondorilar (vitamin D2, D3 vitamin S, vitamin A)

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 20
Vitaminlar tutuvchi darmondorilar (vitamin B gurux)

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 21
Tish pellikulasi tuzilishi, hosil bo'lish mexanizmi, ahamiyati.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 22
Oq karashlar va ovqat qoldiqlarining xususiyatlari.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 23
Milk osti toshlari, struktura tuzilishi, hosil bo'lish jarayoni va ahamiyati.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

Mustaqil ish № 24

Milk usti tish toshlari, struktura va tuzilishi, hosil bo'lish mexanizmi va atrof to'qimalarga ta'siri.

Mustaqil ishni tayyorlash shakllari: taqdimot (MS PowerPoint, PromoSHOU, Impress, Kingsoft Presentation, ProShow Producer, SmartDraw, Prezi Classic Desktop, VideoScribe, Wink, SlideDog, Adobe Presenter, Hippani Animator dasturlari yordamida), referat, video, flesh-animatsiya, stend va boshqa ko'rinishlarda bajarilishi mumkin.

Mustaqil ishni bajarishda quyidagi **manbalardan** foydalanish tavsiya qilinad: internet manbalar, Stomatologiya ilmiy-amaliy jurnali va boshqa xorijiy jurnallar, asosiy (1,2,3,4,5) va qo'shimcha (1,2,3,4,12,14,17) adabiyotlar.

5. GLOSSARIY

- Nekroektomiya** – o'lgan to'qimadan tozalash
Karies intensivligi – kariesning kechish darajasi
Biosintez – moddaning sintezlanishi; hosil bo'lishi
Kariesogen holat – tish qattiq to'qimasi rezistentligi pasayishi
Remineralizastiya – mineralga to'yinish
Deminerlizastiya – minerallarni yo'qotish
Gipoplaziya – gipo (yetishmaslik) plaziya (hosil bo'lish)
Giperplaziya – giper (ortiq) plaziya (hosil bo'lish)
Xaotik joylashish – betartib joylashish
Gistotsit – fiksatsiyalangan makrofag
Obliterastiya – berkilib qolish
Demarkastion oval-bo'linish chegarasi
Papillit – milk surg'ichining yallig'lanishi
Trofika – oziqlanish
Marginal – yon
Interdental – tishlar ildizi orqali
Ekstradental – tish tashqi yo'llari
Total – umumiy
Intoksikastiya – zaharlanish
Apikal – cho'qqi
Diffuz – umumiy
Perforatsiya – teshilish
Perkussiya – tuqillatib ko'rish
Pubertat yosh – balog'at yosh
Transverzal – ko'ndalang
Anestetik – og'riqsizlantiruvchi dori vositasi
Antibiotik – mikrobg qarshi dori vosita
Retsessiv – kuchsiz

6. ILOVALAR
6.1.FAN DASTURI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKACASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди
№ БД-5510400-3.28
2012 йил "15"
август

Ўзбекистон Республикаси Олий
ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг 2012 йил "15"
август даги "334"-сонли
буйруғи билан тасдиқланган

СТОМАТОЛОГИК КАСАЛЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
фанининг

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 500000 – Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот
Таълим соҳаси: 510000 – Соғлиқни сақлаш
Таълим йўналиши: 5510400 - Стоматология

Тошкент – 2012

Фаннинг ўқув дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқув-услубий
Фан

Fanning o'quv dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 201__ yil «___»dagi «___»-son majlis bayoni bilan ma'qullangan.

Fanning o'quv dasturi Toshkent tibbiyot akademiyasida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Xalilov.I.X. TTA Bolalar stomatologiyasi kafedrasida dotsenti, t.f.n.

Taqrizchilar :

Komilov X.P. - TTA Terapevtik stomatologiya kafedrasida mudiri, professor

Maxsudov S. N. - TVMOI Bolalar stomatologiya kafedrasida mudiri, t.f.d. professor

Fanning o'quv dasturi Toshkent tibbiyot akademiyasi Ilmiy-uslubiy kengashida tavsiya qilingan (2012 yil _____dagi «___» «___»-sonli bayonnoma)

6.2. ISHCHI O'QUV DASTURI

Кириш

Мазкур фан ҚВП, амбулатория, поликлиника, ташкилий болалар жамоа жойлари (боғча, мактаб ва х.к.) шароитларида асосий стоматологик касалликларни эрта аниқлаб ташхислаш, уларни диспансер гуруҳларига ажратиб, бу хасталикларни комплекс профилактик тадбир чораларини ишлаб чикиб, режалаштириб, уларни амалга ошира оладиган врач-умумий стоматологлар тайёрлашда тўлақонли иштирок этади.

Фаннинг мақсад ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад – Талабаларга асосий стоматологик касалликларнинг этиологик, эпидемиологик, патогенетик механизмларидан келиб чикиб, профилактик тадбир чораларини ишлаб чиқишни комплекс тизим сифатида барча жойларда амалга ошира билишни, самарадорлигини аниқлашни ва санитария маорифи ишларини олиб бориш йўллариини ўргатиш.

Фаннинг вазифалари:

- Аҳоли ўртасида кўп учрайдиган асосий стоматологик касалликларнинг этиологиясини, эпидемиологиясини ўрганиб чиқиш асосида, келтириб чиқарувчи сабабларни инобатга олган ҳолда уларга нисбатан профилактик тадбир-чораларини ишлаб чиқиш;
- Профилактик чора тадбирларини самарадорлигини ошириш, оммавийлаштириш ва аҳолига эмлаш йўллариини ўрганиш;
- Кенг тарқалган стоматологик касалликларнинг хусусиятлари тўғрисида аҳолига маълумот бериш, оқибатларини бартараф этиш учун зарур бўлган профилактик чора тадбирларни ишлаб чиқиш.

Фан бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

«Стоматологик касалликлар профилактикаси» ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- Болалар ёшида учрайдиган стоматологик хасталикларда умум тиббиёт, стоматологик текширишлар касаллик эпидемиологияси сабабларни аниқлаш, уларга тегишли профилактика тадбир чораларини режалаштириш, оммавий санитар-оқартув ишларини олиб бориш йўллари, ташқи, ички мухит таъсирини болалар тиш-жағ системаси тараққиётига ва уларнинг шаклланишига таъсири, стоматологик ашёвий воситалар, дори-дармонлар таъсири, экологик муаммолар ва мувофиқлашган овқатланиш рациона асосларини билиши керак;

- Оғиз бўшлиғини кўриқдан ўтказишни, тишларда ўчоқли деминерализация нукталарни аниқлашни, профилактик реминерализация усулларини амалга оширишни, оғиз бўшлиғи шароитига караб, оғиз бўшлиғи шахсий гигиена воситаларини тавсия қилишни ва жамоат жойларда стоматологик касалликлар комплекс профилактика тизимини жорий қилиш кўникмаларига эга бўлиши керак.

- оғиз бўшлиғини стоматологик кўриқдан ўтказишни, тиш формуласини тўлдириш, эпидемиологик ва клиник кўрсаткичлар (КПУ, кп,КПп,РМА, РИ, ГИ ва х.к.)ни аниқлашни, болаларни оғиз гигиенаси қоидаларига ўргатиш, реминерализация муолажалари, малакали гигиена усуллари, тиш фиссураларини муҳрлаш, кариес ковакларни чархлаб пломбалаш малакаларига эга бўлиши керак.

Кўрсатилган мақсад ва вазифалар асосида Стоматологик касалликлар профилактикаси фани ўтилгандан кейин талаба қуйидагиларни билиши шарт:

- Болалар ёшида учрайдиган стоматологик хасталикларда умум тиббиёт, стоматологик текширишларни, касаллик эпидемиологиясини, сабабларни аниқлаш, уларга тегишлипрофилактика тадбир чораларини режалаштиришни билиш, оммавий профилактик санитар-оқартув ишларини олиб бориш йўлларини аниқ билиш.Ташқи, ички мухит таъсирини тиш-жағ системаси тараққиётига ва уларнинг шаклланишига таъсирини билиш. Стоматологик ашёвий воситаларни, дори-дармонлар таъсирини, экологик муаммолар ва мувофиқлашган овқатланиш рациони асосларини билиш.

-Талаба бажара олиши керак:

- Оғиз бўшлиғини кўриқдан ўтказишни, тишларда ўчоқли деминерализация нукталарини аниқлашни, профилактик реминерализация усул-ларини амалга оширишни, оғиз бўшлиғи шароитига қараб, оғиз бўшлиғи шахсий гигиена воситаларини тавсия қилишни ва жамоа жойларда стоматологик касалликлар комплекс профилактика тизимини жорий қилишни. Оғиз бўшлиғини стоматологик кўриқдан ўтказишни, тиш формуласини тўлдиришни, эпидемиологик ва клиник кўрсаткичлар (КПУ,кп,КПи,РМА,РИ,ГИ)ни аниқлашни, болаларни оғиз гигиенаси қоидаларига ўрганишни, реминерализация муолажаларни, малакали гигиена усулларини, тиш фиссураларини мухрлашни, кариес кавакларини чархлаб пломбалашни.

-Талаба қуйидаги кўникмаларга эга бўлиши керак:

- Оғиз бўшлиғини кўриқдан ўтказиш, тиш формулаларини тўлдириш, ГИ,РМА,РИ кўрсаткичларни, кариес доғларини аниқлаш ва профилактика муолажаларини бажариш.Малакали гигиена усулларини амалга ошириш (оғиз бўшлиғи, тишларни караш ва тошлардан тозалаш). Тиш тиббий фиссураларига ишлов бериб мухрлаш.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий илғор интерфаол усулларидан, педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларининг презентация (тақдимот), мультимедиа ва электрон-дидактик технологиялардан фойдаланилади. Амалий машғулотларда аклий хужум, қора қути, ўргимчак ини, кластер, блиц-сўров, гуруҳ билан ишлаш, инсерт, тақдимот каби усул ва техникалардан кенг фойдаланилади.

Шахсга йўналтирилган таълим. Бу таълим ўз моҳиятига кўра таълим жараёнининг барча иштирокчиларини тўлақонли ривожланишларини кўзда тутди. Бу эса таълимни лойиҳалаштирилаётганда, албатта, маълум бир таълим олувчининг шахсини эмас, аввало, келгусидаги мутахассислик фаолияти билан болиқ ўқиш мақсадларидан келиб чиққан ҳолда ёндшилишни назарда тутди.

Тизимли ёндошув. Таълим технологияси тизимнинг барча белгиларини ўзида мужассам этмоғи лозим: жараённинг мантиқийлиги, унинг барча бўғинларини ўзаро боланганлиги, яхлитлиги.

Фаолиятга йўналтирилган ёндошув. Шахснинг жараёнли сифатларини шакллантиришга, таълим олувчининг фаолиятни активлаштириш ва интенсифлаштириш, ўқув жараёнида унинг барча қобилияти ва имкониятлари, ташаббускорлигини очишга йўналтирилган таълимни ифодалади.

Диалогик ёндошув. Бу ёндошув ўқув муносабатларини яратиш заруриятини билдиради. Унинг натижасида шахснинг ўз-ўзини фаоллаштириши ва ўз-ўзини кўрсата олиши каби ижодий фаолияти кучаяди.

Ҳамкорликдаги таълимни ташкил этиш. Демократик, тенглик, таълим берувчи ва таълим олувчи фаолият мазмунини шакллантиришда ва эришилган натижаларни баҳолашда биргаликда ишлашни жорий этишга эътиборни қаратиш зарурлигини билдиради.

Муаммоли таълим. Таълим мазмунини муаммоли тарзда тақдим қилиш усули таълим олувчи фаолиятини активлаштиради. Бунда илмий билимни объектив қарама-қаршилиги ва уни ҳал этиш усулларини ижодий тарзда қўлланилиши диалектик мушоҳадани шакллантиради ва ривожлантиради натижада талабани мустақил ижодий фаолияти таъминланади.

Ахборотни тақдим қилишнинг замонавий восита ва усулларини қўллаш – янги компьютер ва ахборот технологияларини ўқув жараёнига татбиқ этиш.

Ўқитишнинг усуллари ва техникаси. Маъруза (кириш, мавзуга оид, визуаллаш), муаммоли таълим, кейс-стади ва лойиҳалаш усуллари, амалий ишлар.

Ўқитишни ташкил этиш шакллари: диалог, полилог, мулоқот ҳамкорлик ва ўзаро ўрганишга асосланган фронтал, коллектив ва гуруҳ.

Ўқитиш воситалари ўқитишнинг анъанавий шакллари (дарслик, маъруза матни) билан бир қаторда – компьютер ва ахборот технологиялари.

Коммуникация усуллари: тингловчилар билан оператив тескари алоқага асосланган бевосита ўзаро муносабатлар.

Тескари алоқа усуллари ва воситалари: кузатиш, блиц-сўров, оралик, жорий ва яқуний назорат натижаларини таҳлили асосида ўқитиш диагностикаси.

Бошқариш усуллари ва воситалари: ўқув машғулоти босқичларини белгилаб берувчи технологик харита кўринишидаги ўқув машғулотларини режалаштириш, кўйилган мақсадга эришишда ўқитувчи ва талабанинг биргаликдаги ҳаракати, нафақат аудитория машғулотлари, балки аудиториядан ташқари мустақил ишларнинг назорати.

Мониторинг ва баҳолаш: ўқув машғулотида ҳам бутун дарс давомида ҳам ўқитишнинг натижаларини режали тарзда кузатиб бориш. Цикл охирида ОСКИ ёрдамида тингловчиларнинг билимларини баҳолаш.

“Юқумли касалликларда ҳамширалик иши” фанини ўқитиш жараёнида компьютер технологиясидан, ўргатувчи компьютер дастурларидан фойдаланилади, мавзулар бўйича тарқатма материаллар тайёрланади. Талабалар билимини баҳолаш озаки, компьютерли тест шаклларида амалга оширилади.

Талабаларнинг Юқумли касалликларда ҳамширалик иши фанининг ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг илғор ва замонавий усулларидан фойдаланиш, янги информацион-педагогик технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, компьютер дастурлари, электрон материаллардан фойдаланилади. Маъруза ва амалий дарсларда мос равишдаги илғор педагогик технологиялар қўлланилади.

“Ижодий фикр ва клиник мушоҳада”

Мақсад: Талабаларни вазиятли масала мазмунига кўра ижодий фикрлаши ва клиник мушоҳадасини ўрганиш ва баҳолаш.

Бунда талабаларга мазкур мавзуга тегишли вазиятли масалалар ва ҳарорат эгри чизиғи варақалари тарқатилади. Талаба масала мазмунини чуқур ўрганиб, клиник белгилар ва лабораториявий маълумотларни кунига мос ҳолда варақада акс эттиради, ташхис қўяди ва даволаш тадбирларини белгилайди.

Мушоҳадали фикр

Мавзу: мазмунини мустаҳкамлаш мақсадида тингловчилар ўзлаштириш даржасини билиш учун ушбу педагогик технология қўлланилади. Тингловчилар фикрлари таҳлил қилинилади. Мушоҳадали фикр билдирган тингловчи рағбатлантирилади.

“Уч босқичли интервью” услуби

Мақсад: Беморнинг муаммоларини аниқлаш ва ҳал қилишда унга тўғри психологик ёндашишни ўргатиш.

Асосий тамойиллари: Гуруҳ 2-3 та кичик гуруҳчаларга бўлинади ва талабаларга рол бўлиб берилади: шифокор, бемор, эксперт. Бемор ролини ижро этаётган талабага ташхис

яширин етказилади. Бемор касаллик шикоятлари, касалликнинг ривожланиши, эпидемиологик анамнезни, врач эса бемор билганлар ва унда касаллик туфайли юзага келиши мумкин бўлган ўзгаришларни мукамал билиши шарт. Ҳар бир врач бемор билан маслаҳатни 10-15 дақиқа мобайнида олиб боради. Эксперт иштирокчилар (бемор ва врач) фаолиятини қуйидаги 3 бўлим бўйича баҳолайди:

1. Нима тўғри қилинди?
2. Нима нотўғри қилинди?
3. Қандай бажарилиши керак эди?

“Стол ўртасидаги ручка” усулини ўтказиш сценарийси

Талабалар учун битта топшириқ берилади. Шу топшириқ асосида талаба 1 та жавоб намунасини ёзиб, ўзини ручкасини стол атрофида айлантирган ҳолда кейинги талабага узатади.

3. Ўқув соатлари миқдори

Соат ҳажми	Ўқув юклама миқдорининг аудитория машғулоти бўйича тақсимланиши (соат)			Клиник машғулоти	Мустақил иш
	Жами	Маъруза	Амалий машғулоти		
215	107	14	40	54	108

1. Маърузалар

4.1. Маъруза машғулотларининг тематик режаси

№	Маърузалар мавзуси	Соат
1	Кариес ва пародонт касалликлари профилактикаси асослари.	2 с
2	Оғиз бўшлиғи шахсий гигиенаси воситалари. Оғиз бўшлиғи гигиенаси усуллари	2 с
3	Кариес ва пародонт касалликларининг оммавий профилактика усуллари. Санитар маорифининг стоматологик касалликлар профилактикасидаги ўрни	2 с
4	Оғиз бўшлиғида ҳимоя-барьер комплекси. Оғиз бўшлиғи суюқлиги-сўлак.	2 с
5	Кариеснинг доғ ва юза даври маҳаллий (экзоген) ва умумий (ендоген) даволаш усуллари	3 с
6	Болалар ёшида оғрик профилактикаси мақсадида рухий ҳолатни барқарорлаштириш	3 с

ЖАМИ: 14с

Амалий машғулотларнинг тематик режалари
5.1. Амалий машғулотларнинг тематик режалари

т/ р	Мавзулар мазмуни	Амалий машғулот	Клиник машғулот	Жами
1.	Тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиши ва сут тишлар илдизларининг сўрилиш муддатлари. Доимий тишларнинг чиқиши, илдизларнинг шаклланиб бўлиш муддатлари.	1	3	4
2.	Оғиз бўшлиғи гигиенаси индекси кўрсаткичлари. ЖССТ критерийлари. Пародонт касалликлари индекслари (кўрсаткичлари). ЖССТ критерийлари (РМА, КПИ).	1	3	4
3.	Оғиз бўшлиғида ҳимоя-барьер комплекси тизими. Сўлак таркиби, характеристикаси ва аҳамияти.	1	3	4
4.	Кариесни келтириб чиқарувчи омиллар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган юмшоқ карашлар. Болаларда тиш юзаларида ҳосил бўладиган тиш тошлари. Уларнинг кариес ва пародонт касаллақларининг вужудга келишидаги аҳамияти.	2	2	4
5	Кариес келиб чиқишида микроорганизмлар роли. Оғиз бўшлиғида кариесоген муҳит. Эмалнинг ўчоқли деминерализацияси ва тиш карашларини аниқлаш усуллари.	2	2	4
6.	Болаларда оғиз бўшлиғининг профилактик кўригини ўтказиш. Оғиз бўшлиғининг малакали гигиенаси.	2	2	4
7.	Оғиз бўшлиғининг шахсий гигиенаси воситалари. Асосий воситалари (Тиш чўткалари, порошоклари). Оғиз бўшлиғи шахсий гигиенаси қўшимча воситалари.	2	2	4
8.	Тиш тозалаш усуллари. (Пахомов, Чартер, Стилман, Басс, Леонардо, Фонес). Стоматологик касалликлар профилактикаси усуллари.	2	2	4
9.	Тиш ювиш пасталари. Кимёвий таркиби ва хусусиятлари. Даволовчи-профилактик тиш пасталари.	2	2	4
10.	Болаларда кариес профилактикасида рационал овқатланишнинг аҳамияти.	2	2	4
11.	Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти. Кариес профилактикасида фтор сақловчи препаратларнинг қўллаш усуллари. Фтор сақловчи	2	2	4

	таблеткалар.Ичимлик сувини фторлаш, фторланган сут. Ош тузини фторлаш (умумий усуллар). Фтор сақловчи препаратларни маҳаллий қўллаш усуллари. Фторлак, фтор сақловчи пасталар, эритма ва геллар.			
12.	Кариес профилактикасида фтор тутмайдиган препаратлар. Уларнинг аҳамияти, қўллаш усуллари ("Ремодент", Кальций препаратлари, фитин, витаминлар)	1	3	4
13.	Минерализация, деминерализация ва реминерализация жараёнлари. Бошланғич (оқ доғ) ва юза кариесда эндоген ва экзоген даволаш усуллари. Болаларда кариес профилактикасида фиссураларни муҳрлаш ва уларнинг аҳамияти	1	3	4
14.	Болалар ёшида оғриқ профилактикаси мақсадида руҳий ҳолатни барқарорлаштириш	1	3	4
15.	Тиш қаттиқ тўқималарининг нокариоз касалликлари профилактикаси. Кариес профилактикасида калций ва фосфор сақловчи препаратлар. Кальций глюконат и глицерофосфат.	2	2	4
16.	Оғиз бўшлиғи шиллиқ қавати касалликлари профилактикаси	2	2	4
17.	Тиш жағ-системаси аномалияси ва деформацияси профилактикаси	2	2	4
18.	Кариеснинг антинатал ва постнатал даври профилактикаси	1	3	4
	Жами	40с	54с	107с

6. Мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустақил ишининг асосий мақсади – ўқитувчининг раҳбарлиги ва назорати остида муайян ўқув ишларини мустақил равишда бажариш учун билим ва кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантириш.

Талаба мустақил ишини ташкил этишда куйидаги шакллардан фойдаланилади:

- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- берилган мавзулар бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- автоматлаштирилган ўргатувчи ва назорат қилувчи тизимлар билан ишлаш;
- Илмий мақола, анжуманга маъруза тайёрлаш ва ҳ.к.

6.1. Талабалар мустақил ишларининг тематик режаси

№	Мавзуси	соат
1	Сут тишларининг анатомик, гистологик ва қаттиқ тўқималарининг кимёвий тузилиши.	4
2	Стоматологик касалликлар профилактикасида фтор сақловчи бирикмаларнинг аҳамияти.	4
3	Фтор сақловчи препаратларни профилактика усуллари	4
4	Фторсиз препаратларни профилактика усуллари	4
5	Болалар ёшида ишлатиладиган даволовчи тагликлар ва герметиклар	4
6	Болалар ёшида ишлатиладиган герметиклар	4
7	Замонавий доимий пломба ашёлари	4
8	Оғиз бўшлиғи малакали гигиенасини амалга ошириш учун зарур бўлган асбоблар ва уларга қўйилган талаблар	4
9	Болалар ёшида руҳий ҳолатни барқарорлаштирувчи ва оғриқсизлантирувчи муолажалар	4
10	Болалар ёшида маҳаллий ва умумий оғриқсизлантириш усуллари ва воситалари.	4
11	Стоматологик касалликлар кўрсаткичлари	4
12	Оғиз бўшлиғи гигиенасининг махсус воситалари	4
13	Стоматологик касалликлар профилактикаси тизимини ташкил қилиш.	5
14	Фтор ва фторли бирикмаларни тишлар кариеси касаллиги профилактикасидаги ўрни	5
15	Тиш қаттиқ тўқималарида минерал тузлар алмашинуви	5
16	Ремодент минерал препаратининг таркиби, хусусиятлари, қўллаш усуллари.	5
17	Калций сақловчи минерал препаратлар (глюконат калций, фитин)	5
18	Фосфор сақловчи минерал препарат (глицерофосфат калций)	5
19	Витаминлар тутувчи дармондорилар (витамин Д ₂ , Д ₃ витамин С, витамин А)	5
20	Витаминлар тутувчи дармондорилар (витамин В гуруҳ,)	5
21	Тиш пелликуласи тузилиши, ҳосил бўлиш механизми, аҳамияти.	5
22	Оқ карашлар ва овқат қолдиқларининг хусусиятлари.	5
23	Милк ости тошлари, структура тузилиши, ҳосил бўлиш жараёни ва аҳамияти.	5
24	Милк усти тиш тошлари, структура ва тузилиши, ҳосил бўлиш механизми ва атроф тўқималарга таъсири.	5

ЖАМИ: 108с

7. Амалий кўникмалар рўйхати (Клиник фанлар учун)

1. Кўриқда ишлатиладиган стоматологик инструментлар.
2. Оғиз бўшлиғида РН миқдорини аниқлашнинг амалиётдаги аҳамияти

3. Оғиз бўшлиғи шиллик қаватининг текшириш усуллари
4. Тиш қаторидаги нуқсонларни аниқлаш.
5. Кўриқдаги объектив ва субъектив маълумотлар
6. Кўриқ маълумотлари асосида стоматолог-шифокорнинг қиладиган иш режаси
7. Сут ва доимий тишларнинг чиқиш муддатлари.
8. Доимий тиш илдизларнинг шаклланиш вақти.
9. Сут ва доимий тишларни бир-биридан фарқи ва илдизларнинг сони
10. Сут ва доимий тишларнинг анатомик формуласи ва тузилиши
11. Тишлар чиқиш муддатларининг қонуниятлари
12. Тиш қаторидан ортиқча тишларнинг чиқиши сабаблари.
13. Доимий тиш илдизлари неча ешдан шаклланиб боради.
14. Тиш қаторидаги нуқсонларнинг олдини олиш усуллари.
15. Профилактика усулларида тишларни тозалаш усуллари.
16. Оғиз бушлиғи гигиенаси воситаларидан фойдаланиш.
17. Стоматологик касалликлар профилактик усуллари неча турга бўлиб урганилади.
18. Давлатга боғлиқ кариес профилактикаси деганда нимани тушунаси.
19. Шахсий гигиена ва тарбияга боғлиқ кариес профилактикаси деганда нимани тушунаси.
20. Минерал моддаларнинг тиш таракиётидаги урни.
21. Овкат махсулотларининг тиш туқималарига курсатадиган таъсири.
22. Болаларда системали кариесда мувофиқлашган овкат рационини тузиб бериш
23. Рационал мувофиқлашган овкатланишни кариес профилактикасидаги урни
24. Хомиладор ҳамда еш болаларда кунлик овкатланиш режимини тузиб беринг.
25. Овкат махсулотларида тез парчаланувчи шакарлар мавжудлигининг мохияти.
26. Оғиз бушлиғи тишлар юзасини каттик тозаловчи махсулотларни истеъмолни камайтириш ва купайтириш натижалари.
27. Оғиз бушлиғи шахсий гигиенаси тадбирларининг амалга оширишда бугунги кундаги гигиена воситалари.
28. Фонес усулида тозалаш
29. Леонард усулида қандай тозаланади
30. Чартер усулининг мохияти
31. Стандарт тозалаш усулини Г.Н.Пахомов усулида бажариш
32. Тозалаш усуллари кариес тарқалишидаги тутган урни.
33. Оғиз бушлиғи шахсий гигиенаси қодалари
34. Оғиз бушлиғи шахсий гигиенаси воситаларига нималар қиради
35. Тиш пасталари ва порошоклари таркиби, хусусиятлари
36. Тиш чутқалари турлари. Тиш тозалагичлар хусусиятлари
37. Ирригаторлар, флосслар.
38. Тиш пасталарнинг кимёвий тузилиши
39. Бириктирувчи ва купиртирувчи моддалар ва уларнинг хоссалари
40. Фтор сакловчи тиш пасталарнинг хусусиятлари

8. Фан бўйича билимлар, малака ва кўникмаларнинг рейтинг назорати ва баҳолаш мезонлари

Талабанинг тайёргарлик даражасини белгилашда асосий мезон сифатида унинг жорий, оралик, якуний назоратларда олган баҳолар рейтингини ҳисобга олинади.

Фан учун қўйиладиган 100 балл қуйидаги шаклда тақсимланади:

№	Назорат тури	Максимал балл	Коэффициенти	Ўтиш балл
1.	Жорий назорат ТМИ билан биргаликда	50	0,5	27,5
2.	Оралик назорат	20	0,2	11,0

3.	Якуний назорат	30	0,3	16,5
	ЖАМИ	100	1	55,0

Семестрлар бўйича баллар фан ўқитилишининг давомийлигига қараб тақсимланади.

TESTLAR

1. Sut tishlar sonini aniqlang?

- *A) 20
- B) 28
- C) 30
- D) 32
- E) 24

2. Sut tishlarining klinik formulasini tanlang?

- *A) I,II,III,IV,V
- B) 2,1,0,2
- C) 2,1,2,3
- D) 2,1,0,3
- E) 2,1,3,2

3. Tish qatorini ko`rikdan o`tkazish qaysi tish guruhlaridan boshlanadi?

- *A) Yuqori jag`ning o`ng chaynov tishlaridan
- B) Yuqori jagning chap chaynov tishlaridan
- C) Pastki jag`ning o`ng chaynov tishlaridan
- D) Pastki jag`ning chap chaynov tishlaridan
- E) Yuqori jag`ning premolyar sohasidan

3. Tekshirishning sub`ektiv usullariga ta`luqli:

- *A) So`roq
- B) Termodiagnostika
- C) Zondlash
- D) Rentgenologik
- E) Palpatsiya

4. Sut prikusida qaysi tish guruhlari bo`lmaydi?

- *A) Premolyarlar
- B) Molyarlar
- C) Qoziqlar
- D) Kesuvchi
- E) Markaziy kesuv

6. Og`iz bo`shlig`ining profilaktik ko`rigi nimadan boshlanadi?

- *A) Tashqi ko`rikdan
- B) Og`iz bo`shlig`i dahlizini ko`rigi
- C) Yuganchalar ko`rigi
- D) Til ko`rigi
- E) Prikus holatini aniqlash

7. Sut prikusida tishlarning anatomik formulasini tanlang?

- *A) 2,1,0,2
- B) I,II,III,IV,V
- C) 2,1,0,3
- D) I,II,III,IV
- E) 2,1,2,3

8. Yuqori lab yuganchasining kaltaligi qaysi patologik jarayonga olib keladi?

- *A) Diastema
- B) Fiziologik trema
- C) Patologik trema
- D) Chuqur prikus
- E) Progeniya

9. Bir yoshli bolalarda nechta tish bo`ladi?

- *A) 8
- B) 10
- C) 20
- D) 4
- E) 16

10. 11-12 yoshda og`iz bo`shlig`ida qaysi tish bo`lmaydi?

- *A) 2 molyar
- B) 1 molyar
- C) Qoziq tish
- D) 1 kesuv tish
- E) 2 kesuv tish

11. Homiladorlikni nechachi oyida IV-sut tishini mineralizatsiyasini boshlanadi?(homila davrida)

- *A) 7,5 oy
- B) 8 oy
- C) 4,5 oy
- D) 3 oy
- E) 3,5 oy

12. 3-sut tishining yorib chiqish muddati:

- *A) 12-16 oy
- B) 20-30 oy
- C) 8-12 oy
- D) 6-8 oy
- E) 10-12 oy

13. 5-sut tishning ildizini so`rilish muddati:

- *A) 7 yosh
- B) 8 yosh
- C) 5 yosh
- D) 6 yosh
- E) 9 yosh

14. 7- doimiy tishning yorib chiqish muddati:

- *A) 12-13 yosh
- B) 4-5 yosh
- C) 5-6 yosh
- D) 2-3 yil
- E) Har xil

15. Og`iz bo`shlig`ida qaysi tish birinchi bo`lib chiqadi?

- *A) Pastki jag`ning markaziy kesuv tishi
- B) Yuqori jag`ning markaziy kesuv tishi

- C) Yuqori jag`dagi yon kesuvchi tish
- D) Pastki jag`dagi birinchi molyar
- E) Yuqori jag`dagi birinchi molyar

16. Og`iz bo`shlig`ida birinchi yorib chiqadigan doimiy tish ?

- *A) Birinchi molyar
- B) Qoziq
- C) Markaziy kesuv
- D) Premolyar
- E) Yon kesuv

17. Parodont to`qimasining holatini aniqlashda quyidagi indekslardan foydalaniladi:

- *A) Hamma javob to`g`ri
- B) Og`iz bo`shlig`ining gigiyenik indeksi
- C) Soddalashtirilgan gigiyenik indeksi (Grin- Vermillion 1969)
- D) Papilyar- marginal alveolyar indeksi (RM)
- E) Shiller-Piserev sinamasi sonlar ahamiyatini aniqlash

18. Parodontal indeks (PI)

- *A) Parodont kasalligini davolashdagi muhtojlik indeksi
- B) Fyodorov-Volodkina usulii orqali aniqlanadi
- C) Baholash 5 ballik sistema orqali amalga oshiriladi
- D) Shpatel yordamida aniqlanadi
- E) Hamma javob to`g`ri

19. Qaysi ko`rsatkichda GI 5 ball bilan baholanadi?

- *A) Tish tojini hamma yuzasi bo`yalganda
- B) Tish tojini ? qismi bo`yalganda
- C) Tish tojinr ? qismi bo`yalganda
- D) Tish tojini ? qismi bo`yalganda
- E) Tish toj kismi bo`yalmagan holatda

20. Shiller-Pisarev sinamasi

- *A) Milkda glikogeni hosil bo`lishiga asoslangan
- B) Yallig`lanish jarayonini chuqurligini aniqlashda
- C) Tish qimirlash darajasini aniqlashda
- D) Kariyesni aniqlashda
- E) To`g`ri javob yo`q

21. Fyodorov-Volodkina indeksini aniqlashda kaysi tishlar bo`yaladi?

- *A) 43,42,41,31,32,33
- B) 23,22,21,43,42,41
- C) 16,12,11,26,22,21
- D) 36,32,31,26,22,21
- E) 24,25,26,34,35,36

22. Parodont to`qimasini o`zgarishi qaysi indeks yordamida aniqlanadi?

- *A) PMA
- B) GI Fyodorov –Volodkina bo`yicha
- C) KPU+kp
- D) kp
- E) Grin –Vermillion bo`yicha

23. Grin –Vermillion indeksini aniqlashda qaysi tishlar bo`yalanadi?

- *A) 26,11,16,36,31,46
- B) 11,12,16,21,22,31
- C) 16,26,36,46
- D) 31,32,33,41,42,43
- E) 14,15,16,41,42,43

24. Qachon so`lak ajralishini nazorat qilish tavsiya etiladi?

- *A) Ovqatdan keyin
- B) Ovqatgacha
- C) Ertalab
- D) Kechqurun
- E) Kun davomida

25. Qaysi moddalar tish emali remineralizatsiyasini taminlaydi?

- *A) Kaltsiy, fosfor, fluor
- B) Natriy, Kaliy, Xlor
- C) Magniy, Fluor, Temir
- D) LizOtsim, Amilaza
- E) Hamma javoblar to`g`ri

26. So`lakdagi suvning tarkibi (%)?

- *A) 98%
- B) 92%
- C) 90%
- D) 88%
- E) 85%

27. So`lak quyuqligini nima taminlaydi?

- *A) Mutsin
- B) Glyukoza
- C) Amilaza
- D) Peroksidaza
- E) Suv va mineral tuzlar

28. Bolalarda normada so`lak muhiti qanaqa?

- *A) Kuchsiz ishqoriy
- B) Kislotali
- C) Ishqoriy
- D) Kuchsiz kislotali
- E) o`rta kislotali

29. Sutkada normada qancha so`lak ajraladi?

- *A) 500 ml
- B) 1 litr
- C) 200ml
- D) 1.5 litr
- E) 2 litr

30. Kariyes rivojlanishi uchun qulay bo`lgan pH muhiti?

- *A) 3.5
- B) 7

- C) 7.5
- D) 8
- E) 6

31. Og`iz bo`shlig`i gigiyenasining qoniqarsiz holatida pH qanday o`zgaradi?

- *A) Pasayadi
- B) Oshadi
- C) O`zgarmaydi
- D) Tez ko`tariladi
- E) Bir ko`tarilib, bir tushadi

32. Qaysi uglevod kariyesogen chaqirish xususiyatiga ega?

- *A) Saxaroza
- B) Fruktoza
- C) Glyukoza
- D) Deksitranlar
- E) Kraxmal

33. Yetilgan karash qanday mikroorganizmlarni o`zida tutadi?

- *A) Anaerob
- B) Aerob
- C) Yiringli
- D) Zamburug`lar
- E) Spiroxetalar

34. Qaysi kimyoviy element kariyesogen chaqiruvchi guruhga kirmaydi?

- *A) F
- B) Au
- C) Mg
- D) Cu
- E) Na

35. Tuzilish jihatdan milk-usti tish toshi qaysi turiga kiradi?

- *A) Minerallashgan
- B) Minerallashmagan
- C) Fermentlashgan
- D) Zardobsimon
- E) So`laksimon

36. O`zida ko`p mikroorganizmlarni saqlaydi:

- *A) Tish blyashkasi
- B) Pellikula
- C) Tish karashi
- D) Yashil karash
- E) Tish toshi

37. Tish blyashkasi o`zida saqlamaydi?

- *A) So`lak oqsillari
- B) Suv
- C) Makrofaglar
- D) Mikroorganizmlar
- E) Ovqat qoldiqlari

38. Pellikula hosil bo`ladi?

- *A) Tish chiqqandan so`ng
- B) Chiqmasdan oldin
- C) Ildiz so`rilishidan so`ng
- D) Ildiz so`rilishidan oldin
- E) Tish murtagi hosil bo`lgandan so`ng

39. Tishdagi karashlarni borligini qaysi indekslarda aniqlanadi?

- *A) Fyodorov- Volodkina
- B) KPO
- C) PMA
- D) KPO+kp
- E) SPIIN

40. Ca glyukonat ta'sirida emal o`tkazuvchanligi:

- *A) Pasayadi
- B) Oshadi
- C) O`zgarmaydi
- D) Goh oshadi, goh kamayadi
- E) Tezda oshadi

41. Tish karashini aniqlash uchun qaysi dori vositasi ishlatiladi?

- *A) Eritrozin
- B) Tetratsiklin
- C) Furatsillin
- D) Sitrozin
- E) Levomitsitin

42. NaF antidoti:

- *A) CaCl₂ning 3-5%li eritmasi
- B) KJ
- C) Sirka kislota
- D) Choy kislota
- E) Sut kislota

43. Qanday mikroorganizmlar tish karashlarida eng ko`p bo`ladi?

- *A) Tish blyashkasida
- B) Pellikulada
- C) Milk osti tish toshlarida
- D) Milk usti tish toshlarida
- E) D) Kutikulada

44. Malakali gigiyena o`tkazilgandan keyin qancha vaqtda tish pellikulasi tiklanadi?

- *A) Bir necha soatdan keyin
- B) Bir necha minutdan keyin
- C) Bir oydan keyin
- D) Bir sutkadan keyin
- E) 2-3haftadan keyin

45. Tish karashlarining qaysi biri mikroorganizmlarni tutmaydi?

- *A) Pellikula
- B) Tish blyashkasi

- C) Yumshoq tish karashlari
- D) Kutikula
- E) Tish toshi

46. Tish blyashkasi qaysi yuzalarda ko`proq uchraydi?

- *A) Kontakt va bo`yin oldi yuzalarida
- B) Tish ekvatorida
- C) Chaynov qismida
- D) Distal yuzada
- E) Molyar tishlarning til yuzasida

47. Milk osti tish toshining shakllanishining asosiy manbasi?

- *A) So`lak
- B) Limfa
- C) Ovqat qoldiqlari
- D) Mikroorganizmlar
- E) Qon

48. Qanday diametrda dog`li kariyesni konservativ davolash samarali?

- *A) 3 mm gacha
- B) 6 mm gacha
- C) 7 mm gacha
- D) 8 mm gacha
- E) 1 sm gacha

49. Qanday kariyesli dog`larda konservativ davo qo`llaniladi?

- *A) Oq
- B) Och jigarrang
- C) Jigarrang
- D) Qora
- E) Moviy

50. Kariyes paydo bo`lishining boshlang`ich bosqichi:

- *A) O`choqli demineralizatsiya
- B) O`choqli remineralizatsiya
- C) Jigarrang dog` paydo bo`lishi
- D) Emal gipoplaziyasi
- E) Dentinogenezning buzilishi

51. GI nima uchun aniqlanadi?

- *A) Tish karashlarining soni va sifatini aniqlash uchun
- B) Milk yalig`lanishinin aniqlash uchun
- C) Kariyesni aniqlash uchun
- D) Emal oziqlanishini yaxshilash uchun
- E) Kariyes profilaktikasi uchun

52. Stomatoskopiyada sog`lom to`qima qanday rangda bo`ladi?

- *A) Och yashil
- B) Ko`k
- C) Sariq
- D) Moviy
- E) Qizil

53. O'choqli demineralizatsiya tashxisida tolali optika usuli nimaga asoslanadi?

- *A) Translyuminatsion
- B) Stomatoskopiya
- C) PMA
- D) KPO+ kp
- E) Fedorov- Volodkina

54. Qaysi usul tishlarni azonkislotali kumush eritmasi bilan bo'yashga asoslangan?

- *A) Mamedov usuli(1986)
- B) Aksamit usuli (1973)
- C) Leus usuli (1972)
- D) Sinitsin usuli (1968)
- E) Pilipenko usuli (1968)

55. Kariyesda emalning o'tkazuvchanligi:

- *A) Oshadi
- B) Kamayadi
- C) O'zgarmaydi
- D) Uzoq vaqt kamayadi
- E) O'zgarib turadi

56. Og'iz bo'shlig'i malakali gigiyenasini o'tkazadi:

- *A) Shifokor stomatolog
- B) Hamshira
- C) Bemorning o'zi
- D) Tarbiyachilar
- E) Ota- onalar

57. Karlitad modeli qachon va kim tomonidan qabul qilingan?

- *A) 1970 Avelsen, Linde
- B) 1989 Paxomova
- C) 1990 Lindegor
- D) 1994 Parkinson
- E) 1971 Chermak, Korrens

58. Abraziv davolovchi pastada F konsentratsiyasi qanday?

- *A) 0,1%
- B) 0,5%
- C) 1%
- D) 3%
- E) 5%

59. Milk osti tish karashlari qanday asbobda olinadi?

- *A) Kyureta
- B) Zond
- C) Gladilka
- D) Emal pichog'i
- E) Pinset

60. Tish karashlarini kimyoviy tozalashda qo'llaniladigan suyuqlik tarkibida qanday moddalar saqlanadi?

- *A) Kislotalar

- B) bo`yovchi moddalar
- C) Yod
- D) Ishqorlar
- E) Ftor

61. Tish karashlarining miqdori qaysi indeks orqali baholanadi?

- *A) Grin -Vermillon
- B) PMA
- C) KPO+kp
- D) KPO
- E) CRIT

62. Og`iz bo`shlig`i malakali gigiyenasini o`tkazishda qatnovlar soni:

- *A) 3-4
- B) 1-2
- C) 2
- D) 10
- E) 6

63. Pigmentli karashni yumshatish uchun qo`llaniladi:

- *A) Na Bikorbonat
- B) Mg Sulfat
- C) Na Ftorid
- D) Ca Sulfat
- E) Temir tuzlari

64. Og`iz bo`shlig`i individual gigiyenasini kim amalga oshiradi?

- *A) Bemor o`zi
- B) Shifokor-stomatolog
- C) Ota-onasi
- D) Hamshira
- E) Tarbiyachi

65. Tish cho`tkasi qanday saqlanadi?

- *A) Stakanda, ishchi qismi yuqorida
- B) Stakanda, ishchi qismi pastda
- C) Iliq suvda
- D) Antiseptik eritmada
- E) Sovunli eritmada

66. Tish cho`tkasini qancha vaqtda almashtirish kerak?

- *A) Sun`iy tolalini 1-2 oy, tabiiy tolalini 3-4 oy
- B) Sun`iy tolalini 1-2 hafta, tabiiy tolalini 3-4 hafta
- C) 1 yilda
- D) Yarim yilda
- E) 5 oyda

67. Tish eleksirlari nima uchun tavsiya qilinadi?

- *A) Og`iz bo`shlig`ini chayish uchun
- B) Og`iz bo`shlig`ini tozalash uchun
- C) Tishlarni ftorlash uchun
- D) Remterapiya uchun

E) Emal demineralizatsiyasi uchun

68. Qaysi yoshda bolalar floslardan mustaqil foydalanishlari mumkin?

- *A) 9-10 yosh
- B) 6-7 yosh
- C) 5-6 yosh
- D) 15-16 yosh
- E) 13 yosh

69. Flos nima uchun tavsiya qilinadi?

- *A) Tishlarni kontakt yuzasini tozalash uchun
- B) Barcha tish yuzasini tozalash uchun
- C) Frontal tish yuzasini tozalash uchun
- D) Til yuzasini tozalash uchun
- E) Tanglay yuzasini tozalash uchun

70. Elektr tish cho`tkasi harakati qanday qiladi?

- *A) Aylanma
- B) Qaytuvchi
- C) Supuruvchi
- D) Vertikal
- E) Gorizontal

71. Tish tozaligichlar tishga nisbatan qanday burchakda joylashadi?

- *A) 45o
- B) 30 o
- C) 60 o
- D) 90 o
- E) 120 o

72. Leonard tish tozalash usulida tish cho`tkasini tish yuzasiga qanday qo`yish kerak?

- *A) Perpendikulyar
- B) Vertikal
- C) Parallel
- D) Gorizontal
- E) Egriligi bo`ylab

73. Fones usuli bo`yicha tozalash tishni qaysi yuzasidan boshlanadi?

- *A) Vestibo`lar
- B) Oral
- C) Chaynov
- D) Kontakt
- E) Tanglay

74. Tish tozalashni «qizildan oqqa»-«milkdan tishga» usuli qanday nomlanadi ?

- *A) Leonard usuli
- B) Bass usuli
- C) Fones usuli
- D) Charter usuli
- E) Paxomov usuli

75. Tishni tozalash sifati qanday aniqlanadi?

- *A) Gigiyenik indeks
- B) Parodontal indeks
- C) PMA
- D) Kulajenko sinamasi
- E) Formalin sinamasi

76. Qaysi tish tozalash usulida tish qatori segmentlarga bo`linadi?

- *A) Paxomov usulida
- B) Bass usulida
- C) Stillman usulida
- D) Charter usulida
- E) Fones usulida

77. Tish tozalashning qaysi usulida tish cho`tkasi oldin milk shilliq qavatiga bosilib keyin chaynov yuzasiga yo`naltiriladi?

- *A) Modifikatsiyalangan Stillman usulida
- B) Stillman usuli
- C) Charter usuli
- D) Bass usuli
- E) Fones usuli

78. Charter usulida tish tozalaganda tish cho`tkasini tishlarga nisbatan qancha burchak ostida ushlab kerak?

- *A) 450
- B) 350
- C) 500
- D) 900
- E) 250

79. Qanday harakatlar bilan Bass usulida tish tozalanadi?

- *A) Old-orqaga vibratsiyali harakat
- B) Supuruvchi harakat
- C) Pastdan-tepaga
- D) Tepadan-pastga
- E) Aylana

80. Tish tozalashning samaradorligi tish pastasini qaysi komponentlariga bog`liq:

- *A) Abrazivligiga
- B) Gelsimonligiga
- C) Ko`piksimonligiga
- D) Ta`m xususiyatlariga
- E) Dorivor o`simliklar eritmasiga

81. Tish pastalarida F ning optimal konsentratsiyasi:

- *A) 0,1%
- B) 2 %
- C) 0,5%
- D) 5 %
- E) 0,01%

82. Tish pastasi tarkibidagi triklozan qanday ta`sir ko`rsatadi?

- *A) Tish karashini kamaytirish

- B) Emal rezistentligini oshiradi
- C) Kislota emal chidamligini oshiradi
- D) So`lak pH ni oshiradi
- E) Emal dimineralizatsiyasini oshiradi

83. Ftor birikmalarini 0,01-0,8% saqllovchi tish pastalarini qo`llash me'yori:

- *A) 1 haftada 1 marta
- B) 1 kunda 1 marta
- C) 1 kunda 2 marta
- D) 1 haftada 3 marta
- E) 10 kun ketma-ket

84. Tish pastasi tarkibidagi tozalash xususiyatiga ega komponentlar:

- *A) Abrazivlar
- B) Kraxmal
- C) Kislotalar
- D) Glitserin
- E) Stearin

85. Tish pastasi tarkibiga kiritilgan fermentlar, vitaminlar qanday xususiyatlariga ega

- *A) Regeneratsiya protsesslarini tezlashtirish
- B) Bakteritsid ta'sir
- C) So`lak pH ni normallashtirish
- D) Sirkoniy silikati
- E) Alyuminiy gidroksidi

86. Tish pastalarining plastikligini hosil qilish uchun tish pastalariga qo`shiladi

- *A) Glitserin
- B) Bor
- C) Kremniy ikki oksidi
- D) Sirkoniy silikati
- E) Alyuminiy gidroksidi

87. Kariyesga qarshi xususiyatga ega komponentlar qo`shiladi:

- *A) Davolash profilaktik tish pastasi
- B) Gigiyenik tish pastalariga
- C) Abraziv tish pastalariga
- D) Tish kukunlariga
- E) Tish tozalagichlarga

88. Homiladorlarga Ca preparatining sutkalik iste'mol miqdori:

- *A) 1,5 mg
- B) 2,5 mg
- C) 3,5 mg
- D) 0,5 mg
- E) Tish tozalagichlarga

89. Qaysi ferment og`iz bo`shlig`ida kraxmalni parchalaydi:

- *A) Amilaza
- B) Dekstraza
- C) Lipaza
- D) Saxaroza

E) Tish tozalagichlarga

90. Uglevodlar qabul kilish miqdorini oshirilishi davrlari:

- *A) Karies jarayonini rivojlanishini oshiradi
- B) Emal remineralizatsiyasining kuchayishiga qarab
- C) Emal demineralizatsiyasining kamayishiga qarab
- D) So`lak pH ning normallasishi
- E) Tish tozalagichlarga

91. Eng kuchli kariyesogen uglevod:

- *A) Saxaroza
- B) Glyukoza
- C) Fruktoza
- D) Laktoza
- E) Tish tozalagichlarga

92. Shakar qabul qilingandan keyin yuqori konsentratsiyasi qancha vaqt saqlanadi:

- *A) 20-40 min
- B) 30-50 min
- C) 60 min
- D) 10-15 min
- E) Tish tozalagichlarga

93. Bakterialar tomonidan ishlatilmaydigan tabiiy shakar:

- *A) Ksilit
- B) Sorbitol
- C) Mannitol
- D) Maltitol
- E) Tish tozalagichlarga

94. Uglevodlarning kariyesogen ta'sirini kamaytirish yo`li:

- *A) Uglevodlar bilan oziqlanishni cheklash
- B) Glyukoza va saxaroza saqlovchi oziq-ovqatlar miqdorini oshirish
- C) Uglevodlar iste'molini vaqtincha cheklash
- D) Oziq-ovqatlardan yog`ni olib tashlash
- E) Tish tozalagichlarga

95. Qattiq ovqatlar iste'mol qilishning axamiati:

- *A) Og`iz bo`shlig`ida o`z-o`zini tozalashni yaxshilash
- B) So`lak ajralishini kamaytiradi
- C) So`lak pH ni normallashtiradi
- D) Emal demineralizatsiasini kuchaytiradi
- E) Emal qarshiligini kamaytiradi

96. Kariyes profilaktikasida eng ommaviy usul?

- *A) Suvni ftorlash
- B) Quyish
- C) Kun tartibi
- D) Ovqatlanishni muvofiqlashtirish
- E) Ratsional ovqatlanish

97. F ning miqdori me'yorda bo`lganda ?

- *A) Tish qattiq to`qimasi ideal kristallanadi
- B) Tishlar erta yorib chiqadi
- C) Tish yorib chiqishi qiyinlashadi
- D) Deminerilizatsiya kuchayadi
- E) Emal rezistentligi pasayadi

98. Qaysi yoshdan boshlab ftor preparatlari buyuriladi?

- *A) 2 yoshdan
- B) 5 yoshdan
- C) 1 yoshdan
- D) 7 yoshdan
- E) 10 yoshdan

99. Bexosdan NaF eritmasi ichib qo`yganda nima buyuriladi?

- *A) 3-5% li CaCl₂ eritmasi
- B) Ca glyukonat tabletkasi
- C) 10%li CaCl₂ eritmasi
- D) Naftizin eritmasi
- E) furatsillin eritmasi

100. Vitaftor qanday qabul qilinadi?

- *A) yiliga 2-3 marta
- B) yiliga 1 marta
- C) yiliga 6 marta
- D) yiliga 12 marta
- E) yiliga 5 marta

101. Ftorlakdagi F miqdori?

- *A) 2,9%
- B) 3%
- C) 0,1 %
- D) 1%
- E) 1,5%

102. Ftorlak plyonkasini aktivlik muddati?

- *A) 12-24 soat
- B) 2-3 soat
- C) 2 kun
- D) 20 minut
- E) 1 soat

103. Ftorlakni profilaktika maqsadida necha marta ishlatish mumkin ?

- *A) Yiliga 2-4 marta
- B) Yiliga 1 marta
- C) Yiliga 6 marta
- D) Yiliga 12 marta
- E) Yiliga 5 marta

104. Makro va mikro elementlar kompleksini saqllovchi kariyesga qarshi preparatlar?

- *A) Remodent
- B) Ftorlak
- C) Fitin

- D) Revit
- E) Elevit

105. Epiteliy to`qimasini va tish follikularini rivojlantiruvchi vitamin?

- *A) Vitamin D2
- B) Vitamin C
- C) Vitamin V1
- D) Vitamin RR
- E) Vitamin V6

106. Qaysi vitamin Ca va F preparatlarini kariyesga qarshi ta'sirini kuchaytiradi?

- *A) Vitamin D2
- B) Vitamin C
- C) Vitamin A
- D) Vitamin A1
- E) Vitamin B6

107. Ca va P preparatlari profilaktika maqsadida qancha qabul qilinadi?

- *A) 1 oy- yiliga 2 marta
- B) 2hafta- yiliga 4 marta
- C) 2 oy- yiliga 1 marta
- D) 1 oy- yiliga 4 marta
- E) 1 hafta- yiliga 2 marta

108. Kariyes profilaktikasi maqsadida NaF bilan birga applikatsiyada ishlatiladi?

- *A) 10% Ca glyukonat eritmasi
- B) 5% Ca glyukonat eritmasi
- C) 10% CaCl₂ eritmasi
- D) 5% CaCl₂ eritmasi
- E) 5% Ca laktat eritmasi

109. 6-yoshdan katta bo`lgan bolalarda, Ca glyukonatni tavsiya etilgan miqdori?

- *A) kuniga 3 marta 0,5 tabletkadan
- B) kuniga 3 marta 1 tabletkadan
- C) kuniga 2 marta 1 tabletkadan
- D) kuniga 2 marta 2 tabletkadan
- E) kuniga 1 marta 1 tabletkadan

110. Tarkibida Ca va Mg tuzlar aralashmasini saqllovchi P preparatlari

- *A) Fitin
- B) Vitaftor
- C) Revit
- D) Elevit
- E) Festal

111. Organizmda Ca va P almashinuvini boshqaruvchi vitamin

- *A) D2
- B) C
- C) K
- D) A1
- E) B12

112. Ftoridlarni organizmdan chiqishini asosiy yo`li?

- *A) Siydik bilan
- B) Ter bilan
- C) So`lak bilan
- D) Nafas bilan
- E) Yog` bezlari bilan

113. Suvni ftorlash qayerda o`tkaziladi?

- *A) Vodoprovod stansiyasida
- B) Suv omborida
- C) Katelda
- D) Tozalash bo`limida
- E) Laboratoriyada

114. Ftoridlar emalga qaysi davrlarda ta`sir ko`rsatadi?

- *A) Hamma javob to`g`ri
- B) Tish murtaklanish davrida
- C) Sut prikusi davrida
- D) Tishlar almashinuvi davrida
- E) Doimiy prikus davrida

115. Ftorlangan suvning samaradorligi tishning qaysi sohasida ko`proq kuzatiladi?

- *A) Tishning silliq yuzasida
- B) Fissura soxasida
- C) Tish yoriqlarida
- D) Kontakt yuzasida
- E) Distal yuzasida

116. Tish profilaktikasining arzon usuli?

- *A) Suvni ftorlash
- B) Sutni ftorlash
- C) Tishdagi karashlarni olib tashlash
- D) Og`iz bo`shlig`i sanatsiyasi
- E) Tishlarni ftorlak bilan qoplash

117. Ftor saqllovchi tabletka o`zida qancha ftor saqlaydi?

- *A) 1 mg NaF
- B) 0.5mg NA F
- C) 1,5 mg NaF
- D) 2 mg NaF
- E) 5 mg NaF

118. Sutdagi ftoridning optimal konsentratsiyasi?

- *A) 2.5 mg/l
- B) 1.5 mgl
- C) 1.5 mg/l
- D) 3 mg/l
- E) 5 mg/l

119. 1 kg ftorlangan tuzda ftorning miqdori qancha ?

- *A) 250 mg
- B) 300 mg

- C) 500 mg
- D) 150 mg
- E) 100 mg

120. Fissuralarni muhrlash jarayoni nechta bosqichda olib boriladi?

- *A) 5
- B) 4
- C) 3
- D) 6
- E) 2

121. Kariyes kovak ko`proq tishning qaysi yuzasida joylashadi?

- *A) Chaynov yuzasida
- B) Frontal yuzada
- C) Kontakt yuzada
- D) Til yuzasida
- E) Lunj yuzasida

122. Qaysi moddalar mexanik bar'er hosil qiladi?

- *A) Germetiklar
- B) Ftorlak
- C) Beladont
- D) Suvli dentin
- E) Yog`li dentin

123. Shishaionomer germetiklarga kiradi:

- *A) Akvion
- B) Evikrol
- C) Fissurit
- D) Fissulayt
- E) Lyumikon

124. Qanday shakldagi fissuralar muhrlashga muhtoj?

- *A) Kolbasimon
- B) Voronkasimon
- C) Konussimon
- D) Polipsimon
- E) Kuraksimon

125. Maxsus yemiruvchi modda emalda qancha vaqt ushlanadi?

- *A) 30-40sek
- B) 60sek
- C) 10sek
- D) 1 min
- E) 3 min

126. Qaysi uslubda emalning mikroyemirilishi olib boriladi?

- *A) Invaziv
- B) Noinvaziv
- C) Kimyoviy
- D) Ochiq
- E) Yopiq

127. Muhrlanish o`tkazilgandan keyin kariyes jadalligi necha marta kamayadi?

- *A) 6 marta
- B) 10 marta
- C) 7 marta
- D) 3 marta
- E) 4 marta

128. Psixovegetativ asorat?

- *A) Qizilcha
- B) Taxikardiya
- C) Gipertenziya
- D) Astma huruji
- E) Gipertoniya

129. Efirli anestetik?

- *A) Novokain
- B) Lidokain
- C) Septonest
- D) Ksilokain
- E) Ultrakain

130. Anestetik ta'sirini kuchaytirish uchun qo`shiladi?

- *A) Vazokonstriktorlar
- B) Vazodilyatatorlar
- C) Analgetiklar
- D) Sulfanilamidlar
- E) Keratoplastiklar

131. Bemorning psixoemotsional tarangligi nimaga olib keladi?

- *A) Mahalliy og`riqsizlantirishning noeffektivligiga
- B) Qo`rquvning oshishi
- C) Bronxospazm
- D) Og`riqsizlantirishning kuchayishi
- E) Anafilaktik shok

132. Premedikatsiya qabuldan qancha oldin o`tkaziladi?

- *A) Qabuldan 30-40 daqiqa oldin
- B) Qabuldan 1 kun oldin
- C) Qabuldan 3 soat oldin
- D) Qabuldan 2 kun oldin
- E) Qabuldan 6 soat oldin

133. Profilaktik ko`rikning bosqichlarini ayting?

- *A) Tashqi ko`rik
- B) Morfologik kuzatishlar
- C) Ortopantomografiya
- D) EOD
- E) Tomografiya

134. Kuzatuvning qo`shimcha usullarini tanlang?

- *A) Rentgenografiya
- B) Shikoyatlarni tushunish

- C) Anamnez yig`ish
- D) Tashqi kuzatuv
- E) Palpatsiya

135. Tishning kariyes jadallik darajasini ko`rsating?

- *A) Juda past
- B) Chuqur
- C) O`rtacha, past
- D) O`rtacha, yuqori
- E) O`rtacha, chuqur

136. Fyodorov-Volodkina indeksida gigiyenik darajani aniqlash?

- *A) Yaxshi
- B) Yuqori
- C) Past
- D) Juda past
- E) Juda yaxshi

137. Og`iz suyuqligini funksiyasini ko`rsating?

- *A) Bakteriotsid
- B) Gumoral
- C) Demineralizatsiyalovchi
- D) Remineralizatsiyalovchi
- E) Stimullovchi

138. So`lak tarkibiga ta`sir qiluvchi omillar?

- *A) Organizmni umumiy holati
- B) Tish pastasi
- C) Tish cho`tkasi
- D) Floss
- E) Tish poroshoki

139. Tish yumshoq karashi tarkibi?

- *A) Leykotsitlar
- B) Fermentlar
- C) Metallar
- D) Kislotalar
- E) Ionlar

140. Tish karashi hosil bo`lishida qanday omillar sabab bo`ladi?

- *A) Tish holati
- B) Diastema
- C) Gipersalivatsiya
- D) Toza ovqat iste`mol qilish
- E) Og`iz bo`shlig`i sanatsiyasi

141. Tish karashini hosil qiluvchi omillar?

- *A) Moddalar almashinuvi buzilishi
- B) Qattiq taom istemol qilish
- C) Sut mahsulotlarini iste`mol qilish
- D) Ortognatik prikus
- E) Og`iz bo`shlig`i gigiyenasiga rioya qilish

142. Yumshoq tish karashi tarkibida bo`ladi?

- *A) Epiteliy
- B) Trombotsitlar
- C) Aminokislotalar
- D) Murakkab yog`lar
- E) Agranulotsitlar

143. O`choqli demineralizatsiyani aniqlash uchun qo`llaniladi:

- *A) Azotnokislotali kumush
- B) Kaliy permanganat
- C) 5 li xloramin
- D) 2% li xloramin
- E) 2% li xloramin

144. Tishlarni malakali tozalash oralig`i qaysi omillarga bog`liq?

- *A) Ota- onalar hoxishiga
- B) Prikus holatiga
- C) Parodont to`qimasi holatiga
- D) So`lak ajralish tezligiga
- E) So`lakdagi pH ga

145. Qo`shimcha gigienik vositalar?

- *A) Tish tozalagichlar
- B) Tish pastalari
- C) Tish cho`tkalari
- D) vinirlar
- E) Polirlar

146. Tish cho`tkalarini qattiqlik darajalari?

- *A) Qattiq
- B) Qattiqroq
- C) Juda qattiqroq
- D) Qattiq-yumshoq
- E) Qattiqligi kam

147. Tish tozalash usullari?

- *A) Fones usuli
- B) Vinogradova usuli
- C) Kolesov usuli
- D) Borisov usuli
- E) Fyodorov usuli

148. Tish tozalash sifatini qaysi bo`yoqlar yordamida aniqlanadi?

- *A) Fuksin
- B) Furatsillin eritmasi
- C) Kaliy permanganat eritmasi
- D) Xlorflipt eritmasi
- E) Askorbin kislota

149. Tish pastasini asosiy tarkiblari?

- *A) Abraziv tuldiruvchi
- B) F preparatlari

- C) Ca preparatlari
- D) Fosfatlar
- E) Gidratlar

150. Tish pastasidagi kariyesga qarshi qo`shimchalar?

- *A) Natriy ftorid
- B) Mis ftoridi
- C) Yod ftoridi
- D) Sa glyukonat
- E) Alyuminiy gidrooksidi

151. Karies paydo bo`lishini rag`batlantiruvchi ovqatlanishni o`ziga xosligi:

- *A) Uglevodlarni yuqori miqdorini saqlovchi ovqatlar
- B) Ozuqada sut mahsulotlarini ko`p bo`lishi
- C) Ovqatlanish vaqtini kamaytirish
- D) Mevalar va sabzavotlarni iste`molini ko`paytirish
- E) Kattiq ovqatlar qabulini ko`paytirish

152. Bolalarda karies bilan kasallanishni kamaytirishga olib keluvchi mikroelementlar:

- *A) F
- B) Ag
- C) Fe
- D) Al
- E) Ni

153. Ftor elementining ahamiyati?

- *A) Tishning kariyesga nisbatan rezistentligini oshiradi
- B) Tish karashini eritadi
- C) Deminerilizatsiyani kuchaytiradi
- D) Mikroblarni tiklaydi
- E) Emal qarshiligini pasaytiradi

154. Ftor preparatlarini belgilang?

- *A) Ftorlak
- B) Naftizin
- C) Glitserofosfat Ca
- D) Laktat Ca
- E) Glyukonat Ca

155. Kariyesga qarshi ftor saqlamaydigan mineral preparatlarni tanlang?

- *A) Ca glyukonat
- B) Ca sulfat
- C) Mg sulfat
- D) PP vitamini
- E) K vitamin

156. Ca boy mahsulotlar?

- *A) Sut
- B) Manka bo`tqasi
- C) Ko`l balig`i
- D) Karam

E) Pomidor

157. Organizmga ftoridlarning endogen kirib kelishadi:

- *A) Suv bilan
- B) Tomchi bilan
- C) Shakar bilan
- D) Non bilan
- E) Eritmalar bilan

158. Og`iz bo`shlig`ining tish emalini demineralizatsiyasiga ta`sir etuvchi omillar?

- *A) Streptokokklar
- B) Stafilakokk
- C) Ortodontik apparatlar
- D) Abraziv pastalarning tez - tez qo`llanishi
- E) Ftorning suvdagi miqdori ko`pligi

159. Nur yordamida qotuvchi germetiklar?

- *A) Fissurlayt-LS
- B) Akvion
- C) Argasem
- D) Silar
- E) Semion-F

160. Fissuralarning germetizatsiyasiga qarshi ko`rsatmalar?

- *A) Keng fissuralar
- B) Tomchisimon fissuralar
- C) Emalning yuqori mineralizatsiyasi
- D) Noto`liq okklyuziya
- E) Tish to`liq chiqqanda

161. Premedikatsiya vazifalari:

- *A) Ruhiy va emotsional tinchlantirish
- B) Anesteziya sifatini kamaytirish
- C) Og`riqsizlantirish muddatini uzaytirish
- D) Tana xaroratini normallashtirish
- E) YUQT tizimini normallashtirish

162. Bolani qaysi ko`rsatkichlariga asoslanib og`riqsizlantiruvchi preparatlar buyuriladi:

- *A) Og`irligi
- B) Jins
- C) Fizik zo`riqish
- D) Yurak urish chastotasi
- E) Nafas chastotasi

163. Qo`shimcha tekshirish usullari:

- *A) Mikrobiologik tekshiruvlar
- B) Ko`rik
- C) So`rov
- D) Zondlash
- E) Perkussiya

164. Asosiy tekshirish usullari:

- *A) Ko`rik
- B) Sitologik tekshiruvlar
- C) Termodiagnostika
- D) Rentgen
- E) EOD

165. Parodontal indeksni aniqlang?

- *A) PMA
- B) Fyodorov-Volodkina indeksi
- C) Grin-Vermillion indeksi
- D) indeksi
- E) KPO+kp indeksi

166. Tish karashi qanday bo`yoqlar bilan aniqlanadi?

- *A) Shiller - Pisarev
- B) Furatsillin
- C) Vodorod peroksidi
- D) Xloramin
- E) Xlorfilipt

167. Og`iz bo`shlig`I normal mikroflorasi?

- *A) Streptokokklar
- B) Sil tayoqchasi
- C) Veillonella
- D) Peptostreptokokk
- E) Bakteroidlar

168. So`lak oqsillar:

- *A) Sistosin
- B) Insulin
- C) Glyukoza
- D) Fruktoza
- E) Glikazaminglikan

169. Tishlarni tozalash usullar

- *A) Fones usuli
- B) Borovskiy
- C) Basov
- D) Pavlov
- E) Nikolaev

170. Emalga xos xususiyatlarni belgilang

- *A) Eng qattiq to`qima
- B) Yumshoq to`qima
- C) Tish ildizini qoplaydi
- D) G`ovak
- E) Pigmentlangan

171. Profilaktik ko`rikning sub`ektiv usullari?

- *A) Shikoyatlar
- B) EOD

- C) Rengenografiya
- D) Tomografiya
- E) KT

172. Parodontning funksiyalarini ayting?

- *A) Tayanch
- B) Hazm qilish
- C) Biologik
- D) kimyoviy tish tozalagichlarga
- E) Biologik

173. Mezodermadan qaysi to`qimalar hosil bo`ladi?

- *A) Pulpa
- B) Emal
- C) Parodont
- D) Periodont
- E) Milk

174. Shakllanayotgan emalning yetilgan emaldan farqi ?

- *A) Organik moddalarning ko`p miqdordaligi
- B) Kislotalarning kam miqdordaligi
- C) Organik moddalarning kam miqdorda bo`lishi
- D) Suv miqdorining kamligi
- E) Ishqorning ko`p miqdordaligi

175. Parodont indekslarini aniqlang?

- *A) PMA
- B) Fyodorov-Volodkina indeksi
- C) Grin-Vermillion indeksi
- D) KPO indeksi
- E) KPO+kp indeksi

176. Og`iz bo`shlig`i gigiyenasini baholashdagi indeksini tanlang?

- *A) Soddalashtirilgan gigiyenik indeksi
- B) PMA
- C) KPO
- D) CIIN indeksi
- E) KPO+kp

177. So`lakni himoya omili tarkibiga kiradi?

- *A) Antitela
- B) Epiteyli
- C) Pellikula
- D) Na ionlari
- E) Mg ionlari

178. Aralash so`lak nimadan tarkib topgan?

- *A) So`lak bezining ajralmasi
- B) Jag` bezini ajralmasi
- C) Pellikula
- D) Ftorapatit

E) Hidroksiapatit

179. Pellikulani qanday aniqlash mumkin?

- *A) Bo`yash
- B) Shiller - Pisarev usuli
- C) R-grafiya
- D) EOD
- E) Kulajenko probasi

180. Tish karashi qanday bo`yoqlar bilan aniqlanadi?

- *A) Shiller - Pisarev
- B) Furatsillin
- C) Vodorod peroksidi
- D) Xloramin
- E) Xlorfilipt

181. Kariyes profilaktikasida applikatsiya maqsadida ishlatiladi?

- *A) 1-2% NaF eritmasi
- B) Vitaftor
- C) Fitin
- D) Glitserin
- E) Metiluratsil

182. Qaysi mikroelementlarni kariyesga qarshi ta'siri kam namoyon bo`ladi?

- *A) Mo
- B) Si
- C) Se
- D) Mg
- E) Cd

183. Remineralizatsiya xususiyatiga ega:

- *A) Na ftorid
- B) Ca xlor
- C) Romashka
- D) Shalfey
- E) Kumush sulfat

184. Emal yuza qavatining chuqur qavatidan asosiy farqi:

- *A) Kariyesga rezistent
- B) Doimiy demineralizatsiya bo`lishi
- C) Teshiklar bo`lishi
- D) Kariyesga chidamlilikning pastligi
- E) Ftoridlar konsentratsiyasining kamligi

185. « Karlshdat modeli» profilaktik dasturiga kiradi?

- *A) Ovqatlanish bo`yicha maslahatlar
- B) Chayish uchun vositalarni qo`llash
- C) Ca preparatlarini qo`llash
- D) Floslarni qo`llash
- E) Saqichlarni qo`llash

186. Professional gigiyena prinsiplari ?

- *A) Tishlarni bo`yoklar bilan bo`yash
- B) RMA ni aniqlash
- C) Ftorlak surtish
- D) Ca preparatlarini buyurish
- E) Eleksirlardan foydalanish

187. Floslarni turlari?

- *A) Mumlangan
- B) Rombsimon
- C) Uchburchak
- D) Abrazivli
- E) Tishli

188. Tabiiy tolali tish cho`tkalarining kamchiliklari?

- *A) Markaziy kanalning borligi
- B) Markaziy kanalning yo`qligi
- C) Toza saqlash osonligi
- D) Qattqlik hosil qilishning osonligi
- E) Tish cho`tkasini yaxshi tozalay olishlik

189. Qaysi usullar tish tozalaganda tish cho`tkasi 450 ostida ushlanadi

- *A) Paxomov usuli
- B) Fones usuli
- C) Leonard usuli
- D) Vinogradova usuli
- E) Reyte usuli

190. Tish cho`tkasi bilan tish tozalash paytida qanday harakatlar amalga oshiriladi?

- *A) Supuruvchi
- B) Sirpanuvchi
- C) Sakrovchi
- D) To`lqinsimon
- E) Kiruvchi

191. Tish pastasi tarkibiga kiruvchi abraziv moddalar

- *A) Kimyoviy cho`ktiruvchi bo`r
- B) Magniy selikat
- C) 4 kaltsiy fosfat
- D) Kaltsiy fosfat
- E) Kremniy oksidi

192. Tish pastalariga bo`lgan talablar.

- *A) Tish karashini yaxshi olishi
- B) pH 7,9 bo`lishi
- C) Emal demineralizatsiyasini kuchaytirishi
- D) Emal rezistentligini kuchaytirishi
- E) So`lak ajralishini kuchaytirishi

193. Shakarga kiradi:

- *A) Saxaroza
- B) Amilaza

- C) Ksilit
- D) Lipaza
- E) Na'matak

194. Kariyesogen potensialni kamaytirish uchun kerak:

- *A) Shakarni umumiy iste'molini kamaytirish
- B) Uglevodlar qabul qilishni ko`paytirish
- C) Yumshoq ovqatlar qabulini ko`paytirish
- D) Shakar o`rnini bosuvchilarni shakarga almashtirish
- E) Sut mahsulotlarini iste'molini kamaytirish

195. Vitaftor tarkibida nimalarni saqlaydi?

- *A) NaF
- B) Temir ftorid
- C) Vitamin E
- D) Vitamin B
- E) Kaltsiy glyukonat

196. Ftorni saqlovchi gellar?

- *A) Flyudent
- B) Ishqoriy
- C) Flyukostat
- D) Ftorodent
- E) Vitaftor

197. Ca preparatlari ta'siri:

- *A) Markaziy asab sistemasini boshqaradi
- B) P almashinuvini boshqaradi
- C) Uglevod almashinuvini yaxshilaydi
- D) Ko`rishni yaxshilaydi
- E) Ftor to`planishiga qarshi

198. Vitamin B1 ga boy mahsulot:

- *A) Don mahsulotlari
- B) Dengiz balig`i
- C) Ko`l balig`i
- D) Go`sht
- E) Sut

199. Kariyesni endogen profilaktikasi uchun foydalaniladi

- *A) Ca glyukanat
- B) Ca Cl₂
- C) Revit
- D) Tish pastasi
- E) Ftorklak

200. Ftorldarni ekzogen qo`llaniladigan shakllari

- *A) Laklar
- B) Tabletkalar
- C) Tomchi
- D) Draje
- E) Sut bilan

201. Muhrlanishdan so`ng, qayta nazorat qaysi muddatlarda amalga oshiriladi?

- *A) Hafta
- B) 3 yil
- C) 3 kun
- D) 2 oy
- E) 5 yil

6.5. BAHOLASH MEZONLARI

BUXORO DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI BOLALAR STOMATOLOGIYASI KAFEDRASIDA TALABALARNING BILIMINI BAHOLASH REYTING TIZIMI TO'G'RSIDA N I Z O M

Bolalar stomatologiyasi kafedrası “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlar bo'yicha talabalar bilimini nazorat qilish va baholash uchun “Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimi to'g'risida Nizom hamda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari rektorlari Rayosathi tomonidan tavsiya etilgan nizom asosida ishlab chiqildi.

I. Umumiy qoidalar

1. Talabalar bilimini nazorat qilish va reyting tizimi orqali baholashda n maqsad ta'lim sifatini boshqarish orqali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga erishish, talabalarning fanlarni o'zlashtirishida bo'shliqlar hosil bo'lishini oldini olish, ularni aniqlash va bartaraf etishdan iborat.

2. Reyting tizimning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- a) talabalarda Davlat ta'lim standartlariga muvofiq tegishli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanganligi darajasini nazorat qilish va tahlil qilib borish;
- b) talabalar bilimi, ko'nikma va malakalarini baholashning asosiy tamoyillari; Davlat ta'lim standartlariga asoslanganlik, xaqqoniylik, ishonchlilik va qulay shaklda baholashni ta'minlash;
- v) fanlarning talabalar tomonidan tizimli tarzda va belgilangan muddatlarda o'zlashtirishni tashkil etish va tahlil qilish;
- g) talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, axborot resurslari manbalaridan samarali foydalanishni tashkil etish;
- d) taladalar bilimini xolis va adxolatli baholash hamda uning natijalarini vaqtida ma'lum qilish;
- s) talabalarning fanlar bo'yicha kompleks hamda uzluksiz tayyorgarligini ta'minlash;
- yo) o'quv jarayonining tashkiliy ishlarini kompyuterlashtirishga sharoit yaratish.

3. “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlaridan stomatologiya 3-4-5 kurslar bo'yicha talabalar bilimini semestrda baholab borish reyting nazorati jadvallari va baholash mezonlari asosida amalga oshiriladi.

II. Nazorat turlari va uni amalga oshirish tartibi

4. Nazorat turlari, uni o'tqazish tartibi va mezonlari kafedra mudiri tavsiyasi bilan fakultet o'quv-uslubiy kengashida muhokama qilindi va tasdiqlandi hamda “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlarining ishchi o'quv dasturida mashg'ulot turlari bilan birgalikda ko'rsathildi.

5. Reyting nazorati jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarning saralash ballari haqidagi ma'lumotlar “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlari bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

6. Talabalarning bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlarini o'tkazish nazarda tutiladi:

joriy baholash - “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” -fanlaridan stomatologiya fakulteti 3-4-5 kurs talabalarini har bir mavzusi bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning hxxususiyatidan kelib

chiqkan holda, seminar, amaliy mashg'ulotlarida og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollokvium, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin;
oraliq baholash – V-VI-VII-VIII-IX-X semestrlar davomida o'quv dasturining tegishli (fanning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'lim tug'illangandan keyin talabanning bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli.

yakuniy baholash – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan TEST va OTKS (ob'ektiv tizimlashtirilgan klinik sinov) shaklida o'tkaziladi.

7. Oraliq nazoratni o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida davriy ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, oraliq nazorat natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda oraliq nazorat qayta o'tkaziladi.

8. Institut rahbarining buyrug'i bilanichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida yakuniy nazoratni o'tkazish jarayoni davriy ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, yakuniy nazorat natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda yakuniynazorat qayta o'tkaziladi.

III. Baholash tartibi va mezonlari

10. Talabalarning bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabalarining “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlari bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

11. “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlari bo'yicha talabanning semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

Ushbu ball nazorat turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

- Joriy baholash– 45 ball;
- Oraliq baholash- 20 ball;
- Mustaqil ish - 5 ball;
- Yakuniy baholash- 30 ball.

Stomatologiya fakulteti 3-4-5 kurs talabalarini “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar gospital terapevtik stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” fanlari bo'yicha o'qitish uslublarini o'ziga xosligini inobatga olgan holda bilimni baholashda JB, TMI, OB va YaBlarning qiymatini hisobga olish uchun koeffistienti qo'llaniladi

№	Baholash turi	Maksimal ball	Saralash bali	Koeffistient
1	Joriy baholash	45	24,75	0,45
2	TMI	5	2.75	0,05
3	Oraliq baholash	20	11,0	0,2
4	Yakuniy baholash	30	16,5	0,3
	Jami:	100 ball	55,0	1

13. Talabanning “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi” -fanlari bo'yicha o'zlashtirish ko'ursatkichini nazorat qilishda quyidagi namunaviy mezonlar tavsiya etiladi:

- a) 86-100 ball uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berish lozim:
 - xulosa va qaror qabul qilish;
 - ijodiy fikrlay olish;
 - mustaqil mushohada yurita olish;
 - olgan bilimlarini amalda qo'llay olish;
 - mohiyatini tushunish;

- bilish, aytib berish;
tasavvurga ega bo'lish;
- b) 71-85 ball talabani bilim darajasi quyidagilarga javob berish lozim:
mustaqil mushohada yurita olish;
olgan bilimlarini amalda qo'llay olish;
mohiyatini tushunish;
bilish, aytib berish;
tasavvurga ega bo'lish;
- v) 56-70 ball talabani bilim darajasi quyidagilarga javob berish lozim:
mohiyatini tushunish;
bilish, aytib berish;
tasavvurga ega bo'lish;
- g) quyidagi hollarda talabani bilim darajasi 0-55 ball bilan baholanishi mumkin:
aniq tasavvurga ega bo'lmaslik;
bilmaslik.

14. Namunaviy mezonlarga muvofiq mutaxassislik "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlar bo'yicha tayanch oliy ta'lim muassasi (TTA) tomonidan yakuniy nazorat uchun baholash mezonlari va topshiriqlari ishlab chiqilib, institut ilmiy-uslubiy kengashi tomonidan tasdiqlanadi va turdosh oliy ta'lim muassasalariga etkaziladi.

15. Talabalarning "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.

16. Talabani "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi:

$$R_f = \frac{V \cdot O'}{100}$$

Bu erda:

V-VI semestrda Stomatologik kasalliklar profilaktikasi faniga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (106 soat)

VII-VIII semestrda Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi faniga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (101 soat)

VII-VIII semestrda Bolalar jarrohlik stomatologiyasi faniga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (104 soat)

IX-X semestrda Bolalar stomatologiyasi faniga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (269 soat)

IX-X semestrda Bolalar jarrohlik stomatologiyasi faniga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (104 soat)

O¹-fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ballarda).

17. "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy nazoratning har biriga ajratilgan ballning 55 foizi saralash ball etib belgilanadi.

Joriy va oraliq nazoratlarning har biriga ajratilgan ballning saralash ballini 55 foizidan ortiq ball to'plagan barcha talabalar ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kiritiladi.

Agar talaba yakuniy nazoratda shu nazorat turi bo'yicha saralash balidan yuqori ball to'plasa, bu ball joriy va oraliq nazoratlarda to'plangan ballarga qo'shiladi. Aks holda talaba "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha o'zlashtirmagan hisoblanadi.

IV. Nazorat turlarini o'tkazish muddati

18. Oraliq va yakuniy nazorat turlari kalendar tematik rejag'a muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. Yakuniy nazorat semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.

19. Joriy va oraliq nazoratlarda saralash ballidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha so'nggi joriy va oraliq nazoratlar uchun yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi. Belgilangan muddatlarda topshirilmagan joriy va oraliq nazorat ballari keyingi baholash ballariga qo'shilmaydi va qayta topshirishga ruxsat berilmaydi.

Kasalligi sababli darslarga qatnashmagan hamda belgilangan muddatlarda joriy, oraliq va yakuniy nazoratlarni topshira olmagan talabalarga fakultet dekani farmoyish asosida, o'qishni boshlaganidan so'ng ikki hafta muddat topshirishga ruxsat beriladi.

20. Semestr yakunida "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha joriy, oraliq, yakuniy yoki TMI nazorat turlarini har biri bo'yicha saralash ballidan kam ball to'plagan talabaning o'zlashtirishi qoniqarsiz (akademik qarzdor) hisoblanadi.

Akademik qarzdor talabalarga semestr tugaganidan keyin qayta o'zlashtirish uchun 2 hafta muhlat beriladi. Shu muddat davomida "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlarini o'zlashtira olmagan talaba, fakultet dekani tavsiyasiga ko'ra belgilangan tartibda rektorning buyrug'i bilan talabalar safidan chetlashtiriladi.

21. Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apelyatsiya komissiyasi tashkil etiladi.

Apelyatsiya komissiyasi talabalarining arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

22. Baholashning o'rnatilgan talabalar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilish hamda rasmiylashtirishni fakultet dekani, kafedra mudiri, o'quv hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

V. Reyting natijalarini qayd qilish va tahlil etish tartibi

23. Talabaning "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar hospital terapevtik stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha nazorat turlarida to'plagan ballari semestr yakunida reyting qaydnomasiga butun sonlar bilan qayd qilinadi. Reyting daftarchasining "O'quv rejasida ajratilgan soat" ustuniga semestr uchun "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlariga ajratilgan umumiy o'quv yuklama soatlari,

"Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlaridan olingan baho" ustuniga esa 100 ballik tizimdagi o'zlashtirish quyiladi.

Talabaning saralashballidan past bo'lgan o'zlashtirish reyting daftarchasiga qayd etilmaydi.

24. "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi" fanlari bo'yicha o'tkaziladigan nazorat turlarining natijalari gurux va professor-o'qituvchi jurnallari hamda qaydnomada qayd etiladi va shu kunning o'zida (nazorat turi yozma ish shaklida o'tkazilgan bo'lsa, 2 (ikki) kun muddat ichida) talabalar e'tiboriga etkaziladi.

25. Yakuniy nazorat natijalariga ko'ra dekanat talabalarining "Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar

jarrohlik stomatologiyasi”fanlari bo’yicha reytingini aniqlaydi hamda reyting daftarcha va qaydnomaning tegishli qismini to’ldiradi.

26. Talabaning reytingi uning bilimi, ko’nikmasa va malakalari darajasini belgilaydi. Talabaning Y-YI-YII-YIII-IX-Xsemestr (3-5 kurs) bo’yicha umumiy reytingi barcha fanlardan to’plangan reyting ballari yig’indisi orqali aniqlanadi.

27. Talabalar umumiy reytingi har bir Y-YI-YII-YIII-IX-Xsemestr va o’quv yili yakunlangandan so’ng e’lon qilinadi.

28. Diplom ilovasi yoki akademik ma’lumotnomani dekanat tomonidan rasmiylashtirishda “Stomatologik kasalliklar profilaktikasi, Bolalar fakultativ terapevtik stomatologiyasi, Bolalar stomatologiyasi, Bolalar jarrohlik stomatologiyasi”fanlari bir V-VI-VII-VIII-IX-X semestr davom etgan bo’lsa, reytinglar yig’indisi olinadi.

29. Talabalarning joriy, oraliq va yakuniy nazoratlarda erishgan va tegishli hujjatlar (guruh jurnali, o’qituvchining shaxsiy jurnali, reyting qaydnomasida qayd etilgan o’zlashtirish ko’rsatkichlari dekanatlar va o’quv-metodik boshqarmalarida kompyuter xotirasiga kiritilib, muntazam ravishda tahlil qilib boriladi.

30. Joriy, oraliq va yakuniy nazorat natijalari Bolalar stomatologiyasikafedراسi yig’ilishlari, fakultet va institut ilmiy kengashlarida muntazam ravishda muhokama etib boriladi va tegishli qarorlar qabul qilinadi.

VI. Yakuniy qoidalar

31. O’zbekiston Respublikasi Oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligi hamda O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazi test baholari va reyting ballarining xosligini tekshirishni tashkil etadi va nazorat qiladi.

32. Reyting ekranini tashkil etish va uni belgilangan muddatlarga to’ldirish mas’uliyati kafedra mudiri zimmasiga yuklatiladi.

Bolalar stomatologiyasi kafedrasida talabalar mustaqil ishini tashkil etish va nazorat qilish bo'yicha

YO'RIQNOMA

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida chuqur nazariy va amaliy bilimlar bilan bir qatorda tanlagan sohasi bo'yicha mustaqil faoliyat ko'rsata oladigan, o'z bilimi va malakasini mustaqil ravishda oshirib boradigan, masalaga ijobiy yondoshgan holda muammoli vaziyatlarni to'g'ri aniqlab, tahlil qilib, sharoitga tez moslasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Ma'lumki, axborot va bilimlar doirasi tez sur'atlar bilan kengayib borayotgan hozirgi sharoitda barcha ma'lumotlarni faqat dars mashg'ulotlari paytida talabalarga etkazish qiyin.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, talaba mustaqil ravishda shug'ullansa va o'z ustida tinimsiz ishlagan bilimlarni chuqur o'zlashtirishi mumkin. Talabalarni asosiy bilim, ko'nikma va malakalari mustaqil ta'lim jarayonidagina shakllanadi, mustaqil faoliyat ko'rsathish qobiliyati rivojlanadi va ularda ijobiy ishlashga qiziqish paydo bo'ladi.

Shuning uchun talabalarning mustaqil ta'lim olishlarini rejalashtirish, tashkil qilish va buning uchun barcha zaruriy shart-sharoitlarni yaratish, dars mashg'ulotlarida talabalarni o'qitish bilan bir qatorda ularni ko'proq o'qishga o'rgatish, bilim olish yo'llarini ko'rsathish mustaqil ta'lim olish uchun yo'llanma berish professor-o'qituvchilarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Har bir professor-o'qituvchi dastlab talabada o'z qobiliyati va aqliy imkoniyatlariga ishonch uyg'otish ularni sabr-toqat bilan, bosqichma-bosqich mustaqil bilim olishni to'g'ri tashkil qilishga o'rgatib borishi lozim bo'ladi.

Talabalar tomonidan mustaqil ravishda o'zlashtiriladigan bilim va ko'nikmalarning kursdan-kursga murakkablashib, kengayib borishini hisobga olgan holda ularning tashabbuskorligi va rolini oshirib borish zarur. Shunda mustaqil ta'limga ko'nika boshlagan talaba faqat o'qituvchi tomonidan belgilab berilgan ishlarni bajaribgina qolmay, o'zining extiyoji, qiziqishi va qobiliyatiga qarab, o'zi zarur deb hisoblagan qo'shimcha bilimlarni ham mustaqil ravishda tanlab o'zlashtirishga o'rganib boradi.

Talaba mustaqil ishi (TMI) -muayyan fandan o'quv dasturida belgilangan bilim, ko'nikma va malakaning ma'lum bir qismini talaba tomonidan fan o'qituvchisi maslahati va tavsiyalari asosida auditoriya va audiyatoridan tashqarida o'zlashtirishga yo'naltirilgan tizimli faoliyatdir.

Talabalar mustaqil ishlarining shakli va hajmini belgilashda quyidagi jihatlar e'tiborga olinishi lozim:

- o'qitish bosqichi;
- muayyan fanning o'ziga xos xususiyati va o'zlashtirishdagi qiyinchilik darajasi;
- talabaning qobiliyati hamda nazariy va amaliy tayyorgarlik darajasi (tayanch bilimi);
- fanning axborot manbalari bilan ta'minlanganlik darajasi;
- talabaning axborot manbalari bilan ishlay olish darajasi.

Mustaqil ish uchun beriladigan topshiriqlarining shakli va hajmi, qiyinchilik darajasi semestrdan-semestrda ko'nikmalar hosil bo'dishiga muvofiq ravishda o'zgarib, oshib borishi lozim. Ya'ni, talabalarning topshiriqlarni bajarishdagi mustaqilligi darajasini asta-sekin oshirib, ularni topshiriqlarni bajarishga tizimli va ijodiy yondoshishga o'rgatib borish kerak bo'ladi.

TMI ni tashkil qilishda talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish mumkin:

- fanning ayrim mavzularini o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish, o'quv manbalari bilan ishlash;
- amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rib kelish;
- ma'lum mavzu bo'yicha referat tayyorlash;
- hisob-kitob va grafikishlarini bajarish;
- maket, model va badiiy asarlar ustida ishlash;

- amaliyotdagi mavjud muammoning echimini topish, test, munozarali savollar va topshiriqlar tayyorlash;
- ilmiy maqola, tezislar va ma'ruzalar tayyorlash;
- amaliy mazmundagi nostandart vaziyatli masalalarni echish va ijodiy ishlash;
- ambulatoriya kartasini (043) to'ldirish va kasallik tarixini yozish, uy vazifalarni bajarish va boshqalar.

Fan xususiyatidan kelib chiqqanholda talabalarga mustaqil ish uchun boshqa shakllardagi vazifalar ham topshirilishi mumkin. Talabalarga qaysi turdagi topshiriqlarni berish lozimligi kafedra tomonidan belgilanadi. Topshiriqlar puxta o'ylab ishlab chiqilgan va ma'lum maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, talabalarning auditoriya mashg'ulotlarida olgan bilimlarini mustahkamlash, chuqurlashtirish kengaytirish va to'ldirishga xizmat qilishi kerak.

Mavzuni mustaqil o'zlashtirish. Fanning xususiyati, talabalarning bilim darajasi va qobiliyatiga qarab ishchi o'quv dasturiga kiritilgan aloxida mavzular talabalarga mustaqil ravishda o'zlashtirish uchun topshiriladi. Bunda mavzuning asosiy mazmunini ifodalash va ochib berishga xizmat qiladigan savollarga e'tibor qaratish, asosiy adabiyotlar va axborot manbalarini ko'rsathish lozim.

Topshiriqni bajarish jarayonida talabalar mustaqil ravishda o'quv adabiyotlaridan foydalanib ushbu mavzuni konspektlashtiradilar, tayanch iboralarning mohiyatini anglagan holda mavzuga taalluqli savollarga javob tayyorlaydilar. Zarur hollarda (o'zlashtirish qiyin savollar paydo bo'lsa, adabiyotlar etishmasa, mavzuni tizimli bayon eta olmasa va x.k.) o'qituvchidan maslahatlar oladilar. Mustaqil o'zlashtirilgan mavzu bo'yicha tayyorlangan matn kafedrada himoya qilinadi.

Referat tayyorlash. Talabaga qiyinchilik darajasi uning shaxsiy imkoniyatlari, qobiliyati va bilim darajasiga bo'lgan biror mavzu bo'yicha referat tayyorlash topshiriladi. Bunda talaba asosiy adabiyotlardan tashqari qo'shimcha adabiyotlardan (monografiyalar, ilmiy, uslubiy maqolalar, internetdan olingan ma'lumotlar, elektron kutubxona materiallari va x.k.) foydalanib materiallar yig'adi, tahlil qiladi, tizimga soladi va mavzu bo'yicha imkon darajasida to'liq, keng ma'lumot berishga harakat qiladi. Zarur hollarda o'qituvchidan maslahat va ko'rsatmalar oladi.

Ko'rgazmali vositalar tayyorlash. Talabaga muayyan mavzuni bayon qilish va yaxshiroq o'zlashtirish uchun yordam beradigan ko'rgazmali materiallar (jadvallar, chizmalar, rasmlar, xaritalar, maketlar, modellar, grafiklar, namunalar, fantomlar va x.k.) tayyorlash topshiriladi. Mavzu o'qituvchi tomonidan aniqlab talabaga ma'lum ko'rsatmalar, yo'l-yo'riklar beriladi. Ko'rgazmali vositalarning miqdori, shakli va mazmuni talaba tomonidan mustaqil tanlanadi. Bunday vazifani bir mavzu bo'yicha bir necha talabaga topshirish ham mumkin. Talaba ko'rgazmali materiallardan foydalanish bo'yicha yozma ravishda tavsiyalar tayyorlaydi va kafedrada himoya qiladi.

Mavzu bo'yicha testlar, munozarali savollar, vaziyatli masalalar va topshiriqlar tayyorlash. Talabaga muayyan mavzu bo'yicha testlar, qiyinchilik darajasi har xil bo'lgan vaziyatli masalalar va topshiriqlar, munozaraga asos bo'ladigan savollar tuzish topshiriladi. Bunda o'qituvchi tomonidan talabaga testga qo'yiladigan talablar va uni tuzish qonun-qoidalari qanday maqsad ko'zga tutilayotganligi, muammoli savollar tuzishda mavzuning munozarali momentlarini qanday ajratish lozimligi, topshiriqlarni tuzish usullari bo'yicha yo'l-yo'riq beriladi. Konsultasiya paytlarida bajarilgan ishlarning qo'yilgan vazifa va talablarga javob berish darajasi nazorat qilinadi (qayta ishlab kelish, aniqlashtirish yoki to'ldirish taklif etilishi mumkin).

Test, savollar, vaziyatli masala va topshiriqlar majmuasi kafedrada ekspertlar ishtirokida himoya qilinadi.

Ilmiy maqola, tezislar va maqolalar tayyorlash. Talabaga biron bir mavzu bo'yicha (mavzuni talabaning o'zi tanlashi ham mumkin) ilmiy (referativ) xarakterda maqola, tezis yoki ma'ruza tayyorlash topshirilishi mumkin. Bunda talaba o'quv adabiyotlari, ilmiy tadqiqot ishlari, dissertasiyalar, maqola va monografiyalar hamda boshqa axborot manbalaridan mavzuga tegishli materiallar to'playdi, tahlil qiladi, zarurlarini ajratib olib, tartibga soladi, shaxsiy tajribasi

va bilimi, ilmiy natijalariga asoslangan qo'shimchalar, izoxlar kiritadi, o'z nuqtai-nazarini bayon etadi va asoslaydi. Bunda talaba o'qituvchi bilan hamkorlikda ishlaydi. Tayyorlangan maqola, tezis yoki ma'ruza kafedrada himoya qilinadi.

Amaliy mazmundagi nostandart masalalarni echish va ijodiy ishlash.

Bir mavzu yoki bo'lim bo'yicha nostandart aloxida yondoshish talab qilinadigan nazariy ahamiyatga ega bo'lgan amaliy topshiriqlar, ijodiy yondoshish talab qilinadigan ilmiy-ijodiy vazifalar, modellar, maketlar, namunalar yaratish vazifasi topshirilishi mumkin. Amaliy topshiriqlar masalani hal qilishning optimal variantlarni izlashga va topishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Talabning qiziqish va qobiliyatiga qarab, unga ilmiy xarakterdagi topshiriqlar berish, o'qituvchi bilan hamkorlikda ilmiy maqolalar tayyorlash va chop ettirish mumkin.

Ambulatoriya kartasini (043) to'ldirish va kasallik tarixini yozish. Bolalar terapevtik stomatologiyasi fanidan talaba ambulatoriyada berkitilgan bolalar stomatologi bilan birgalikda qabulga kelgan bemor bolalarning kasalligiga qarab 043 ambulatoriya kartasini to'ldiradi. Vrach nazorati ostida davolash muolajalarida aktiv ishtirok etib, xar kunlik qilingan ishlari bo'yicha olingan ma'lumotlari kundalikka to'ldirib boradi.

Bolalar jarroxlilik stomatologiyasi fanini o'tish semestri (stikli) davomida bir yoki ikki bemor uchun kasallik tarixi yozib, kafedrada himoya qiladi. Kasallik tarixi yozishda klinik fanining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, tartibiga rioya qilishi e'tiborga olinadi.

Kasallik tarixi himoyasida talabning analizni to'la yoritishi, klinik va laborator tekshiruvlarni tahlil qila olishiga, oxirgi diagnozni asoslay olishiga, davo rejasini to'g'ri tuzib, asoslashiga va boshqalarga e'tibor beriladi.

Talabalar mustaqil ishini samarali tashkil etish:

- tizimli yondoshish;
- barcha bosqichlarini muvofiqlashtirish va uzviylashtirish;
- bajarilishi ustidan qat'iy nazorat qilish;
- tashkil etish va nazorat qilish mexanizmlarini takomillashtirib borish zarur.

Mustaqil ish topshiriqlari muvaffiqiyatli yakunlanishi uchun quyidagi talablar bajarilishi lozim:

- maqsad (bilimni mustahkamlash, yangi bilimlarni o'zlashtirish, ijodiy faollikni oshirish, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllashtirish) aniq asoslanishi;
- vazifa va topshiriqlarini aniq-ravshan belgilanishi;
- topshiriqlarni bajarish algoritmi va metodlaridan talabalarning etarli darajada xabardor bo'lishi;
- maslahat va boshqa yordam turlarining to'g'ri belgilanishi (yo'llanma va ko'rsatma berish, mavzuning mazmuni va mohiyatini tushuntirish, muammoli topshiriqlarni bajarish usullari bo'yicha tushuncha berish, ayrim muammoli momentlarni birgalikda hal qilish);
- hisobot shakli va baholash mezonini aniq belgilash;
- nazorat vaqti, shakli va turlarini aniq belgilab olish (amaliy seminar, laboratoriya mashg'ulotlari, konsultastiya yoki nazorat uchun maxsus ajratilgan vaqt, ma'ruza yoki referat matni, bajarilgan topshiriqlar daftari, nazorat ishlari, uy vazifasi daftari, test, maqola, nostandart topshiriqlar, savollar, maqola, ko'rgazmali jihozlar va ijodiy ishlar, savol-javob, bajarilgan ish mazmuni va mohiyatini tushuntirib berish, yozma shaklda bayon qilish).

Talabalar mustaqil ishini shartli ravishda ikkiga ajratish mumkin:

Auditoriyadan tashqarida amalga oshirilgan TMIlari. O'quv dasturidagi ayrim mavzularni mustaqil holda o'zlashtirish uyuq berilgan vazifalarni bajarish, amaliy va laboratoriya ishlariga tayyorgarlik ko'rib kelish, ijodiy va ilmiy-tadqiqot xarakteridagi ishlar.

Birinchi tur ishlari talabalarning nazariy va amaliy bilimlarini o'zlashtirib borish darajasi, amaliy mashg'ulotlarga (amaliyot, laboratoriya, seminar darslari) tayyorgarlik saviyasi va uy vazifalarning bajarilish sifatini tekshirish maqsadida, odatda nazorat ishlari olish, savol-javob,

suhat, munozara, amaliy topshiriqlarni bajartirib ko'rish va x.k. usullarda asosan amaliyot darslarida nazorat (joriy nazorat) qilinadi.

Joriy nazoratda talabanning dars paytida o'tilgan metriallarni o'zlashtirish va uyga berilgan vazifalarni bajarishdagi faolligi, bajarish saviyasi va o'zlashtirish darajasi e'tiborga olinadi.

Ikkinchi tur ishlar fanning ishchi o'quv dasturida auditoriyadan tashqarida o'zlashtirilishi belgilangan mavzu bo'yicha ma'lumot va axborotlarni mustaqil ravishda izlab topish, tahlil qilish, konspektlashtirish (yoki referat tarzida rasmiylashtirish) va o'zlashtirish, ijodiy yondashishni talab qiladigan amaliy topshiriqlarni bajarish ko'rinishida amalga oshiriladi. Bu turdagi ishlarni bajarish jarayoni va o'zlashtirish sifatining nazorati darsdan tashqari paytlarda, maxsus belgilangan konsultastiya soatlarida amalga oshiriladi.

Talabalar mustaqil ishini baholash. TMI natijalari amaldagi "talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimi to'g'risidagi Nizom"ga asosan baholab boriladi.

**“Stomatologik kasalliklar profilaktikasi” fanidan reyting ishlanmasi va baholash mezonlari
Reyting ishlanmasi**

№	Nazoratturlari	Soni	Max.ball	Koef.	Jami ball
	J.B.				
1	1.1. Amaliy mashg'ulot	21	100	0,45	45
	1.2. T.M.I.	21	100	0,05	5
2	O.N.	1	100	0,20	20
	Ya.B.				
3	3.1. Ya.B.	1	100	0,15	15
	3.1.2.OTKS				
	3.1.3.Test (50-ta savol)				
JAMI:		44	100	1,0	100

Baholash mezonlari

1. Amaliy mashg'ulotlarda baholash kafedra tomonidan har bir mavzu bo'yicha ishlab chiqilgan baholash mezonlari asosida baholanadi. Har bir mashg'ulot 100 ballik tizimda (86-100 a'lo, 71-85 yaxshi, 55-70 qoniqarli) baholanadi. O'rtacha qiymati hisoblanib 0,45 koefficientga ko'paytiriladi.

2. Talabalar mustaqil ishlarining bajarilish hajmi va sifatiga qarab 100 ballik tizimda baholanadi, o'rtacha qiymati topilib 0,05 koefficientga ko'paytiriladi.

3. Oraliq nazorat talabani baholash yozma va og'zaki olinib 1g'g' ballik tizimda baholanadi va 0,2 koefficientga ko'paytiriladi.

4. Yakuniy baholash ikki bosqichga o'tkaziladi:

1. OTKS amaliy ko'nikma egallash mahorati 100 ballik tizimida baholanadi va 0,15 koefficientga ko'paytiriladi.

2. Test sinovi test markazida o'tkaziladi, 50-tadan savol berilib 100 ballik tizimda baholanadi va 0,15 koefficientga ko'paytiriladi.

5. Talabanning har bir nazorat turidan yig'gan ballari qo'shib umumiy ball topiladi va o'zlashtirishi baholanadi.

$$JB+0,45+TMI\ 0,05+ON\ 0,2+YaB\ 0,3=UO'$$

Talabalar mustaqil ishi bo'yicha konsultastiyalar tashkil etish tartibi

1. Talabalar mustaqil ishi (TMI) bo'yicha konsultastiya darsi auditoriyadan tashqarida amalga oshirishga mo'ljallangan mustaqil ishlarni bajarish yuzasidan tegishli yo'llanmalar berish va uni bajarilishini nazorat qilib borish maqsadida tashkil qilinadi.

2. TMI bo'yicha konsultastiya darsi fanning kalendar-tematik rejasiga muvofiq o'tkaziladi.

3. Konsultastiya darsi tegishli fan o'qituvchisi tomonidan o'tkaziladi.

4. Fan o'qituvchisi konsultastiya darsida quyidagi ishlarni amalga oshiradi:

- TMI topshiriqlarini bajarish yuzasidan tegishli yo'llanma beradi;
 - topshiriqni bajarish rejasini tuzishga yordamlashadi;
 - tegishli adabiyotlar va axborot manbalarini tavsiya qiladi;
 - TMI yuzasidan tayyorlangan ishlanma, hisobot, referat hisob-kitob va topshiriq natijalarini qabul qiladi hamda baholaydi.
5. TMI bo'yicha konsultastiyalar o'quv jarayonining tashkil etilishiga qarab talabalarning darsdan bo'sh vaqtlarida dars jadvaliga kiritiladi.

6.6. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Асосий адабиётлар

1. А. А. Колесов. – «Стоматология детского возраста». – Москва, 1991 г.
2. I.X.Xalilov, O.S.Yo'ldoshxonova, X.Sh.Raxmonov - Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi, -Yangiyul, 2006 y.
3. Т. Ф. Виноградова. – «Стоматология детского возраста». – Москва, 1987 г.
4. Т. Ф. Виноградова, О. П. Максимова, Э. М. Мельниченко. – «Заболевания пародонта и слизистой оболочки полости рта у детей». – Москва, 1983 г.
5. Т. Х. Сафаров, И. Х. Халилов. – «Болалар даволаш стоматологиясидан амалий кўланма». – Тошкент, 1997 й.
6. Э. М. Кузьмина и соавт. – «Профилактика стоматологических заболеваний». – Москва, 1997 г.
7. Н. Г. Пахомов. – «Первичная профилактика в стоматологии». – Москва, 1982 г.
8. Н. В. Курякина. – «Терапевтическая стоматология детского возраста». – Н. Новгород, 2001 г.
9. В.Г.Сунцов, В.К.Леонтьев, В.А.Дистель, В.Д.Вагнер. «Стоматологическая профилактика у детей.»- Н.Новгород, 2001
10. Николаев А.И., Практическая терапевтическая стоматология - 2004 г
11. Скорикова Л.А., Пропедевтика стоматологических заболеваний - 2002 г
12. Луцкая И.К., Руководство по стоматологии (практическое пособие) - 2002 г
13. Сонис С.Т., Секреты стоматологии - 2002 г
14. Боровский Е.В., Терапевтическая стоматология - 2002 г
15. «PERIODONTOLOGY». Enrico G. Bartolucci 2001. Milan, Italy. 675 p.
16. Khalilov I. Kh. Yoʻz
17. Idashxanova O.S.«Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi » Tashkent-2007y.
18. Халилов И.Х.,Йва А.С., ва бошқалар «Болалар терапевтик стоматологияси ва стоматолўлдошхоноогик касалликлар профилактикаси» Тошкент-2012

Қўшимча адабиётлар

1. Е. В. Боровский. – «Терапевтическая стоматология». – Москва, 1997 г.
2. Е. В. Боровский, П. А. Леус. – «Кариес зубов». – 1979 г.
3. М. И. Грошиков. – «Профилактика и лечение кариеса зубов». – 1980 г.
4. Под ред. К. Георгиевой. – «Неотложная помощь в стоматологии». – Москва, «Медицина», 1983 г.
5. Т. Ф. Виноградова. – «Педиатру о стоматологических заболеваниях у детей». – Москва, «Медицина», 1982 г.
6. Т. Ф. Виноградова. – «Диспансеризация детей у стоматолога». – Москва, «Медицина», 1988 г.
7. В. С. Иванов, Г. Д. Овруцкий, В. В. Гемонов. – «Практическая эндодонтия». – Москва, 1984 г.
8. В. С. Иванов, Л. И. Урбанович, В. П. Бережной. – «Воспаление пульпы зуба». – Москва, 1990 г.
9. Ю. И. Воробьев. – «Рентгенография зубов и челюстей». – Москва, 1990 г.
10. Г. В. Банченко. – «Сочетанные заболевания слизистой оболочки полости рта и внутренних органов». – Москва, 1979 г.
11. Ю. А. Федоров. – «Профилактика заболеваний зубов и полости рта». – Ленинград, 1979 г.

12. А. А. Прохончуков, Н. А. Жижина. – «Лазеры в стоматологии». – Москва, 1986 г.
13. П. И. Рощина, Л. Н. Максимовская. – «Лекарственные средства. Стоматология». – Москва, 1989 г.
14. М. И. Грошиков. – «Некариозные заболевания твердых тканей зубов». – Москва, 1986 г.
15. М. Г. Сырбу. – «Пульпиты у детей». – Москва, 1981 г.
16. «Periodontal and occlusal factors in crown and bridge procedures». Jan H.N., Pamijer D.M. 2000. Amsterdam: Dental Center for Postgraduate Courses. 448p.
17. www.tma.uz.